

ΔΕΚ ΔΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 703
Παρασκευή 2α
7 Ιανουαρίου 1999
Δρχ. 700

13 ΔΕΚ. 2001

6

αντι

ΣΧΕΔΙΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:
Αλέξης Κυριτσόπουλος

Περίοδος Β' • Έτος 27ο • Τεύχος 703
Παρασκευή 7 Ιανουαρίου 2000 • Δρχ. 700
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.otenet.gr/anti>
e-mail: chrarou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: **26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη**
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 48 δολ., ετήσια 96 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 700,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.400

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

Φίλοι του περιοδικού!

Επειδή το Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου με το οποίο εγίνετο η διανομή του ΑΝΤΙ έκλεισε, το περιοδικό διανέμεται τώρα μέσω του πρακτορείου ΕΥΡΩΠΗ.

Όπως παρουσιάστηκαν πολλά προβλήματα στην διανομή: καθυστερήσεις, ματαιώσεις, ελλειπής διακίνηση κλπ. Γι' αυτό παρακαλούμε τους φίλους του ΑΝΤΙ που αντιλαμβάνονται οποιοδήποτε πρόβλημα ή ανωμαλία σχετικά με την διακίνηση του περιοδικού να επικοινωνούν με τα τηλέφωνα: 72.32.713 ή 72.32.819.

ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....

Φίλοι αναγνώστες,

Τα ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ στο ανά χείρας τεύχος παίζουν ανάμεσα στο 1999 και το 2000!

Και μείς μπερδευτήκαμε. Θα τα αναφέρουμε συνοπτικά και κατά ομάδες:

- Στις σελίδες 3, 34 και 66 θα διαβάσετε ποιήματα του Κ.Π.

Καβάφη και του Βλαντίμιρ Μαγιακόφσκι. Είχαμε δίκιο στην επιλογή μας.

- Από τη σελίδα 4 έως και τη σελίδα 15 άρθρα, σχόλια (κυρίως) και σκίτσα που σχολιάζουν με κάποιο τρόπο την επικαιρότητα - του χρόνου που έφυγε και του νέου που ξεκίνησε. Δεν βρήκαμε πολλές διαφορές.

- Από τη σελίδα 16 έως και τη σελίδα 43 θα σταματήσετε σε άρθρα και ανασκοπήσεις για το παρελθόν και νύξεις για το μέλλον. Δεν ξέρουμε πώς θα κρίνετε όλη αυτήν την ύλη.

- Από τη σελίδα 44 έως και τη σελίδα 54 θα διαβάσετε δύο ενδιαφέροντα άρθρα: Ένα για την περίπτωση ενός νεοζηλανδού αξιωματικού που πέρασε τα μαύρα χρόνια από την Ελλάδα και το συγκλονιστικό αφήγημα για την ιστορία ενός χωριού που καταστράφηκε στον Εμφύλιο. Νομίζουμε ότι πρέπει να διαβαστούν.

- Τέλος, από τη σελίδα 56 έως και τη σελίδα 65 θα σταματήσετε σε σχολιασμούς της πολιτιστικής ζωής.

Καλή Χρονιά!

ΤΕΛΕΙΩΜΕΝΑ

Μέσα στὸν φόβο καὶ στὲς ὑποψίες,
μὲ ταραγμένο νοῦ καὶ τρομαγμένα μάτια,
λυώνουμε καὶ σχεδιάζουμε τὸ πῶς νὰ κάμουμε
γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὸν βέβαιον
τὸν κίνδυνον ποὺ ἔτσι φρικτὰ μᾶς ἀπειλεῖ.
Κι ὅμως λανθάνουμε, δὲν εἶν' αὐτὸς στὸν δρόμον·
ψεύτικα ἦσαν τὰ μηνύματα
(ἢ δὲν τ' ἀκούσαμε, ἢ δὲν τὰ νοιώσαμε καλά).
Ἄλλη καταστροφή, ποὺ δὲν τὴν φανταζόμεθα,
ἐξαφνικὴ, ραγδαία πέφτει ἐπάνω μας,
κι ἀνέτοιμους –ποῦ πιά καιρὸς– μᾶς συνεπαίρνει.

Κ. Π. Καβάφης

ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ!

ΣΕ ΜΕΝΑ αρέσει ο Κυριτσόπουλος!

Έτσι φώναξε αιφνιδίως ο μέχρι τότε αδιάφορος συνεργάτης κατά τη συζήτηση για τον προγραμματισμό του ανά χειράς τεύχους.

ΜΕ ΦΙΛΟΔΟΞΙΕΣ πολλές προγραμματίζαμε -αρχίζοντας από το λογότυπο MILLENNIUM 2000- την ύλη και την εμφάνιση του πρώτου τεύχους της νέας χρονιάς. Τα πιο πολλά σχεδόν τ' αφήσαμε στην άκρη: Είχαν ήδη προηγηθεί τα αφιερώματα του Τύπου. Και ήρθαν καπάκι οι γκλαμουριές των τηλεοπτικών καναλιών με την «ιδιαιτέρη» ελληνική συμμετοχή.

ΚΡΑΤΗΣΑΜΕ το εξώφυλλο. Ο Κυριτσόπουλος ναι, δεν έχει σχέση με τις βάνανουσες γκλαμουριές. Είναι τρυφερός και με γαρύφαλο στ' αυτί!

Το σκεφτήκαμε άλλη μια φορά. Κρατήσαμε μεγάλο μέρος από την ύλη. Αλλά ανακατέψαμε λίγο τα πράγματα.

ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΕΨΑΜΕ στην ποίηση. Στον στοχαστικό Καβάφη που έχει μιλήσει για το χρόνο: «Καθ' καταντ' ἄ τε αὔριο πια σαν αὔριο να με μοιάζει». Και στον πικραμένο, αλλά μαχητικό Μαγιακόφσκι. Ίσως τέτοιες ώρες είναι καλύτερα να επικοινωνούμε με την ποίηση. Στους ποιητές που δεν γεράζουν με τα μιλένια...

ΩΣΤΟΣΟ ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ έναρξη νέας χιλιετίας μπορεί να γίνει με την κατάληξη της προηγούμενης όταν όλοι οι σοφοί συμφωνούν ότι το 2000 είναι κατάληξη και όχι αρχή; Αφήστε το άλλο, το λάθος εκείνου του καλόγερου, του Διονύσιου του Μικρού, που μπέρδεψε τα πράγματα με τον υπολογισμό της γέννησης του Χριστού και κανονικά τώρα πια έχουμε περάσει από τετραετίας -ίσως- στη νέα χιλιετία. Και για ποιους εγκαινιάστηκε η νέα χιλιετία; Άλλοι πολιτισμοί, στην Κίνα, την Ιαπωνία, την Κορέα, την Ινδία μετρούν διαφορετικά το χρόνο. Και το Ισλάμ;

ΜΙΑ ΣΥΜΒΑΣΗ, λοιπόν, με αριθμούς και ποιός θα αρχίσει πρώτος να μετρά... Μεταξύ μας τα προβλήματά μας, σήμερα Παρασκευή 7 Ιανουαρίου του 2000 σέρνουν από τό περασμένο δεκαπενθήμερο· έτσι μετράμε εμείς τον χρόνο: Κάθε δεύτερη Παρασκευή, όταν οι περιπτεράδες κρεμάνε το *ΑΝΤΙ* και αρχίζουμε να σκεφτόμαστε την μεθεπομένη Παρασκευή... άγχος, υστερία και μετά... νιρβάνα!

Ο ΜΠΟΣΤ έπαιζε ωραία με τους αριθμούς! Ας ήταν τώρα κοντά μας. Θα έπαιζε και θα έγραφε του κόσμου τις παραξενιές όχι βέβαια και τόσο αλλόκοτες αν τις συγκρίνεις με τα τόσα περίεργα και αλλοπρόσαλα της καθημερινότητάς μας.

Η ΣΤΗΛΗ ΑΥΤΗ είναι συνηθισμένη στα καταστροφολογικά της πολιτικής ζωής μας. Τώρα ξαφνικά, όπως δεν παρατηρήσαμε τίποτε αξιολογότερο από την παραίτηση Γιέλτσιν, όπως βλέπουμε ότι «το εχθές σαν εχθές να μη μοιάζει», ότι από μίαν απόσταση χρονική οι «μεγάλες στιγμές» είναι τελικά μια προσωπική υπόθεση με ακτίνα επιρροής περιορισμένη, εμείς αποφασίσαμε να το «ρίξουμε έξω».

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΩΡΑΙΟ και αναζωογονητικό αυτό να συμβαίνει κάποτε κάποτε; Εμπρός λοιπόν, συνεχίσετε να ξεφυλλίζετε αυτό το περιοδικό. Κάτι θα βρείτε μέσα στα τόσα που θα συναντήσετε. Δεν είναι και τόσο δα ανιαρό.

Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ χρονιά άρχισε. Και σταματήστε σ' αυτό: Όσοι αισθάνεστε δεμένοι με τη χριστιανική κουλτούρα, όσοι είστε θύματα των πανηγυρισμών του μιλένιουμ βρίσκεστε στην εξαιρετική θέση να έχετε καβατζάρει μίαν ολάκαιρη χιλιετία. Οι υπόλοιποι... υπομονή. Εξάλλου ο καθένας διεκδικεί (και τελικά βρίσκει) το χρονικό ορόσημο που του αξίζει. Επίσης, ας σκεφτούμε πόσοι μπήκαν αλλά ουσιαστικά δεν βρίσκονται στη νέα χιλιετία.

ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ με το καλό!

αντί

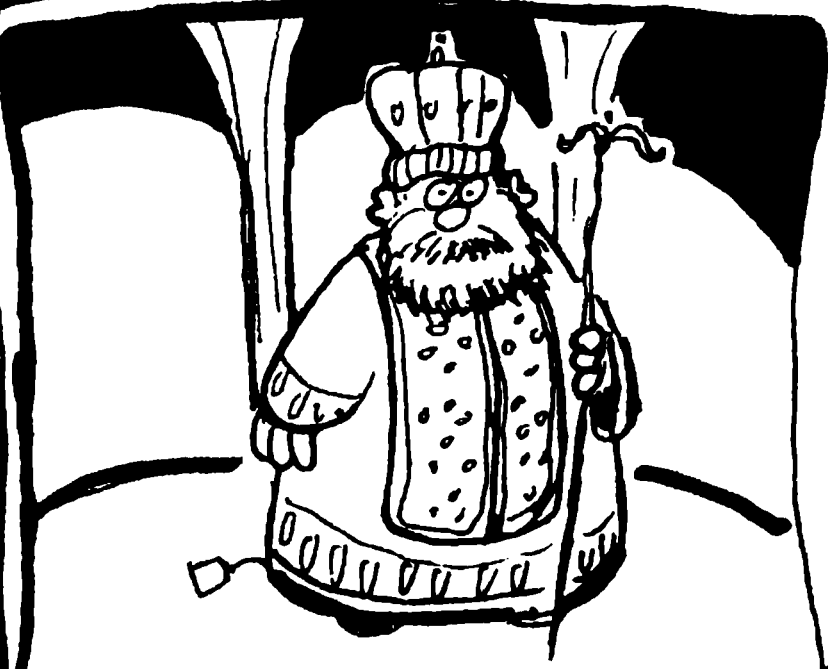
ΛΟΓΙΚΗ Κ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ-ΣΤΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΧΡΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

23/2/2000: ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΤΑΙ ΟΤΙ ΟΙ ΕΞΥΓΗΝΟΙ ΕΛΕΓΚΟΥΝ ΤΟΝ ΕΓΚΕΦΑΛΟ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ. ΨΥΧΡΑΙΜΑ ΑΝΤΙΔΡΑ ΣΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ.

30/5/2000: ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΕΝΤΕΡΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑ. ΗΜΙΑΡΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ.

ΦΟΒΕΡΟ ΠΛΗΓΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΡΟΣ ΤΗΣ ΕΥΛΛΗΣΙΑΣ ΣΤΙΣ 15/8/2000. ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΤΑΙ ΟΤΙ ΤΑ ΚΑΛΑ ΑΜΦΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΝΛΟΥ (ΣΤΑ ΜΠΛΕ-ΡΟΥΑΓΙΑ ΜΕ ΤΑ ΧΡΥΣΑΦΙΑ ΜΠΙΡ-ΜΠΙΛΙΑ) ΕΧΟΥΝ 40% ΠΟΛΥΕΣΤΕΡ.

31/12/2000. ΛΟΓΟ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΥΓΡΑΓΓΙΟΝ ΣΤΗΝ ΠΕ-ΡΙΟΧΗ ΑΚΡΟΠΟΛΕ-ΩΣ, ΓΙΝΕΤΑΙ Ο ΑΠΟ-ΛΥΤΟΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΠΡΟΤΟΧΡΟΝΙΑΣ.

1999-2000

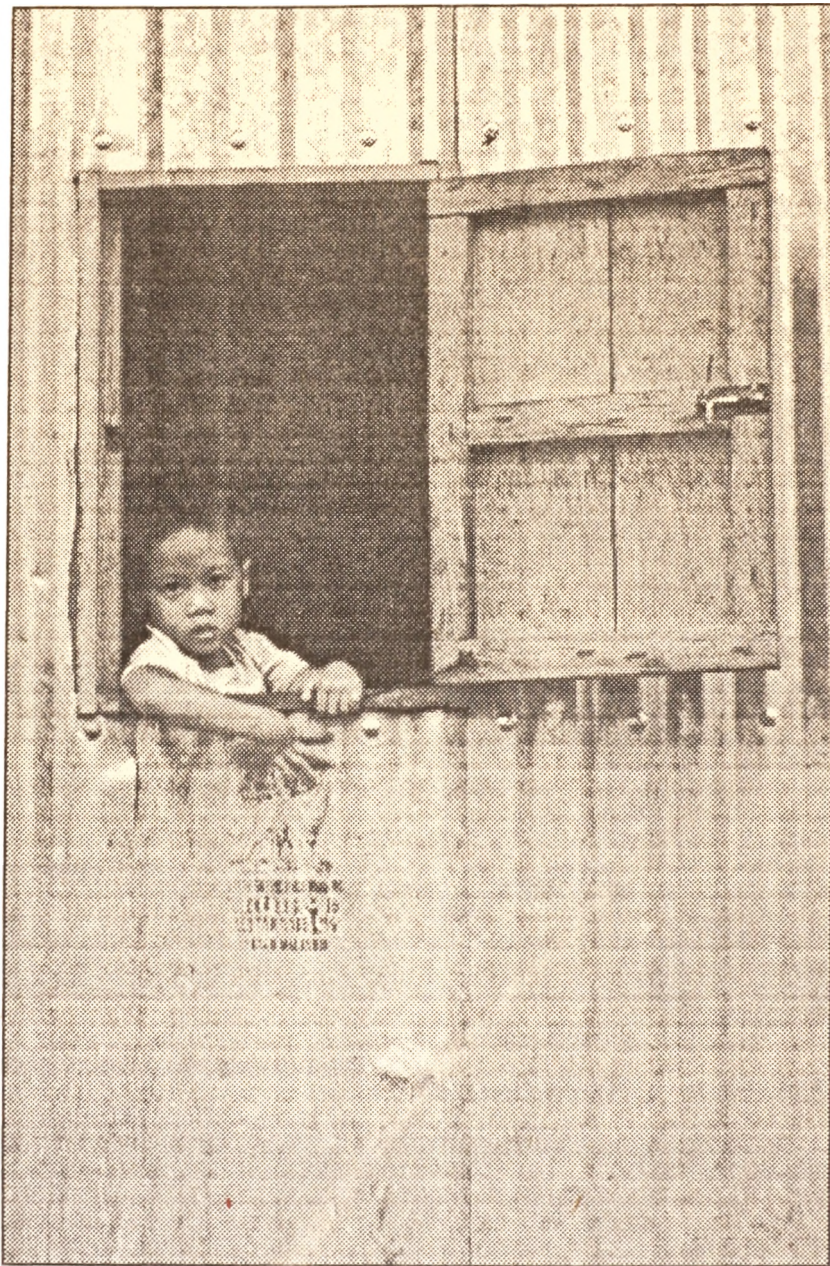
Καλή χιλιετία!

ΑΡΧΙΜΗΝΙΑ ΚΙ ΑΡΧΙΧΡΟΝΙΑ

κι αρχή καλός μας χρόνος... Παρά-
πονα; -ουδέν! Ηθικόν; -ακμαιότα-
τον! Άλλωστε, ούτε ο ιός των κο-
μπιούτερ χτύπησε, ούτε ο «πρωτό-
τοκος των νεκρών και άρχων των
βασιλέων της γης» (επαν)εμφανί-
σθηκε, ούτε -ευτυχώς- «σεισμός
μέγας εγένετο», με τα άστρα του ου-
ρανού να πέφτουν, «όπως πέφτουν
τα σύκα από μια ανεμοδαρμένη
αγριοσυκιά»...

ΑΝΤΙΘΕΤΩΣ, όλα πήγαν πρίμα!
Στην Ακρόπολη, λόγου χάρη, τα ει-
σόδια του Καινούργιου Αιώνα
γιορτάστηκαν «με μουσικές εξαί-
σιες, με φωνές», αλλά και με όρ-
κους ότι παραμένουμε «φάρος τη-
λανυγής της οικουμένης»... (Παρέν-
θεση: όταν «Στα 200 π.Χ.», με τις
περίλαμπρες εκστρατείες μας εί-
χαμε πάει την «κοινή ελληνική λα-
λιά ως μέσα στην Βακτριανή, ως
τους Ινδούς», ο καθείς μπορεί να
φαντασθεί τι μπορεί να κάνουμε
όχι στα 200 π.Χ., αλλά στα 2000 με-
τά Χριστόν!).

ΠΡΙΜΑ πήγαν τα πράγματα και
στη Σοφοκλέους. «Σαν βεγγαλικά
-έγραψαν οι εφημερίδες- εκτινά-
χθηκαν 214 μετοχές στο +8%, με γενική
άνοδο 4,7%», ενώ θετικό κλίμα επικρά-
τησε και στην αγορά των μακροχρόνιων
ελληνικών ομολόγων... Πέρα από τη Σο-
φοκλέους, είχαμε (έχουμε) «τη μεγαλύ-
τερη πολεοδομική παρέμβαση που έγινε
ποτέ στην Αθήνα». Ήδη, έκλεισε, από
την περασμένη Τρίτη, η Διονυσίου Αρε-
οπαγίτου και μονοδρομείται, σε λίγες
μέρες, η Αποστόλου Παύλου, με στόχο
τη δημιουργία ενός πεζόδρομου-κορ-
μού, από το Παναθηναϊκό Στάδιο ως τον
Κεραμεικό. Οι εργασίες αναμένεται να
περατωθούν στα τέλη του 2001, οπότε οι
ευτυχείς Αθηναίοι θ' αρχίσουν να βαδί-
ζουν στα βήματα του Αριστοτέλη, από το

Ολυμπείο ως τον Κεραμεικό, και, λίγο
αργότερα -των θεών ευδοκούντων- ως
το Παναθηναϊκό Στάδιο και την Ακαδη-
μία Πλάτωνος... Δυσπιστείτε, μήπως; Να
θυμάσθε τον... Φιλόστρατο, όπως τον
προσάρμοσε ο Καβάφης: «Οι άνθρωποι
γνωρίζουν τα γινόμενα. / Τα μέλλοντα
γνωρίζουν οι θεοί, / πλήρεις και μόνοι κά-
τοχοι πάντων των φώτων»...

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΓΕΛΤΣΙΝ, Η ΑΣΥΛΙΑ ΟΙ ΜΑΦΙΟΖΟΙ ΚΑΙ Η... ΕΛΒΕΤΙΑ

Η ΠΡΩΤΗ «διεθνής είδηση» του 2000
ήταν η παραίτηση του Μπόρις Γέλτσιν
και η ανάληψη προεδρικών καθηκόντων
(ως τη διενέργεια προεδρικών εκλογών)

από τον πρωθυπουργό Βλαντιμίρ
Πούτιν, άνθρωπο του Γέλτσιν, άν-
θρωπο που όρισε ο ίδιος ο Γέλτσιν.
Η συμφωνία ήταν -λέγουν- πολύ
συγκεκριμένη: Σε χρίζω πρωθυ-
πουργό, φροντίζω για την εκλογή
σου (τον ερχόμενο Μάρτιο) στην
Προεδρία, αλλά με καλύπτεις, για
όσα σκάνδαλα μου καταμαρτυ-
ρούν, με την παροχή πλήρους νομι-
κής ασυλίας. Σύμφωνοι; -Ντα! [Το
αμερικανικό περιοδικό Newsweek
υποστηρίζει ότι ο Γέλτσιν ενδέχε-
ται να έχει σχέση με δώδεκα του-
λάχιστον λογαριασμούς στην
Ελβετία, συνολικού ύψους 15 εκα-
τομμυρίων δολαρίων (περίπου 5
δισ. δρχ.), στο όνομα διαφόρων
εταιριών ή επιχειρηματιών].

ΚΑΙ ΕΝΩ το «σοβιέτ των μαφιό-
ζων» καλά κρατεί, ο Πούτιν έγκρινε
αναγκαίο να απομακρύνει, από τη
θέση της «συμβούλου επικοινωνι-
νίας», την κ. Τατιάνα Ντιατσένκο,
κόρη του Μπόρις Γέλτσιν. Η απο-
μάκρυνσή της, μπορεί να εντυπω-
σίασε, αλλά, για τους γνώστες των
συμβαινόντων στην «οικογένεια
Γέλτσιν», δεν απετέλεσε έκπληξη.
Ο Πούτιν ήξερε ότι, για τις δραστη-

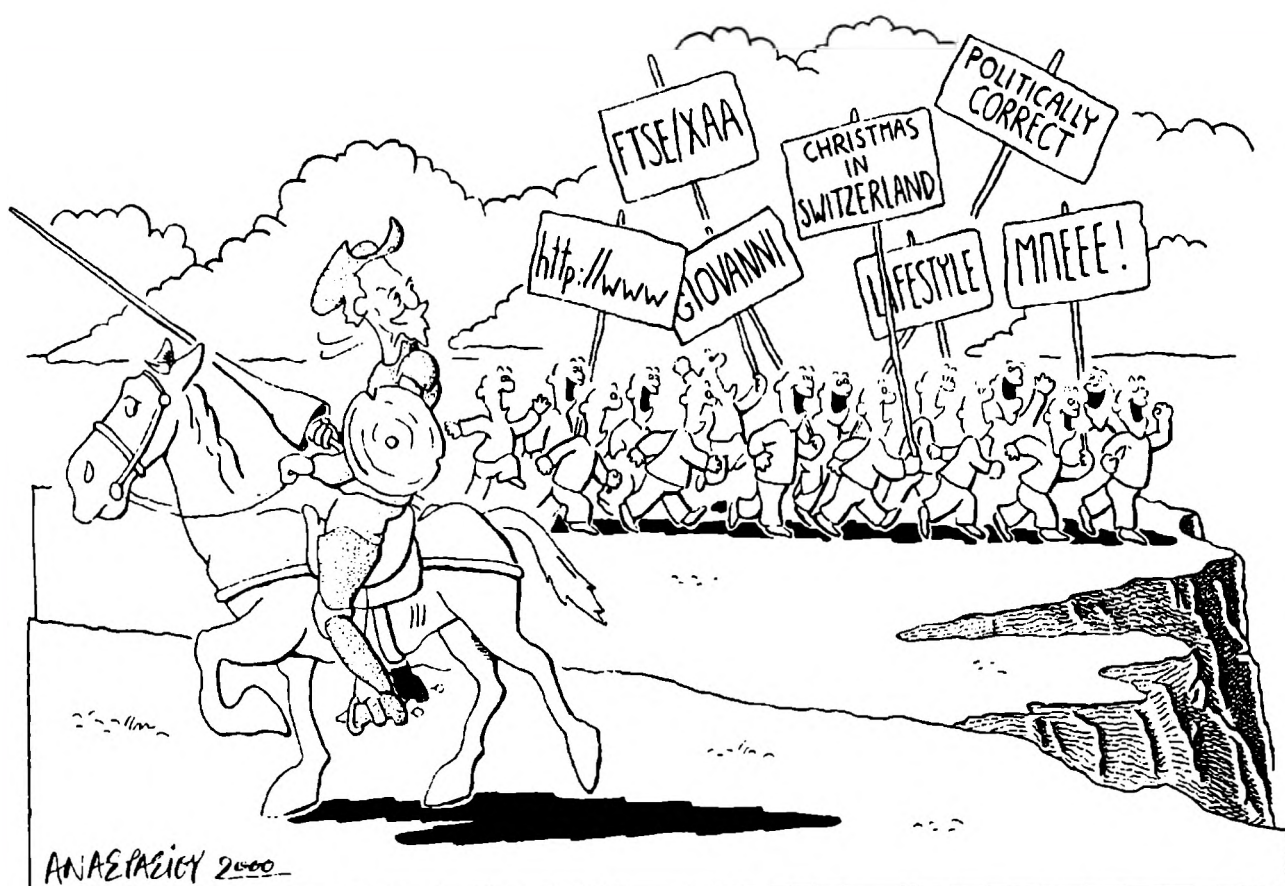
ριότητες της Ντιατσένκο και της αδελ-
φής της Γιελένα Οκιούλοβα, είχαν «εν-
διαφερθεί» ρώσοι και ελβετοί εισαγγε-
λείς, και δεν ήθελε να ταυτίσει εαυτόν με
το «βασιλείο του Άδου», με ένα πλέγμα
δηλαδή, σκανδάλων, δωροληψιών, ξε-
πλύματος βρόμικου χρήματος, κ.λπ. Και
ενώ ο πόλεμος στην Τσετσενία συνεχίζε-
ται, ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, με συνέ-
ντευξή του στην ιταλική Στάμπα, βεβαι-
ώνει: «Το καθεστώς δεν πρόκειται ν' αλ-
λάξει· ούτε θα καταβληθεί οποιαδήποτε
προσπάθεια, για την πάταξη της διαφθο-
ράς. Τα συμφέροντα και τα προνόμια της
ολιγαρχίας (διάβαζε της μαφίας) θα
προστατευθούν».

ΩΤΑΝ Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΔΟΥΛΕΙΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ «ΝΤΕΡΜΠΙ»...

Η ΔΕΥΤΕΡΗ «είδηση» του 2000 («ενο-
ιακή» τη φορά αυτή, και όχι διεθνής)
ήταν το τελευταίο γκάλοπ της V-PRC,
του εμφανίζει τη Νέα Δημοκρατία να
τροηγείται του ΠΑΣΟΚ κατά 1,9 μονά-
δες (ποσοστό 34,3%), έναντι 32,4% του
υβερνώντος κόμματος. Ωστόσο, και στη
κρυγμομέτρηση αυτή, οι αντιφάσεις
«σύμφυτες με το καπιταλιστικό σύστη-
μα», καταπώς θα έλεγε ο Ριζοσπά-
της...) δεν λείπουν. Έτσι, στο ερώτημα
Ποιο κόμμα θα κερδίσει τις εκλογές, το
ΠΑΣΟΚ συγκεντρώνει το 52,4% έναντι
30,6% της Ν.Δ., πράγμα που ερμηνεύε-
ται –όπως εκτιμά η Καθημερινή– ότι «α-
κόμη και σε τμήμα ψηφοφόρων της αξιω-
ματικής αντιπολίτευσης υπάρχει σαφής
μιφιστολογία για τη νίκη του κόμματός
τους». [Στην ίδια σφυγμομέτρηση, το
ΚΚΕ εμφανίζεται να κινείται, ως προς
την πρόθεση ψήφου, στο 5,4%, ο ΣΥΝ
στο 3,7%, το ΔΗΚΚΙ στο 4,5%, ενώ η
ΠΟΛΑΝ και οι Φιλελεύθεροι στο 0,5%].
ΟΠΩΣ αναμενόταν, το «μήνυμα» της
V-PRC σήμανε συναγερμό τόσο στο
ΠΑΣΟΚ, όσο και στη Ν.Δ. Το Βήμα
έσπευσε, αμέσως, να συμβουλευτεί την
κυβέρνηση για το δέον γενέσθαι: Η «διο-
λίσθηση» –έγραψε, το ότι, δηλαδή το
ΠΑΣΟΚ εμφανίζεται πίσω από τη Ν.Δ.–
«οφείλεται, κυρίως, αν όχι αποκλειστικά,
σε δυσφορία του αγροτικού πληθυσμού
της χώρας». Συνεπώς η κυβέρνηση οφεί-
λει «να φροντίσει συστηματικά για τις
εξαγωγές, να προμηθευτεί την ποιότητα
των προϊόντων, να χρηματοδοτήσει τις
υπηρεσίες του αγροτικού πληθυσμού,
να... να...».

ΑΝΑΛΟΓΕΣ «συστάσεις» προς τη
Ν.Δ. (υπό μορφή ερωτημάτων) έγιναν
–και γίνονται– από τον φιλικό της Τύπο:
Γιατί καθυστερεί η «επιστροφή» του Στέ-
φανου Μάνου; Πού σκοντάφτει η επανέ-
κταση του δημάρχου Αθηναίων, Δημ.
Αβραμόπουλου, στους κόλπους του κόμ-
ματος; Του προτείνουμε ή δεν του προτεί-
νουμε να τεθεί επικεφαλής της λίστας της
Α' περιφέρειας Αθηνών; Όσο για την
περίπτωση του Α. Σαμαρά, η πρόταση
που διατυπώνεται είναι: να του ζητηθεί
να μην κατέλθει στις προσεχείς εκλογές
(για να μην εξοργισθεί ο επίτιμος πρόε-
δρος Κ. Μητσοτάκης), αλλά «να αναλά-
βει υπουργείο, αμέσως μετά τις εκλογές»,
υπό την αίρεση, φυσικά, ότι η Νέα Δημο-
κρατία θα σχηματίσει... κυβέρνηση!

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, ΠΑΣΟΚ και Νέα Δη-

μοκρατία δίδουν την αίσθηση ότι οι
εκλογές που επέρχονται –οψέποτε γί-
νουν– δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα
μεγάλο ντέρμπι, με αμφίσημο αποτέλε-
σμα, εφόσον το πολιτικό σκηνικό είναι
κάτι σαν κινούμενη άμμος και η διαφορά
ΠΑΣΟΚ-Ν.Δ. βρίσκεται στα όρια του
«στατιστικού σφάλματος».

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, εντύπωση προκάλεσε
στους ψηφοφόρους της Αριστεράς άρθρο
του Σπύρου Λυκούδη, μέλους της Πολιτι-
κής Γραμματείας του Συνασπισμού (στην
Ελευθεροτυπία της Τρίτης), που σημειώ-
νει ότι η σύμπλευση Σημίτη-Καραμανλή
«μπορεί και πρέπει να προκαλέσει ένα
εγερτήριο σοκ» όχι μόνο στους ψηφοφό-
ρους του Συνασπισμού, αλλά και στους
δημοκράτες αριστερούς οπαδούς του
ΠΑΣΟΚ, σε όλους όσοι δεν ξέχασαν –με-
θυσμένοι από τη νομή της εξουσίας– «τις
ιδέες των μεγάλων αλλαγών».

Η ΠΡΟΒΛΕΨΗ (ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ) ΗΤΑΝ ΟΡΘΗ, ΠΛΗΝ, ΟΜΩΣ...

ΑΣΦΑΛΩΣ, το αισθαντικό στοιχείο
από τα φετινά απόρρητα αρχεία του Φό-
ρεϊν Όφης, που δόθηκαν στη δημοσιότη-
τα, ήταν η πρόβλεψη του βρετανού πρέ-

σβη στην Αθήνα, σερ Μάικλ Σπιούαρτ,
το 1969, ότι η χούντα των συνταγματα-
ρχών θα καταρρεύσει σε πέντε χρόνια!
Κατά τα άλλα, εντύπωση προκαλεί η
αγωνία του σερ Μάικλ μήπως και διατα-
ραχθούν οι σχέσεις της κυβέρνησης της
Αυτής Μεγαλειότητας με τη χούντα, από
μια ενδεχόμενη συνάντηση του Κ. Καρα-
μανλή, στο Παρίσι, με τον εκεί, λόγου
χάρη, βρετανό πρέσβη...

ΑΛΛΟ ΤΟΣΟ αγωνιά, μήπως και στα-
ματήσουν οι ... πωλήσεις βρετανικών
όπλων στη χούντα –πωλήσεις οι οποίες
γίνονται (όπως μας εξηγεί), για να «εξυ-
πηρετηθούν οι στρατιωτικές υποχρεώ-
σεις της Ελλάδας, ως χώρας-μέλους του
ΝΑΤΟ και όχι για να καταπιέζεται ο ελ-
ληνικός λαός από τους συνταγματάρ-
χες...»

Ο ΒΡΕΤΑΝΟΣ πρέσβης αποθαρρύνει,
από την άλλη, κάθε ιδέα για «συνωμο-
σία» Βρετανών, συμμάχων, και δημο-
κρατών Ελλήνων, για ανατροπή του δι-
κτατορικού καθεστώτος. Οι μνήμες του
εμφυλίου πολέμου είναι ακόμα νωπές,
γράφει, ιδιαίτερα στους Έλληνες άνω
των 40 ετών. Ως εκ τούτου, wait and see!

ΑΝΤΗΝΩΡ

Γραφτείτε συνδρομητές στο Αντί

Το Αντί κυκλοφορεί από τη Μεταπολίτευση, συνεχίζοντας μian ιστορία που
άρχισε μέσα στη δικτατορία. Στα τεύχη του καταγράφεται η πολιτική και
πολιτιστική ζωή της χώρας.

Γραφτείτε συνδρομητές στο Αντί για να εξασφαλίσετε τη συνεχή –και
αντικειμενική– ενημέρωσή σας. Με τη συνδρομή σας βοηθάτε και το
περιοδικό που εξοικονομεί τεύχη για τη διανομή του στα περίπτερα.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, Η «ΑΔΥΝΑΜΙΑ» ΤΟΥ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙ «ΡΟΖ-ΠΥΡΠΟΛΗΣΕΙΣ»

Να μιλήσουμε νηφάλια τώρα που έσβησαν τα πυροτεχνήματα και σίγησαν οι τηλεοπτικές μεταδόσεις; Όσο κι αν φαίνεται διχαστικό, είναι όμως αλήθεια. Ο πολιτισμός τους δεν έχει καμία σχέση με τον πολιτισμό μας. Και το χειρότερο δεν έχει σχέση με ό,τι εθεωρείτο πολιτιστική έκφραση στον τό-

δεν μπορεί ούτε να εμπνεύσει ούτε να εμπνευσθεί. Ταυτίζοντας την τέχνη με τη διασκέδαση και την έκφραση με την μελοδραματική προβολή, είναι μοιραίο να εξαντλεί τις επιλογές του στο δυναμικό της νύχτας (νύχτας των βρυκολάκων κατά βάθος) και στους εφήμερους τηλεοπτικούς αστέρες. Αν από κάτι πάσχει βαθύτερα ο τόπος, αυτό είναι η έλλειψη αισθητικής και μέτρου, η ένδεια των ανθρώπων ως προς την ουσιαστική παιδεία και τις ανανεωτικές ιδέες. Επίσης η δραματική έκλειψη του διαλόγου –παρά τις περί του αντιθέτου διαβεβαιώσεις– και η μονοδιάστατη αντίληψη περί του επισημώς ορθού –politically correct που λέμε– κάθε άλλο παρά ανεβάζουν το πνευματικό επίπεδο. Έτσι λοιπόν χαροποιήθηκαν οι πάντες που ξανακάηκε, –έστω και συμβολικά– η Ακρόπολη από τους νεότερους Εξέρξη και Μοροζίνη, ενώ συγχρόνως καίγεται, ρεαλιστικά αυτή τη φορά, ένα ακόμη Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης και κάτι φιλά για αγορές έργων (δύο δις. υπολόγισαν τις δαπάνες οι ψύχραιμοι). Θέλετε και το κερασάκι στην τούρτα; Το ΥΠΠΟ δεν έχει εγκρίνει ακόμη καμία πίστωση –και μάλλον ούτε πρόκειται– για την έκθεση «Αθήνα-Μόναχο, Η Γέννηση δύο νεοκλασικών πόλεων» που πρόκειται να εγκαινιασθεί στις 10 Απριλίου στην Εθνική Πινακοθήκη και έχει ενταχθεί στις ελληνογερμανικές πολιτιστικές σχέσεις. Μ' άλλα λόγια, ο «πολιτισμός» τους εξαντλείται στο θέαμα, ενώ ο πολιτισμός μας σημαίνει ουσία και έρευνα, ορθολογισμό και ουτοπία, διαφυγή και αίσθηση πραγματικότητας, σύνθεση αντιθέτων.

Για ποιαν πραγματικότητα όμως μιλάμε; Ο παλιός αστικός ιστός έχει προ πολλού διαβρωθεί και οι πέντε κυρίαρχες οικογένειες νεόπλουτων περιφέρουν τις kitsch τους επιλογές ανά το πανελλήνιο μέσω των ιδιόκτητων ΜΜΕ και δημιουργούν πρότυπα.

Και μένει στους ράθυμους επαγγελματίες του πολιτισμού να χρησιμοποιούν την Ακρόπολη απλώς ως ένα χολιγουντιανό σύμβολο, κενό περιεχομένου και ως ηλεκτρονικό χαιρετισμό μιας χαζοχαρούμενης αισιοδοξίας, στερημένων από οποιαδήποτε ουτοπία.

Τέτοιον όμως πολιτισμό δικαιούμεστε;
Μάνος Στεφανίδης

ΜΗΝ ΠΑΡΑΣΗΜΟΦΟΡΕΙΤΕ ΤΟΝ ΠΙΑΝΙΣΤΑ!

Μακριά από μας η κριτική των έργων ή των λόγων του προέδρου της Δημοκρατίας. Πόσο μάλλον που ο συγκεκριμένος πρόεδρος είναι σχεδόν ανεπίληπτος και στα έργα και στους λόγους του. (Ιδιαίτερα όταν ομιλεί προς τον πρόεδρο των ΗΠΑ). Μόνο που νά: εσχάτως κάποιες επιλογές της προεδρίας της Δημοκρατίας μας ένεβαλαν σε συλλογισμούς. Μα γίνεται οι πρώτοι πρώτοι to be decorated να είναι τα σύμβολα του γιαπισμού, της ΟΝΕ και του Χρηματιστηρίου; Αυτό σημαίνει πρόοδος;

Κι από κοντά και ο αδελφός του πρωθυπουργού; Δεν μοιάζει αυτό ως ανταπόδοση της πρωθυπουργικής υποστήριξης ενόψει προεδρικών εκλογών; Επίσης εσχάτως μας προέκυψε σημιτικός ο κ. Φασιανός και συγχρόνως υποψήφιος βουλευτής εκ προσωποποιήτων στις πρόσφατες ευρωεκλογές.

Άρα το παράσημο έρχεται ταμάμ. Αφήστε που η σύγχρονη ελληνική τέχνη έχει προχωρήσει πολύ πέρα από τα επιτεύγματα του συμπαθούς –και πολυτάλαντου– καλλιτέχνη.

Η προεδρία της Δημοκρατίας έχασε δυστυχώς και για πάντα την ευκαιρία να τιμήσει συμβολικά τη μαχόμενη ελληνική σκέψη στα πρόσωπα του Άρη Προβελέγγιου, του Κορνήλιου Καστοριάδη, του Αλέξη Ακριθάκη και του Παναγιώτη Κονδύλη. Επίσης μοιάζει να ξεχνάει –ή μήπως αγνοεί;– τις περιπτώσεις του Κουνέλλη, του Τάκι, του Κανιάρη, της Χρύσας, του Σαμαρά κ.ά.

Αν βολεύεται με Τέτση και Φασιανό, τόσο το χειρότερο για τους συμβούλους της.

Το να παρασημοφορείς πάντως τους εκπροσώπους του ακαδημαϊσμού ή τους πιανίστες της κυβερνητικής ορχήστρας δεν είναι ο καλύτερος οιωνός ενόψει της νέας εποχής! Οι καιροί απαιτούν piano forte κ. Πρόεδρε!

Στέφανος Προτεστάκης

✱ Σοβεί η διαμάχη ανάμεσα στον
οικουμενικό Πατριάρχη και τον
Αρχιεπίσκοπο.

• Τι περιμένει και δεν επεμβαίνει ο
Άγιος Άγιος Όρος, ο και έχων
ιδιαιτέραν οικειότητα με την
θεομήτορα;

• Πέραν της πλάκας, όμως, οι πάντες
οφείλουν σεβασμό προς ό,τι ο
πατριάρχης συμβολίζει.

πο αυτό για πολλά πολλά χρόνια. Ο πολιτισμός τους αρέσκεται σε αυτονόητες προκάτ αξίες και σε τηλεοπτικές στρατηγικές· εγκωμιάζει το προφανές και επιχαίρει με το κοινότυπο. Φοβάται τις ερμηνείες και πολύ περισσότερο τις ρήξεις. Αγαπά το ακαδημοποιημένο από την πολυχρησία και το επαναλαμβανόμενο. Συλλαμβάνει τον εαυτό του ως θέαμα και εξαντλείται σ' αυτό. Ρέπει προς την μικροπολιτική, το μανατζάρισμα και τη λογική της αγοράς ενώ τον επηρεάζουν οι μετρήσεις, τα γκάλοπ, οι τηλεθεάσεις και οι μαζικότητες. Παλιότερα ο λαϊκισμός ήταν το φόρτε του. Τώρα εκσυγχρονίστηκε μεν ως συνθηματολογία ή «όραμα» αλλά τα σύμβολά του παραμένουν εξίσου κενά και οι αλληγορίες του επιφανειακές. Κομματικοποιημένος στο έπακρο –και γι' αυτό αναξιοκρατικός λόγω της «δύναμης» της αδυναμίας του–

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ LIMIT UP

Την είσοδό της στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών αναμένεται να πραγματοποιήσει σύντομα η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος. Η ιδέα ενθουσίασε απ' ό,τι φαίνεται τον αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο και παρ' όλες τις εκ των έσω αντιδράσεις ο δρόμος προς την Σοφοκλέους είναι ανοικτός.

Γιατί όχι; Με τόσο μεγάλη περιουσία (αν δεν ήταν εκκλησιαστική θα την έλεγαν κεφάλαιο) και με τη δημοτικότητα του κ. Χριστόδουλου να βρίσκεται ψηλά η συγκεκριμένη μετοχή είναι βέβαιο ότι θα κάνει θραύση και θα περάσει αλώβητη ακόμα και τις ημέρες των μικρών ή των μεγάλων κραχ.

Λίγα χρόνια πριν μια τέτοια είδηση θα ήταν πράγματι εξωφρενική. Όμως τώρα πια στο 2000 όπου ακόμα και οι γάτες γνωρίζουν τι σημαίνει limit up και limit down και ο θρησκευτικός ηγέτης της χώρας πραγματοποιεί ανοίγματα προς πάσα κατεύθυνση μια τέτοια εξέλιξη δεν πρέπει να ξαφνιάζει κανέναν. Θα είναι μια από τις σίγουρες και όχι φούσκες, με τη βοήθεια του Χριστού βεβαίως...

Α.Β.

Η ΜΑΪΜΟΥ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Δεν ξέρω ποια θα εδικαιούτο να ονομασθεί ιστορικά η κορυφαία προσωπικότητα του τόπου για τον XX αι. Ίσως ο Ελ. Βενιζέλος ή ο Γ. Μπουζιάνης, ίσως ο Γιαννούλης Χαλεπάς ή ο Κ.Π. Καβάφης, ίσως ο Κ. Καραμανλής ή ο Φ. Κόντογλου, ίσως ο Γ. Σεφέρης, ο Ν. Καζαντζάκης ή ο Σπ. Παπαλουκάς.

Ξέρω όμως με αρκετή βεβαιότητα ποιον ήταν υπεύθυνο για τη δραματική πορεία που πήρε η Ελλάδα μετά την επιτυχία και αισιόδοξη συνθήκη των Σεβρών, που την καθιστούσε μια χώρα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών. Πρόκειται για εκείνη την μοιραία μαϊμού που «δολοφόνησε» τον νεαρό βασιλιά Αλέξανδρο και που προκάλεσε αλυσιδωτές παρενέργειες: την πτώση του Βενιζέλου, την επιστροφή του Κωνσταντίνου, τη μεταλλαγή των Συμμάχων, την κατάρρευση του μετώπου στη Μικρασία, την καταστροφή της Σμύρνης. Μια μαϊμού σημάδεψε πολιτικά και κοινωνικά την Ελλάδα κατά το πρώτο ήμισυ του αιώνα. Ας είμαστε προσεχτικοί γιατί μαϊμούδες ελλοχεύουν παντού· ιδιαίτερα μετά την υπογραφή επιτυχημένων συνθηκών.

Μάνος Στεφανίδης

Η ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Καλώς μας ήρθες νέα χιλιετία!

Αλλά κάπως ανάποδα και όχι εκσυγχρονιστικά μπήκε η νέα χιλιετία αναφορικά με τον Τύπο. Είχαμε γράψει επανειλημμένα στο ANTI για το πρόβλημα της δυσλειτουργίας στη διανομή του Τύπου.

Να θυμηθούμε μήπως τα άρθρα από τον χρόνο που έφυγε;

Ή να πάμε... λίγο πιο πίσω, στο 1982 όταν στο τεύχος 217 (της 29.10 1982) ο Στέλιος Κούλογλου σε ένα απολύτως τεκμηριωμένο ρεπορτάζ εξέθετε τα δυσεπίλυτα -και άλυτα έκτοτε- προβλήματα της διανομής του Τύπου;

Το ANTI προ τριετίας -όταν είχε αρχίσει να διαφαίνεται το αδιέξοδο στα προβλήματα του ΠΕΑΤ- είχε επισκεφθεί τον κ. Γ. Πασχαλίδη, υφυπουργό παρά τω πρωθυπουργώ, και του είχε επισημάνει τα προβλήματα. Και τονίσαμε τότε πόση σημασία είχε για τον Τύπο και την ενημέρωση του πολίτη η ρύθμιση της διανομής. Μάλιστα, του εγχειρήσαμε και το τεύχος 217 με την παράκληση να διαβάσει το ρεπορτάζ του Στέλιου Κούλογλου και να ενημερωθεί αφού τίποτε δεν είχε αλλάξει από τότε!

Το άρθρο ήταν πολυσέλιδο και εκείνο τον καιρό ο κ. υπουργός ασχολούνταν με την «διείσδυση» του ΠΑΣΟΚ στην Αριστερά και άλλα μικροπολιτικά· πού να βρεί χρόνο να ασχοληθεί με θέματα που απαιτούν συγκρούσεις με παγιωμένα συμφέροντα; Τα θέματα είναι, επίσης, γνωστά και στον υπουργό Τύπου.

Η κυβέρνηση όμως έπραξε όπως συνηθίζει να πράττει: Άφησε τα πράγματα να... αυτορρυθμιστούν. Άφησε δηλαδή και πάλι τον κ. Χρήστο Λαμπράκη να ενεργήσει.

Ο κ. Χρ. Λαμπράκης με τη συνεργασία του κ. Χρήστου Τεγόπουλου και την συνεργασία της κ. Μαρίας Χριστοδουλοπούλου κατάφερε να διαλύσει το ΠΕΑΤ και να συστήσει το πρακτορείο ΑΡΓΟΣ.

Έκτοτε μια άλλη ομάδα εκδοτών (Μπόμπολας, Αλαφούζος κ.α.) ίδρυσαν το πρακτορείο ΕΥΡΩΠΗ.

Η κατάσταση έγινε περισσότερο απαράδεκτη από όσο ήταν πριν. Σήμερα οι εκδότες είναι οι ίδιοι που διακινούν τα δικά τους έντυπα παρεμβάλλοντας στη διαδικασία της διανομής και τα ανταγωνιστικά τους συμφέροντα.

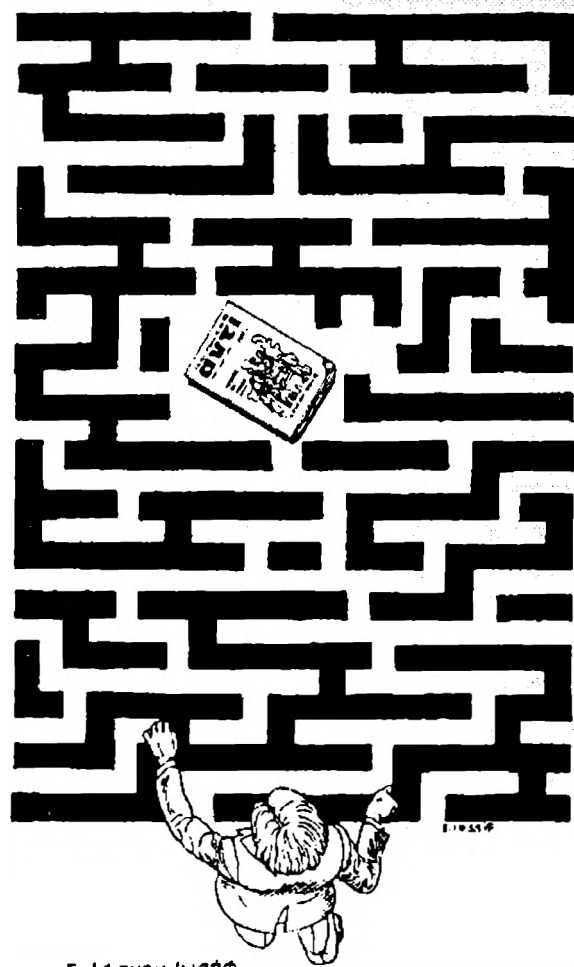
Αλλά με τον τρόπο αυτόν αποδυναμώνεται ακόμη περισσότερο η φωνή του ανεξάρτητου Τύπου. Σήμερα, οι μικροί εκδότες βρίσκονται στο έλεος των μεγαλοεκδοτών και όλα αυτά στο όνομα της ελεύθερης αγοράς.

Όχι, δεν έχει καμιά σχέση με την ελευθερία της αγοράς αυτό το καθεστώς. Πρόκειται για στυγνό μονοπωλιακό έλεγχο.

Το ANTI θα παλέψει για την σύσταση ανεξάρτητων από τους εκδότες πρακτορείων διανομής. Και καλεί τα κόμματα και τους ενδιαφερόμενους φορείς να θέσουν υπό έλεγχο τις μονοπωλιακές και αντισυνταγματικές καταστάσεις που παγιώνονται στον Τύπο.

Γιατί μπορεί μερικοί μεγαλομανιακοί να επιθυμούν, να σχεδιάζουν και να πραγματοποιούν τον απόλυτο έλεγχο κάθε θεσμού της χώρας, αλλά στο τέλος υπάρχει και ένα Σύνταγμα που καθορίζει τη λειτουργία του πολιτεύματος. Το οποίο περιλαμβάνει πολλές άυλες αξίες, όπως είναι το δικαίωμα στην πληροφόρηση των πολιτών.

Εμείς θα επανέλθουμε. Και, ως τότε, καλή χιλιετία στους περιδεείς εκσυγχρονιστές του τόπου!

αντί

του Στέφανου Ιωσήφ

ΤΟ ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΟΥ ΤΡΩΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ

Το Πάντειο Πανεπιστήμιο επανήλθε τις μέρες αυτές στο προσκήνιο με αφορμή την εκλογή νέου αντιπρύτανη στη θέση του εκλειπόντος Ονούφρη Φαρμακίδη, που ορίστηκε για τις 17 Ιανουαρίου 2000.

Την περίοδο αυτή το Πάντειο αντιμετωπίζει ουσιαστικό πρόβλημα εξουσίας καθώς εκτός από τον εκλειπόντα αντιπρύτανη και ο πρύτανης Ηλίας Σιδηρόπουλος απέχει, λόγω σοβαρού προβλήματος υγείας, επί μακρόν από τα καθήκοντά του. Η παρούσα πρυτανική αρχή εκλέχθηκε με ευρύτατη πλειοψηφία έχοντας προβάλει ως σύνθημα την κάθαρση από τα οικονομικά και άλλα σκάνδαλα που κατά την παντειακή κοινότητα πραγματοποιήθηκαν στην περίοδο της πρυτανείας Δημ. Κώνστα και Αιμ. Μεταξόπουλου.

Πράγματι, ο έλεγχος των ορκωτών λογιστών έδειξε ότι σε δύο μόνο χρόνια διαπιστώθηκε «οικονομικό άνοιγμα» της τάξεως των 2,5 δισεκατομμυρίων περίπου, ενώ άλλα δημοσιεύματα έχουν αναφερθεί κατά καιρούς σε διάφορες προσωπικές «συναλλαγές» των εμπλεκομένων

(αγορά «Φεράρι» κ.ά.). Σύμφωνα με πληροφορίες το πρώτο πόρισμα του ελέγχου έχει σταλεί ήδη στον εισαγγελέα ο οποίος άσκησε ποινική δίωξη και το όλο θέμα θα το παρακολουθήσουμε ενώπιον της δικαιοσύνης.

Παρ' όλα αυτά, ενόψει της εκλογής του νέου αντιπρύτανη εκφράζονται από διάφορες πλευρές ερωτηματικά για τη θέληση ή την ικανότητα της παρούσης πρυτανικής αρχής να βάλει βαθιά το νυστέρι της κάθαρσης στο καθεστώς που ταλαιπώρησε τα τελευταία δέκα χρόνια το Πάντειο. Η εκλογή του νέου αντιπρύτανη, θα κρίνει στην πραγματικότητα τις εξελίξεις, καθώς εκφράζονται ήδη φόβοι για επαναδραστηριοποίηση δυνάμεων που επιθυμούν η όλη υπόθεση να κλείσει «στα μαλακά», ώστε να μην θιγούν οι πραγματικοί υπεύθυνοι. Το ερώτημα συνεπώς που θα κληθεί να δώσει απάντηση η κάλπη της 17 Ιανουαρίου είναι αν στο πολύπαθο πανεπιστήμιο θα αποκατασταθεί η νομιμότητα και θα εξυγιανθεί για να μπορέσει να επιδοθεί απερίσπαστο στη θεραπεία των κοινωνικών επισημών που τόσο χρειάζεται η χώρα. **Χ.Γ.Π.**

ΟΙ ΥΠΟΓΕΙΟΙ ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

Το Βήμα ασφαλώς φτιάχνει ιστορία αλλά φοβούμαι δεν έχει εγκύψει αρκετά στο πρόβλημα της διδασκαλίας και της αφομοίωσής της. Αρχίζοντας λ.χ. από το άμεσο περιβάλλον του, ο εκδότης του, κ. Στ. Π. Ψυχάρης, ελέγχεται ανιστόρητος. Προκειμένου να τονίσει όσα δεν έχουν γίνει στον τόπο κατά τον 20ο αιώνα, «μελαγχολεί» αναπολώντας ότι «...η επικείμενη έναρξη λειτουργίας του μετρό... εισάγει στην πρωτεύουσα ένα συγκοινωνιακό μέσον που άρχισε να λειτουργεί στο μεν Λονδίνο το έτος 1890 στο δε Παρίσι το 1900, έναν ολόκληρο αιώνα πριν από τα ενταύθα συμβαίνοντα...». (Βήμα 1/1/2000).

Και όμως! Ο σιδηρόδρομος Αθηνών-Πειραιώς (Θησείο-Πειραιάς) λειτουργεί από το 1869, και αν οι τότε διαπλοκείς δεν χρεοκοπούσαν δις, θα ήταν και νωρίτερα έτοιμος, καθώς η αρχική σύμβαση υπογράφηκε το 1857. Το τμήμα ως την Ομόνοια, το μισό δια σήραγγος, παρακαλώ, λειτουργεί από το 1895 (πληροφορίες όχι φαινότερες του «Ηλίου»).

Αλλά ο κ. Ψυχάρης ετεροχρονίζει και τον υπόγειο του Λονδίνου. Όχι το 1890 αλλά από τις αρχές της δεκαετίας του

1860, το Λονδίνο είχε τον αμιγώς Μητροπολιτικό του Υπόγειο (τον πρώτο στον κόσμο) από Πάντιγκτον έως Φάριγκτον και Μουργκέητ (από το κλασικό σύγγραμμα του D.J. Olsen, *The Growth of Victorian London*).

Η αΜετροέπεια του κ. Ψυχάρη αιφνιδιάζει, γιατί αν μη τι άλλο, τουλάχιστον τον είχαμε για άνθρωπο της πιάτσας. Ποιος δεν θυμάται τις διηγήσεις και τις γραφές για το άλλο μισό Μετρό, το «Θηρίο», Πλατεία Λαυρίου-Λαύριο με διακλάδωση προς Κηφισιά, λειτουργούν από το 1885!

Ερευνητέον ούτως ή άλλως, πώς μια Ελλάς πτωχή και πολιτικά πιθανώς λιγότερο τιμιά από σήμερα, κατάφερε κατά τον 19ο αιώνα να εισάγει σχεδόν αμέσως τα περισσότερα τεχνολογικά επιτεύγματα της εποχής –τηλέγραφο, τηλέφωνο, φωταέριο, ηλεκτροφωτισμό, τραμ– ενώ τώρα μπορούμε να ακιζόμαστε μόνο για την διάχυση των αυτοκινήτων, της τηλεψίας και των κινητών τηλεφώνων.

Ίσως το Βήμα μπορέσει σε άλλο κύριο άρθρο του, έστω και ανώνυμο, να μας δια φωτίσει γι' αυτήν την πρώιμη αναπτυξιακή μαρμαρυγή.

Στέλιος Π. Καφαντάρης

✱ *Αλλά αντ' άλλων κατάλαβε ο γερμανός σκηνοθέτης κ. Χρήστο μου.*

• *Του είπανε να φωτίσει τον σύγχρονο Παρθενώνα, τουτέστιν το Μέγαρο κι αυτός έκαψε την Ακρόπολη. Σαν τον Ξέρξη!*

✱ *Αίσιον λοιπόν το 2000! Πάντως κατά την προηγούμενη χρονιά, θρηνήσαμε περισσότερους από 50 νεκρούς σε εργατικά ατυχήματα.*

• *Είπαμε ότι η εργατική τάξη πάει στον Παράδεισο, αλλά δεν χρειάζεται η μεγαλοαστική να την στέλνει και μian ώρα αργότερα!*

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΥΣΚ

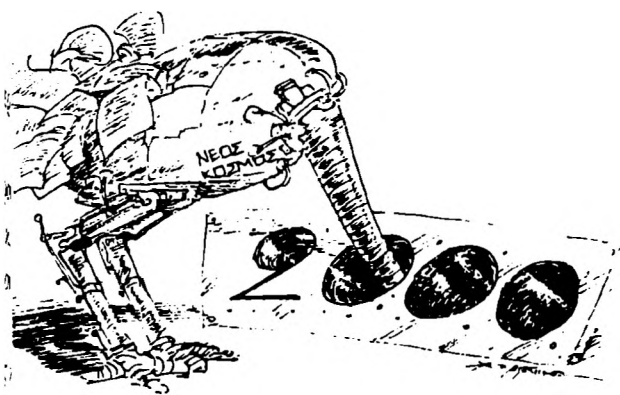
Κι έτσι ένας ακόμα από τους μύθους που εμφανίστηκαν στο τέλος της χιλιετίας κατέπεσε κι αυτός. Μιλάμε για τον «ιό» του 2000, εμπορική-δημοσιογραφική και μάλλον εννοιολογικά ατυχής επωνυμία του γνωστού προβλήματος με τις ημερομηνίες στις εφαρμογές και τα δεδομένα των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Το ζή-

τημα αποδείχτηκε ουσιαστικά ανύπαρκτο, καθώς δεν αναφέρθηκαν σοβαρά περιστατικά που να θέτουν σε κίνδυνο ζωτικές λειτουργίες σε κρίσιμους τομείς σε παγκόσμια κλίμακα. Είτε ως αποτέλεσμα σκληρής και συστηματικής δουλειάς των ειδικών είτε ως απόδειξη της ανθεκτικότητας της τεχνολογίας, το γεγονός θα καταγραφεί ιστορικά ως μια από τις υστερίες που εμφανίστηκαν στο τέλος του αιώνα που πέρασε, όμοια μ' εκείνες που συνόδευσαν την έλευση του έτους 1000. Η διαφορά έγκειται στο ότι στην περίπτωση του «ιού», οι φόβοι δεν προήλθαν από κάποια μεταφυσικά αίτια, αλλά από την κοντόφθαλμη λογική της βιομηχανίας λογισμικού που δεν πίστευε πως τα προϊόντα της θα επιβίωναν του τέλους του αιώνα.

Μπορούμε ήδη να προετοιμαζόμαστε για το επόμενο πρόβλημα, εκείνο του 10.000, όταν θα χρειάζονται πέντε ψηφία για την απεικόνιση του έτους στις ημερομηνίες. Μέχρι τότε, ας ησυχάσουμε, τουλάχιστον από την άποψη αυτή. Υπάρχουν τόσα πολλά άλλα πραγματικά –τεχνολογικά και μη– προβλήματα για να μας προκαλέσουν πανικό...

Δημήτρης Σκούφης

ΤΕΛΟΣ ΕΠΟΧΗΣ

Το τέλος της δεύτερης χιλιετίας επέλεξε ο Μπόρις Γιέλτσιν για να αποχωρήσει από την Προεδρία της Ρωσίας. Και παρέδωσε το βαλιτσάκι στον πρωθυπουργό του. Η Ρωσία μαζί του παραδόθηκε σε ένα πραγματικό κοινωνικό χάος. Ο ίδιος βρέθηκε μπλεγμένος σε δεκάδες πολιτικά και οικονομικά σκάνδαλα, ακολουθώντας τα χνάρια όλων των κρατικών αξιωματούχων, που από τη μια στιγμή στην άλλη βαφτίστηκαν από κομμουνιστές υπέρμαχοι της ελεύθερης αγοράς.

Με ή χωρίς τον Γιέλτσιν τίποτα δεν θ' αλλάξει προς το παρόν στη Ρωσία. Όμως από μακριά ακούγονται ήδη τα βαριά βήματα των κομμουνιστών και των εθνικιστών που πλησιάζουν. Είναι απίθανο να πιστέψει κανείς πως η Ρωσία θα γίνει ένα απλό παράρτημα των ΗΠΑ. Και μόνο υπ' αυτή την έννοια η αποχώρηση του Γιέλτσιν μπορεί να σημάνει την αρχή ενός πολύ παραγμένου αιώνα για τη Ρωσία —δηλαδή για τον κόσμο.

Α.Δ.

Το θαύμα των ερτζιανών: Η κατάργηση των ειδήσεων από τα δελτία ειδήσεων και η αντικατάστασή τους από ρεβύ πίστας. *Η από τον μόνιμο μαϊντανό κ. Κούγια.*

• Έτσι τις προάλλες ο «σοβαρός» κ. Χατζηνικολάου σταμάτησε το δελτίο(!) για να μεταδώσει την ποινή που επεβλήθη στον κατηγορούμενο για μαστροπία κ. Ρέβη.

• Βλέπετε κατά το Μεγα αυτό απασχολούσε το Πανελλήνιο. Στη συνέχεια ο γιαλαντζί Ευαγγελάτος των κ.κ. Λαμπράκη-Μπόμπολα κ.λπ. αναμεταδίδει απτόητος το «Ενώπιος Ενώπιω» της προηγούμενης βραδιάς με την Βίκυ Μοσχολιού.

• Τα τραίνα που φύγαν, ειδήσεις μας πήρανε...

ΧΟΡΟΣ ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΜΕΝΩΝ

Αγαπητοί μου έχουμε να τα πούμε έναν αιώνα. Εγώ έφυγα μεν, αλλά έμαθα πως έγινε ένα φοβερό πάρτυ στην Αθήνα, πασοκικής εμπνεύσεως. Το γλέντι άρχισε με Νένα Βενετσάνου, προχώρησε με Φαραντούρη, όπου όλοι έσκιζαν τις φλέβες τους από έκσταση και χορό, πέρασε από Σαββόπουλο και κατέληξε στον Μάριο Φραγκούλη. Ισχυρή Ελλάδα. Με τέτοια ονόματα πράγματι είμαστε η παγκόσμια πρωτοπορία των πάρτυς.

ΓΙΑ ΝΑ ΜΑΘΟΥΝ

Δεν άκουσα όμως τίποτα για Βασιλική Λαβίνα και μελαγχόλησα. Είναι δυνατόν; Πώς να κάνεις μιλένιουμ πάρτυ χωρίς Λαβίνα, Γαργανουράκη, Ελύτη και Σεφέρη; Είναι σαν να κάνουν πάρτυ οι Γερμανοί χωρίς Γκαίτε. Πώς; Δεν είχαν Γκαίτε; Ούτε οι Άγγλοι έβαλαν τον Τζάγκερ να τραγουδάει Σαίξπηρ; Απαράδεκτον. Να τους στείλουμε την κ. Παπαζώη για σωφρονισμό.

Ο ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ ΡΟΥΛΑΣ

Βίον ανθόσπαρτον να ευχηθούμε στο νιόπαντρο ζευγάρι Ρούλας Κορομηλά-Νάσου Γαλακτερού. Ο Νάσος είναι ο πρώτος έλληνας αθλητής που νυμφεύεται μια σταρ από την εποχή που ο Μίμης Δομάζος είχε παντρευτεί την Βίκυ Μοσχολιού. Βέβαια, ούτε ο Γαλακτερός, ούτε η Κορομηλά είναι στο επίπεδο Δομάζου-Μοσχολιού. Ο Γαλακτερός ήταν πριν από χρόνια ένα από τα μεγαλύτερα ταλέντα του ελληνικού μπάσκετ, από τότε όμως που πήρε τη μεγάλη μετεγγραφή με ένα τρόπο που θεωρήθηκε προδοσία από τους οπαδούς της ΑΕΚ στην οποία έπαιζε τότε, δεν δικαίωσε τις προσδοκίες των μπασκετόφιλων. Τραυματισμοί και ασθένειες τον κράτησαν πίσω (η κατάρα των οπαδών της ΑΕΚ;). Πάντως οι σχέσεις των αθλητών με διάφορες σταρ έχουν πυκνώσει τον τελευταίο καιρό. Ο ποδοσφαιριστής Ίλια Ίβιτς παντρεύτηκε την γυμνάστρια-μοντέλο Ελένη Πετρουλάκη, ο συνάδελφος σκόρερ Ντέμης Νικολαΐδης ακούγεται πως θα παντρευτεί την τραγουδίστρια Δέσποινα Βανδή και ο μπασκετμπολίστας Νίκος Οικονόμου έχει σχέση με την τηλεπαρουσιάστρια Άννα Δρούζα.

Γκολκήπερ

Η ΆΝΝΑ ΚΑΙ Ο ΓΡΗΓΟΡΗΣ

Βέβαια και οι αθλητές περνούν σιγά σιγά στον αστερισμό των ...σταρ. Η κ. Δρούζα είχε στην τελευταία εκπομπή της κεντρικό καλεσμένο τον ποδοσφαιριστή Γρηγόρη Γεωργάτο, που αγωνίζεται στην ιταλική Ίντερ Μιλάνου. Η πορεία του Γεωργάτου, από την επαρχιακή Παναχαϊκή στον Ολυμπιακό, και από εκεί, υπό την καθοδήγηση του Ντούσαν Μπάγιεβιτς στις ευρωπαϊκές διακρίσεις και στη μεγάλη μετεγγραφή στην διάσημη ιταλική ομάδα, είναι σαν παραμύθι. Δυστυχώς, αν σε αυτό το παραμύθι υπάρχει κακιά μάγισσα αυτή είναι ο ίδιος ο Γεωργάτος, που μετά από λίγους μήνες στο Μιλάνο και παρ' όλη την επιτυχημένη παρουσία του στο ιταλικό πρωτάθλημα, εμφανίζεται δυσανεσθημένος από τη ζωή στην Ιταλία, δεν μαθαίνει ιταλικά και αναπολεί την εποχή που την έβγαζε πίνοντας φραπέ στην Καστέλα.

Γκολκήπερ

Ο Μανωλάκης ο Βομβιστής είναι στην ευχάριστη θέση να σας ανακοινώσει ότι ο κ. Βενιζέλος παρότι εγκατέλειψε τον πολιτισμό, εξακολουθεί να είναι ερωτευμένος με την ποίηση.

• Και να επενδύει σ' αυτήν όλο του το βάρος.

ΑΣΙΑ 2000

Το Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων (ΙΔΟΣ), στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «Ασία-2000», διοργανώνει σειρά διαλέξεων και συζητήσεων για τη μεγαλύτερη ήπειρο του κόσμου. Οι επόμενες δυο εκδηλώσεις θα έχουν ως αντικείμενο τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και θα λάβουν χώρα στις εγκαταστάσεις του ΙΔΟΣ, Πανεπιστημίου 16, Β' όροφος, στις 13 Ιανουαρίου 2000, 17.30 έως 20.00 και στις 27 Ιανουαρίου 2000, 17.30 έως 20.00

Όλες οι εισηγήσεις και οι συζητήσεις που ακολουθούν διεξάγονται στα αγγλικά.

Για περισσότερες πληροφορίες:

url: <http://www.idec.gr/iier/>.

Δηλώσεις συμμετοχής:

στο τηλ. 3636326, fax 3626610

και e-mail: sae@hol.gr

ΑΝΟΙΧΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ. - ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Αυτόνομες νέες θεατρικές ομάδες: μια εύθραυστη προοπτική

της Μαρίας-Λουίζας Παπαδοπούλου

Γιατί οδηγούνται οι νέοι ηθοποιοί, σκηνοθέτες, συγγραφείς στη δημιουργία ομάδας; Σίγουρα η υψηλή ανεργία, ιδίως η ανάγκη να ξεφύγεις από την ολοένα διευρυνόμενη περιθωριοποίηση, αποτελούν ουσιώδη κίνητρα. Δεν είναι όμως τα μόνα. Νέοι άνθρωποι αναζητούν να δοκιμαστούν, να ανακαλύψουν μόνοι τους τις δυσκολίες συνεργασίας σε μια συλλογική δουλειά, να θέσουν οι ίδιοι τους όρους και να δουλέψουν σχετικά ανεξάρτητα από τις καθιερωμένες συνθήκες παραγωγής στοχεύοντας σε μια προσωπική αισθητική πρόταση.

ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΟΙ ΝΕΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ;

Λέγεται συχνά ότι τόσες ομάδες είναι περιττές. Υπάρχει μια γενικευμένη δυσπιστία. Είναι χρήσιμες οι νέες θεατρικές ομάδες; Αναμφίβολα και πρώτιστα από καλλιτεχνική άποψη. Άνθρωποι που αποφασίζουν να δουλέψουν με δύσκολους οικονομικούς όρους επί μακρόν δίνουν συχνά νέα καλλιτεχνική πνοή, άλλη φρεσκάδα. Είναι απ' αυτό το χώρο, αυτό το φυτώριο που θα ξεπηδήσουν οι αυριανοί καλοί σκηνοθέτες, ηθοποιοί, συγγραφείς, σκηνογράφοι... Ακόμα κι αν το αποτέλεσμα τους δεν είναι άρτιο από κάθε άποψη μπορεί κανείς να δει μια καινούργια ματιά να γεννιέται, μια νέα πρόταση. Και το ζητούμενο είναι αυτό: όχι "πετυχημένοι κατασκευαστές" αλλά καλλιτέχνες.

Η σύσταση ομάδας προϋποθέτει εξάλλου και μια διαρκώς ανανεούμενη αλλαγή νοοτροπίας για να συντηρηθεί, μια συνείδηση συλλογικότητας με την αναγκαία ανάληψη μεγαλύτερης ευθύνης από κάθε συντελεστή, καθώς και την κοινή λήψη αποφάσεων.

Δεν πρέπει να παραβλέπει κανείς ότι αποτελούν σημαντικό πόλο έλξης για τους νέους άνεργους και αποκαρδιωμένους καλλιτέχνες, ειδικά στις μέρες μας που η ανεργία των νέων ηθοποιών και σκηνοθετών είναι πραγματικά υψηλή.

Και είναι τελικά μια λογική αρκετά επικίνδυνη, σχεδόν φασιστική πως μόνο οι μεγάλοι θίασοι με τα γνωστά ονόματα είναι καλό να λειτουργούν γιατί εν τέλει είναι μια "μονοπωλιακή λογική".

Η πολιτεία μέχρι σήμερα δείχνει να μην ασχολείται με το θέμα στηρίζοντας ως επί το πλείστον κάποια "μεγάλα" θέατρα και ουσιαστικά οδηγώντας τους αυτόνομους νέους θιάσους σε περιθωριοποίηση.

Είναι λοιπόν ανάγκη επιτακτική να αρχίσει ένας συστηματικός σχεδιασμός, μια ειδική πολιτική για την αντιμετώπιση των νέων θεατρικών σχημάτων (προφανώς και των μουσικών, των χορευτικών κ.α.)

Για να μπορέσει μια ομάδα να χαράξει τους δικούς της κώδικες, τη δικιά της αισθητική χρειάζεται χρόνος. Γεγονός που προϋποθέτει και την οικονομική βιωσιμότητά της. Ας υπενθυμίσω πως μόνο το

ενοίκιο ενός θεάτρου ξεκινά από 60.000δρχ. και φτάνει στις 200.000 ημερησίως, ποσά δυσεύρετα για νέους καλλιτέχνες.

Αν η πολιτεία δεν διαθέτει καμία σχεδόν δυνατότητα στήριξης με τη δημιουργία ενός ανάλογου θεσμικού πλαισίου, οι ομάδες καθίστανται θνησιγενείς δεν αντέχουν σε μακρά διάρκεια συνεργασίας και διαλύονται.

Παράλληλα, η έλλειψη οποιασδήποτε στήριξης αλλοιώνει και τον τρόπο και τους σκοπούς δράσης της ομάδας καθώς συχνά εκφυλίζεται σ' ένα είδος γέφυρας που χρησιμοποιεί κανείς για να περάσει στα μεγάλα θεατρικά σχήματα. Επίσης υποθάλπει και την λογική επιλογών ρεπερτορίου με κριτήριο αποκλειστικά την εύκολη υποδοχή των έργων και έτσι διαμορφώνεται μια αισθητική με κύριο στόχο να "περάσει" στο κοινό, ενώ αυτό που θα περίμενε κανείς είναι τον πειραματισμό, τις φρέσκιες ιδέες, την τόλμη.

Η ΑΝΑΓΚΗ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

Με την ανοιχτή αυτή επιστολή θα ήθελα να εκφραστούν κάποιες αρχικές προτάσεις ώστε να διαμορφωθεί επιτέλους ένα ειδικό πλαίσιο που να ευνοεί τη λειτουργία των νέων ομάδων¹ και να ενισχύει την καλλιέργεια του ομαδικού πνεύματος.

Αυτό θα μπορούσε να γίνει αρχικά με μια **πολιτική στήριξης**. Να δοθεί δηλαδή ένα μικρό κονδύλι στήριξης σε περισ-

ΧΑΡΗΣ ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ
Ο ΑΓΓΕΛΟΣ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Χάρης Βλαβιανός Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΟΙΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΥΤΟΣ
"Η ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΑ
ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ"

Βασίλης Μπούτος Η ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΑ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ

(ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ - 4η έκδοση)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

σότερες ομάδες και όχι μόνο σε μία η δύο που προβάλλονται περισσότερο μέσα από τα ΜΜΕ. Η στήριξη να περιλαμβάνει γενικά έξοδα, σκηνικά, κοστούμια, χωρίς να είναι υποχρεωτική η καταβολή του ΙΚΑ γιατί με ένα και ενάμιση εκατομμύριο δεν μπορείς να καλύψεις παρά μόνον τα βασικά έξοδα. Τα ποσά αυτά όμως ανακουφίζουν μια ομάδα, συμβάλλουν στη συνοχή και στη διατήρησή της.

Ιδιαίτερα σημαντικό θα ήταν να επιδοτηθεί ένας ήδη υπάρχων χώρος ή να δοθεί ένας **“ευέλκτος” χώρος που να φιλοξενεί** για δέκα δεκαπέντε μέρες κάθε ομάδα. Ίσως μια αποθήκη, χωρίς σταθερά καθίσματα, χωρίς θέση ταμείου μ' ένα στοιχειώδη εξοπλισμό, ένας χώρος που να μπορεί να διαμορφωθεί ελεύθερα ώστε να δημιουργείται μια διαφορετική σχέση θεάματος-κοινού πριν, μετά και κατά τη διάρκεια της παράστασης.

Ο χώρος θα μπορούσε να λειτουργεί μ' ένα μέρος των εισπράξεων, με εισφορές και χορηγίες εταιρειών που πιστεύω πως πιο πρόθυμα θα στήριζαν ένα τέτοιο θεσμό, παρά μεμονωμένα κάποια νέα ομάδα. Το σωματείο θεατρολόγων (ως επί το πλείστον ανέργων) ή και απόφοιτοι της Παντείου θα μπορούσαν να αναλάβουν την λειτουργία του με κριτήρια που θα καθόριζαν απο κοινού περισσότεροι καλλιτέχνες. Εν ολίγοις, ένας χώρος που να αυτοδιαχειρίζεται. Θα ήταν ευχής έργον να γίνει τόπος συνάντησης νέων καλλιτεχνών, έτσι ώστε εκκολαπτόμενοι θεατρικοί συγγραφείς, φωτιστές ή σκηνογράφοι να μπορούν να βρουν ανθρώπους να συζητήσουν και να συνεργαστούν για το ανέγασμα των έργων τους, για την εικαστική, μουσική, φωτιστική επένδυση παραστάσεων, χωρίς να περιμένουν πότε θα μπορέσουν να δουλέψουν με επώνυμους για να δείξουν τη δουλειά τους. Ένας χώρος λοιπόν επαφής και αλληλογνωριμίας, που θα μπορούσε να γίνει και τόπος προώθησης θεατρικών συγγραφέων με αναγνώσεις σύγχρονων έργων από νέους ηθοποιούς, παρουσίαση των συγγραφέων από απόφοιτους θεατρολογικών τμημάτων κ.α.

Άλλη μια παράλληλη πρόταση θα ήταν η **δημιουργία φεστιβάλ νέων δημιουργών**. Ένα φεστιβάλ θα βοηθούσε και τον εποικοδομητικό διάλογο με κριτικούς, μιας και οι τελευταίοι θα έβλεπαν συγκεντρωμένες τις τάσεις, τις επιρροές

των νέων δημιουργών και θα λάμβαναν υπόψη τους τις συγκεκριμένες οικονομικές συνθήκες δημιουργίας θεάματος.

Μια αλλαγή στη νοοτροπία αντιμετώπισης των νέων ομάδων θα συντελούσε, ίσως, και στη **μεγαλύτερη προβολή τους από τον τύπο και το ραδιόφωνο**, ώστε να μετριάσει η δυσχέρεια με την οποία περνάει ένα δελτίο τύπου στις εφημερίδες και τα περιοδικά.

Η δημιουργία **καταλόγου** για την παρουσίαση των νέων δημιουργών με αποσπάσματα από έργα, εντυπώσεις κοινού, καλλιτεχνικές απόψεις και στόχους θα προσέφερε τη δυνατότητα γνωριμίας

και ενημέρωσης των νέων θιάσων για θέματα όπως οι δυνατότητες που προσφέρονται μέσω της Ευρωπαϊκής Κοινότητας π.χ. για κονδύλια της Κοινότητας για την αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων καλλιτεχνών.

Το Υπουργείο Πολιτισμού και η Γραμματεία Νέας Γενιάς θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην αγορά ή να αγοράζουν **παραστάσεις νέων** και να παρουσιάζονται ανάλογα με το θέμα τους **σε ιδρύματα, σε φυλακές, σε δημοτικά θέατρα**, στην περιφέρεια ή στα αστικά κέντρα, με ελεύθερη είσοδο για το κοινό.

Τέλος η λογική της ενίσχυσης λειτουργίας των νέων θιάσων θα μπορούσε να καλλιεργηθεί και στους τοπικούς φορείς με την **ίδρυση πειραματικών σκηνών στα δημοτικά θέατρα** με ελαστικότερο νομικό πλαίσιο, όπου θα παρουσιάζο-

νταν οι παραγωγές των νέων ομάδων χαμηλότερο κόστος.

Ο κατάλογος των προτάσεων θα μπορούσε να συνεχιστεί π.χ. με **διευκόλυνση εισόδου στο ΣΕΗ** όσων συμμετέχουν σε νέες ομάδες, ανεξάρτητα από τον αριθμό ενσήμων τους (έστω κι ως προστατευόμενα μέλη) κ.α.

Τέτοιου τύπου διευκολύνσεις παρέχονται σε πολλά επαγγέλματα.

Ουσιαστικά μέσω της ανοιχτής αυτής επιστολής, αναζητώ την συνάντηση με κριτικούς, σκηνοθέτες, ηθοποιούς, με ανθρώπους που μπορούν να διαφωτίσουν με την εμπειρία τους, ή άλλους που

μοιράζονται κοινές αγωνίες έτσι ώστε να ανοιχτεί ένας διάλογος, να συγκροτηθεί μια εμπειριστατωμένη πρόταση για να κατατεθεί στο ΣΕΗ, στο Υπουργείο Πολιτισμού και στην Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Το *Αντί* θα δημοσιεύσει τις προτάσεις και αντιπροτάσεις αυτές.

Με την φιλοδοξία ότι κάτι θα εισακουστεί, και ελπίζοντας σε κάποιο διάλογο.

Θεατρική Ομάδα *Ανέμη*,
Το Fax στο *Αντί* για διατύπωση απόψεων είναι: 72.26.107.

1. Ως νέα θεατρική ομάδα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μια ομάδα με κριτήρια την ηλικία των μελών, τον χρόνο ίδρυσης της εταιρείας, τον τρόπο λειτουργίας της.

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ ΜΙΑΣ ΝΟΜΙΚΟΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ

Αν κάτι κανείς πρέπει να κρατήσει από την εποχή που τελειώνει, είναι η άκρατη τηλεοπτικοποίηση της δημοκρατίας μας αλλά και η εμπλοκή της τηλε-αυθαιρεσίας στην πιο απόκρυφη, την πιο ιδιωτική μας ζωή. Ακόμη το ότι ο δυνάστης των ΜΜΕ δοκιμάζει θεσμούς κατά τεκμήριο απρόσβλητους ως τώρα από την διαφημιστική αγυρτία των ημερών.

— Θέλετε ένα παράδειγμα;

Ο πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, ο ευπρεπής κατὰ τ' άλλα κ. Α. Ρουπακιώτης, κάλεσε εσπευσμένα στις 30.12 για «εξηγήσεις» τον δικηγόρο κ. Μ. Τζίφρα λόγω της εμπλοκής του στα ΜΜΕ με την υπόθεση Κορκολή. Έτσι όμως εξισώνεται ανεπίτρεπτα ο σοβαρός και μακράν την σειρήνων της TV κ. Τζίφρας μ' όλο το δικηγορικό τσίρκο που σερνόταν και σέρνεται στα κανάλια πουλώντας «δικαιοσύνη» και εισπράττοντας «προστασία» ή «κύρος» από το παντοδύναμο μέσο. Θέλοντας να διατηρήσει ο κ. πρόεδρος μάλλον πολιτική ίσων αποστάσεων, εξισώνει τον θύτη με το θύμα και «κουγιοποιεί», ως μη έδει, τους ανεπίληπτους θεράποντες της Θέμιδας με τους διαβουκολητές της.

Αυτό δε που προξενεί την μεγαλύτερη εντύπωση, είναι το ότι καλείται, έστω και για «εξηγήσεις», ο μοναδικός νομικός που χτύπησε την παντοδυναμία και την αυθαιρεσία των ΜΜΕ και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο αντιδίκησε με την εξουσία της τηλεόρασης.

— Ποια σχολιμότητα λοιπόν κρύβεται σε μια τέτοια —πρωτοχρονιάτικη— ενέργεια;

— Μήπως είδαν τον κ. Τζίφρα σε τίποτε «παράθυρα» και άρα δικαίως τον εγκαλούν;

— Μήπως εμφανίσθηκε σε καμία «Ζούγκλα» και δεν το πήραμε είδηση;

— Μήπως μονοπώλησε κανένα δελτίο ειδήσεων και δεν το αντιληφθήκαμε;

Το μόνο που έπραξε εξ όσων γνωρίζουμε είναι, με ελαχιστότατες ολιγόλογες δηλώσεις, να θέτει το νομικό πλαίσιο της υπόθεσης και να προσμετρά τις κοινωνικοπολιτικές παραμέτρους της.

— Αυτό είναι όμως παράπτωμα;

Σε μια δε περίοδο που εμαίνετο ο Μάκης με τα εξαπτερυγά του, ο κ. Τζίφρας ως εκπρόσωπος του Κορκολή, μίλησε για τον κανιβαλισμό των ΜΜΕ και για την τάση τους να δημιουργούν είδωλα ώστε να τ' αποκαθελώνουν αργότερα χάριν τηλεθέασης. Πρέπει εδώ να υπογραμμισθεί ότι ο κ. Τζίφρας έχει συγκρουσθεί συχνά με την τηλεοπτική μαφία του τόπου, ενώ είναι ο μόνος δικηγόρος που τον Νοέμβριο του '99 εφαρμόζοντας σύμφωνο του ΟΗΕ του 1996 πέτυχε να εκδοθεί απόφαση με την οποία παύουν

οριστικά οι διπλοκαταδίκες Ελλήνων στο εξωτερικό και το εσωτερικό ανατρέποντας μιαν αδικία δεκαετιών και καταφέροντας ο κάθε Έλληνας να δικάζεται άπαξ ενώπιον της διεθνούς κοινότητας.

Τέλος, είναι ο δικηγόρος που κέρδισε ασφαλιστικά μέτρα εναντίον του ελληνικού δημοσίου επικαλούμενος τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κοινοτικό δίκαιο υπέρ πολίτη προσβληθέντος από *aids*. Και επίσης πέταξε έξω απ' το γραφείο του την τηλεόραση του ALPHA δημιουργώντας έτσι έναν μόνιμο όσο και ισχυρό τηλεοπτικό εχθρό.

Γιατί είναι βέβαια τοις πάσιν γνωστό ότι οι δικηγόροι μονοπωλούν κανάλια και τηλεοπτικά παράθυρα, όταν έχουν υποθέσεις τέτοιας πανελλήνιας εμβέλειας, όπως το σκάνδαλο Τριανταφυλόπουλου-Κορκολή. Είναι κοινός τόπος επίσης οι δημοσιογραφικοί εισαγγελείς και οι δικηγορικοί δικαστές ν' απονέμουν κάθε βράδυ δικαιοσύνη ενώπιον μιας κοινής γνώμης που πεινάει για αίμα, για σπέρμα και για διαπτόμπευση.

Αυτό είναι το κοινό του 2000 κι ας όφονται αυτοί που το διαπαιδαγώγησαν να γίνει τέτοιο.

Έχουμε την αίσθηση ότι ο εξέχων νομικός κ. Ρουπακιώτης σώθηκε κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή από ένα ανεπίτρεπτο ολίσθημα.

Εσχάτως συνειδητοποιήσαμε ότι οι —φεν— πραγματικές ειδήσεις έχουν εξοβελισθεί οριστικά από τα λογής τηλεοπτικά δελτία. Ας μην εξοβελισθεί λοιπόν και η δικαιοσύνη από τον Δικηγορικό Σύλλογο.

Τέλος, εκ των υστέρων πληροφορηθήκαμε ότι οι κ. Κούγιας, Κατσαντώνης, Φαίλος, Ντάλτας κ.λπ. παραπέμπονται στο πειθαρχικό του Δ.Σ., ενώ ο κ. Τζίφρας εξαιρείται. Επίσης συμπεράναμε ότι η πρωτοχρονιάτικη κλήση του πραγματοποιήθηκε κατόπιν των αιτιάσεων του γνωστού και μη εξαιρετέου κ. Ευαγγελάτου ότι δήθεν «δεν τηρούνται ίσες αποστάσεις». Σιγά μη στάξει του ημίονου η ουρά κ. Ευαγγελάτε μου!

Αλήθεια ο υπουργός Δικαιοσύνης, έγκριτος δικηγόρος Αθηνών και φίλος συμπάντων των δημοσιογραφικών αστέρων πότε θα παραπεμφθεί;

— Και μαζί μ' αυτόν και ο απίστευτος Χατζηνικολάου του Mega με τις τηλεοπτικές του αγυρτίες;

— Τι λέει επ' αυτού ο πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ;

— Είπαμε: να καταργήσουμε τις ειδήσεις!

— Αλλά και την κοινή λογική;

Μάνος Στεφανίδης

ΡΙΖΕΣ

Μπροστά στη θάλασσα, με τις ελιές να ανεβαίνουν ήρεμα προς το βουνό, τη νύχτα, άκουγα πάλι που μίλαγε ο Ελύτης από την Πάτμο και έλεγε για τη γλώσσα: Πως για χιλιάδες χρόνια γράφονταν πάντα ποίηση ελληνική, στη γλώσσα μας δηλαδή, πως δεν πέρασε από την εποχή του Αρχίλοχου και της Σαπφούς ούτε ένας αιώνας χωρίς ελληνική ποίηση.

Και ύστερα τον έβλεπα που περπατούσε στο μοναστήρι και στη Λέσβο— έναν από τους πιο δυνατούς Έλληνες μοντερνιστές που προσπάθησε να μας ξεστραβώσει από

την παπαγαλία. Και σκεφτόμουν μετά τις ανοησίες των σημερινών “μοντέρνων”, που αναμιασάνε ό,τι ακούνε στα διάφορα Ντοκτορά της συμφοράς και ακολούθως αποφαίνονται στις εφημερίδες: Η ιστορική συνέχεια του ελληνισμού είναι ιδεολογία, είναι μια κατασκευή του Παπαρηγόπουλου, του εθνικισμού. Τόσοι αιώνες πέρασαν, τι σχέση μπορεί να έχει η κλασική Ελλάδα με το Βυζάντιο και τον Καποδίστρια;

Εάν μιλάγαμε για αναλύσεις αίματος, τότε προφανώς δεν υπάρχει ουδεμία σχέση. Εάν όμως μιλάμε για έναν πολιτισμό που αλλάζει μεν, αλλά έχει τα βασικά του συ-

στατικά κοινά, όπως τη γλώσσα λχ, τη φιλοσοφία ή τις συμπεριφορές, τότε δεν πρόκειται για ιδεολόγημα, αλλά για μια ζωή που την αναγνωρίζουμε πάντα δική μας μέσα στους αιώνες.

Οι “μοντέρνοι” μας δημοσιογραφούντες ιστορικοί - και ανιστρόφως- κυνηγώντας τα “ιδεολογήματα”, πεφτούν με τα μούτρα στην πιο ακραία ιδεολογικοποίηση της ιστορίας: Φέρνουν απ' το παράθυρο τη “φυλετική καθαρότητα”.

Αλλά στους ελαιώνες, εκεί στη θάλασσα, μέσα στη νύχτα, τίποτε απ' αυτά δεν στεριώνει. Ποτέ.

Απόστολος Διαμαντής

Ο ΝΤΟΥΣΑΝ ΚΑΙ Η ΤΟΥΜΠΑ

Ο Μπάγεβιτς, μετά τον διωγμό του από τον Ολυμπιακό βρήκε καταφύγιο στον ΠΑΟΚ. Μέχρι να αποφασίσει εάν θα πάει ή όχι στην ομάδα της Θεσσαλονίκης ο Ντούσαν, οργίαζαν τα σενάρια για την επιστροφή του στην ΑΕΚ, στην θέση του Λιούμπισα «Τούμπα» Τουμπάκοβιτς. Τελικά ο Μπάγεβιτς προτίμησε να πάει στην Τούμπα από το να «φάει» τον «Τούμπα», αλλά πηγαίνοντας στη Θεσσαλονίκη δεν παρέλειψε να δηλώσει ότι ομάδα της καρδιάς του παραμένει πάντα η ΑΕΚ. Βέβαια, αν όταν έφευγε από την ΑΕΚ δεν είχε πει ψέματα στους οπαδούς της τώρα δεν θα τον έβριζαν όλοι και θα μπορούσε να γυρίσει.

Γκολκήπερ

ΤΟΥΜΠΑ ΚΑΙ Ο ΤΟΥΜΠΑ

Και όσο για τον Τουμπάκοβιτς, ούτε αυτός φαίνεται να γλιτώνει από τη μοίρα των προπονητών της ΑΕΚ από τότε που την εγκατέλειψε ο Μπάγεβιτς, δηλαδή την απόλυση. Παρά την πρωτοφανή στήριξη του κόσμου και κάποιων παραγόντων, η τελευταία ήττα της ΑΕΚ στη Νέα Φιλαδέλφεια από τον Πανιώνιο άνοιξε για άλλη μια φορά τους ασκούς του Αϊόλου στην «Ένωση» και όπως όλα δείχνουν δεν υπάρχει κανείς στην ομάδα που να μπορεί να κυβερνήσει το καράβι στις φουρτούνες. Αποκορύφωμα -προς το παρόν- του χάους ήταν η παρουσία των οπαδών της ομάδας στα ...αποδυτήρια των παικτών! Οι οπαδοί είπαν στους παίκτες τα παράπονά τους, αλλά στο προπονητικό κέντρο της ομάδας δεν υπήρχε κανείς να τους πει ότι δεν έχουν θέση εκεί.

Γκολκήπερ

Όλο το κατεστημένο της ΑΣΚΤ τα 'χει βάλει με τον άξιο Γ.Χαρβαλιά. Ντροπή...

• Ο κ. Νίκος Δασκαλοθανάσης σε βιβλιοκριτική του στο ΒΗΜΑ της Πρωτοχρονιάς περνάει γενεές δεκατέσσερεις το βιβλίο του καθηγητή του Αριστοτελείου Μιλτιάδη Παπανικολάου σχετικά με την «Ελληνική Ζωγραφική και Γλυπτική του ΧΧ αι.».

• Ομοίως και η Ντόρα Ηλιοπούλου-Ρογκάν στα «Νέα της Τέχνης» που κυκλοφορούν.

• Παιδιά μη βαραίτε τον κρατικό διευθυντή του κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη γιατί είναι κραταιός φίλος του κραταιού κ. Βενιζέλου.

• Θέλετε να σας στείλει πειθαρχικό;

• Αργόρος: Παραμονή Χριστουγέννων ο Αντώνης Καρκαγιάννης παίρνει παραμάζωμα τους κ. Βενιζέλο και Πάγκαλο στην επιφυλλίδα του «Μα έχουν μυαλό στο κεφάλι τους;» στην Καθημερινή.

• Αιτία του ξεσπάσματός του ο συνεχιζόμενος απηνής διωγμός με πειθαρχικά, ΕΔΕ και ποινικές δίκες του Επιμελητή της Εθνικής Πινακοθήκης Μάνου Στεφανίδη.

• Και καταλήγει: «Και τους θεωρούν όλοι ευφυνείς!»

• Η εξουσία δεν τυφλώνει μόνο· αποβλακώνει κιόλας, δάσκαλε!

• Δεν βλέπεις τι γίνεται με τα παράσημα της προεδρίας της Δημοκρατίας;

• Η αλεπού μεριμνά για τον εαυτό της. Ο θεός, όμως, για το Λιοντάρι (William Blake).

ΜΠΑΒΟ ΧΑΣΑΤΕ

Νέο γκάλοπ- θρίαμβος για τον κ. Σημίτη. Είναι πίσω από τη ΝΔ μόνον 2 μονάδες - έτσι τουλάχιστον έγραψαν τα ΝΕΑ. Έχω ακούσει κάποιους πως για να κερδίσεις εκλογές πρέπει να πάρεις περισσότερους ψήφους από το άλλο κόμμα. Ειδάλλως χάνεις. Κάποιος θα πρέπει να το πεί αυτό το πράγμα στους δημοσιογράφους του κ. Σημίτη, διότι ο άνθρωπος θα νομίζει πως θα τον χειροτονήσει ο κ. Παπαχρήστος.

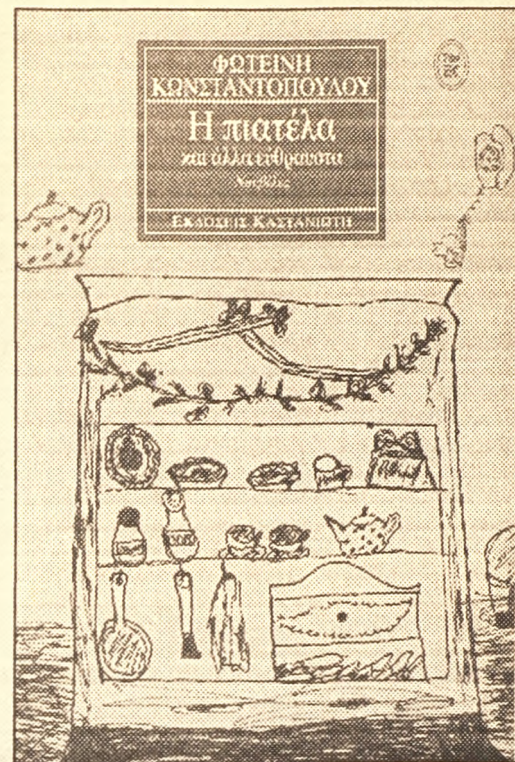
Α.Δ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Εκδ. Καστανιώτης, 1999

Φωτεινή Κωνσταντοπούλου Η πιατέλα και άλλα εύθραυστα

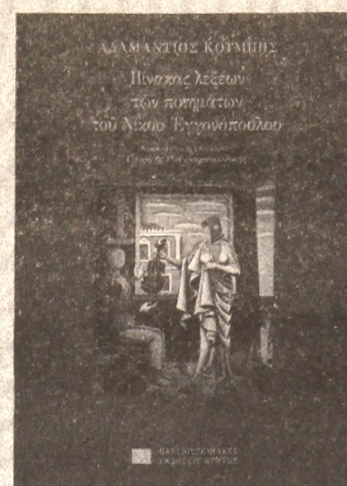
Τρεις νουβέλες που ξεχειλίζουν από τρυφερότητα και νοσταλγική διάθεση, αναδρομή στην τελευταία πενήκονταετία της ελληνικής ιστορίας μέσ' από αλλεπάλληλα φλας-μπακ που αποτυπώνουν τον ανύποπτο λυρισμό μιας, ανεπιστρεπτί παρελθούσας, καθημερινότητας και άφθονες δόσεις από λεπταίσθητο, καλόβολο, παιγνιώδες χιούμορ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ιδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΥΜΠΗΣ

Πίνακας λέξεων των ποιημάτων του Νίκου Εγγονόπουλου

Προλογίζει ο Γιώργης Γιατρομανωλάκης

Γύρω από το **πρώτο** millennium

Ζούμε τη «λατρεία» της έλευσης του έτους 2000: Ετοιμασίες για πανηγυρικούς εορτασμούς, χωρίς κανένας να μπορεί να εξηγήσει τι ακριβώς γιορτάζουμε: ανησυχία για τη συμπεριφορά των υπολογιστών, για το φαινόμενο του θερμοκηπίου, την τρύπα του όζοντος, τις τρελές αγελάδες... Τα μαζικά μέσα ενημέρωσης προετοιμάζονται κι αυτά για το μεγάλο πρωτοχρονιάτικο πάρτι και συγχρόνως καλλιεργούν τις ανησυχίες, προβάλλοντας μια αναλογία με το έτος 1000 στη Δύση, μια αναλογία που φέρνει στην επικαιρότητα έναν περίφημο δρύλο που από την εποχή του Ρομαντισμού ποτέ δεν ξεχάστηκε εντελώς: τους «φόβους», τον τρόπο που υποτίθεται πως προκάλεσε το έτος 1000, με την αγωνία της συντέλειας του κόσμου, του Αντίχριστου, της Ημέρας της Κρίσεως... Αν σήμερα, οι αναγνώσεις των κειμένων από ιστορικούς όπως ο M. Bloch, ο E. Rognon και ο G. Duby ανέτρεψαν την ιδέα μιας κοινωνίας τρομοκρατημένης στην προσέγγιση του έτους 1000, εξακολουθεί να παρουσιάζει ενδιαφέρον το ερώτημα: πως κατασκευάσθηκε ο μύθος των «φόβων» που διακατέλαβαν τα πλήθη.

Ι. Η «ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1000»

Το έτος 1000 ως εποχή τρόμου γεννήθηκε τον 16ο αιώνα. Η πρώτη περιγραφή του πανικού του έτους 1000 χρονολογείται την εποχή που θριαμβεύει ο αναγεννησιακός ουμανισμός, που στρέφει την προσοχή του στην Αρχαιότητα και περιφρονεί τους «Σκοτεινούς αιώνες». Την πρώτη γραπτή αφήγηση των φόβων την βρίσκουμε στα «Εκκλησιαστικά Χρονικά» του καρδινάλιου Βαρόνιου (Baronius) που δημοσιεύονται το 1590. Τον 19ο αιώνα ο μύθος εμφανίζεται πάντα ανθεκτικός, τον επιβεβαιώνει η φαντασία του Μισελέ (Michelet) στην «Ιστορία της Γαλλίας». Ορισμένοι θεωρούν τότε ότι οι μοναχοί τρομοκράτησαν τους λαϊκούς για να τους αποσπάσουν γη και πλούτη και άλλοι αργότερα υποστήριξαν ότι τα χιλιαστικά μαζικά κινήματα απέβλεπαν στην ανατροπή της εκκλησιαστικής τάξης —αυτού του είδους όμως τα κινήματα δεν αναφέρονται αναγκαστικά στο έτος 1000 και πάντως, στη Δύση, εμφανίζονται αργότερα, τον 13ο αιώνα.

της Ρίκας Μπενβενίστε

Στις μεσαιωνικές μαρτυρίες, το ίδιο το έτος 1000 δεν φαίνεται να τράβηξε ιδιαίτερα την προσοχή των χρονικογράφων. Έχουμε μαρτυρίες από ανθρώπους που φοβούνταν τη συντέλεια του κόσμου, αλλά τα κείμενά τους χρονολογούνται μετά το έτος 1000: ο μοναχός Ραούλ Γκλαμπέρ (Raoul Glaber) γράφει γύρω στα 1040. Βέβαια, από την εποχή των Καρολιδών οι μοναχοί στα κείμενά τους αναφέρονταν σε κομήτες, σεισμούς και άλλα φυσικά φαινόμενα που προκαλούσαν δέος, αλλά θα πρέπει να περιμένου-

με το χρονικό του Σιγεβέρτου (Sigebert de Gembloux), στις αρχές του 12ου αιώνα, για να έχουμε ένα κείμενο το οποίο παρουσιάζει το έτος 1000 με όρους τραγικούς: πολυάριθμα σημεία, όπως ένας κομήτης που το φως του σκιάζει τον ουρανό φανερώνοντας την εικόνα ενός φιδιού. Εδώ πρωτοεμφανίζονται τα υλικά με τα οποία θεμελιώθηκε ο μύθος του 16ου αιώνα, με μια σημαντική προσθήκη: τα πλήθη παρουσιάζονται τρομοκρατημένα από τα φυσικά φαινόμενα που θεωρήθηκαν αναγγελία του τέλους του κόσμου και ο κλήρος αναλαμβάνει να τα καθησυχάσει. Με άλλα λόγια: δεν είναι θρύλος οι φόβοι των ανθρώπων, θρύλος είναι η μεγεθυμένη ανάμνησή τους, με σκοπό να φτιαχτεί μια άλλη ιστορία των προγόνων.

Στα βιβλικά κείμενα γίνονται αναφορές στην Αποκάλυψη, προβλέπεται το τέλος του κόσμου «μετά από χίλια χρόνια», αλλά τόσο οι θεϊκές παρεμβάσεις όσο και η μέτρηση του χρόνου μπορούν να ερμηνευτούν με χίλιους δυο συμβολικούς τρόπους. Το αίσθημα της αναμονής του τέλους του κόσμου κυριαρχούσε στη συλλογική συνείδηση και υπάρχουν δύο τουλάχιστον κείμενα, ένα χειρόγραφο του Αντεμάρ (Adémar de Chabannes), που γεννήθηκε γύρω στο 988, και ένα του αββά Αββωνα (Abbon de Saint-Benoit sur Loire), που χρονολογείται το 975 που μαρτυρούν εσχατολογικές αναζητήσεις που εμπνέονται από την Αποκάλυψη. Το ερώτημα όμως παραμένει κατά πόσον ειδικά την εποχή εκείνη, στα τέλη του 10ου, στις αρχές του 11ου αιώνα, οι μαρτυρίες φανερώνουν ενασχόληση με το θέμα αυτό με τρόπο που να συνδέει τη συγκεκριμένη χρονιά με τις εκφράσεις της θεϊκής οργής. Η απάντηση είναι αρνητική. Εξαρτάται ευθέως από ένα γενικότερο ζήτημα: την αντίληψη του χρόνου, τις νοητικές στάσεις απέναντι στην έννοια του χρόνου, τις χρήσεις του χρόνου και το νόημα που αποδίδεται στην ιστορία.

I. Ο ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Σε όλους τους πολιτισμούς, οι αντιλήψεις και οι χρήσεις του χρόνου συγκαταλέγονται στις βαθύτερες, ως πιο καλά ριζωμένες, νοητικές δομές. Ο εκκλησιαστικός ιστορικός χρόνος είναι γραμμικός και τελεολογικός. Αρχίζει με τη Γένεση και τελειώνει με την Ημέρα της Κρίσεως, και έχει έναν σκοπό, τη Λύτρωση που θα πρέπει να καθοδηγεί τις ανθρώπινες πράξεις. Ωστόσο, η συνήθεια να συνδέονται τα γεγονότα με ημερομηνίες (800, 983, 1000...) είναι μια συνήθεια που κυριαρχεί σταδιακά και διαδίδεται από τον 11ο αιώνα. Με άλλα λόγια, οι μεσαιωνικοί άνθρωποι δεν φτιάχνουν μιαν αριθμητική κλίμακα του χρόνου για να τοποθετήσουν επάνω της τα σημαντικά γεγονότα. Χρονολογούν με αναφορές στη βιωμένη προσωπική ή συλλογική εμπειρία: το έτος βασιλείας του ηγεμόνα τους, έναν πόλεμο, μια επιδημία που πληγξε την περιοχή τους και όχι αναγκαστικά ή αποκλειστικά τον χρόνο από την χρονιά της Ενσάρκωσης. Ο χρόνος δεν ήταν αποκλειστικά θέμα αριθμητικό, αλλά και ποιητικό: σχετιζόταν με τους κύκλους της φύσης, τα κοινωνικά γεγονότα και τις συμβολικές αντιστοιχίες που καθοδηγούσαν τον στοχασμό για τα μελλούμενα.

Σύμφωνα με τις Γραφές λοιπόν, αφού κυλήσουν χίλια χρόνια, το κακό θα εισβάλλει στον κόσμο και θα ξεσπάσουν κάθε λογής αναταραχές. Πώς όμως να υπολογισθεί το έτος 1000: χίλια έτη από τη γέννηση ή από τον θάνατο του Ιησού; Στα μεσαιωνικά χρόνια το Πάσχα έχει μεγαλύτερη σημασία και ο καθορισμός του για τις περισσότερες χώρες σημαίνει και την έναρξη του νέου έτους. Κι αφού το έτος 1000 πέρασε χωρίς κατακλυσμικές καταστροφές μήπως οι υπολογισμοί ήταν λανθασμένοι; Μήπως η απαρχή βρισκόταν στα Πάθη και κατά συνέπεια το έτος 1003 θα επαλήθευε τις προφητείες του Ιωάννη και το ξέσπασμα των σατανικών δυνάμεων πάνω στη γη; Κάτι έτοιμο υπονοεί ο Ραούλ Γκλαμπέρ όταν ανακαλύπτει γύρω από το έτος 100 ενδείξεις φανυλότητας οι οποίες αντιποιχούν στην προφητεία του Ιωάννη:

«Χάρη σε πολυάριθμα σημεία και θαύματα που εμφανίστηκαν στον κόσμο είτε πριν είτε μετά, πάντως γύρω από το έτος 1000 του Κυρίου Ιησού, δεν έλειψαν έξυπνοι άνθρωποι, με διεισδυτικό πνεύμα που προέβλεψαν άλλα σημεία, εξίσου σημαντικά, όταν πλησίαζε η χιλιετία από τα Πάθη του Χριστού...»

Αν λοιπόν οι σύγχρονες αναγνώσεις των πηγών δεν επαληθεύουν την άποψη ότι η συμπλήρωση του πρώτου millenium προκάλεσε ξεχωριστό πανικό, είναι ωστόσο παφές ότι οι χριστιανοί της εποχής εκείνης διακατέχονταν σε μόνιμη βάση από ένα υφαίρπον «άγχος» που στηριζόταν στον εσχατολογικό λόγο των Ευαγγελίων. Στην τένα των λόγων κληρικών και ιδιαίτερα των μοναχών, οι ανησυχίες τους γίνονταν στοχασμός γύρω από τις ηθικές αξίες. Έπρεπε να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν το τέλος του κόσμου: τον Αντίχριστο, τη Δευτέρα Παρουσία με

την ένδοξη επιστροφή του Ιησού που θα κρίνει τους ζωντανούς και τους νεκρούς. Και στο πλαίσιο αυτό μεγαλύτερη σημασία κι από τα ίδια τα γεγονότα έχουν τα «σημεία» που τα φανερώνουν. Ποιες ήταν οι υλικές συνθήκες που πλαισίωσαν τις αγωνίες των ανθρώπων την εποχή εκείνη; Μολονότι οι πηγές μας δεν ασχολούνται με τις υλικές συνθήκες της ζωής, αφού το ενδιαφέρον των μοναχών στρέφεται σε ό,τι ξεχωρίζει, σε ό,τι σπάει την κανονικότητα των πραγμάτων, αξίζει κανείς να διερωτηθεί σχετικά με το υλικό πλαίσιο του έτους 1000.

III. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Οι περισσότεροι ιστορικοί σήμερα συμφωνούν ότι κάτι καινούριο συνέβη στη Δύση γύρω στο έτος 1000: ορισμένοι κάνουν λόγο για την «επανάσταση του έτους 1000», και η κλίμακα των αποτιμήσεων αρχίζει από την «προσαρμογή» και φθάνει στη «βαθιά μεταβολή».

Η μεταβολή στις υλικές και κοινωνικές δομές της Δύσης χαρακτηρίζεται πρώτα απ' όλα από μια επέκταση στο χώρο. Με την ώθηση που έδωσε η δημογραφική άνοδος –ο πληθυσμός της δυτικής Ευρώπης άρχισε να αυξάνει με αργό ρυθμό αλλά σταθερά και για τρεις αιώνες– και χάρη στις εκχερσώσεις, ένα μεγάλο μέρος της Ευρώπης κατοικήθηκε. Το τέλος των επιδρομών, η κλιματική βελτίωση και οι τεχνολογικές εφευρέσεις που αύξησαν την παραγωγικότητα έδωσαν νέα ώθηση στην οικονομία.

Ο νεοαποικιμένος χώρος οργανώθηκε, δομήθηκε σε διακριτές ενότητες οικονομικής εκμετάλλευσης και άσκησης της εξουσίας. Με τον κατακερματισμό της βασιλικής εξουσίας και την προοδευτική αποσύνθεση των πρώιμων κρατών στην Ευρώπη εγκαθίστανται οι φεουδαρχικές δομές. Οι κοσμικές και οι εκκλησιαστικές αρχές εγκαθιδρύουν ένα νέο κοινωνικό σύστημα. Περισ-

Πέτερ Μπρέγκελ ο Πρεσβύτερος. Τα μεγάλα ψάρια τρώνε τα μικρά, 1556.

σότερο όμως κι από τη «φεουδαρχία», δηλαδή, με μια στενή έννοια, την οργάνωση της κοσμικής αριστοκρατίας σε μια πυραμίδα αμοιβαίων υποχρεώσεων πίστης και υπηρεσίας των υποτελών στον κύριό τους, σημασία έχει η εγκαθίδρυση της χωροδεσποτείας, δηλαδή το σύστημα που ορίζει τις σχέσεις εξάρτησης της πλειοψηφίας των ανθρώπων, των χωρικών, απέναντι σε έναν κοσμικό ή εκκλησιαστικό άρχοντα ο οποίος κατέχει γη την οποία αυτοί καλλιεργούν για λογαριασμό του. Το χωροδεσποτικό σύστημα αποκρυσταλλώνεται μεταξύ 980 και 1030. Η διάκριση ανάμεσα σε ελεύθερους και δούλους χωρικούς τείνει να εξαλειφθεί καθώς όλοι εξομοιώνονται σε μια κοινή τάξη δουλοπαροίκων που δικάζονται και φορολογούνται από τον γαιοκτήμονα ο οποίος τους έχει παραχωρήσει ένα χωράφι να καλλιεργούν έναντι γαιοπροσόδου. Οι αγρότες υποτάσσονται στην εξουσία αριστοκρατικών οικογενειών που συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις συγγένειας. Οι ιδιοκτησίες του γαιοκτήμονα που συγκροτούν τη χωροδεσποτεία οργανώνονται γύρω από έναν πύργο που συμβολίζει την πολιτική, στρατιωτική και οικονομική κυριαρχία του στη γύρω περιοχή. Η γέννηση του χωριού είναι μείζον χαρακτηριστικό της εποχής εκείνης και η παρουσία του θα διαρκέσει ακόμη κι όταν το δικαστικό σύστημα της χωροδεσποτείας αλλάξει, όταν ο πύργος της καταρρεύσει, το χωριό θα εξακολουθήσει να αποτελεί κυρίαρχη όψη του αγροτικού τοπίου.

Η κρίση της γραφής περιορίζεται στον ανώτατο κλήρο και στους μοναχούς. Ωστόσο από την εποχή εκείνη χρονολογούνται τα πρώτα αρχεία –όχι πια σε πάπυρο αλλά σε δέρμα ζώων, υλικό ανθεκτικό–, όλα σχεδόν εκκλησιαστικά, που περιλαμβάνουν κατάστιχα και τίτλους ιδιοκτησίας που μας πληροφορούν για τις οικονομικές, κοινωνικές και νομικές συνθήκες, για την ιεραρχία των προσώπων και για την τύχη των περιουσιών. Η γραμματεία της εποχής περιλαμβάνει έργα που σχολιάζουν τις αυθεντίες της Αρχαιότητας, βίους αγίων, βιογραφίες βασιλέων ενώ η ιστορική γραφή ενσωματώνεται στη θρησκευτική πρακτική για να προσφέρει ηθικά διδάγματα που μαρτυρούν τη θείκη παντοδυναμία. Οι ιστορικοί της εποχής όπως ο Ρισέ (Richer στο Saint Remi της Reims) ή ο Ραούλ Γκλαμπέρ μορφώθηκαν σε μοναστήρια τα οποία ανταποκρίνονταν στις απαιτήσεις της θρησκευτικής ευλάβειας –με τις νεκροπόλεις τους και τα λείψανα αγίων που εφύλασσαν– δέχονταν τα παιδιά ευγενών αλλά και τους ίδιους τους άρχοντες που αποσύρονταν για να πεθάνουν δωρίζοντας την περιουσία τους ως ένδειξη ευλάβειας ή και μετάνοιας. Τα μεγάλα μνημεία της ρωμανικής τέχνης βρίσκονται στα μοναστήρια. Το έτος 1000 είναι η εποχή των μοναχών. Αυτοί συντάσσουν τις μαρτυρίες που έφθασαν σε μας, μέσα από τα μάτια τους διακρίνουμε την εποχή εκείνη. Από τη σκοπιά αυτών των λογίων, που μας προσφέρουν μια μερική ή και μεροληπτική εικόνα, μπορούμε να προσεγγίσουμε την ιδεολογία αλλά και τις νοητικές παραστάσεις ή και τις νοοτροπίες των ανθρώπων της εποχής. Μπορούμε να αναρωτηθούμε πώς σκέφτονταν τις αναταραχές, πώς βίωναν τους φόβους τους.

IV. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΤΑΣΕΙΣ

Πώς σκέφτονταν οι μοναχοί; Η απόκτηση της γνώσης για τους μοναχούς είναι συνδεδεμένη με την αγάπη για τον Θεό και τη μελέτη ως πνευματική άσκηση. Η λογική δεν παρεμβάλλεται σ' αυτήν την αναζήτηση· αυτό που έχει σημασία είναι να «αποκωδικοποιηθεί» το θείκό μήνυμα, να αποκαλυφθούν, μέσω των συμβόλων που αναφέρονται στην Αγία Γραφή, οι αναλογίες ανάμεσα στον φυσικό κόσμο από τη μια, την ηθική και την πίστη από την άλλη.

Η μεσαιωνική θρησκευτικότητα τρεφόταν από την πίστη στα θαύματα που συνδέονταν με τη δύναμη των ιερών λειψάνων, με τη θεραπευτική ισχύ που είχε το άγγιγμα του βασιλιά, με την παρουσία των νεκρών. Οι αναλογίες, οι συσχετισμοί με το υπερφυσικό ήταν διαρκείς. Άλλωστε και η «ουράνια Ιερουσαλήμ» είναι κι αυτή ιεραρχημένη, όπως και η κοινωνία των ανθρώπων: Δημιουργώντας τον άνθρωπο κατ' ομοίωσίν του, γράφει, γύρω στο 1015, ο Ανταλμπερόν (Adalbéron επίσκοπος του Laon) απευθυνόμενος στον Ροβέρτο τον Ευσεβή, ο Θεός εγκαθίδρυσε στην γη μια ιεραρχία που στηρίζεται σε τρεις κατηγορίες αυτούς που προσεύχονται, στην κορυφή, κι ύστερα αυτούς που πολεμούν κι αυτούς που δουλεύουν, (oratores-bellatores-laboratores). Αυτή ήταν η ιδεολογία της φεουδαρχίας.

Μολονότι, όπως είπαμε, οι εγγράμματοι της εποχής δεν συνέδεσαν τους «φόβους» τους με το κατώφλι του έτους 1000, καθ' όλη τη διάρκεια της εποχής εκείνης ερμηνεύουν διάφορα «σημεία» ως θείκη τιμωρία ή προειδοποίηση και καλούν τους πιστούς να μετανοήσουν υπενθυμίζοντας το τέλος του κόσμου. Ο Ραούλ Γκλαμπέρ και ο Αντεμάρ, για παράδειγμα, καταγράφουν πλήθος «σημείων»: ένας κομήτης το 1014 που συνδέθηκε με πυρκαγιές που ξέσπασαν στη συνέχεια, ένας «πόλεμος των άστρων», μια επιδημία το 997, οι συνήθεις λιμοί όπως αυτός στη Βουργουνδία το 1033, υπήρξαν φαινόμενα που ερμηνεύτηκαν ως θείκες μάστιγες που καλούσαν τους χριστιανούς να μετανοήσουν ώστε να πεθάνουν με έναν καλό, χριστιανικό θάνατο. Ο Σιγεβέρτος έκανε λόγο για την έκλειψη ηλίου του 1033, με την επέτειο των Παθών. Όλα αυτά τα «σημεία» αναφέρονται στο χριστιανικό εσχατολογικό σύμπαν: Το τέλος του κόσμου είναι αναπόφευκτο και οι Γραφές λένε τι θα συμβεί τότε· απλώς δεν είναι γνωστό το πότε και η ακριβής πρόβλεψη θα ήταν ιερόσυλη πράξη. Γι' αυτό και η Εκκλησία εναντιώθηκε στα χιλιαστικά κινήματα που επικαλούμενα το αναπόδραστο της επιστροφής του Ιησού αμφισβητούσαν τις εγκόσμιες αρχές. Αντέταξε την εσχατολογία, δηλαδή τη συμβολική ανάγνωση της αναγγελίας του μέλλοντος, και οι κληρικοί ανέλαβαν τον ρόλο του επίσημου ερμηνευτή των σημείων. Τα παρατηρούσαν, και έπειτα με αναφορές στους Προφήτες, στους Αποστόλους, στους Πατέρες, εντόπιζαν τις ηθικές αιτίες στην εξασθένηση της πίστης. Κατήγγειλαν την παρουσία του Σατανά που εξηγούσε την κακή συμπεριφορά

των πριγκίπων, τη φαυλότητα των επισκόπων, την ανάδυση των αιρέσεων.

Οι στρατιές του Καλού και του Κακού αντιμάχονταν και κάθε αναταραχή μπορούσε να θεωρηθεί νίκη του Δαίμονα που προσπαθεί να πλανέψει και να παρασύρει τους ανθρώπους από τον ορθό δρόμο –πολλοί όπως ο Ραούλ Γκλαμπέρ τον συναντούν «αυτοπροσώπως» στη διάρκεια της ζωής τους. Ωστόσο, ο Θεός κυριαρχεί· το Κακό δεν είναι παρά η γενναιόδωρη προειδοποίηση του Κυρίου πριν ακόμη ενσκήψουν άλλα πιο φριχτά χτυπήματα. Πρέπει λοιπόν να ακολουθήσουν ατομικές και συλλογικές πράξεις μετάνοιας: Αγαθοεργίες, προσκυνήματα ή και στερήσεις που συνεπάγεται η ένδυση του μοναστικού ράσου.

Οι ανησυχίες όμως δεν εκτονώνονται μονάχα με πράξεις ευσέβειας αλλά και με αποκλεισμούς. Βίαιες διώξεις έπληξαν τους Εβραίους, οι οποίοι άλλωστε θεωρούνταν φυσικοί σύμμαχοι του Σατανά. Οι έως τότε σπάνιες συλλογικές αντισημιτικές ενέργειες έγιναν αισθητές και κορυφώθηκαν αργότερα με τους διωγμούς της Α' Σταυροφορίας. Η χριστιανοσύνη επεδίωκε να αποβάλλει έναν «μιαρό» και επικίνδυνο παράγοντα. Στο τέλος του 10ου αιώνα κάνουν επίσης την εμφάνισή τους εστίες θρησκευτικής αναταραχής που χαρακτηρίζονταν από υπέρμετρη πνευματικότητα. Γύρω στο 1000 εμφανίζονται στη Δύση νέα αιρετικά κινήματα. Στην Ακουιτανία γύρω στο 1020, στην Ορλεάνη το 1022, στο Αρράς το 1025, αποκαλύπτονται και καταδικάζονται αιρέσεις που οι χρονικογράφοι της εποχής θεωρούν απλώς αναβιώσεις του αρχαίου μανιχαϊσμού. Τα μέλη αυτών των κινήματων είναι πεισμένα για τον βαθύτατα διεστραμμένο χαρακτήρα της κοινωνικής και θρησκευτικής τάξης και διακηρύσσουν τη δυνατότητα των μνημένων να έλθουν σε άμεση επικοινωνία με τον Θεό. Οι αιρετικοί του έτους 1000 δεν άφησαν άμεσους απογόνους. Είναι εντυπωσιακή πάντως η διαπίστωση ότι οι προσδοκίες και οι βεβαιότητες πολλών από τους ανθρώπους του Μεσαίωνα παρουσιάζουν εκπληκτική ομοιότητα με εκείνες των αιρετικών θυμάτων τους που βρήκαν τον θάνατο στην πυρά. Τα «κακοποιά» στοιχεία, οι αιρετικοί της Ορλεάνης ή οι μάγισσες της Αγκουλέμ διαλύθηκαν στη φωτιά για να εξαγνισθεί η κοινωνία τους.

V. ΤΗΝ ΕΠΑΥΡΙΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1000

και την ανάπτυξη των πόλεων–, αλλά και της πνευματικής τελείωσης: γρηγοριανή μεταρρύθμιση, νέα μοναστικά τάγματα, μια ακόμη «αναγέννηση» των γραμμάτων με κέντρο τα μοναστήρια. Στη ρωμανική αρχιτεκτονική εκφρά-

στηκε ο θρησκευτικός δυναμισμός της εποχής, όταν δεν διοχετεύτηκε σε προσκυνήματα και Σταυροφορίες. Η διάψευση των φόβων μπορεί να αναζωπυρώνει το εσχολογικό άγχος ή να ενισχύει τη συμβατική θρησκευτικότητα. Οι εκκλησίες και τα μοναστήρια πλούτισαν και ο κοσμικός και μοναστικός κλήρος εξέφρασε την ευσέβειά του με τη δημιουργία περισσότερων ιερών. Η γη καλύφθηκε από ένα «λευκό πέπλο» από καινούριες εκκλησίες, γράφει ο Ραούλ Γκλαμπέρ, που μαρτυρεί την αλλαγή που φέρνει στο τοπίο η ανανεωμένη θρησκευτική πίστη:

«Το χιλιοστό έτος από τα Πάθη του Κυρίου, μετά τον καταστροφικό λιμό, οι βροχές κόπασαν υπακούοντας στη θείκη καλωσύνη και ευσπλαχνία. Ο ουρανός άρχισε να γελά, να φωτίζεται και ζωντάνεψε από ευνοϊκούς ανέμους. Με την ηρεμία του και την ειρήνη του έδειχνε τη μεγαλειότητα του Δημιουργού. Ολόκληρη η επιφάνεια της γης καλύφθηκε από ωραία βλάστηση με αφθονία καρπών που απομάκρυναν την πείνα... Αμέτρητοι ασθενείς ξαναβρήκαν την υγεία τους... Ο ενθουσιασμός ήταν τόσο φλογερός που οι μάρτυρες [της ίασης] ύψωναν τα χέρια προς τον Θεό και φώναζαν με μια φωνή: “Ειρήνη! Ειρήνη! Ειρήνη!”. Έβλεπαν την ένδειξη της οριστικής συμφωνίας που έγινε ανάμεσα σ’ αυτούς και τον Θεό... Την ίδια αυτή χρονιά, το σιτάρι, το κρασί και οι άλλοι καρποί της γης ήταν τόσο άφθονοι που θα έλπιζαν μια ανάλογη ποσότητα για τα πέντε επόμενα χρόνια μαζί... Τη δεύτερη, την τρίτη και την τέταρτη χρονιά η παραγωγή δεν ήταν μικρότερη...» (Raoul Glaber, Hist, IV, 5).

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ε. Rognon (επιμ.), *L' an mille*, Παρίσι 1947 (όπου και μεταφράσεις των βασικών πηγών της εποχής).
G. Duby (επιμ.), *L' an mil*, Παρίσι 1980.
Και στα ελληνικά:
Ε. Rognon, *Η καθημερινή ζωή το έτος 1000*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα, 1988.

Η παρενόχληση της Ομορφιάς, 16ος αιώνας.

Τα σχέδια στους μεσότιτλους είναι του Φρανσουά Ντεσπρέ, 1565.

«Πότε αρχίζει ο **ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝ;**»

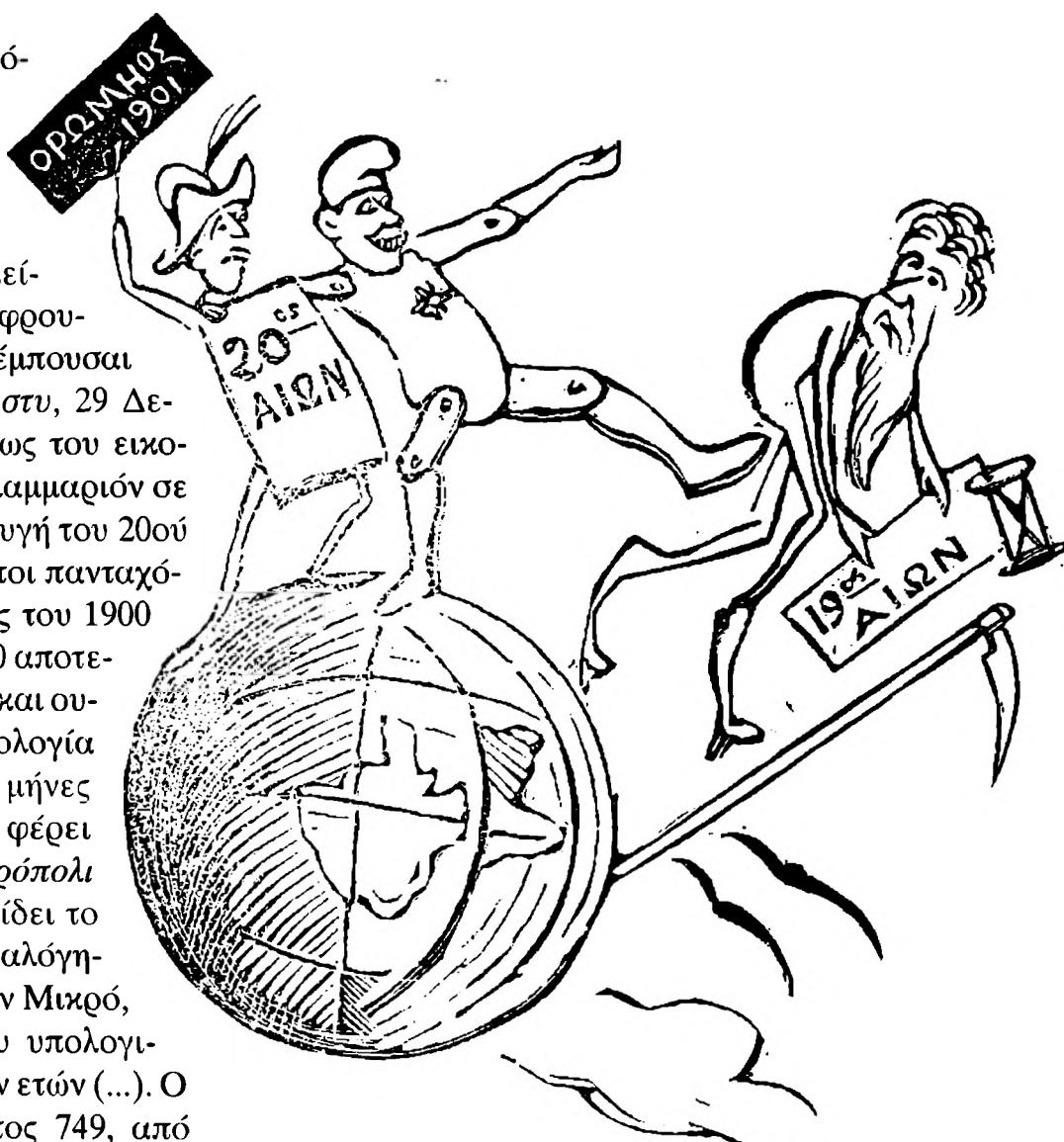
Το ερώτημα απασχολούσε τον γάλλο αστρονόμο Φλαμμαριόν καθώς το 1899 πλησίαζε προς το τέλος του και κορυφώνονταν οι συζητήσεις για την ακριβή ημερομηνία έναρξης του νέου αιώνα. Οι Γερμανοί, όμως, είχαν ξεκινήσει τις προετοιμασίες όπως άρμοζε και στη μεγαλομανία του Κάιζερ.

«**Π**αρά τις διαμαρτυρίες των σοφών όλου του κόσμου, ο αυτοκράτωρ Γουλιέλμος, φρονών ότι ο 20ός αιών ήρχισεν από την 1η Ιανουαρίου 1900, προέβη εις πανηγυρικών εορτασμόν αυτού. Πυροτεχνήματα επρόκειτο να καώσι το μεσονύκτιον της ημέρας εκείνης, το τηλεβόλον θ' αντήχοι από των πέριξ φρουρίων, αι μουσικαί δε θα επαιάνιζον αναπέμπουσαι ύμνον προς την νέαν εκατονταετηρίδα» (*Αστύ*, 29 Δεκεμβρίου 1899). Τις απορίες «περί ενάρξεως του εικοστού αιώνα» προσπάθησε να επιλύσει ο Φλαμμαριόν σε άρθρο στον *Κήρυκα της Νέας Υόρκης*: «Η αυγή του 20ού αιώνα δεν θα επιτευχθεί κατά το 1900, καίτοι πανταχόθεν επαναλαμβάνεται, ότι διά της εκθέσεως του 1900 (Παρίσι) εγκαινιάζεται ο 20ός αιών. Το 1900 αποτελεί το τέλος, την αμφιλόκην του 19ου αιώνα και ουχί την ηώ του 20ού. Εν τη χριστιανική χρονολογία δεν υπάρχει έτος 0. Οι πρώτοι δώδεκα αυτής μήνες αποτελούσι το πρώτον έτος, το έτος τούτο φέρει τον αριθμόν 1». (Αναδημοσίευση στην *Ακρόπολι* 27 Δεκεμβρίου 1899). Ο Φλαμμαριόν αποδίδει το λάθος που έγινε στην χρονολόγησιν σ' έναν καλόγηρο της ρωμαϊκής εκκλησίας, τον Διονύσιο τον Μικρό, ο οποίος «έκαμεν εις τους ιστορικούς του υπολογισμούς εν λάθος τεσσάρων ετών (...). Ο Χριστός εγεννήθη το έτος 749, από κτίσεως Ρώμης, κι ουχί το 753 (...) Η χριστιανική εποχή είναι λανθασμένη κατά τέσσαρα έτη (...) Μολονότι το

του Σωτήρη Λέτσιου

λάθος τούτο είναι γνωστόν από πολλών αιώνων, η χριστιανική εποχή ετηρήθη ακριβώς ως επροτάθη υπό του Διονυσίου». Χωρίς ν' αποφύγει τον... πειρασμό να μιλήσει και ως προφήτης, αποφαίνεται –και πέφτει διάνα!– και για το τέλος του 20ού αιώνα: «Κατά το σωτήριο έτος 1999 τα δισέγγονά μας θ' απασχοληθούν με το αυτό πάλιν ζήτημα λογομαχούντα εις τας εφημερίδας και εις τα περιοδικά της εποχής των».

Την ίδια άποψη με τον Φλαμμαριόν εξέφραζαν και μια σειρά από σημαντικές προσωπικότητες, όπως ο μυθιστοριογράφος Σερ Ουώλτερ Βέσαντ, ο εξερευνητής Ερρίκος Στάνλεϋ, ο γιος του Κάρολου Δαρβίνου, Τζ. Δαρβίνος, ο

ιστορικός Γουλιέλμος Μάγερ κ.ά.

Πώς εξηγείται αυτή η επιμονή του γερμανού αυτοκράτορα να παρακάμψει τις αντίθετες γνώμες και να επιβάλει τη δική του; Την απάντηση δίνει *Το Αστύ* (7 Ιανουαρίου 1900): «Είνε γνωστή των αυτοκρατόρων η αδυναμία να θέλουν να είνε παντοδύναμοι (...) Είνε πολύ φυσικόν εις την επίγειαν παντοδυναμίαν να νομίση, ότι δύναται να καταργή δι' αυτοκρατορικών διαταγών ολόκληρα εκατοστά των αιώνων». Αλλά δεν ήταν μόνο ο Κάιζερ Γουλιέλμος που καταστρατηγούσε τη λογική των μαθηματικών: «Δεν απομένουν με την αντίθετον γνώμη, την προκαλούσαν τεχνητόν πρόωρον τοκετόν, του εικοστού αιώνα, ειμή η βαρωνίς φον Σούντνερ, ο Τζόκαϊ Μορ, και άλλοι τινες συνάδελφοί του δραματικοί ποιηταί (...) Οι δραματικοί συγγραφείς είναι πολύ φυσικόν να θέλουν να βραχύνουν

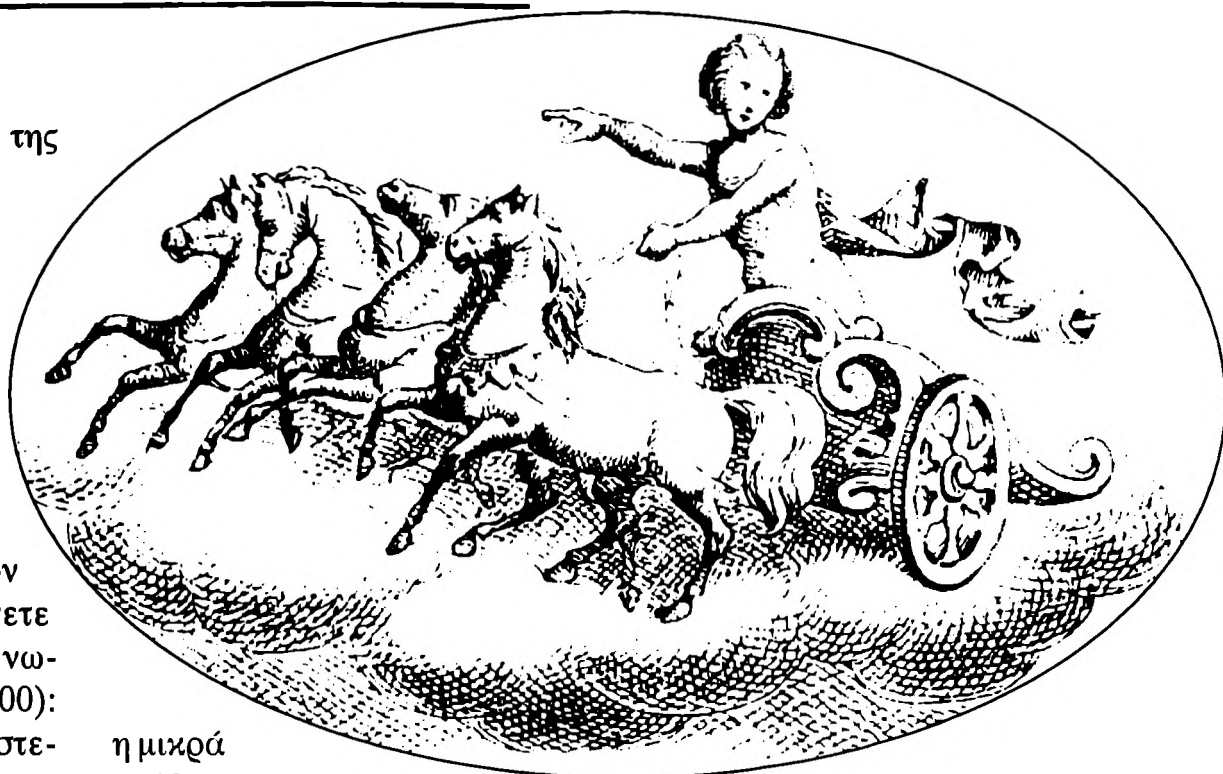
τον χρόνον, την παράτασιν επομένως του δράματος της ζωής».

«ΟΥΔΕ ΝΑ ΕΛΠΙΖΕΤΕ...»

Ο ερχομός του εικοστού αιώνα δεν στάθηκε από λόγος του ικανός για να μειώσει τον σκεπτικισμό των ανθρώπων του Ελληνικού Τύπου. Το έναυσμα για την εκδήλωση αυτής της φανεράς απαισιοδοξίας έδινε ο αρθρογράφος της εφημερίδας *Καιροί* (1 Ιανουαρίου 1901): «Γενικήν ευτυχίαν δεν θα σκορπίσει ποτέ. Το αυτόν θα συμβεί και με ολόκληρον τον αιώνα. Από τα έτη και τους αιώνας μην περιμένετε βοήθειαν». Στο ίδιο πνεύμα συντάσσεται έναν χρόνο νωρίτερα και η εφημερίδα *Το Άστυ* (7 Ιανουαρίου 1900): «Ο εικοστός αιών ευρίσκει την ανθρωπότητα άνευ πίστεως, άνευ ιδεωδών (...) Αν οι προλετάριοι έχουν σήμερα πανταχού σχεδόν ψήφον, ο άρτος όμως αυτών εν τω διαρθρωτικώ περί υπάρξεως αγώνι είνε πολύ ολιγώτερον εξησφαλισμένος ή προ της εισβολής των νέων ανακαλύψεων και εφευρέσεων του συγχρόνου πρακτικού πνεύματος».

Η απογοήτευση που επέφερε ο πόλεμος του 1897 σφράγισε την Ελλάδα κι αποτέλεσε σημείο αναφοράς για όσους ασκούσαν κριτική στα γεγονότα της εποχής: «Εάν μετά 70 έτη ετέθημεν υπό το νέο ζυγό του ξενικού ελέγχου, και διά τον πόλεμον τον οποίον επιχειρήσαμεν διαψεύσαμεν τας ελπίδας εις ταύτα δεν πταίει ο ΙΘ' αιών, διότι αυτός δεν έχει δικαίωμα ψήφου εν Ελλάδι. Ο εικοστός αιών μας ευρίσκει εν τη αρχή της περισυλλογής και είνε θαύμα ότι δεν απωλέσαμε την ανεξαρτησίαν μετά τόσα σφάλματα τα οποία διαπράξαμεν», έγραφε στο κύριο άρθρο της η *Εφημερίς* (2 Ιανουαρίου 1900). Πλησιάζοντας το 1900 προς το τέλος του, η γενική εικόνα δεν θα διορθωθεί, και στην δική της ανασκόπηση η *Πρωία* (31 Δεκεμβρίου 1900) επισημαίνει: «Το αρχόμενον έτος ευρίσκει την Ελλάδα οικονομικώς μάλλον εξηντλημένην. Εάν τα προϊόντα μας κατεστράφησαν δεν είναι φανερόν ότι θα ώμεν πτωχότεραι τω 1901, περισσότερον ανίκανοι όπως καταβάλλωμεν τους φόρους, ότι θα περιστείλωμεν πολλάς ημών ανάγκας; Όλα τούτα λαμβάνοντα χώρα τρία μόνο έτη μετά τον πόλεμον κατά τον οποίον εδείξαμεν όλα τα ελαττώματα ημών και καμίαν αρετήν».

Πολύ συχνά η κακή κατάσταση των οικονομικών της χώρας τροφοδοτούσε με σχόλια τον ελληνικό τύπο. Μόνιμος... βραχνάς, η κατάρτιση του προϋπολογισμού και ειδικότερα αυτού του 1900. Με χιούμορ αντιμετώπιζαν οι εφημερίδες τις προσπάθειες της κυβέρνησης στο θέμα αυτό: «Το ελληνικόν έθνος, ως όλα τα έθνη, δεν ηδυνήθη να κλείση τον ισολογισμόν του παρελθόντος έτους, ουδέ να καταστρώση τον προϋπολογισμόν του επιόντος, όπως αρχίση δίκην εμπορικής εταιρίας τας νέας εργασίας του» (*Αγών*, 24 Δεκεμβρίου 1899). Ενώ η εφημερίδα *Εστία* (3 Δεκεμβρίου 1899) πληροφόρησε το κοινό ότι «ο προϋπολογισμός του 1900 ούτε περίσσευμα θα έχη αλλά ούτε έλλειμμα. Θα έχη δε αληθέστατον και πραγματικότατον ισοζύγιον. Η πλάστιξ των εσόδων και των εξόδων θα είναι αυτή την φοράν τόσο ισόρροπος, όσον δεν είναι ούτε

η μικρά στάθμη των φαρμακοποιών όταν ζυγίζωσιν κόκκους κινίνης διά τον πυρετόν του κ. Υπουργού των Οικονομικών». Περισσότερο αισιόδοξο το *Άστυ*, βεβαίω-νε ότι «ο προϋπολογισμός του 1900 κατωρθώθη να παρουσιάξη πραγματικόν περίσσευμα ενός εκατομμυρίου δραχμών. Ο οικείος υπουργός θεωρή ότι θ' ανέλθη εις πλείονα εκατομμύρια». Στο «προφητικόν ημερολόγιον του 1900, υπό του Αντωνίου Γεωργίου» πληροφορούμα-στε με... λίαν σκωπτική διάθεση ότι μόλις τον μήνα Απρί-λιο «η Βουλή μετά πολλούς κόπους κατόρθωσε να ψηφίση τον προϋπολογισμόν του έτους»! Ο *Καζαμίας*, όμως, του ίδιου έτους κάνει προβλέψεις και για την τύχη του... χρη-ματιστηρίου: «Έκπτωση των αξιών του χρηματιστηρίου ένεκα αδεσπότου φήμης» (Μάρτιος), ενώ για το μήνα Μάιο προαναγγέλλει: «Το χρηματιστήριον αργεί ένεκα θανάτου υψηλού προσώπου».

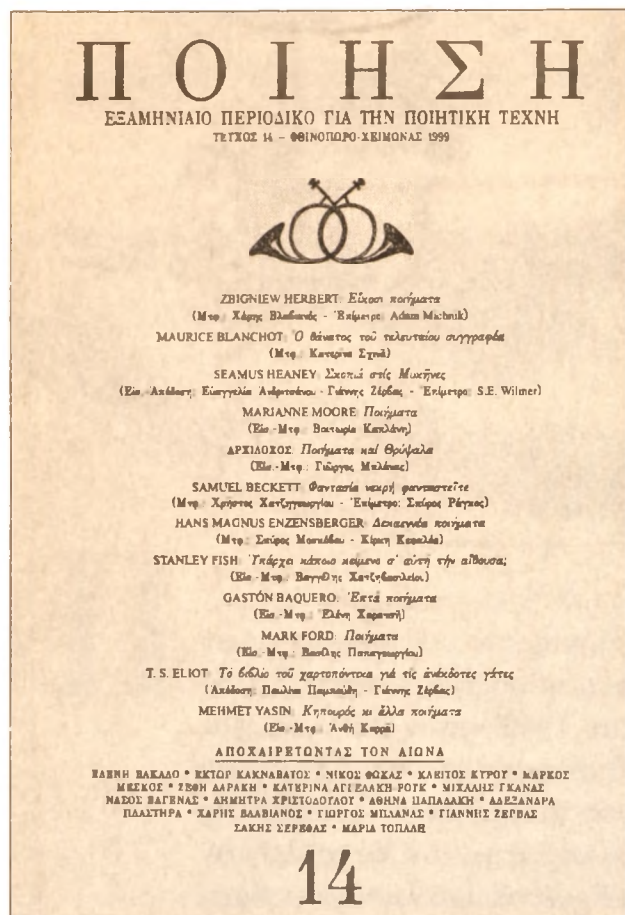
ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

Τα κράτη της Βαλκανικής αντιμετώπιζονταν με περιπαι-χτική διάθεση στο τέλος του 19ου αιώνα, σαν να επρόκει-το για κακομαθημένα παιδιά που αποτελούν μια εστία συνεχών προβλημάτων. Για τον κοινωνιολόγο Μαξ Νορ-ντάου «η Βαλκανική θ' αποτελέσει και εις το μέλλον αί-θουσα της οικίας της Ευρώπης, ωρισμένην διά τα παίζο-ντα παιδιά (...) Τα κράτη της Βαλκανικής δεν έκαμαν ακόμη εργασίαν παραγωγικήν πολιτισμού και διά τούτο θέλοντα να έχουσι πάντα τα αγαθά του πολιτισμού κατα-στρέφουν τα οικονομικά των. (*Ακρόπολις*, 1 Ιανουαρίου 1900).

Οι εξελίξεις στην Βαλκανική δεν βρίσκονταν στο επίκε-ντρο του αποκλειστικού ενδιαφέροντος του ευρωπαϊκού και ελληνικού τύπου. Η εφημερίδα των Βρυξελλών *Βελγι-κή Ανεξαρτησία* ζήτησε από δώδεκα πολιτικές προσωπι-κότητες της Ευρώπης να διατυπώσουν την γνώμη τους «περί των μεταβολών αίτινες πιθανόν είναι να επέλθωσι κατά τον επερχόμενον νέον αιώνα». Μεταξύ αυτών ήταν και ο παλαιός πρωθυπουργός Θεόδωρος Δηλιγιάννης μέ-σα στο κείμενο του οποίου διαφαινόταν ο φόβος για την ανατροπή της «παλαιάς τάξης». (Όλο το κείμενο αναδη-μοσιεύθηκε στην *Πρωία*, 28 Δεκεμβρίου 1899.) «Δέος αληθώς με καταλαμβάνει ποίον θέλει κλονισμόν αισθαν-

ΠΟΙΗΣΗ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Το περιοδικό «ΠΟΙΗΣΗ» αποχαιρετά τον αιώνα που φεύγει με δεκαεπτά συνθέσεις Ελλήνων ποιητών. Ελένη Βακαλό, Έκτωρ Κακναβάτος, Νίκος Φωκάς, Κλείτος Κύρου, Μάρκος Μέσκος, Ζέφη Δαράκη, Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, Μιχάλης Γκανάς, Νάσος Βαγενάς, Δήμητρα Χριστοδούλου, Αθηνά Παπαδάκη, Αλεξάνδρα Πλαστήρα, Χάρης Βλαβιανός, Γιώργος Μπλάνας, Γιάννης Ζέρβας, Σάκης Σερέφας και Μαρία Τοπάλη μετρούν, με τα ποιήματα ή τα πεζά τους, το πέρασμα του χρόνου, ονειρεύονται ένα «τέλος-αρχή», μιλάνε «σαν το παρελθόν τους», «πληκτρολογούν το τέλος μιας εποχής».

Όμως ο αιώνας μας επιμένει μέσα από τις σελίδες της «ΠΟΙΗΣΗΣ». Μέσα από τους παλιότερους που τον σφράγισαν, αλλά και τους νεώτερους που πρόλαβαν να αφήσουν το στίγμα τους πριν κλείσει η εκατονταετία: Από τον Πολωνό **Ζμπίγκνιεφ Χέρμπερτ**, ως τον Ιρλανδό νομπελίστα **Σέιμους Χήνι** και από την εκκεντρική Αμερικανίδα **Μάριανν Μουρ**, ως τον **Σάμιουελ Μπέκετ**, τον Γερμανό **Χανς Μάγκνους Έντσεσμπέργκερ** και τον μουσικότατο Κουβανό **Γκαστόν Μπακέρο**, ή ακόμη από τις διασκεδαστικές «γάτες» του **Τ.Σ. Έλιοτ** ως τις ποιητικές προσπάθειες του νεότερου Άγγλου ποιητή **Μαρκ Φορντ** και του Τουρκοκύπριου **Μεχμέτ Γιασίν**, κείμενα και συγγραφείς πιστοποιούν την αντοχή της ποίησης στον αιώνα μας. Επίσης το τεύχος περιλαμβάνει «Ποιήματα και θρύψαλα» του **Αρχιλόχου** και δύο σημαντικότερα δοκίμια των **Μωρίς Μπλανσό** και **Στάνλεϋ Φις**.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10680

ΤΗΛ. 3607.744 • FAX 3623.093 • E-mail: nefeli-p@otenet.gr

2000

θή το πολιτικόν οικοδόμημα της Ευρώπης ολοκλήρου, αν ήθελε καταπέση τοσούτον μέγας ογκόλιθος, οίον το αυστριακόν κράτος. Και με θερμαίνη η ελπίς ότι το αίσθημα της συντηρήσεως εκάστου των υπό την εκείνην αυτοκρατορίαν ποικίλων λαών και η άγνοια του μέλλοντος, θέλει αναγκάσει αυτούς να διατηρήσωσι το αυτοκρατορικόν οικοδόμημα (...) Αν δε αντί του λόγου επικρατήση η ισχύς

τότε η Ευρώπη ολόκληρος θέλει κατανεμηθή εις τρεις ή τέσσαρας αυτοκρατορίας. Ο Δηλιγιάννης αποκλείει ότι στο μέλλον θα μπορούσε να οργανωθεί η απελευθέρωση από τους Δυτικούς των Αγίων Τόπων, θεωρώντας ως πιο πιθανή «σταυροφορία προς κατάκτησιν των χρυσοφόρων χωρών της Άκρας Ασίας ή της Νοτίου Αφρικής».

Το μέλλον των «Λατινικών Λαών της Μεσογείου» απασχόλησε μεταξύ άλλων την εφημερίδα *Καιροί* (4 Ιανουαρίου 1901), το οποίο δεν διαγραφόταν ευοίωνα. «Η Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία θα βαδίσωσιν προς την ολεθρίαν κατωφέρεια της πολιτικής παρακμής, αν μη επέλ-

θη ριζική... μεταβολή εν τοίς ήθεσι και τοίς θεσμοίς (...) Το κοινοβουλευτικό πολίτευμα, βασιζόμενον επί της διοικητικής συγκεντρώσεως, φέρεται μοιραίως προς χρεωκοπίαν».

Ανάλογες ήταν οι εκτιμήσεις και για τις υπόλοιπες ισχυρές ευρωπαϊκές χώρες: «Η Γαλλία θ' απολέση βαθμηδόν την θέσιν αυτής παραχωρούσα τα πρωτεία εις την Γερμανίαν. Η Αυστρία θα απολέση την υπόστασιν αυτής εκ πολέμου ατυχούς. Η Αγγλία υφίσταται τον φοβερόν ανταγωνισμό της Γερμανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών, υποχωρεί δε βαθμηδόν εν τη βιομηχανία και εν τω ναυτικώ εμπορίω. Η Γερμανία θα επικρατήση ασφαλώς εν Ευρώπη». Έκπληξη βέβαια προκαλούν οι επισημάνσεις της εφημερίδας για τον ρόλο που επρόκειτο να παίξουν στο μέλλον οι Ιάπωνες: «Η Άκρα Ανατολή θα γίνη πηγή νέου φωτός και αφορμή μεγίστων εκπλήξεων και εθνολογικών και πολιτικών αλλοιώσεων. Οι Ιάπωνες θα δημιουργήσωσιν εν τω κόσμω επίφοβον και υπέροχον δύναμιν. Εργατικοί, φειδωλοί, νοήμονες, διακρινόμενοι εις την βιομηχανίαν και το εμπόριον θα επικρατήσωσι βιομηχανικώς και εμπορικώς».

NEA
ΧΡΟΝΙΑ...

NEA
ΧΙΝΕΤΙΑ...

NEOS
ΑΙΩΝΑΣ...

ΜΕ
ΜΕΤΡΟ...

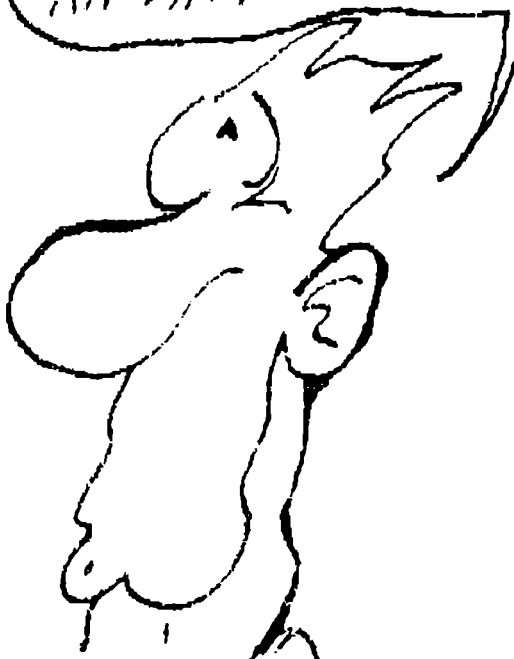
ΟΝΕ...

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ
ΑΓΩΝΕΣ!

ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΝΑ ΕΧΕΙ ΔΙΕΘΝΗ ΡΟΛΟ...

ΚΑΙ ΤΟΥΣ
ΕΛΛΗΝΕΣ...;

Ε... ΚΑΠΟΙΟΣ
ΕΠΡΕΠΕΝΑ ΜΕΙΝΕΙ
ΣΤΑΣΙΜΟΣ...

...ΜΕΖΑ
ΣΤΙΣ ΤΟΣΕΣ
ΑΛΛΕΣ...

Κ. ΚΑΦΟΠΟΡΟΣ 001

«Αι Ηνωμέναι Πολιτεΐαι... της Ευρώπης»

«Και μέχρις ου γεννηθή η μεγάλη αυτή πανευρωπαϊκή πατρίς, ας επιτραπή εις τους λαούς ν' αγαπούν ακόμη την ιδιαιτέραν αυτών πατρίδα»

Η διεξαγωγή του συνεδρίου της Χάγης το 1899 είχε καλλιεργήσει την ψευδαίσθηση ότι η παγκόσμια διπλωματία βρισκόταν πολύ κοντά στην εκπόνηση ενός σχεδίου ειρήνης ικανού να μετριάσει εκείνη την φιλοπόλεμη διάθεση που αναζωπυρώνονταν μέσα από την έξαρση του εθνικισμού.

Στις αρχές του 1901 η Ευρώπη έκπληκτη πληροφορούταν την έκδοση του βιβλίου *Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία* με συγγραφέα τον ρώσο πολιτικό συγγραφέα Νοβικόφ, ο οποίος προχωρούσε στην εκτίμηση ότι στον 20ο αιώνα «ο μέγας του μέλλοντος ανταγωνισμός θα είναι εξ' αφορμής των αποικιακών, των βιομηχανικών και των εμπορικών συμφερόντων ο μεταξύ της γηραιάς Ευρώπης και της Αμερικής και έτι απώτερον ο προς την κίτρινη φυλή. Δια της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας (...) όχι μόνον δεν θα

του Σωτήρη Λέτσιου

ήτο δυνατόν να αφοπλισθή η Ευρώπη και ν' αποδοθούν εις την ειρηνικήν εργασίαν τα εκατομμύρια των σιδηροφορούντων νέων ανδρών, αλλά η ανάγκη των τεραστίων εξοπλισμών και της στρατοκρατίας θα μετεδίδετο εις τον Νέον Κόσμον» (*Το Άστυ*, 7 Φεβρουαρίου 1901). Η οικονομική ανάκαμψη της Ευρώπης θα μπορούσε να επιτευχθεί σύμφωνα με τον Νοβικόφ «όταν λείψουν οι στρατιωτικοί και ναυτικοί περιορισμοί, όταν θα καταπέσουν οι φραγμοί των τελωνείων, τότε θα φθάση η Ευρώπη εις παραγωγήν δώδεκα χιλιάδων φράγκων κατά οικογένειαν, ήτοι 28-33 φράγκων καθ' εκάστην, αληθή πακτωλόν απέναντι του συγχρόνου μέσου όρου ημερησίας παραγωγής εκάστης οικογένειας εκ 52 λεπτών μόνο!». Ο συγγραφέας αναγνωρίζει τις δυσκολίες του εγχειρήματος θέτοντας την σωστή εφαρμογή των συγκεκριμένων προϋποθέσεων: «Η επέκταση των οικονομικών σχέσεων και της βιομηχανικής κι εμπορικής αλληλεγγύης και μια μακρά σειρά ηθικών λόγων μεταξύ των οποίων την πρώτην κατέχει θέσιν η αφομοίωσις των εθνικών και της καθόλου κοινωνικής ζωής η δημιουργούσα τα συμπαθητικά ρεύματα μεταξύ των διαφόρων λαών».

Αναλογιζόμενος προφανώς την αμηχανία που προήλθε από την ανάγνωση ενός πρωτόγνωρου για τα δεδομένα της εποχής κείμενο και για να μειώσει τον φόβο του...προς το άγνωστο, ο χρονογράφος του *Άστεως* καταλήγει σε μια συμβιβαστική πρόταση... «Και μέχρις ου

γεννηθή η μεγάλη αυτή πανευρωπαϊκή πατρίς, ας επιτραπή εις τους λαούς ν' αγαπούν ακόμη την ιδιαιτέραν αυτών πατρίδα»!

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ

Η έκδοση του *Ελληνικού Ημερολογίου* του 1901 στο Λονδίνο περιελάμβανε και ένα κείμενο του Πλάτωνα Δρακούλη με τίτλο: «Ο Νέων Αιών και ο Νέος Άνθρωπος»· ο Πλάτων Δρακούλης υπήρξε από τους πρώτους κοινωνιολόγους στην Ελλάδα και εξέδιδε το σοσιαλιστικό περιοδικό *Άρδην*. Με το βιβλίο του *Εγχειρίδιον του Εργάτου* άσκησε επίδραση στις κοινωνικές ιδέες της εποχής του.

Διέβλεπε ότι ο εικοστός θα είναι ο αιώνας που θα προσφέρει τις μεγαλύτερες λύσεις καθώς «οι λύσεις θα αναχθώσι εις τρεις μεγάλας διαιρέσεις: εις τα αφορώντα την βιομηχανία, την γεωργίαν και την υγιεινή. Εις τα αφορώντα τας σχέσεις ημών προς αλλήλους (...) Εις τα αφορώντα την στάσιν ημών απέναντι του αγνώστου. Εκ των τάσεων του πρόσφατου παρελθόντος δυνάμεθα να συμπεράνωμεν οποιός τις περίπου έσται ο νέος άνθρωπος. Τρία κύρια γνωρίσματα του άρτιου ανθρώπου διαβλέπω: Το φερέπονον, το ήμερον και το πνευματικόν». Επί των ημερών του επιχειρεί να κάνει διάκριση ανάμεσα στον εθνικισμό και τον κοσμοπολιτισμό: «Ο κοσμοπολιτισμός είναι το οξυγόνο του εθνισμού. Ο γνήσιος κοσμοπολίτης είναι κατ' ανάγκην και γνησίως φιλόπατρις (...) Ο νέος αιώνας θα κρατύνει το πνεύμα της καθολικότητας και της κοσμοπολιτείας. Ο πεφωτισμένος εγωισμός θα είναι κατόρθωμα του εικοστού αιώνας».

Ο Δρακούλης βρίσκει την αφορμή να ... κηρύξει τον αγώνα κατά του κρέατος! «Το κρέας απεδείχθη δεν είναι αναγκαία τροφή· είναι επιβλαβής ως δηλητηριάζουσα το αίμα. Αλλά είναι κάλλιστα κατορθωτόν ν' απαλλαχθή του ζυγού ο νέος άνθρωπος εκλέγων μετά κρίσεως άλλας τροφάς».

Η αποτυχία του 1897 βαρύνει και τις πολιτικές του κρίσεις: «Πολύτιμος χρόνος απωλέσθη καθ' ον εξαρτήσαμε την τύχην μας από εθνικόν ιδεώδες όπερ απεδείχθη the wrong horse, σύμφωνα με τον Λόρδο Σώλσβαρν. Η όλη εργασία μας υπήρξε προσπάθεια του ζεύξαι το άρμα έμπροσθεν του ίππου κατά την δημώδη εν Αγγλία φράση».

Ανάμεσα στον ουτοπικό ενθουσιασμό που γεννούσαν οι επιστημονικές ανακαλύψεις και τις αισιόδοξες συζητή-

Οσείς κέρδιζε έδαφος και η αναζήτηση μεταφυσικών απαντήσεων... Με το άρθρο «Η ψυχή εις το τέλος του αιώνος» (Άστυ, 25 Δεκεμβρίου 1899) ο Παύλος Νιρβάνας οραματίζεται το μέλλον της ... αθανασίας της ψυχής ... «Η πίστις ομολογουμένως η οποία κατήντησεν τόσον αναιμικήν εις τας ημέρας μας δεν είναι καλή διά τίποτε. Τοιουτοτρόπως εξηγείται η θριαμβευτική επιτυχία του πνευματισμού κατά την πρώτην αυτού εμφάνισιν (...) Φαντασθήτε ότι εις το μέλλον θα υπάρχουν γραφεία της συγκοινωνίας με τους νεκρούς και θα λειτουργούν καλλίτερον και ακριβέστερον από τα άλλα μέσα της επίγειου συγκοινωνίας εν Ελλάδι!»

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ο αγώνας των γυναικών για την κατάκτηση περισσότερων δικαιωμάτων θ' αποκτήσει ένα διαφορετικό περιεχόμενο και πολύ συχνά θα πάρει την μορφή ακόμη και σκληρών συγκρούσεων με την αστυνομία από τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα.

Η Καλλιρρόη Παρέν θα καταστεί για την Ελλάδα του 1900 το ιδανικό πρόσωπο που ενσαρκώνει τα γυναικεία αιτήματα. Στις σελίδες του *Οικογενειακού Ημερολογίου 1900* της Άννας Σερουίου, η συγγραφέας αναρωτιέται κατά πόσον «ο λάθρα και ως κακεντρεχής υπεισελθών εν ελληνική οικογένεια πολιτισμός δεν εμείωσεν το ιδιάζον εκείνο τη Ελληνίδι αφελές γόητρον και δεν κατέστησε αυτήν μάλλον φρούδον; Άραγε ο 20ος αιών θα ωθήσει αυτήν μακρύτερον ή θ' αναχαιτίση την ορμήν μεθ' ης βαίνει και θα περιστείλη την γυναίκα εν τω ορισθέντι δι' αυτήν μεμορφωμένω οικογενειακώ κύκλω;»

Περισσότερο αισιόδοξη η *Ακρόπολις* (9 Ιανουαρίου 1900) παρατηρεί ότι «η γυνή της σήμερον εν αντιθέσει με τη γυναίκα του παρελθόντος αιώνος αποτελεί μάθημα και προφητείαν. Η αρχή του εικοστού αιώνος ευρίσκει όλας τας τέχνας και όλα τα επαγγέλματα ανοικτά εις τας γυναίκας (...) Τι θα είναι η γυνή του εικοστού αιώνος δεν δύναμαι να είπω. Ο χρόνος με τας χρυσάς ευκαιρίας του θα την καταστήσει ευγενεστέραν, υψηλοτέραν, ιδανικωτέραν όπως η σημερινή γυνή είναι ανωτέρα κατά τα προτερήματα από την αδελφήν της του τελευταίου αιώνος. Η ανάπτυξη των γυναικών σημαίνει την ανάπτυξιν των ανδρών.»

«ΓΕΩΡΓΙΚΑΙ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑΙ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΙΩΝΑ»

Το κλίμα της Ευρώπης δεν παρουσίαζε συμπτώματα κρίσης και θεωρητικά ήταν τελείως ανεδαφικό να μιλήσει κάποιος για... την τρύπα του όζοντος και την αλλαγή των κλιματολογικών συνθηκών. Ωστόσο ο αρθρογράφος Ρ. Δημητριάδης (*Ακρόπολις*, 12 Ιανουαρίου 1900) σπεύδει να προαναγγείλει ότι «η Ελλάς θα γίνει το θερμοκήπιο

της Ευρώπης. Η μέση θερμοκρασία του αιώνος τούτου θα είναι εν Ελλάδι ως κατά τον παρελθόντα περίπου 15 βαθμών και ο ήλιος θα είναι εξ ίσου καυστικός και ξηραντικός ως άλλοτε. Θα παράγωμεν χειμερινά άνθη, πρωίμους καρπούς, πρώιμα λαχανικά. Το μέλλον της Ελλάδας δεν είναι να είναι αντάρκης σιτοπαραγωγός και κρεατοπαραγωγός (διότι η Ελλάδα είναι μετά της μεσημβρινής Ιταλίας το θερμοκήπιο της Ευρώπης. Η καλλιέργεια του σίτου προς λύπην μας ούτε μόνον θ' αυξήσει αλλά θα ελαττωθή διότι θα γίνωμεν οι κηπουροί της Ευρώπης (...)) Η απόκληρος Θεσσαλία η έχουσα μετά του γονιμοτέρου εδάφους το μάλλον δυσοικονόμητον κλίμα θ' αναγκασθή να εμμείνη ελλείψει καλλιτέρου κλάδου εις τας πεδιάδας τουλάχιστον εις την σιτοπαραγωγήν».

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ο Ράντολφ Χηρστ ήδη απ' το 1898 είχε διαβλέψει την δύναμη του Τύπου για να διαμορφώνει την έκβαση των γεγονότων, όταν τη χρονιά εκείνη συνέβαλλε στην βύθιση του αμερικανικού θωρηκτού «Μαίην» στην Αβάνα δίνοντας την αφορμή στις ΗΠΑ να κηρύξουν τον πόλεμο στην Ισπανία. Ο γιος του Ουίλλιαμ Χηρστ θα δημοσιοποιήσει τις απόψεις του για το μέλλον του Τύπου στην *Εφημερίδα της Νέας Υόρκης* (11 Ιανουαρίου 1900), της οποίας υπήρξε διευθυντής: «Η διοίκησης των κοινών δια της εφημερίδος θα κατορθωθή τελείως κατά του εικοστού αιώνα. Τούτο δεν σημαίνει διοίκησιν ή κυβέρνησιν υπό δημοσιογράφων αλλά διοίκησιν υπό την επίβλεψιν ή την επιστάσιν μεγάλων εφημερίδων, διοίκησιν υπό του λαού διά λαϊκών οργάνων εκφραζόντων και διερμηνευόντων, το γνήσιον λαϊκόν φρόνημα. Ουδείς εκ των εκλεγόμενων αντιπροσώπων του λαού δύναται να είναι εις τόσον στενή συνάφεια με τα πλήθη όσον αι εφημερίδαι (...) Λείπει από

1900, Βουκουρέστι. Συσσίτιο για απόρους στο «Ίδρυμα για το Καθημερινό Ψωμί».

Παναγιώτης Κουσαθανάς

ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΠΡΑΜΑΤΑ ΒΟΥΒΑ

Σε καθένα από τα τριάντα τρία ποικίλης έκτασης *πεζογραφήματα* αυτού του βιβλίου, ο Π.Κ. αγωνίζεται για να βρει και να κατακτήσει τον *τρόπο* να μας μεταδώσει τη συγκίνησή του έχοντας αδιάκοπα ωστόσο συνείδηση της δεινής κατάστασης στην οποία βρίσκεται ένας συγγραφέας: είναι καταδικασμένος να μην μπορεί ποτέ να εκφράσει τα άρρητα, αφού κατά κοινή ομολογία υπάρχουν “πράματα βουβά” και αμετάδοτα, πράματα τα οποία συνέχεια γλιστρούν και φεύγουν ή παραμένουν θαμμένα και αόρατα όσο και να σκάβουμε για να τα φέρουμε στο φως.

ΕΠΙΣΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Η κομμιστή πολυθρόνα
(Διηγήματα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10680

ΤΗΛ. 3607.744 • FAX 3623.093 • E-mail: nefeli-p@otenet.gr

τας εφημερίδας το ωρισμένον σχέδιον, η αρμονία προς την δράσιν, αλλά ταύτα λείπουν εις την αρχήν κάθε πράγματος».

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Στις αρχές Ιανουαρίου του 1901 η εφημερίδα *Το Άστυ* δημοσίευσε σε συνέχειες μια σειρά άρθρων που αφορούσαν τα μεγάλα επιτεύγματα του απερχόμενου αιώνα. Σημαντικές προσωπικότητες της ελληνικής κοινωνίας επιχείρησαν μια προσωπική κριτική παρουσίαση για ό,τι αξιόλογο είχε συντελεσθεί σε τομείς όπως η ιατρική, η μουσική, η ποίηση, οι θετικές επιστήμες κ.ά. Ένα κομμάτι, όμως, του ελληνικού τόπου εξέφραζε τις αντιρρήσεις του για το αν μπορούσε να υπάρξει αντικειμενική εξιστόρηση των γεγονότων του 19ου αιώνα.

Η εφημερίδα *Εμπρός* (6 Ιανουαρίου 1901) επεσήμανε τις αιτίες της κακοδαιμονίας. «Ο τύπος απέφυγε να επιθεωρήση τον ελληνικόν ΙΘ' αιώνα. Ο ένας λόγος είναι η αποτυχία του 1897 (...) ο δεύτερος διότι δεν υπάρχει στατιστική, δεν υπάρχει μια ανθρώπινη χρονογραφία. Υπάρχει πρωτοφανής αστοργία προς παν το ελληνικόν».

Στον τομέα των εφαρμοσμένων τεχνών το «μάλλον εξέχον χαρακτηριστικόν του ΙΘ' αιώνος είναι η εκπληκτική ανάπτυξις των θετικών επιστημών, επί πάσι δε της θαυμασίας δυνάμεως του ηλεκτρισμού» έγραφε ο Γεώργιος Αθανασιάδης στο *Άστυ* (3 Φεβρουαρίου 1901). Η κατάσταση στην Ελλάδα το 1901 δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητική αφού «ατυχώς υστερεί εν τη μεγάλη ταύτη κινήσει. Κατά τα τελευταία εντούτοις έτη ο φωτισμός επεκτείνεται και παρ' ημίν. Ούτω εκτός των Αθηνών εφωτίσθησαν υπό της εταιρείας Thomson Houston ο Πειραιεύς, η Σύρος και το Αργοστόλιον προσεχώς δε φωτίζονται αι Καλάμαι και η Χαλκίς και οι πρώτοι τροχιόδρομοι κατασκευάζονται εν Πάτραις».

Παρουσιάζοντας τις εξελίξεις στην Ιατρική (23 Ιανουαρίου 1901) εξαιρούνται «αι χειρουργικαί κατακτήσεις» σύμφωνα με τις οποίες και «συν τω χρόνω ίσως καταστή και καλλιτεχνία». Ο φόβος όμως προέρχονταν απ' την επέκταση της φυματίωσης παρόλη την αισιοδοξία που δημιουργούσε η ανακάλυψη του βακτηριδίου του Κοχ.

Ο Λ. Καμηλιέρης θα υπογράψει το άρθρο για την μουσική όπου θα επιφυλάξει ιδιαίτερα ευμενή σχόλια για τον Μπετόβεν: «Ο Μέγας Ναπολέον της Μουσικής εγκαταστήσας τα υγιέστερα αποτελέσματα υπέρ της Μουσικής και ο αριστοκρατικώτερος αντιπρόσωπος αυτής κατά τον 19ο αιώνα είνε ο Μπετόβεν.(...) ό,τι ησθάνετο και ό,τι αντελαμβάνετο η ανθρωπότης κατά την εποχή του το ησθάνθη βαθύτατα η ψυχή του Μπετόβεν». Μια εξίσου σημαντική προσωπικότητα θεωρεί το Ρίχαρντ Βάγκνερ «που δύναται η μουσική του να θεωρηθή η ψυχή των νέων ιδεών του σοσιαλισμού και της αναρχίας».

Ο Κωστής Παλαμάς στο κείμενό του για την ποίηση (4 Ιανουαρίου 1901) εξυμνεί το έργο του Γκαίτε: «Ανάμεσα στους κορυφαίους ποιητές του αιώνα είναι ο γερός και ο απείραχτος που γνώριζε να επωφεληθή απ' όλα τα ιδανικά και τις σοφίες όλες, που έζησε με την ζωή των περασμένων όλων (...) και κληροδότησε μοναδικό παλάτι του λογοτεχνικού μεγαλείου του αιώνα μας, το “Φάουστ”».

Η στιγμή που περνά και **χάνεται**...

Και τόσες ελπίδες κρεμασμένες επάνω της. Τόσες ανάσες κρατημένες για χάρη της. Εκατομμύρια όνειρα στοιβαγμένα σε μια στιγμή. Ν' αλλάξει τι; Γιατί;

Η άψογα οργανωμένη σειρά των στιγμών ατάραχη θα συνεχίσει κοιτώντας περίεργα το πολύχρωμο μπάχαλο των πυροτεχνημάτων. Να γιορτάσουμε την σύναξη των λαθών. Λάθος ημερομηνία, λάθος μέτρηση, λάθη γενικώς. Ένα millennium που εφευρέθηκε. Μία γιορτή ακόμη, που στήθηκε για να ελπίσουμε στην έλευση του καλύτερου που τελικά δεν υπόσχεται κανείς. Θα κοροϊδευτούμε; Ναι, να κοροϊδευτούμε. Αυτό ζητάμε. Τα θαύματα με τον άρτο μάς τελείωσαν. Ας απολαύσουμε θέαμα, λοιπόν.

Μια στιγμή που έγινε επιχείρηση. Που μοίρασε λεφτά και δεν ζήτησε τίποτε. Μόνο να την αφήσουμε ήσυχη να κυλήσει στο παρελθόν. Για να ξανάρθει ύστερα από 13 ημέρες. Στο Άγιον Όρος του παλιού ημερολογίου. Κι εκεί, χωρίς Αβραμόπουλο πια, να νιώσει αυτό που πραγματικά είναι. Ελάχιστη.

Millennium. Η ευτυχής σύμπτωση με την κορύφωση της ανθρώπινης ματαιοδοξίας. Η επιστήμη που ντύθηκε Άρχων των πάντων και θριαμβολογεί τις γέννες των τεράτων της από το τίποτα. Ο πλανητάρχης που σκουπίζει στην

αυλή του κόσμου τους ανθρώπους σαν σκουπίδια. Τηλεπαρουσιαστές, εισαγγελείς, ανακριτές, δικαστές, εκτελεστικό απόσπασμα πέντε σε ένα. Τροφές που φωσφορίζουν από την μετάλλαξη και το ουράνιο. Πώς να μην πανηγυρίσεις όλες αυτές τις επιτυχίες μιας χρονικής περιόδου που βιαστικά την κλείνουμε για να ανοίξουμε την επόμενη; Ξεχείλισε όμορφες στιγμές η προηγούμενη χιλιετία και πάμε γι' άλλες.

Το Millennium της Λάμψης. Του Φώσκολου. Της αβάσταχτης ελαφρότητας. Της Σταχτοπούτας. Των λαμέ φωτιστικών και των τρισάθλιων στολιδιών. Η χαρά του κιτς. Τα ψηλότερα πεύκα. Τα σιδερόφραχτα. Λαμπιόνια παντού. Η χαρά της θλίψης. Της γεμάτης βιτρίνας. Του φάτε μάτια ψάρια, κι όσοι έχετε πιστωτική μπουχτίστε στα επιτόκια. Ήρθε το τέλος, ήρθε η αρχή. Πέντε κρίκοι ένα τάλιρο. Για σας την έστησαν οι Δήμοι αυτοί την γιορτή. Φάτε γιατί θα τα πετάξουμε. Η μάζωξη των μόνων. Να γίνουμε πολλοί. Πλατείες ιδρύματα κοινωνικότητας. Προσφορά. Από ποιον σε ποιον; Ανακύκλωση δασμών και κρατήσεων. Να κάνουμε και του χρόνου millennium. Ωραία είναι αυτά.

Το millennium και ο δημιουργικός οργασμός. Των διαφημιστών εμπνεύσεις. Αλαζονείας αποκορύφωμα. «Το Μέγαρο Μουσικής παρουσιάζει το πρόγραμμα της νέας Χιλιετίας». Όλο; Ωραία, επειδή είμαι τύπος που μου αρέσει ο προγραμματισμός, πείτε μου σας παρακαλώ τι παί-

ξετε 23 Μαρτίου του 2850, επειδή στις 22 έχω οδοντίατρο και δεν θα μπορέσω νά 'ρθω. Χαζά αυτοί; Χαζά κι εγώ. Κι άντε, το καταλαβαίνω, να τον χαρείς τον αιώνα που έρχεται. Μπορείς να ζήσεις και παραπάνω από τον μισό. Την χιλιετία, όμως; Ε, άντε να το εξηγήσεις αυτό στον διαφημιστή.

Ασημόσκονη αστραφτερή αντί στάχτη στα μάτια. Όλος ο κόσμος μια γιορτή. Ποιος κόσμος; Η γκάμα «παίζει» από το έτος 1422 έως το 5760. Η Χίλαρι είναι ο κόσμος; Λονδίνο, Παρίσι, Ν. Υόρκη. Ο κόσμος. Λειψό τον βρίσκω. Κι άλλοι γιόρτασαν δύο χιλιάδες χρόνια, αλλά δεν έκαναν κι έτσι. Από την Γέννηση του Χριστού, ανόητε, διασαφηνίζει ο εγκάθετος των εορτομανών. Α, ώστε λοιπόν γενέθλια γιορτάζουμε. Του Χριστού. Αγάπη, αδερφοσύνη, ειρήνη και τα λοιπά. Πες το, βρε παιδί μου, κι ανησύχησα. Κρύψτε, λοιπόν, τα στοιχεία να γιορτάσουμε. Ρίξτε κι άλλη ασημόσκονη. 15% των παιδιών πεθαίνουν πριν από την ηλικία των πέντε ετών στη Σενεγάλη, το Σουδάν, τη Ρουάντα και στις πυρηνικές δυνάμεις Πακιστάν και Ινδία. Εκατόν τριάντα εκατομμύρια παιδιά σε όλο τον κόσμο στερούνται πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Εξακόσια εκατομμύρια παιδιά ζουν με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα.

Γελάστε, χαρείτε. Το millennium έρχεται και θ' αλλάξει τα πάντα. Κι αν δεν αλλάξει, τι πειράζει; Τζόγος ήταν και χάσαμε. Εμείς ξύσαμε το Ξυστό millennium κι αντί για ίδια νούμερα βγήκε ένα αραπάκι με κάτι μύγες στο πρόσωπο. Και δεν ήταν καν χρυσόμυγες να ταιριάζουν με το εορταστικό κλίμα. Και τι θες να κάνουμε; Πού να βρούμε τα λεφτά; Έλα ντε. Η παγκόσμια παραγωγή πλούτου ίσα που ξεπερνά τα τριάντα τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, ενώ η πρόσβαση όλων των κατοίκων του πλανήτη σε βασικά αγαθά (περιθαλψη, πόσιμο νερό, πρωτοβάθμια εκπαίδευση) θα απαιτούσε το τεράστιο ποσοστό του 0,2% του παγκόσμιου εισοδήματος. Πού να βρεθούν τόσα λεφτά; Και τι θα περισσέψει για να γιορτάσουμε την τύχη μας που δεν μας έριξε σε μια καλύβα στην Αφρική; Αφήστε μας να ξεχαστούμε στις φουσαλίδες της σαμπάνιας. Στις φούσκες των ηθών μας. Φορώντας τις πιο λαμπερές πανοπλίες μας που δεν αφήνουν τίποτε δυσάρεστο να μας ακουμπήσει. Δώστε μας κι άλλη χαζομάρα να γιορτάσουμε αυτό που θά 'ρθει δίχως να φέρει τίποτα. Τον άγγελο εξάγγελο που ήρθε από μακριά κι αφήστε τον να μας χαϊδεύει τα αυτιά. Έστω και για λίγο. Ύστερα θα βρούμε κάτι άλλο.

Millennium. Τι να γιορτάζουμε άραγε; Την αποτυχία του παρελθόντος μας ή την πρόστυχη αδιαφορία του μέλλοντός μας;

του Βασίλη Μαρουλά

Το κόμμα του χρηματιστηρίου

(Και ο σημειολογικός ανταρτοπόλεμος)

Έχει αναρωτηθεί ποτε κανείς, γιατί τα οικονομικά έντυπα έχουν χαρτί διαφορετικού χρώματος; Για να μην καταλήγουμε σε λάθος συμπεράσματα γύρω από αυτούς που βλέπουμε να τα κρατούν. Φέρτε στο μυαλό σας την εικόνα ενός ανθρώπου που διαβάσει μια εφημερίδα. Μπορεί εκείνη την ώρα να ενδιαφέρεται για οτιδήποτε: για την συμφωνία του Ελσίνκι, την Τσετσενία, τον ιό του 2000, τον Κορκολή, το κύμα κακοκαιρίας, την κριτική κινηματογράφου, τον γάμο της Ρούλας Κορομηλά, την Ίντερ ή την πείνα στον τρίτο κόσμο. Είναι ένας άνθρωπος που χάνει τον καιρό του. Αν όμως η εφημερίδα είναι πορτοκαλλί, το πράγμα αλλάζει. Είναι ένας άνθρωπος που εκείνη την ώρα ενδιαφέρεται να βγάλει κι άλλα λεφτά. Προσοχή, όχι απλώς να βγάλει λεφτά, να βγάλει και άλλα λεφτά πολλαπλασιάζοντας αυτά που έχει βγάλει ήδη. Αλλιώς θα δούλευε. Είναι ένας άνθρωπος έξυπνος και σοβαρός. Σε αντίθεση με τον πρώτο, δεν οφείλει να εξηγήσει γιατί βρίσκεται στο καφενείο στις δώδεκα το μεσημέρι, την ώρα που οι κοινοί θνητοί τρέχουν και δεν προφταίνουν. Δεν είναι αργόσχολος, είναι δραστήριος. Δεν χαζεύει, ενημερώνεται.

Η κουλτούρα του χρήματος εισέβαλλε στη ζωή μας με θεαματικό τρόπο. Δημιούργησε νέα διάλεκτο: “λίμιτ απ”, “οχτάρια”, “φούσκες”, “θεσμικοί”, “παράλληλη”, “μπλου τοίπς”. Δημιούργησε επίσης νέες εικόνες. Άνθρωποι που ξεκοκαλίζουν τον Επενδυτή στα στενά της Αντιπάρου τον δεκαπενταύγουστο. Οικογενειάρχες που σέρνουν τον φορητό υπολογιστή από το κάμπινγκ στην ταβέρνα και πάλι πίσω. Τηλεοράσεις στην παραλία, πέσε να κολυμπήσεις εσύ, να προσέχω τις κατασκευαστικές εγώ. Καταστηματάρχες και πελάτες καρφωμένοι στο Κανάλι Πέντε να βλέπουν τα νουμεράκια να περνάνε. Κάθε επαρχιακό καφενείο και προπατζήδικο που σέβεται τον εαυτό του, έχει μετατραπεί σε Εταιρεία Λήψης και Διαβίβασης Εντολών (ΕΛΔΕ). Ξαφνικά όλοι άρχισαν να ενδιαφέρονται για χαλυβδόφυλλα, γενικές αποθήκες, αλουμίνιο και νηματομπορική ή να μιλάνε σαν εξωγή-

του Άγγελου Τσέκερη

ινοι, κλωνατέξ, φιντεξπόρτ, σιδενόρ, αλκατέλ, φριγκογκλάς. Απορεί κανείς με τι ασχολείται όλος αυτός ο κόσμος την πρό χρηματιστηρίου εποχή, τι συζητάγαν οι άνθρωποι στις διακοπές τους, στον μπακάλη, στο κομμωτήριο ή στις δημόσιες υπηρεσίες.

Το χρηματιστήριο έχει ενεργητικές επιδράσεις στην ανθρώπινη ψυχολογία, γιατί είναι λεφτά που βγαίνουν από μόνα τους και επομένως νομιμοποιούνται να παραπέμπουν σε ωμά καταναλωτικά όνειρα. Καλύτερα αυτοκίνητα, ακριβότερα ρούχα, περισσότερη διασκέδαση, ομορφότερες γυναίκες. Φυσικά κάθε άνθρωπος ξεχωριστά, δικαιούται να επιχειρεί για μια καλύτερη ζωή. Αμα

τους βλέπεις όμως όλους μαζί, είναι απελπιστικό. Νομίζεις ότι περιστοιχίζεσαι από έναν κόσμο γεμάτο ξερόλες και στερημένους. Κοιτάχτε με τι έξυπνος που είμαι, έχω να πω κάτι για τον δείκτη φούζι σαράντα, των εταιρειών μεσαίας κεφαλαιοποίησης. Είμαι ξεχωριστός γιατί έχω πρόσβαση σε πληροφορίες που εσείς δεν έχετε. Μπορώ για πρώτη φορά στη ζωή μου να διατυπώνω εκτιμήσεις με κύρος, και να απολαμβάνω τους συνανθρώπους μου να με ακούνε σιωπηλοί και να κουνάνε καταφατικά το κεφάλι τους. Είμαι αξιολογος γιατί διαχειρίζομαι επιτήδεια τα κεφάλαιά μου, κόντρα σε μια ομογενοποιημένη θάλασσα ηλιθίων, που συμπεριφέρονται σπασμωδικά. Παίζω στα δάχτυλα όλη αυτή την πολύπλοκη ορολογία με τα λήζινγκ, τα ντάμπινγκ, τα σπλιτ και τις συγχωνεύσεις, που πριν από λίγο καιρό ακουγόntonταν κινέζικα. Και προβλέπω το μέλλον, βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο, συνυπολογίζω τις επιδράσεις εκατοντάδων μεταβλητών και είμαι σε θέση να γνωρίζω πώς θα κινηθούν οι κατασκευαστικές, πώς οι ασφάλειες και πώς οι τράπεζες. Η πλήρης απώλεια της συλλογικής αυτοεκτίμησης. Αν οι άνθρωποι φοράγανε τις πορτοκαλλί εφημερίδες στο κεφάλι σαν τον Ναπολέοντα, η κατάσταση θα φαινόταν πιο φυσική.

Ενας ολόκληρος κοινωνικός ιστός περιστρέφεται γύρω από τους γενικούς δείκτες, όλα αξιολογούνται με βάση την επίδρασή τους στις τιμές των μετοχών. Πώς θα αντιδράσει το χρηματιστήριο στην υπόθεση Οτσαλάν; Θα αντέξει τον πόλεμο στα Βαλκάνια; (αν θα αντέξει λέει, η καλύτερή του είναι). Πώς θα συμπεριφερθεί με τον σεισμό; (ως συναλλαγές, όχι ως κτίριο). Θα αφομοιώσει δημιουργικά την

Ολυμπιάδα, την διακύμανση των επιτοκίων και την πορεία προς την ΟΝΕ; Οτι δεν αφορά την Σοφοκλέους μπορεί να τεταχτεί στα σκουπίδια. Αν το χρηματιστήριο δουλεύει σωστά (και όταν λέμε να δουλεύει σωστά, εννοούμε να τολλαπαλασιάζει διαρκώς τα λεφτά του κόσμου πέραν τάσης λογικής), τότε δεν χρειαζόμαστε την υπόλοιπη κοινωνία. Τότε δεν μας αφορά ούτε ο νόμος Αρσένη, ούτε η κατάργηση του οκτάωρου, ούτε ο ρατσισμός, ούτε η ηρωίνη, ούτε η ατμόσφαιρα και οι ελεύθεροι χώροι της πόλης. Αν το χρηματιστήριο δουλεύει σωστά, δεν χρειαζόμαστε ούτε πολιτική. Τι σημασία έχει αν και με ποιό τρόπο κυβερνά ο Σημίτης ή ο Κωστάκης. Παίρνουν αξία τα χαρτιά με τον Σημίτη; Ας βγάλουμε τον Σημίτη. Πέφτουν τα χαρτιά με τον Σημίτη; Ας βγάλουμε τον Κωστάκη να τα ανεβάσει. Αυτό που αποκαλούμε «κόμμα του Χρηματιστηρίου» είναι πολύ επικίνδυνο πράγμα. Πρώτον δεν έχει καμία αρχή εκτός απο κάποια συλλογική έκφραση ατομικού συμφέροντος, δεύτερον κινείται με αποκλειστική βάση το γενικό θυμικό και την γενική ψυχολογική διάθεση, τρίτον είναι ώριμο να υιοθετήσει οποιαδήποτε ανοησία εφ' όσον **πείσεται** οτι λειτουργεί θετικά για τις μετοχές του, και τέταρτον, όλοι ανεξαιρέτως του κάνουν κωλοτούμπες. Χωρίς κανένα απ' ευθείας ενδιαφέρον για την πολιτική, το κόμμα του χρηματιστηρίου είναι όλο και περισσότερο σε θέση να ανεβοκατεβάζει κυβερνήσεις.

Έρχεται όμως η στιγμή που τα πράγματα παίρνουν τον κατήφορο και το κλίμα αλλάζει άρδην. Οι άνθρωποι γίνονται λιγότερο αλαζονικοί, άλλο πράγμα να αυξάνεις ακόμα τα λεφτά σου και άλλο πράγμα να κινδυνεύεις να χάσεις αυτά που ήδη έχεις. Στις ΕΛΔΕ της Δεσκάτης και της Μακρακώμης βλαστημάνε τις θεμελιοδομές και τα χαλυβδόφυλλα που λίγες μόνο μέρες πριν τα παίνευαν με τρυφερότητα. Οσοι αισθάνονταν μάγκες γιατί είχαν μπει στα μεγάλα κόλπα με τις αεριτζήδικες μετοχές, τώρα βλέπουν τους φίλους τους και αλλάζουν δρόμο. Ένα διάχυτο συναίσθημα γκρίνιας και δυσαρέσκειας επικρατεί στην ατμόσφαιρα, ο καθένας σου δίνει την εντύπωση οτι αναζητά επιμόνως κάποιον, θα τον πετύχω τον κερατά, δε θα τον πετύχω; Παράλληλα, ενα ιδιότυπο κλίμα "κοινωνικής αλληλεγγύης" και "κατανόησης" διαμορφώνεται, ενα κλίμα που μόνο αν έχεις παραμείνει συνειδητά έξω απο τον παραλογισμό μπορείς να απολαύσεις σε όλο του το μεγαλείο.

Κανάλια, ραδιοσταθμοί και εφημερίδες πορτοκαλλιές και μη, εγκαταλείπουν κάθε άλλη είδηση και ασχολούνται με την κατρακύλα. Ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος τρέχει στον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας και ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας τρέχει στον Πρωθυπουργό, διοτι έτσι δημιουργείται μια όμορφη κινητικότητα και δείχνουμε οτι η κυβέρνηση έχει το θέμα από κοντά. Ο πρόεδρος της επιτροπής κεφαλαιαγοράς βγαίνει στα ραδιόφωνα και συνιστά ψυχραιμία. Για να το λέει ο άνθρωπος κάτι θα ξέρει, αλλιώς θα έβγαινε να συνιστά υστερία, όπως είναι λογικό. "Κυβερνητικοί κύκλοι" κατηγορούν τους "θεσμικούς επενδυτές" για ιδιοτέλεια και αδίστακτη κερδοσκοπία. Ετσι αδίκως και ανωνύμως. Αν είναι ποτέ δυνατόν να κατηγορεί κανείς για αδίστακτη κερδοσκοπία χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς παγκο-

σμίου κύρους, που η μόνη τους φιλοδοξία είναι αποδεδειγμένα η εξάλειψη της παγκόσμιας φτώχειας και της κοινωνικής αδικίας. Για κάποιο αδιευκρίνιστο λόγο, οι "θεσμικοί επενδυτές" δεν απαντούν ποτέ στους "κυβερνητικούς κύκλους", ίσως από αξιοπρέπεια, να μην πέσουν στο επίπεδό τους, ίσως επειδή τους έχουν γραμμένους κανονικά. Η αντιπολίτευση πάλι βγαίνει και κατηγορεί την Κυβέρνηση οτι δεν παίρνει μέτρα. Αλήθεια τι μέτρα να πάρει; Να δώσει τα λεφτά των φορολογουμένων να αγοράσει χαλυβδόφυλλα για να διατηρεί ψηλά την τιμή τους; Ή να στηρίξει το υγιές επενδυτικό κλίμα, λες και σχετίζεται κατ' ελάχιστον με το υγιές επενδυτικό κλίμα όλη αυτή η σχιζοφρένεια;

Οι δημοσιογράφοι και οι αναλυτές ξεσπαθώνουν. Παίζονται βρώμικα παιχνίδια σε βάρος των μικροεπενδυτών, ο κοσμάκης εξαπατήθηκε. Του είχαν πεί οτι το χρηματιστήριο είναι καθαρό σαν κρύσταλλο, οτι τα λεφτά διπλασιάζονται σταθερά κάθε τέσσερις εβδομάδες και οτι οι μετοχές δεν πέφτουν ποτέ. Και τώρα διαπιστώνει οτι παί-

ζονται παιχνίδια με τις μετοχές χρεοκοπημένων εταιρειών, ασχέτως αν γι' αυτό ακριβώς τις αγόρασε. Πώς θα ξελασπώσουν οι άνθρωποι που εμπιστεύτηκαν το γάλα των παιδιών τους στον δείκτη φούτζι σαράντα μεσαίας κεφαλαιοποίησης; Τι θα απογίνουν όλοι αυτοί οι έξυπνοι που πήρανε δάνεια από τις τράπεζες, τα παίζανε μονά ζυγά και τώρα δεν έχουνε να τα γυρίσουνε πίσω; (Πού θέλετε να ξέρουμε. Ακριβώς επειδή δεν ξέραμε τι γίνεται σε αυτές τις περιπτώσεις, δεν το κάναμε και εμείς). Ας αφήσουμε κατά μέρος το ζήτημα των πολιτισμικών επιπτώσεων: Πώς θα περισωθεί το ίματζ εκείνου του τύπου, που το καλοκαίρι κουβάλαγε την τηλεόραση στη θάλασσα; Πού θα ξαναβρεί εκείνο το θριαμβευτικό βλέμμα με το οποίο σου έλεγε «μπορεί εσύ αυτή τη στιγμή να με θεωρείς μαλάκα, αλλά εγώ έτσι καθαρίζω διακόσια χιλιάρικά την ημέρα»; Ασε οι πρώην αριστεροί της συμφοράς. «Ακόμα εκεί είσαι ανθρωπέ μου; Τελείωσαν αυτά, μόνο το χρήμα μετράει σήμερα».

Κανένα έλεος. Να πέσει εκατό φορές. Μπορεί να είναι στενάχωρο να χάνουν λεφτά οι άνθρωποι, αλλά το κόμμα του χρηματιστηρίου διαβρώνει τον κοινωνικό ιστό και πρέπει να χτυπηθεί με ανελέητο σημειολογικό ανταρτοπόλεμο. Επιλέγουμε μια μέρα που να έχει γκρεμοτσακιστεί, «χτυπάμε όταν ο εχθρός υποχωρεί» είπε ο πρόεδρος Μάο. Φοράμε τα καλά μας ρούχα και την καλή μας διάθεση και ξεχυνόμαστε στις μάζες των απελπισμένων μικρο-

επενδυτών. Ρωτάμε με ειλικρινές ενδιαφέρον πώς αισθάνονται σήμερα τα χαλυβδόφυλλα. Εκδηλώνουμε την πρόθεσή μας να μπούμε και εμείς στο παιχνίδι και ζητάμε να μάθουμε αν έχουν να μας προτείνουν τίποτα αποδοτικές φούσκες. Παριστάνουμε τους αφελείς, «αλήθεια, τα λεφτά που χάσατε τι ακριβώς σχεδιάζατε να τα κάνετε;» Η «αυτά που ξοδεύετε για να παίρνετε τον χρηματιστή σας μια ώρα την ημέρα στο κινητό, τα έχετε συνυπολογίσει στις απώλειες;». Διαδίδουμε φήμες από έγκυρες πηγές: «Οι σκοπεύουν να το κατεβάσουν σταδιακά στις επτακόσιες μονάδες. Ζητάμε εξοργιστικά άχρηστες πληροφορίες για το πόσο έκλεισε το Τόκυο, πόσο άνοιξε η Νέα Υόρκη και τι θα κάνει η Μπούντεσμπανγκ με την αποκόμωση των επιτοκίων. Και τους πρώην αριστερούς τους τσακίζουμε αλύπητα. «Μη σκας, θα κάνουν άλλον έναν πόλεμο και θα το ανεβάσουνε. Ξέρεις εσύ πως γίνονται αυτά, μέσα στην αριστερά μεγάλωσες». Η «αυτόν τον κόπανο με την τηλεόραση στην παραλία, μήπως τον ήξερες από την ΚΝΕ της Βιομηχανικής;»

Όσο το κόμμα του χρηματιστηρίου εξαπλώνεται, και όσο ετοιμάζεται να μας ξαναφορέσει καπέλο τον οποιοδήποτε Σημίτη για εντελώς δικούς του λόγους, τόσο πρέπει να ατσαλώνεται ιδεολογικά το αντιχρηματιστηριακό αντάρτικο. Εστω και έναν να τραβήξουμε από κει μέσα κέρδος θα είναι. Για την κοινωνία ρε γαμώτο. Δεν έχουμε τίποτα με τους ανθρώπους, αλλά ή εμείς ή αυτοί...

Γκύντερ Γκρας
ΕΝΑ ΕΥΡΥ ΠΕΔΙΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Γκύντερ Γκρας

ΔΥΣΟΙΩΝΑ
ΚΟΑΣΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΓΚΥΝΤΕΡ ΓΚΡΑΣ

Ο αιώνας μου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Γκύντερ Γκρας

Ο ΜΠΟΥΤ, ΤΟ ΨΑΡΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

οδυσσέας

ΑΝΔΡΕΑ ΜΩΡΑΪΤΗ 3 - 114 71 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.24.326, 36.25.575 - FAX 36.48.030
<http://www.vivliopolis.gr>
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 5 - ΤΗΛ. 32.12.111

Οι χιλιετίες παρέρχονται, η Βλακεία παραμένει

Σε ύψος οπερατικής άριας, ο Ζακ Μπρελ τραγουδούσε κάποτε:

*Χαίρε, ω δέσποινα Βλακεία,
μάννα των εφησυχασμένων,
γεννήτρα των δήθεν δυνατών,
πριγκίπισσα των πεπεισμένων,
ηγερία των γνωστών
ή και των αγνοημένων,
κι έλα πες μου πώς μπορείς
νά 'χεις τόσους εραστές,
αιχμαλώτους, εκπροσώπους
και μνηστήρες αδαείς*

Νομίζω πως η δεύτερη χιλιετία μ.Χ. λήγει, όπως και η πρώτη, έχοντας αφήσει ακατατρόπωτη την «πριγκίπισσα των πεπεισμένων».

Μπορεί, ενδιαμέσως, να περάσαμε από τη δουλοκτησία στον καπιταλισμό κι από το γεωκεντρικό στο ηλιοκεντρικό σύστημα, αλλά δημοφιλέστερα πρόσωπα εξακολουθούν να παραμένουν οι νεότερες εκδοχές του πατριάρχη και του αυτοκράτορα – ο αρχιεπίσκοπος κι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας – όχι ποιητές, φιλόσοφοι ή επιστήμονες.

του Πέτρου Μαρτινίδη

Το σανδάλι που άφησε πίσω του ο Εμπεδοκλής, πέφτοντας στο ηφαίστειο της Αίτνας για να ικανοποιήσει την επιστημονική του περιέργεια, διέπρεψε μόνον ως γοβάκι της Στα-

χτοπούτας, που το μαζεύει το βασιλόπουλο για να προτείνει αρραβώνα.

Μπορεί, επίσης, να μεσολάβησε ο Γουτεμβέργιος ή η τεχνολογία αναπαραγωγής των μουσικών ήχων, μα τίποτε δεν υπερέβη τη γοητεία των εικόνων. Κι αν δεν είναι τόσο τα μωσαϊκά ή τα βιτρώ που υπνωτίζουν τα πλήθη, με τους ψαλμούς να τ' αποκοιμίζουν για καλά, είναι οι τηλεοπτικές εικόνες και τα κουτσομπολιά τους που εκπληρώνουν τον ίδιο στόχο.

Μπορεί, με δυο λόγια, να κερδίσαμε ανέσεις, ευκολίες μετακίνησης ή ευκαιρίες ψυχαγωγίας, αλλά απωλέσαμε τη διάθεση να τις αξιοποιήσουμε. Το αυτοκίνητο νίκησε τον Στράντιβάριους, η ενημέρωσε αχρήστευσε την παιδεία, το πλυντήριο ρούχων διέψευσε τον Έρασμο, το πλυντήριο πιάτων ακύρωσε τον Μαρξ.

Η πάλη των τάξεων έγινε ανταγωνισμός ομάδων πίεσης. Όσοι ζητούν επιμόνως «γνώση, όχι απόγνωση» αγνοούν ότι αντιφάσκουν, αφού η απόγνωση είναι το μόνιμο επιδόρπιο της γνώσης. Ενώ το επιχείρημα των αντικομμουνιστών – «πρόσεχε, γιατί αν έρθουν οι μπολσεβίκοι θα σου πάρουν το σπίτι» – έγινε επιχείρημα οψιμαθών κομμουνιστών: «πρόσεχε, γιατί αν έρθουν οι Τούρκοι στην Ευρώπη θα σου πάρουν το μισό σπίτι».

Όσο για την περίφημη ταξική ηγεμονία και τα κυρίαρχα ρεύματα σκέψης που οι πιο συνειδητοποιημένοι είχαν ν' αμφισβητούν, έγιναν, όλα τους, τηλεοπτικές εκπομπές. Τηλεοπτικές εκπομπές με καλοντυμένους αναλφάβητους να σταθμίζουν την εργασιακή ισότητα των φύλων περιβαλλόμενοι από κοπέλες-γλάστρες, ή τηλεοπτικές εκπομπές που σταθμίζουν τα προβλήματα της ανθρωπότητας διά των τηλεφωνικών δημοσκοπήσεων. Εκεί, πλέον, έμεινε να αναπτύσσεται κάθε γνώση – και κάθε απόγνωση.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι δημοσκοπήσεις, εν γένει, είναι σε θέση όχι μόνο να προβλέψουν σωστά κάποιες εξελίξεις, μα και να τις διαμορφώσουν. Εάν, φερ' ειπείν, δημοσιευόταν αύριο μια δημοσκόπηση που θα παρουσίαζε κάποια κρίσιμη πλειοψηφία να ανησυχεί για την πορεία των χρηματιστηριακών επενδύσεων, είναι πιθανό να εμφανιζόταν την μεθεπομένη μια κάμψη στο Χρηματιστήριο.

Αλλά τόσο, μόνο. Μια απολύτως έγκυρη δημοσκόπηση που θα παρουσίαζε το 99% του πληθυσμού να πιστεύει στα φαντάσματα, θα επιβεβαίωνε, απλώς, τον απροσμάχητο φόβο των ανθρώπων απέναντι στον θάνατο. Σε καμία περίπτωση δεν θα υποχρέωνε τους νεκρούς να σηκώνονται κάθε νύχτα από τους τάφους τους και να κόβουν βόλτες ντυμένοι με σεντόνια.

Κατά τον ίδιο τρόπο, ακόμη και μία άκρως συστηματική δημοσκόπηση για την προβλεπτική αξία του «ΒΑΝ» αδυνατεί να δικαιώσει ή να ακυρώσει τα σεισμικά προανακρούσματα που διαγιγνώσκουν οι επινοητές του. Όπως μια ατέλειωτη σειρά συζητήσεων περί τηλεοπτικής δεοντολογίας δεν προσδιορίζει κανέναν κανόνα, εφαρμόσιμο ή μη εφαρμόσιμο. Το μόνο που κάνει είναι να προσφέρει ένα ακόμη θέαμα στην αποβλακωμένη κοινωνία του θεάματος – το θέαμα της αναζήτησης κανόνων δεοντολογίας.

Οι τεχνικές επινοήσεις είτε λειτουργούν είτε δεν λειτουργούν. Οι επιτυχίες τους ελέγχονται από έναν στενό κύκλο ανθρώπων, που καταγίνονται με το ίδιο πεδίο, και μόνο απ' αυτούς. Κι οι εκδηλώσεις μιας φτηνής ή μιας συνετής δημοσιογραφίας είτε αφορούν ένα κοινό που αντιδρά μαζικά, περιφρονώντας κάθε κακογουστιά, είτε μένουν εσαεί αδιευκρίνιστες, απέναντι στις τροπές της ηδονοβλεψίας. Όσο για τις καταμετρήσεις των πεποιθήσεων δειγμάτων του πληθυσμού – τι πιστεύουν για το «ΒΑΝ» οι φιλόλογοι ή οι οδοντίατροι, και τι πιστεύουν περί τηλεοπτικής ηθικής οι κομμωτές, οι εφοπλιστές, οι τραπεζίτες ή οι ληστές τραπεζιών – δεν πληροφορεί για τίποτε, δεν υποδεικνύει τίποτε και δεν αποδεικνύει τίποτε.

Τίποτε, εκτός από το ότι η «Dame Bêtise», του Ζακ Μπρελ, εξακολουθεί να ασκεί την εξουσία της· απροσμάχητη, και αυτή, όσο ο θάνατος.

Ο Λαμπράκης ζεί!

Ο Μέντης Μποσταντζόγλου, ο Μποστ, ο καλός φίλος και συνεργάτης σχολίασε μίαν ολόκληρη εποχή με την ιδιαίτερη γραφή και το χιούμορ του. Ένα παλιό του κείμενο αναδημοσιεύουμε σήμερα ως αποχαιρετισμό στα χρόνια που έφυγαν. Οι παλιοί θα ξαναθυμηθούν την δεκαετία του '60 αλλά και οι νεότεροι θα καταλάβουν πώς ο βηματισμός του χρόνου αφήνει βαθιά τα ίχνη του.

Χθές μου είπαν μίαν τραγικήν ιστορείαν, ή όποία μέ έλπιεσεν πολλή. Έπρόκειτο διά ένα νέον «Λαμπράκη», ό όποιος έδημιούργησεν σχέσεις μέ τήν ήπηρετριαν ενός ταγματάρχου διά ν' άποσπάση στρατιοτικά μυστικά καί νά τά μεταφέρει εις τήν Κεντρικήν Όργάνοσιν (Κλεισόβης καί Θεμιστοκλέους γονία). Τό καταχθώνειον σχέδιον του νέου, άρχικώς επέτηχεν, κατά τό πρότον στάδιον. Μόλις ό ταγματάρχης άνεχώρει διά τό Πεντάγονον, ό νέος μέ τό πρόσχημα ότι είναι τό πεδί του μπακάλη, εισήρχετο εις τό σπίτι του έπιτελικού άξιοματικού καί έπεδίδετο μέ τήν νεαράν ήπηρετρια εις άκολασίας, επάνω εις τήν στρατιοτικήν κλίνην πού ήτο άκόμη θερμή από τό σωμα του ταγματάρχου. Αφού ό νέος μέ άλεπαλήλους σαρκικάς ήδονάς έκαμνε ήποχήριον τήν ήπηρεσιάν του έργένου ταγματάρχου (ό όποιος δέν επαντρέβετο, διότι άγαπούσε μίαν Έλβετίδα καί ό ύπουργός Αμήνης δέν του έδινε τήν άδειαν) κατόπιν, έντέχνως τήν ήρότα, ποιοι ήρχοντο τό βράδι εις τό σπίτι καί ποίας επαφάς είχεν ό άξιοματικός, καί άφτί ήπό τό κράτος τής ήδηπαθείας καί σαρκικής απολάφσεως, μετέδιδεν ως ύπνοτισμένη διαφόρους στρατιοτικάς πληροφορίας ύψιστης σπουδεότητος εις τόν δραστήριον Νεολαϊόν, ό όποιος καί τας μετέφερεν εις τήν Όργάνοσιν του. Πολάκις ή ήπηρετρια του έδιδε κρυφίως καί βιβλία στρατιοτικά διά τήν Βιβλιοθήκην των Λαμπράκηδων. Αφτό επανελήφθη πολάς φορές, έως ότου ένα τυχέον γεγονός, έφερεν εις φώς όλην τήν πλεκτάνην του αναθαρήσαντος κουμουνισμού. Ίδου τί ακριβώς συνέβη. Είχα λησιμονήσει νά σās αναφέρω, ότι πλησίον εις τό δομάτιον του ταγματάρχου, εις τό διπλανόν διαμέρισμα από τό όποιον τούς έχώριζεν ένας λεπτός τοίχος, διέμενεν κατάκοιτος ό πατήρ του ταγματάρχου, ένας άπόστρατος στρατιγός των ένόπλων διηνάμεων ήλικίας 91 έτών πού έβενεν ραγδέως προς τό μοιρέον καί ό θάνατός του άνεμένετο από στιγμής εις στιγμήν, άλλ' ό λόγος διά τόν όποιον δέν απεβίονε ήτο, διότι ήτο ισχυρās κράσεως. Μίαν λοιπόν ήμέραν, ό έτοιμοθάνατος γέρον, άνήγκειλεν εις τόν υϊόν του, ότι εις τό διπλανόν δομάτιον ακούγονται περίεργοι θόρηβοι άμα τή αναχορήσει του εις τό έπιτελείον. Ό υϊός, δέν έδοσεν σημασίαν εις άφτά, φανταζόμενος ότι είναι παρεσθήσεις του άργοσβύνοντος γέροντος. Τότε τήν επάβριον, ό πατήρ, μόλις ήκουσεν πάλιν

θορήβους από τό διπλανόν δομάτιον, έσύρθη μέ κόπον έως εκεί καί έθεσεν τόν έμπειρον στρατιοτικόν όφθαλμόν του εις τήν κλειδαρότρηπαν. Τό θέαμα πού άντίκρησεν, ήτο άνότερον πάσης περιγραφής. Η ήπειρέτρια, ήτο ύπτία εις τό ακατάστατον δομάτιον καί επ' άφτής ήσχημόνει ένας νέος μέ τό σήμα των Λαμπράκηδων εις τό πέτον, κραβγάζων «Ό Λαμπράκης ζή» καί άλλα άντεθνικά σηνθήματα, ικανά νά διεγερειν τούς πολίτας. Κατόπιν ό νέος εκάθησεν εις τό γραφείον του γιου του καί κατέγραφεν διάφορα όνόματα τά όποια του υπαγόρεβεν ή ήπηρεσία, πού έν τώ μεταξύ έφόρει μάβρες κάλτσες. Αφού ό νέος εξήτησεν διαφόρους συμπληροματικάς πληροφορείας, έδίπλοσέν προσεκτικά τό χαρτί καί εξήλθεν. Καί μόλις ό νέος εξήλθεν, τότε μόνον ή νέα ήρχισεν νά σιγηρίζη τό δομάτιον, όλίγον άνόρεχτος. Ό εις κοματόδη κατάστασιν έβρισκόμενος γέρον, αφού έσημίосεν τας παρατηρήσεις του μέ ακρίβειαν, έσύρθη εις τό κρεβάτι του μέ μεγάλον κόπον καί σκεπασθείς, έφώναξεν τήν ήπηρεσιάν έπιστρατέβων τας όλίγας διηνάμεις πού του απέμειναν καί ήρχισεν μεθοδικώς νά ανακρίνη τήν νέαν.

—Δέν μου λέγης Έβαγγελία, ήλθεν κανείς εις τό σπίτι;

—Ποιος νά έλθη;

—Ηκουσα θορήβους εις τό διπλανόν δομάτιον...

—Τό πεδί του μπακάλη έφερε τόν πάγον.

—Καί διατή τόν έβαλεν εις τό διπλανόν δομάτιον;

—Δέν τόν έβαλε εις τό διπλανόν δομάτιον. Τόν έβαλε εις τό ψηγείον, άλλ' επειδή δέν έχώρει όλος, τόν έσπασεν μέ τόν μπαλτάν. Ίσος άφτόν τόν θόρηβον

νά ήκούσατε...

—Έσιγήρισες μέσα τά δομάτια;

—Τόρα σιγηρίζο...

—Είσαι τσαπατσούλα. Εις τας 12, δέν σιγηρίζουν. Τό σπίτι ενός στρατιοτικού, πρέπει νά λάμπη από τας όκτώ.

—Αργησα διότι ήμην όλίγον άδιάθετος.

—Κι'έγώ είμε άδιάθετος, αλλά προκίμενου νά έπιτελέσω τό καθήκον μου, σύρομαι μέ τά δόντια.

—Καλά, έσεϊς είσθε άξιοματικός...

—Έσή ήμπορεί νά ειρονέβεσε, αλλά ρότα τόν

Σηνταγματάρχην εάν δέν πιστέβης, πού εργάζεται εις τό ΓΕΣ καί θά έλθη άβριον έδω, νά σου πη τί άνθρωπος είμαι...

—Θά τόν έροτήσω.

—Επίσης νά έροτήσης καί τόν άντισηνταγματάρχην πού τόν είχα μαθητήν καί μετετέθη τελεφτέως από τας Σέρας άποσπασθείς εις τό Α2 διά νά παρακολουθή τήν διείσδησιν των Λαμπράκηδων εις τό στρατέβμα, νά σου πη σχετικώς καί άφτός, πού μέ γνωρίζη καλώς.

—Μήν μιλείτε τόσον πολλή. Θά πάθι ή ήγεία σας...

—Έσή μέ περνās για γέροντα, έ;

—Καλέ κήριε, τί είναι άφτά πού λέτε;

—Αφτό πού σου λέγω... Πέσε ύπτία.

—Μά κήριε...

—Σέ διατάσω.

Νάσος Θεοφίλου

Ο ΕΡΗΜΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΔΥΟΜΕΝΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Ι νέα, τί νά κάνη; Ἐξήπλωσεν πειθαρχικῶς εἰς τό κατάστατον δομάτειον καί ἐντός ὀλίγου ἤκουεν ἔντρομος πό τά χεῖλη τοῦ ἀκαταστάτου γέροντος τήν κραβγὴν «Ὁ λαμπράκης ζῇ». Τήν ὥραν ἐκείνην ἠκούσθη θόρηβος ἀπό τό ιπλανόν δομάτειον καί πρὶν ἢ νέα προλάβῃ νά ἐγερεθῇ, ἰσέβαλεν ὁ ταγματάρχης μέ μερικούς στρατιώτας. Ἐντρομος ὁ ἔρων, ἤρχισεν νά ψελίξῃ διαφόρους δικεολογίας εἰς τόν υἱόν του, ἀλλ' ἄνεφ ἀποτελέσματος, διότι ὁ ταγματάρχης ἦτο ἀνθρωπος τοῦ καθήκοντος καί πρό τοῦ Ἐθνικοῦ συμφέροντος, δόσεν διαταγὴν νά συληφθῇ ὁ διαβρωθεὶς πατήρ του. Περιτὸν ἄ ποῦμε, ὅτι καθ' ἣν ὥραν ὁ γέρων μετεφέρετο εἰς τό λειθαρχεῖον, ἀπεβίωσεν, ζητήσας ὡς τελικὴν χάριν καί ὡς πότης, νά ἀπαλαγῇ ἡ νέα, ἡ ὁποία ἀπλῶς ὑπήκουσεν εἰς τὰς ἐνομάλους του παραγγελίας. Μέ τὴν ἀπόλησιν ὁμος τῆς νέας, ἰσχύουν αἱ κηρίως περιπλοκαὶ τῆς ὑποθέσεως. Διότι ὁ νέος λαμπράκης, μὴ γνωρίζων ὅτι ἡ νέα ἀπελήθη, ἐπῆγεν εἰς τό σπῆτι μέ τό θάρρος τοῦ ἔραστοῦ καί ἐξήπλωσεν εἰς τό σκοτεινόν δομάτιον, ἀναμένων τὴν ὑπηρεσίαν. Πράγματι ἐντός ὀλίγου, εἰσῆλθεν εἰς τό δομάτιον ἡ νέα ὑπηρεσία διὰ νά σιγυρίσῃ καί ὁ νέων νομίζων ὅτι εἶναι ἡ παλαιά, τῆς λέγει «ἔλα ξάπλωσε». Ἡ θεοπροσληφθεῖσα (ἡ ὁποία εἰς τὴν πραγματικότητα ἦτο μία ἐθνικὴ σύμβουλος) τῆς ὁργανόσεως Λαμπράκη, εἰδικῶς εκπαιδευθεῖσα διὰ νά ἐργάζεται εἰς σπίτια ἀξιοματικῶν) νομίζων ὅτι ὁ ἐξηπλωμένος νέος πού ἐκάπνιζεν εἰς τό κρεβάτι ἦτο ὁ ταγματάρχης, ἐγδύθη προθύμως καί ἔπεσεν δίπλα του. Ἡ οἰκία ὁμος, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξὺ παρηκολουθῆτο μετὰ τὴν σύληψιν τοῦ στρατηγοῦ, ἦτο περικυκλομένη ὑπὸ ἀνδρῶν τῆς ΕΣΑ, οἱ ὁποῖοι τὴν κρίσιμον στιγμὴν, εἰσῆλθον εἰς τό δομάτιον καί συνέλαβαν τοὺς δύο ἔραστάς εἰς μίαν μὴ στρατιωτικὴν στάσιν, ἢτοι ἀντὶ ἡ νέα νά σιγυρίσῃ τό δομάτιον, τὴν ἐσυγύριζεν ὁ νέος. Τότε ἐκλήθη ἐπειγόντως ὁ ταγματάρχης διὰ νά ἐξηγήσῃ πῶς παρεχώρησεν στέγην εἰς δύο μέλη τῆς ὁργανόσεως Λαμπράκη καί ἐπειδὴ παριέπεσεν εἰς ἀντιράσεις, συνελήφθη καί ἀφτός διὰ τὴν ἐλαφρότητα μέ τὴν ὁποίαν προσελάμβανεν ὑπηρεσίας καί ἀπεστάλη ὡς ἡμιονηγός εἰς τὰ Θερμὰ Νιγρίτας (10ον Τ.Ο.Μ. σημειώσατέ το παρακαλῶ). Τό μόνον πού συνεκράτησα ἀπὸ ὅλην ἀφτὴν τὴν ἀθλίαν ὑπόθεσιν καί τό κατέθεσα εἰς τό «Τμῆμα παρακολουθήσεως ἀξιοματικῶν» ὡς Ἐθνικός σύμβουλος τῆς Νεολέας, εἶναι ὅτι τό σπῆτι τοῦ ἀνοτέρω ταγματάρχου, εἶναι τώρα τό πιό ἀκατάστατον σπῆτι τῶν Ἀθηνῶν, διότι μένει χωρὶς ὑπηρεσίαν. Εἶναι μία εἰδησις ἡ ὁποία κάποτε μπορεῖ νά μᾶς χρειασθῇ. Καί ἂς φένηται ἀσήμαντος ὡς πληροφορία... Πολάκις ἀπὸ ἓνα ἀκατάστατον ἢ περιποιημένον δομάτιον, κρίνεται ἡ ποιότης ἑνός ἀξιοματικοῦ καί ἡ ψηχοσύνθεσίς του καί διεφκολύνεται πολὺ ἡ Εἰδικὴ ὑπηρεσία τῶν «Λαμπρακιᾶδων». Διότι, ἄλλην θά στείλωμαι εἰς ἓναν τσαπατσούλην ἀξιοματικόν διὰ ν' ἀποσπάσῃ πληροφορίας καί ἄλλην εἰς ἓναν πού διψᾷ καθαριότητα καί τάξιν. Γι' ἀφτό ἂν δῆτε καμμίαν ἀτημέλητον ἢ ἀκαλαίσθητον Λαμπράκισαν νά ἐξέρχεται ἀπὸ τά γραφεῖα μας, μὴν τὴν παρεξηγῆτε. Μεταβένει εἰς εἰδικὴν ἀποστολὴν, παρὰ τό πλεβρόν καθαροῦ ταγματάρχου (Ι).

Μοῦσε?

(Ι) Ἀκολουθοῦμε τὴν ἀρχὴν «Τά ἀντίθετα ἔλκονται». Σᾶς παρακαλῶ μόνον ἀφτό νά μείνῃ μετὰξὺ μας. Καθαράς «Λαμπράκισας» στέλνομαι διὰ νά ἔλκονται οἱ τσαπατσούλεις καί ν' ἀνοίγουν ἐφκολότερον τὴν καρδιάν των.

Στο βιβλίο αυτό η ιδιάζουσα γραφή συγκροτεῖ ἓναν κόσμον παράξενο, μέσα στον οποίο η πραγματικότητα εἶναι υλοποίηση ἑνός αδιάκοπου ονείρου. Τα πρόσωπα καὶ τα πράγματα αποκτοῦν τὴ σημασία τους ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ανατροπὴ τους. Μ' ἓνα λοξό κοίταγμα ἀποκαλύπτεται ἡ κρυμμένη ὄψη μίας ζωῆς, που μέσα τῆς παραμονεύουν διαρκῶς τὸ παράδοξο καὶ ἡ ἐκπληξη. Συχνά οἱ λέξεις, υπερβαίνοντας τὴν κυριολεξία τους, μεταμορφώνονται καὶ παίρνουν καινούργιες διαστάσεις, ἀνάλογα με τὴν αἴσθησιν που τὶς διεγείρει. Μία μέθη κι ἓνα διαβρωτικὸ χιούμορ διατρέχουν τὴν αφήγηση ἐνῶ ἡ υπερρεαλιστικὴ αὐρα που φυσά πότε πότε, ἀναζωογονεῖ τὴ γεύση καὶ τὴν ἀφή των πραγμάτων.

ΕΠΙΣΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

• ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΩ ΟΤΑΝ ΜΕΓΑΛΩΣΩ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10680

ΤΗΛ. 3607.744 • FAX 3623.093 • E-mail: nefeli-p@otenet.gr

Το ποίημα του
Βλαντίμιρ
Μαγιακόφσκι
Μ'όλη μου τη
φωνή, σε
μετάφραση
Μήτσου
Αλεξανδρόπουλου,

αναδημοσιεύεται από το τελευταίο τεύχος
του περιοδικού Θέματα Λογοτεχνίας.
Είναι το τελευταίο ποίημα του
Μαγιακόφσκι. Γράφτηκε το Φλεβάρη του
1930. Ο Μαγιακόφσκι αυτοκτόνησε στις
14.4.1930 σε ηλικία 37 χρόνων.

Νεαροί φαντάροι του Κόκκινου Στρατού.

Μ' όλη μου τη φωνή

Αξιοσέβαστοι
απόγονοι,
του μέλλοντος συντρόφοι,
καθώς θ' ανασκαλεύετε
τα πετρωμένα πια
σημερινά κουράδια,
τα σκόνη
των δικών μας ημερών
αναξειάζοντας,
ίσως
σας έρθει και για μένα να ρωτήσετε.
Και ίσως
ο σοφός της εποχής,
της φιλομάθειάς σας
αντικρούοντας τον χείμαρο
με την πολλή του γνώση,
σας πει
πως ναι,
υπήρξε κι ένας τέτοιος βάρδος
του βρασιτού νερού
και τ' άβραστου εχθρός αμείλικτος.
Προφέσορα,
βγάλε
το ποδηλατάκι των γυαλιών σου!
Εγώ ο ίδιος θα μιλήσω
για τον καιρό μου
και για μένα.
Είμαι λοιπόν
ένας βοθροκαθαριστής

και νερουλάς,
εκεί η επανάσταση με έιαξε
και η συνείδησή μου,
στο μέτωπο
επήγα να καταταχτώ
— την υψηλή αφήνοντας
ανθοκομία της ποίησης.
κυράς σιριμμένης,
άλλο δεν ξέρει
παρά τον κήπο της να χαίρεται,
και την κορούλα της,
και τη βιλίτσα,
και τη λιμνίτσα,
και τις πρασιές.
“Μόνη μου τα φύτεψα,
μόνη τα ποτίζω.”
Κι άλλος με το ποτιστήρι
βρέχει στίχους,
άλλος,
το νερό στο στόμα,
και στιχομπουχίζοντας,
Καισαρομητράιοι,
Μητροκαπασαράιοι,
ποιος ειν' ποιος
ένας διάολος τους ξέρει!
Και οι σίχοι παν κρουνός
— πώς τους βάζεις καραντίνα;
Τα μαντολιναρίσματα
δεν έχουν τελειωμό:
“Ταραντίνα, ταραντίνα,

τα-ρα-ντό....”
Για κάτι τέτοια τριανιαφυλλάκια
τι τιμή
να σου υψώνουν προτομές
στα βουλεβάρτα,
όπου η φυματίωση
κάνει τις αιμοιπύσεις της
κι ο κάθε αλήτης
ζευγαρώνει με τη σύφιλη.
Αμ και μένα, ξέρετε,
πόσο η αγκιτάσια
μού μούλιασε τα δόντια.
Και μένα
θα μου άρεσε
— θα ’βγαινε και το παραδάκι —
ρομάντζες
να καθόμουν να γράφω
για την αφεντιά σας.
Όμως εγώ
κάθε φορά
τον εαυτό μου τον εδάμαζα,
των τραγουδιών μου
οφίγγοντας
το λαρύγγι.
Εμέ,
τον αγκιτάτορα
και αρχηγό των φωνακλάδων,
ακούστε με,
αιπόγονοι ουντρόφοι.
Τα ρέματα
των στίχων μου
βουβά κρατώντας,
όλες
θα δρασκελήσω
τις λυρικές πλακέτες
σαν ζωντανός μιλώντας
με τους ζωντανούς.
Στο κομμουνιστικό μας
αύριο
θα ’ρθώ,
το μακρινό,
μα όχι
σαν κανένας
μενεστρέλος α-λα Εσένιν.
Θα φτάσει ο στίχος μου
σκίζοντας στα δυο
τα καταράχια των αιώνων,
πάνω από τα κεφάλια
ποιητών και κυβερνήσεων.
Θα φτάσει ο στίχος μου
— μα όχι
σαϊτούλα
σε κενήγια μ’ ερωσιδεΐς και άρπες,
ούτε
σαν φαγωμένο τάλιρο
στα χέρια του σαράφη
κι ούτε ακόμα

σαν το φως
των πεθαμένων αστεριών.
Θα φτάσει ο στίχος μου
με τον ίδιο του τον μόχθο
των χρόνων
αναμερίζοντας τους σωρούς
και θα προβάλλει
ολόσωμος,
τραχύς
και ολοφάνερος,
όπως εφτάσαν
ως τις μέρες μας
της Ρώμης τα υδραγωγεία,
δουλειές των δούλων.
Κι όταν
καμιά φορά σας τύχουν
σειρές γραμμένες
σε φύλλα σιδερένια
μέσα στους τύμβους των βιβλίων
με τους θαμμένους στίχους,
παρτε τα,
ψηλαφήστε τα με σεβασμό,
όμιλοσα να ’ναι
παλιό, μα φοβερό.
Εγώ
τους στίχους
δεν τους είχα
αυτιά να κανακεύω,
με σιγχοσαλιάρια
να κοκκινίζουν
μες στους βοσιπρέχους των μαλλιών
τ’ αυτάκια των παρθένων.
Τις αδίδες μου — σιραειές ολόκληρες
θα παρατάξω σε παρέλαση
κι ο ίδιος θα βγω μπροστά
να επιθεωρήσω
το μέτωπο των γραμμών.
Ολορωοι οι στίχοι μου,
βαρύ μολύβι,
για θάνατο έτοιμοι
κι έτοιμοι
για την αθανασία.
Τα ποιήματά μου
σε σιάση προσοχής
μπούκα με μπούκα
ίδια στο στόχο
σημαδεμένον από τους τίτλους.
Τ’ όμιλο μου,
το αγαπημένο μου όμιλο,
το ηχηκό της σάτιράς μου,
έτοιμο
σε μια ιαχή να ξεχυθεί,
ψηλά κρατώντας
τα τροχισμένα ακόντια
της ρίμας.
Όλα μου
τα στρατεύματα

ως τα δόντια σπλισμένα,
 είκοσι χρόνια
 στη ράχη τους γιομάτα νίκες,
 σε σένα τα χαρίζω,
 προλετάριε του πλανήτη,
 έως την όπιστη σελίδα.
 Δικός μου εχθρός
 ο που εχθρεύεται
 του εργάτη τη γιγάντια τάξη.
 εχθρός μου
 άσπονδος κι αρχαίος.
 Εμείς
 να πάμε
 με την κόκκινη παντιέρα
 τα χρόνια της σκληρής δουλειάς
 μας διάταξαν
 και μέρες πείνας.
 Εμείς
 του Μαρξ τον κάθε τόμο
 τον ανοίγαμε
 όπως
 στο σπίτι μας
 ανοίγουμε τη γρίλια,
 το νιώθαμε
 και δίχως τα βιβλία
 με ποιον να πάμε
 και με ποιον να πολεμήσουμε.
 Εμείς
 τη διαλεκτική
 δεν την εμάθαμε
 από τον Χέγκελ.
 Μονάχη της
 στις μάχης τον αχό
 όρμαγε μες στον στίχο,
 όταν
 μπροστά στις σφαίρες
 το βάνανε στα πόδια οι αστοί,
 όπως
 στιγμές-στιγμές
 λακάγαμε κι εμείς.
 Χήρα απαρηγόρητη
 η δόξα
 ας συνοδεύει
 τους μεγάλους άντρες
 σαν πένθιμο εμβατήριο —
 σου, πέθανε, σίγχε μου,
 σαν άντρας πέθανε,
 απλός στρατιώτης,
 όπως ανώνυμοι στις μάχες
 επέφταν οι δικοί μας!
 Να φτύσω μού'ρχεται
 τους τόνους του σημένου μπιρούντζου,
 να φτύσω μού'ρχεται
 το κάθε μάρμαρο-γαλίφη.
 Εμείς
 με τη δόξα
 θα τα βρούμε μεταξύ μας.
 κοινό μνημείο

για όλους μας
 ας είναι
 ο σοσιαλισμός,
 χτισμένος
 μες στις μάχες.
 Απόγονοι,
 των λεξικών
 ελέγξτε τους φελλούς
 πάνω στην κάθε πετονιά:
 από τη Λήθη,
 όλο και θ' αναδύονται
 Λέξεις-απολιφάδια:
 "πορνεία",
 "φυματίωση",
 "μπλοκάδα" κι άλλες
 Για τους αυριανούς,
 εσάς, γερούς και δυνατούς,
 ο ποιητής
 με του πλακάτ
 την τραχιά γλώσσα
 σάρωνε από μπροστά σας
 τα φλέματα της φυματίωσης.
 Και τώρα εγώ
 σπου χρόνου πίσω την ουρά
 απείκασμα θα μοιάζω
 δεινόσαυρου
 απολιθωμένου.
 Έλα,
 Ζωή συντρόφισσα,
 το υπόλοιπο των ημερών
 γοργά-γοργά να περπατήσουμε
 μετρώνας το
 με τα πεντάχρονα.
 Εμένα
 ουτ' ένα ρούβλι
 δε μ' άφησαν οι στίχοι μου,
 κανένας επιπλοποιός
 δεν έμιασε στο σπίτι μου
 έπιπλ' από μαόνι
 και — μα την πίστη μου —
 ούτε και μου χρειάζονται
 εμένα αυτά,
 μόνο
 κανά πουκάμισο φρεσκοπλυμένο.
 Όταν
 μπροστά στην Κεντρική Επιτροπή θα παρουσιαστώ
 των φωτεινών
 καιρών που έρχονται,
 πάνω από τη μαφία
 των σαλιμπάγκων κι αμακαδόρων
 της ποίησης,
 θα υψώσω,
 μπολοσεβίκικη ταυτότητα,
 όλους
 τους εκατό μου
 τόμους
 τα κομματικά ποιήματά μου.

1930

Ένα βύθισμα στο διάβα της χιλιετίας

Σαν σύρσιμο. Ας φανταστούμε τη νύχτα γεμάτη αναμμένα φωτάκια ολόγυρα. Φωτάκια που κιτρινίζουν κρεμαστά, σε κάγκελα μπαλκονιών, δέντρα, φυτά, πόρτες και παραθύρια, σήματα μοναξιάς κι ελπίδας ταυτόχρονα, σημάδια παρηγοριάς που μισοκρυμμένα, αν όχι κρυμμένα ολότελα, συντροφεύει τη ζωή του ανθρώπου των προηγούμενων καιρών και γενεών αλλά και του σημερινού, του ατομικού ανθρώπου.

Καθώς περνούμε από τον ένα αιώνα στον άλλο ένα στροβίλισμα, ένα βύθισμα. Να μπορούσαμε να θυμηθούμε τη ζωή μας! Να την ανακαλέσουμε ή μάλλον να την προσκαλέσουμε να έρθει εδωδά μπροστά μας, λαβωμένη από τα τόσα λάθη μας, στολισμένη από τις ώρες της χαράς μας, συγκινημένη, αν και λιγοστές συγκινήσεις επιτρέπει πια ο άνθρωπος στον εαυτό του, με ορθάνοιχτα μάτια απορίας (αν υπάρχουν ακόμη), με κάποια αδιόρατα σημάδια αγάπης και σχέσης με τον άλλο –μάλλον βαθιοχωμένα κι αυτά και δυσεύρετα– σίγουρα, ωστόσο, φτιασιδωμένη στην εντέλεια με υψηλής ποιότητας φτιασίδια ομορφιάς που κοντεύουν να κάνουν τα πρόσωπα μάσκες.

Καθώς, λοιπόν, θα σταθεί μπροστά μας, να παρατάξουμε μια σειρά από ερωτήματα που, όμως, θα στρέφονται σε μας για να απαντηθούν και που, χωρίς τις απαντήσεις μας, η ζωή μας θα «περάσει» στον άλλο αιώνα στερημένη ή μάλλον στεγνή, μετέωρη, συνεχίζοντας την ανακύκλωση της φθοράς, το θανατηφόρο αγκάλιασμα:

* Από πού ακούγεται ο ύμνος για τη ζωή και τον δημιουργό της, ποιες ώρες, ποιες στιγμές, σε τι ένταση, σε τι ρυθμό, ποιοι συμμετέχουν;

του Σωτήρη Γουνελά

* Πού είναι αυτοί που γυρεύουνε το Νόημα πάνω σε πρόσωπα και πράγματα, πόσοι διαβάζουν την σημασία της σκιάς, της σκοτεινιάς ή της φωτεινότητας του προσώπου;

* Τι σημαίνει άραγε χαρίζω και αγαπώ, τι σημαίνει χάρισμα που ξεπερνάει το άτομο και διαβαίνει πέρα από τα όρια του χρόνου αγγίζοντας το ανείπωτο;

* Τι σημαίνει η παρουσία του ανθρώπου στον κόσμο, πόσο μας αγγίζει, πόσο μας γνέφει σήμερα μέσα από πράξεις «σπουδαίες και τέλειες»;

* Υπάρχει Αλήθεια, Μία, Πάγκαλλη, Φωτεινή, σαν Πρόσωπο και σαν Φως;

* Υπάρχουν αλήθειες μικρότερες, σαν μικρές θεότητες που βουίζουν ή σαν ατάραχοι άγιοι που τριγυρίζουνε αόρατοι;

* Υπάρχουν αλήθειες στρεβλωμένες, γκριζες, χαλασμέ-

Χαρακτικό του Γιώργου Κόρδη, '94.

νες από τα ψεύτικα φώτα και τα χρώματα, μάταιες που η καπνιά τους μας πνίγει και δεν παίρνουμε είδηση;

* Και η ομορφιά; Πού βρίσκεται η ομορφιά, πού κρύβεται, πώς παρουσιάζεται; Είναι μόνη της ή συνοδεύεται; Είναι αληθινή ή ψεύτικη; Πώς διακρίνεται, πώς σημαίνεται, πώς λάμπει;

* Τι σημαίνει παιδί; Τι σημαίνει νέος; Τι θέση έχει ο πόθος στη ζωή μας; Η ηδονή; "*Le plaisir use, le travail fortifie*" (Η ηδονή φθείρει, η δουλειά δυναμώνει, Beaudelaire). Είναι μονάχα έτσι;

* Έως πού φτάνει η μνήμη των Ελλήνων; Είμαστε κλεισμένοι ανάμεσα 1821 και 2000 ή πάμε πέρα, πολύ πιο πίσω, χανόμεστε στο χρόνο, αγγίζοντας το αιώνιο;

Μας χρειάζεται μια φωτοχυσία αγάπης.

Θυμάσαι το **Μέλλον;**

«Η μόνη μου παρηγοριά, όταν ανέβαινα να πλαγιάσω, ήταν πως η μαμά θα 'ρχόταν να με φιλήσει όταν θα βρισκόμουν στο κρεβάτι μου. Αυτό το καληνύχτισμα όμως βαστούσε τόσο λίγο, ώστε η στιγμή που την άκουγα ν' ανεβαίνει, κι ύστερα να περνά στο διάδρομο με τη διπλή πόρτα ο ανάλαφρος ήχος από το φόρεμά της του κήπου –θαλασσιά μουσελίνα όπου κρέμονταν κορδονάκια από λεπτή ψάδα– ήταν για μένα μια στιγμή οδυνηρή. Γιατί ανάγγελλε τη στιγμή που δ' ακολουδούσε, όταν θα μ' άφηνε μόνο, όταν θα ξανακατέβαινε. Κι έτσι αυτό το καληνύχτισμα, που τ' αγαπούσα τόσο, έφτασε στο σημείο να εύχομαι να καθυστερήσει όσο γινόταν πιο πολύ, για να παραταθεί ο χρόνος της ανάπαυλας όπου δεν είχε έρδει ακόμα η μαμά»

Η. Σε ποιον αιώνα ανήκει το «πολύτιμο, φθαρτό φιλί» που ο Μαρσέλ Προυστ έπρεπε να το κρατήσει δίχως «να χαθεί η γλύκα του, δίχως να χυθεί και να ξεθυμάνει η αιθέρια ιδιότητά του»; Ο ίδιος, στη μακροσκελή λιστολογία των τελευταίων ημερών για τα πρόσωπα του αιώνα θεωρήθηκε ο πιο σημαντικός. Αλλά μπορούν τα φιλιά να ζητούν ακόμη να παραταθεί ο χρόνος της ανάπαυλας; Να παραταθεί η μνήμη, ο «χαμένος χρόνος», που προσθέτει τα μονάκριβα αισθήματα που κινούνται προς τα πίσω, προς το άπειρο; Τώρα γιορτάζεται ο άλλος, ο αμετανόητος ληξιαρχος, που προσθέτει αριθμούς που κινούνται προς τα μπρος, προς το άπειρο. Σε ποιο ταξίδι του απείρου είμαστε αληθινά;

Περιπλανηθήκαμε μόνοι σαν ένα σύννεφο. «Φεύγω για την Παταγωνία». Ο άγγλος νομάς της Τέχνης και της λογοτεχνίας Μπρους Τσάτονιν είχε αφήσει το σχετικό σημείωμα στους Σάντει Τάιμς που δούλευε και χωρίς το βά-

της Ελένης Βερυκίου

ρος της συσσωρευμένης αυτοεκτίμησης του δυτικού ανθρώπου και την ηθική των αντικειμένων του, αλλά με το τριμμένο μπλου τζιν του ίδιου ανθρώπου, γνώρισε από

κοντά τη γη όπου οι επαναστάσεις των αναρχικών στις αρχές του αιώνα –στο όνομα του Προυντόν και του Μπακούνιν– αιματοκύλισαν τα «αγροκτήματα όπου ανατρεφόταν πρόβατα κάτω από τις διαταγές Βρετανών». Η ιστορία των ιδεών απέκτησε με τον καιρό –του 20ού αιώνα– ανεξάντλητες, ποικίλες Παταγωνίες, ένας μοιραίος διεθνισμός, από τον οποίο έμεινε τελικά η ζωηρά νήσος Κούβα. Εν τω μεταξύ τα βόρεια συναισθήματα είχαν ήδη κατακλύσει το νότιο ήλιο. Όταν θα επισκεφτεί το Κάπρι ο Τσάτονιν, θα θαυμάσει τα έργα των τριών «ναρκισσιστών βορειοευρωπαίων» που το αποίκισαν στις αρχές του αιώνα. Εκεί βρέθηκε και ο εξόριστος μπολσεβίκος Μαλινόφσκι, όπου ίδρυσε ένα εργαστήριο για την προλεταριακή κουλτούρα. Όταν το επισκέφτηκε ο Λένιν αηδίασε.

«Ο κομμουνισμός είναι εξηλεκτρισμός συν Σοβιέτ», είπε ο Βλαδίμιρ Ίλιτς με την ίδια αυτοπεποίθηση που αρνήθηκε να περιμένει τους νόμους της ιστορίας και την κατάρρευση του καπιταλισμού. Ο «ονειροπόλος της τεχνολογίας», γιος επαρχιώτη διευθυντή σχολείου με σκληρούς παιδαγωγικούς τρόπους, δεν θα κατανοούσε ποτέ τους καλλιτέχνες της επανάστασης, που ήθελαν να «ακυρώσουν τα δέντρα της αστικής περιόδου». Όσο κι αν λάτρεψαν κι οι δυο τη μηχανή. «Είμαστε οι κυρίαρχοι της μηχανής» έλεγε ο Μαγιακόφσκι. Ο Λένιν δεν έχασε παρ' όλα αυτά τις σχολαστικές, μικροαστικές συνήθειές του και την επαφή με τις απέραντες στέπες. Δεν ήθελε μια νέα προλεταριακή κουλτούρα που θα στενοχωρούσε τον αθώο, ξανθό χωρικό του. «Είμαστε οι μαθητές του γεωργού».

Θυμάσαι το Μέλλον; Τότε που ο Μαγιακόφσκι «φορούσε μαύρα παντελόνια φτιαγμένα από το βελούδο της φωνής του»; Ο Μάλεβιτς έριχνε το Άσπρο πάνω στο Άσπρο, άπλωνε τη «Μαύρη Πλατεία» του και ο Τάτλιν τον ροζ πίνακά του. Τα ποπ τρένα της επανάστασης τυλιγμένα με χρώματα κι αφίσες, η μεταλική κουλτούρα της μεγάλης πόλης. «Να Σικαγοποιήσουμε την ψυχή». Ποια ψυχή; Την αχανή, αγροτική, ρωσική ψυχή!

«Ο Μαγιακόφσκι έδωσε τελικά αμνηστεία στον Ρέμπραντ, πριν φυτεύσει μια σφαίρα στο κεφάλι του». Ένας παράξενος Έλληνας, ο Γιώργος Κωστάκης, μάζεψε με απαράμιλλο πάθος, τον πεταμένο θυμό της Ρωσικής Πρωτοπορίας, μια κομψή, προσωπική χειρονομία, τη στιγμή ακριβώς που ο ιστορικός ντετερμινισμός είχε συντονιστεί πλήρως με τον ιστορικό υλισμό, όπως αργότερα υποστήριξαν οι παράξενες ελληνικές Κόβες στο Κουκάκι και στην Κυψέλη. Η ιστορία του αιώνα δεν υπήρξε το ίδιο κομψή με τον πεταμένο ανθό της Ουτοπίας. Η Ουτοπία είχε συντριβεί πάνω στα σκληρά μουστάκια του Στάλιν και το πτώμα έμεινε για καιρό στον πάγο του ψυχρού πολέμου. Οι θείες του μικρού Μπρους, όπως και ο υπόλοιπος πολιτισμένος κόσμος, έτρεμαν τα δόντια του τέρατος του

Κρεμλίνου και έκαναν ασκήσεις αεράμυνας για τις βόμβες που σίγουρα –σίγουρα θα τους πετούσε. Η κηδεία της ιατεψυγμένης ουτοπίας, έγινε κάπως αργότερα δημοσία δαπάνη, εν Βερολίνω, το σωτήριο έτος 1989. Ο επικήδειος ήταν μακρύς, αποσπάσματα για το τέλος της ματαιότητας εκφωνούνται μέχρι σήμερα.

Τα διαμάντια λάμπουν για πάντα, τραγουδούσε η Μέριλιν με πορφυρή τουαλέτα. Να σου δώσει διαμάντια. Γιατί η νιότη περνάει γρήγορα, οι άντρες γυρνούν στις γυναίκες τους, αλλά τα διαμάντια λάμπουν για πάντα. Happy Birthday Mr. President, τραγουδούσε η Μέριλιν με μαύρη τουαλέτα. Οι δυο, πιο φωτεινές οδοντοστοιχίες του αμερικανικού ονείρου η Μέριλιν Μονρόε και ο Τζων Κένεντυ, η Royalty της Αμερικής από ιρλανδέζικο αίμα και πλήρη, γυναικεία ομορφιά. Ένδυμα θανάτου: Ολόλευκη τουαλέτα. Λευκός ο θάνατος και για τον Μάρτι Λούθερ Κινγκ. Η νιότη πέρασε πολύ γρήγορα. Όπως και η ορμητική μηχανή της επανάστασης. Ο Χένρυ Φόρντ, η General Motors, τα ψυγεία Kelvinator πήραν τη θέση τους στην ανθρώπινη μοίρα, στην ελεύθερη αγορά και αργότερα στα ανθρώπινα δικαιώματα –εκεί δηλαδή όπου ο Τσε Γκεβάρα, θα μπορεί να παίζει πλέον γκολφ, με τον Χένρυ Κίσσινγκερ. Οι ωραίες ραφές στα πόδια των γυναικών, κρέμες ημέρας στα μάγουλα των γυναικών, τα τσιγάρα και η αυθάδεια στα χείλη των γυναικών. Βιρτζίνια Γουλφ revisited. Και Rock around the clock.

Θυμάσαι το μέλλον; Τότε που ο οργισμένος έφηβος από την Σαρλεβίλ, περιπλανήθηκε μόνος σαν ένα σύννεφο για «ν' αδράξει την αλήθεια μέσα σε μια ψυχή κι ένα σώμα». Περιπλανήθηκε και πίστεψε «σε κάθε δυνατή μαγεία». Τι γυρεύω εδώ; είπε ο Ρεμπό όταν έφτασε στην Αιθιοπία –ο πρώτος Ευρωπαίος εγκαταστημένος στη Χαράρ. Ο άνθρωπος του εικοστού αιώνα, ο Αρθούρος Ρεμπό, δεν εξήσε τον εικοστό αιώνα. Με ποιητική λύσσα για την ψεύτικη, αστική ζωή, έγινε το προπατορικό αμάρτημα της νεότερικότητας και έστειλε στη γη τον Τζιμ Μόρισσον και τους επιγενόμενους riders on the storm. «Τι γυρεύω εδώ;»

«Μείναμε πολύ καιρό με κλειστά παραθυρόφυλλα». Φεύγω (ξανά). Τα θυμωμένα παιδιά των μικροαστών του μεταπολέμου που μεγάλωσαν με κεντρική θέρμανση, αποστειρωμένες συγκοινωνίες, με ροζ αντιβιοτικά, φεύγουν από τον επιπλωμένο κόσμο τους για να πιουν τσάι στη Σαχάρα, να σνιφάρουν ψυχεδέλεια στην Ινδία, να τραγουδήσουν το: ο δρόμος είναι το καλύτερό μου ποίημα. On the road. Στο δρόμο της επανάστασης των νέων, σφαγιάστηκαν οι άτυχοι γονείς του generation gap, εκεί επήλθε ο θάνατος των ηλικιωμένων.

Φεύγω (ξανά). «Τι γυρεύω εδώ;» η φράση του Ρεμπό έγινε βιβλίο για τον Τσάτουιν, από τους ελάχιστους, μεταγενέστερους ταξιδευτές, σ' ένα κόσμο που την ονειροπόληση και το εξωτικό ανέλαβαν πια οι Τουρ Οπερέιτορς. Ήθελε «η ζωή του να είναι μια αναζήτηση για το θαυμαστό». Αλλά είχαμε έρθει πια στην επιφάνεια, στον αφρό.

«Την επιφάνεια αυτήν αγάπησα». Η χειραφέτηση απολαμβάνει εδώ και δύο δεκαετίες, τουλάχιστον, τους καρπούς των μόχθων της. Με τα δυνατά της συνθήματα, οι νέ-

ες γενιές παίζουν το αέναο παιχνίδι του ανθρώπινου είδους του εικοστού αιώνα: τον μεγάλο θυμό, που μαζικά εκδημοκρατισμένος, –όπως θα έλεγε και ο Παναγιώτης Κονδύλης, ο μεγαλύτερος στοχαστής του αιώνα, ακόμη κι αν το όνομά του δεν βρίσκεται γραμμένο σε κανένα Μπόιγκ της Ολυμπιακής– προς το παρόν διαιωνίζεται στα αυθάδη ζυγωματικά της Κέιτ Μος. Τα βαριά λόγια της χειραφέτησης έμειναν στα λάιτ μοτίβα της Ποπ συνείδησης και ο Θεός, βεβαίως ο κατατρεγμένος Θεός, μπορεί πια άνετα να περπατά στην ειρηνική χλόη του New Age.

Εν τω μεταξύ, τι συνέβη στον Γκρέγκορυ Σάμσα; Τον πλασιέ υφασμάτων που έγινε μαμούνι. Ο ήρωας της Μεταμόρφωσης εξόριστος στη μοναξιά της κάμαράς του, τουλάχιστον γλίτωσε από τη μισητή δουλειά και από «τους έξω». Ο Κάφκα σκότωσε τα επίθετα και δημιούργησε μια λογοτεχνία που θα μπορεί να χωράει όλη η μοντέρνα έκφραση, ο Οδυσσέας του Τζόις, ο Γκοντό του Μπέκετ, ο Ξένος του Καμύ. Στο τέλος του αιώνα, οι υπάλληλοι δεν χρειάζεται να λιώσουν μέσα στο ίδιο, ζοφερό κουστούμι που η γραφειοκρατία της εποχής έραψε για

Μαρκ Σαγκάλ,
Τριαντάφυλλα
και μισόζες.
1956.

Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης

AU REVOIR

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΚΙΑ

ΜΙΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

(Μυθιστόρημα)

Ένα ταξίδι στην εφηβεία και τη μέθη της, μια ερωτική περιπλάνηση από συγκίνηση σε συγκίνηση, μια παθιασμένη κατάδυση στη μνήμη, μια ανατομία της απώλειας. Οδόσημα, κάποιες βραδιές με φίλους, η Πατησίων, ένα μπαρ που την ορίζει δεκαετίες τώρα, και πάνω απ' όλα δυο μάτια - τα μάτια της Μάρθας. Ένα βιβλίο που μιλάει για τον τρυφερό σπαραγμό της νιότης, αλλά και για το γλυκύτατο βάσανο της γραφής.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10680

ΤΗΛ. 3607.744 • FAX 3623.093 • E-mail: nefeli-p@otenet.gr

2000

τον Σάμσα. Η μαζική δημοκρατία ανέμισε, χωρίς να τις διαταράξει, τις ενοχές -που τόσο πολύ τυράννησαν τον συγγραφέα από την Πράγα- στην ύπαιθρο της εκλαϊκευμένης ψυχανάλυσης και της μαζικής συμμετοχής. Οι σπασιαλίστες του Λάιφ Στάιλ δίνουν στο Γκρέγκορ Σάμσα -επιτέλους!- την υπόσταση μιας Μπάρμπι στην επικράτεια του Μπιλ Γκέιτς. Δεν μπορεί να είναι αλλιώς και προπάντων δύσκολα πια θα ξαναγίνει μαμούνι, δύσκολα η άρνηση θα μένει μόνη της σ' ένα δωμάτιο. Ποτέ η μοναξιά και η έλλειψη ταυτότητας, δεν είχαν βρει τόσο τεράστιο χώρο, τόσο πολύ μέλλον, τόσες πολλές διακοπές.

«Ο κόσμος διακυβεύει το ένδον του στο παιχνίδι με τις Νέες Ώρες». Κι ύστερα; «... κι ύστερα να περνά στο διάδρομο με τη διπλή πόρτα ο ανάλαφρος ήχος από το φόρε-

Μαρκ Σαγκάλ, *Το Μεγάλο Τσίρκο*. 1968. μά της του κήπου -θαλασσιά μουσελίνα, όπου κρέμονταν κορδονάκια από πλεχτή ψάθα...» Τι φόρεμα φορούσε η μητέρα του Paul Celan; Πού ήταν η μητέρα του Paul Celan; Σε ποιον αιώνα ανήκει το φιλί της; Μεταφερμένος στον περίβολο με το αψευδές σημάδι: χόρτο, απογεγραμμένο. Η μητέρα του Paul Celan υπήρξε θύμα των Ναζί. Θυμάσαι το Μέλλον;

Στη μνήμη της ζωντανής Ιστορίας, στο ζωντανό Μυθιστόρημα σε ό,τι δεν έχει τέλος. Ο μεγάλος Προυστ θα παίρνει πάντα το ταξί με τα ολόκλειστα παράθυρα για να επισκεφτεί τις ανθισμένες μηλιές του μικρού Μαρσέλ στο Κομπραί. Με τα ολόκλειστα παράθυρα, «μη τυχόν και μυρίσω το άρωμά τους». Στη μνήμη που δεν θα γίνει ποτέ αναβίωση. Στον «Χαμένο Χρόνο». Στη μεγάλη ανάπαυλα περιμένοντας το «πολύτιμο, φθαρτό» φιλί. Καλή Χιλιετία.

Μουσική και Χιλιετίες

Το συνταρακτικότερο μουσικό γεγονός της χιλιετίας που πέρασε ήταν η ίδια η γέννηση της «έντεχνης μουσικής» δυτικοευρωπαϊκού τύπου. Κατά το πρότυπο της ζωγραφικής, της γλυπτικής, της αρχιτεκτονικής ή της νεότερης λογοτεχνίας, η μουσική αυτή (που κατά καιρούς θα την αποκαλούσαν «κλασική», «σοβαρή» ή, απλώς, «μουσική») στηρίζεται στη δημιουργία πεπερασμένων έργων, των οποίων ο υλικός και διαστατικός χαρακτήρας επιτρέπει τη διατήρηση, μεταφορά, σύγκριση, κατοχή, παραχώρηση ή μεταπώλησή τους.

Παρ' όλο που μερικές από τις προϋποθέσεις και τους όρους για την ανάπτυξη ενός τέτοιου είδους αστικής τέχνης εμφανίστηκαν ήδη την εποχή της αττικής τραγωδίας και κωμωδίας, η μουσική των μουσικών έργων γεννήθηκε επισήμως περί το σωτήριο έτος 1000, όταν ο Ιταλός μουσικοδιδάσκαλος Guido d' Arezzo συνέγραφε το *Μικρολόγο* του. Στον εφευρέτη αυτόν της σύγχρονης ονομασίας των φθόγγων οφείλουμε (α) την παγίωση μιας «δεύτερης διάστασης» (αρμονίας) της νοητής επιφάνειας στην οποία έμελλαν να εγγράφονται από την εποχή εκείνη τα μουσικά έργα, (β) μερικές αποφασιστικές βελτιώσεις στη μουσική σημειογραφία, οι οποίες θα εξασφάλιζαν μια στοιχειώδη «υλική» υπόσταση σε κάθε μουσικό δημιούργημα, (γ) τη θεωρητική διατύπωση των γενικών αισθητικών αρχών που έπρεπε να διέπουν τη διαδικασία και τα προϊόντα της μουσικής κατασκευής, (δ) την κωδικοποίηση, σε μορφή σύγχρονης θεωρίας, των συντακτικών προϋποθέσεων του μουσικού λόγου.

Σ' όλη τη διάρκεια της χιλιετίας, η μουσική αυτού του τύπου κυριάρχησε στην προαστική και αστική Ευρώπη, εκτοπίζοντας ή περιθωριοποιώντας όλα τα είδη της άμεσης ηχητικής έκφρασης που εκδηλώνονται με μια ποικιλόβαθμη αυτοσχέδια διάταξη και αναδιάταξη προκαθο-

του Χάρη Ξανθουδάκη

ρισμένων σχημάτων (ρυθμικών και μελωδικών) μέσα από επίσης προσχεδιασμένες διαδρομές («δρόμους», «μακάμ», «ράγκα», κ.λπ.). Για την κατασκευή των προϊόντων της, η μουσική των μουσικών έργων άντλησε, μερικές φορές, υλικά από την παρακαταθήκη της άλλης μουσικής –της άμεσης ηχητικής έκφρασης. Ο στόχος, εντούτοις, παρέμεινε αμετακίνητος: η παραγωγή αντικειμένων αισθητικά αποτιμήσιμων και εμπορεύσιμων. Αμετακίνητος, αλλά και βαθμιαία πιο προσιτός, χάρις στην ανάπτυξη της μουσικής τυπογραφίας και, στη συνέχεια, των ποικίλων και πολυειδών μέσων μηχανικής και ηλεκτρονικής αποτύπωσης του ήχου.

Οι τελευταίες αυτές εφαρμογές της τεχνολογίας, που μας φέρνουν μπροστά στο κατώφλι της τρίτης χιλιετίας, μεταμόρφωσαν σε αντικείμενο την ίδια την εκφραστική

ηχητική χειρονομία, και μάλιστα σε μια εποχή όπου έδειχναν ότι την φέρνουν πιο κοντά στον Ευρωπαίο (ή, καλύτερα, στον «δυτικοευρωπαϊκού τύπου» παγκόσμιο) δέκτη. Παγιδευμένη σε ηχογραφημένο προϊόν, η εκφραστική στιγμή ενός Ινδού αυτοσχεδιαστή ή μιας ομάδας Αφρικανών μουσικοθεραπευτών συντηρείται εις το διηνεκές, αποθηκεύεται, αποτιμάται, τιμάται και αγοραπωλείται, πολλαπλασιάζεται όπως τα αντίτυπα ενός βιβλίου μεγάλης κυκλοφορίας, και ευτελίζεται απεμπολώντας την ουσία της μέσα σε μια τέτοια μαζική χρήση.

Στο τέλος υποχωρεί –όπως υποχωρεί– και το δημιούργημα της μουσικής των μουσικών έργων –σ' ένα ρόλο κομπάρσου, σ' ένα ρόλο υπόβαθρου πάνω στο οποίο η νέα μουσική αγορά θα στήσει τα νέα μουσικά προϊόντα: ερμηνευτές, μουσικά είδη του συρμού, νέα ηχητικά εργαλεία.

Το μέλλον ασφαλώς θα συνεχίσει το παρόν. Η ψηφιακή τεχνολογία των δικτύων, αλλά και ο κοινωνικός τους αντίκτυπος, θα ολοκληρώσουν την παντοκρατορία του μουσικού αντικειμένου καταλύοντάς την. Στη θέση της θα δούμε, και ίσως αρκετά σύντομα, να χτίζεται ένας κόσμος συνέργειας και συμμετοχής. Το μουσικό παρελθόν και το δυνητικό μέλλον θα παγιωθούν σε μια απεριόριστη παρακαταθήκη στερεοτύπων, απ' όπου θα αντλεί κατά βούληση ο κάθε επισκέπτης του διαδικτύου για να εξασφαλίζει τη δική του συνεισφορά σ' ένα διαρκές δούναι-λαβείν, πολυπρόσωπο και πολυδιάστατο, που αμυδρά μόνο θα θυμίζει το παλιό μονοδιάστατο παιχνίδι του παραδοσιακού αυτοσχεδιαστή. Το τίμημα μπορεί να είναι μεγάλο: το αχανές ηχητικό γκρίζο μιας απέραντης μουσικής νωπογραφίας, όπου τα πάντα βρίσκονται παντού –τα πάντα, εκτός από το απροσδόκητο, το οποίο θα αποτελεί πια τον μόνιμο, και ίσως τον μοναδικό, κάτοικο της νήσου Ουτοπίας.

Ας μην απαισιοδοξούμε, όμως. Ο Δαίμονας του Maxwell δεν είναι –δεν είναι ακόμα– νεκρός. Κι όσον καιρό θα θέλει ακόμα να παίζει με τους ήχους η φαντασία θα είναι ακόμα στο παιχνίδι. Κι η μουσική θα διατηρεί ακόμα τα γοητευτικά χαρακτηριστικά της κάτω και πέρα απ' όλες τις μεταμφιέσεις που μπορεί να της επιφυλάσσει η νέα χιλιετία.

Τα φαντάσματα της Πόλης

Το βράδυ της πρωτοχρονιάς το πέρασα στην Κωνσταντινούπολη. Μετά την πανηγυρική είσοδο του 2000, με τα πυροτεχνήματα και τις ζητοκραυγές, άρχισα να αισθάνομαι λίγο κουρασμένος. Ζαλιζόμουν, λίγο το ρακί, λίγο τα τσιγάρα. Ζήτησα συγγνώμη από την ημίμεδη παρέα μου και βγήκα έξω. Ανέπνευσα τον εορταστικό παγωμένα αέρα της Πόλης. Δεν μου έφτανε. Ήθελα να περπατήσω.

Κατηφόρησα προς τη γειτονιά του πύργου του Γαλατά. Η πυκνή του Βόσπορου ομίχλη είχε τυλίξει το μεσαιωνικό τέρας και τα σοκάκια ήταν σκοτεινά και υγρά. Ζαλισμένος μπερδεύτηκα και χάθηκα στο λαβύρινθο της παλιάς γειτονιάς. Μόνος μου περπατούσα. Άκουγα τα βήματά

Μάλλον η κουβέντα τους είχε αρχίσει εδώ και ώρες, εδώ και αιώνες ίσως.

— Καλά τα κατάφερα, είπε με βροντερή φωνή ο γεροδεμένος, πρέπει να το παραδεχτείς.

— Γιατί; γρύλλισε ο άλλος ρουφώντας αχόρταγα το τσιγά-

Ο ξερακιανός Σουλτάνος Αβδουλχαμίτ 2ος.

Ο γεροδεμένος Κεμάλ Ατατούρκ.

μου να ταλαντεύονται από τοίχο σε τοίχο. Κατεβαίνοντας κάποιες πλατειές σκάλες είδα δεξιά μου ένα βρώμικο θολωμένο τζάμι. Αργές σκιές και ψίθυροι. Άνοιξα την πόρτα και μπήκα. Το πάτωμα ήταν βρώμικο και τα τραπέζια μικρά. Λίγοι άνδρες μόνο που έπιναν τσάι. Κανείς δεν μου έδωσε σημασία, σαν να μην υπήρχα. Αριστερά στο βάθος στη γωνιά ένα τραπέζι με δύο άνδρες. Ασυναί-

σθητα πήγα προς αυτούς. Κάθησα στο διπλανό τραπέζι. Ο ένας ήταν σκυφτός, ξερακιανός, ρουφηγμένος με κοκαλιάρικο πρόσωπο σκεπασμένο με μαύρο γένι. Τα μάτια του έξυπνα και καχύποπτα καταβρόχθιζαν

τα πάντα γύρω τους. Ο άλλος ψηλός, γεροδεμένος με βλέμμα υπεροπτικό και γεμάτο αυτοπεποίθηση. Μιλούσε δυνατά και έπινε ρακί. Ο ξερακιανός κάπνιζε πολύ. Περιέργο μου φάνηκε που έπιναν και κάπνιζαν εδώ.

ρο του, τι κατάφερες;

— Κοίτα την Τουρκία στις αρχές του περασμένου αιώνα. Μια πεθαμένη και εξεφτελισμένη αυτοκρατορία. Χωρίς λεφτά, χωρίς στρατό, χωρίς τίποτα. Κοίτα την και τώρα, έναν αιώνα μετά. Μας υπολογίζουν, έχουμε δύναμη, είμαστε χώρα μοντέλο, ακόμα και στην Ευρώπη μπήκαμε σχεδόν.

— Αν δεν είμασταν εμείς που αρχίσαμε τις πραγματικές αλλαγές στις αρχές του 19ου αιώνα εσύ δεν θα είχες καταφέρει τίποτα, τον διέκοψε ο ξερακιανός. Και εμείς θέλαμε να φέρουμε την Τουρκία στην Ευρώπη.

— Πώς; Με τους ιμάμηδες και το φέσι; αποκρίθηκε πικρόχολα ο άλλος αδειάζοντας το ποτήρι του.

— Σιγά σιγά θα τα καταφέραμε. Και τι κακό έχουν δηλαδή οι ιμάμηδες και το φέσι. Εσύ ήθελες όλα να τα αλλάξεις γρήγορα και ορίστε σήμερα οι άνθρωποι φοβούνται να πάνε στο τζαμί και να φοράνε το κεφαλομάντηλό τους.

του Βαγγέλη Αρεταίου

...τή είναι η δημοκρατία σου;

Τολμάς εσύ να μιλάς για δημοκρατία που κατήργησες σύνταγμα και έπαψες τη βουλή; Θύμωσε ο γεροδεμένος. Που οι χαφιέδες σου κατασκόπευαν όλο τον κόσμο; Γιατί εσύ δεν κατέτρεξες τόσους και τόσους για να μη γράνε φέσι; Έτσι θα γινόντουσαν ευρωπαίοι; Εσύ που βέβαλλες μονοκομματισμό επί 20 χρόνια; Ο ξερακιανός γάψε κι άλλο τσιγάρο. Τρεις φορές ο στρατός σου δεν πενέβη στην πολιτική;

Ο στρατός επενέβη και στις δικές σας πολιτικές, τάντησε κουφά ο άλλος. Τώρα όμως η Τουρκία είναι γρήγορη και εξευρωπαϊσμένη. Με τις καινούριες μεταρρυθμίσεις θα μπορούμε και στην Ε.Ε.. Αμφιβάλλεις γι' αυτό; Δεν ξέρω. Δεν ξέρω. Είπε σκεφτικά ο ξερακιανός. Πάρχουνε πολλές Τουρκίες. Κι ύστερα από πού θα αρσουμε; Πρέπει όλα να τα ξαναφτιάξουμε: την παιδεία, τη δικαιοσύνη, την υγεία, τις τράπεζες.

Μην είσαι κακομοίρης και ηττοπαθής, βρόντηξε ο άλλος χτυπώντας το άδειο πια ποτήρι του στο βρώμικο τραπέζι, όταν ο Τούρκος θέλει το καταφέρνει. Και τώρα έλκει, πάντα ήθελε.

Τα μάτια τους ξαφνικά διασταυρώθηκαν παγωμένα. Σαν ίδια σκέψη να πέρασε κι από τους δυο.

Πάντα ήθελε; ρώτησε διστακτικά ο ξερακιανός.

Δεν ξέρω, απάντησε έκπληκτος ο άλλος. Βέβαια δεν γινε επανάσταση του λαού όπως στην Ρωσία, δεν ξεση-

κώθηκε ποτέ ο κόσμος αλλά...

— Ούτε οι αστοί ξεσηκώθηκαν ποτέ όπως στη Γαλλία του Λουδοβίκου, ψιθύρισε ο ξερακιανός φυσώντας τον γκριζό καπνό από τα πνευμόνια του.

— Εμείς και εσείς τα θελήσαμε όλα, τις αλλαγές, την Ευρώπη, τον διαφωτισμό.

— Και τους λιώσαμε με το κράτος μας και τον αυταρχισμό μας.

— Το κράτος αυτό ήταν δικό σας έκτρωμα και ακόμα δεν μπορούμε να απαλλαγούμε από αυτό, θύμωσε ο γεροδεμένος.

— Ναι, παραδέχτηκε ο άλλος. Είμασταν όμως ειλικρινείς έτσι δεν είναι;

— Κι αυτοί τώρα ειλικρινείς είναι όταν μιλάνε για μεταρρυθμίσεις, πόσο όμως θα χρειαστεί γι' αυτό; Πόσα χρόνια; Βλέπεις το κράτος μας τους βάζει συνέχεια τρικλοποδιές τους τραβάει πίσω, σφύριξε ένοχα.

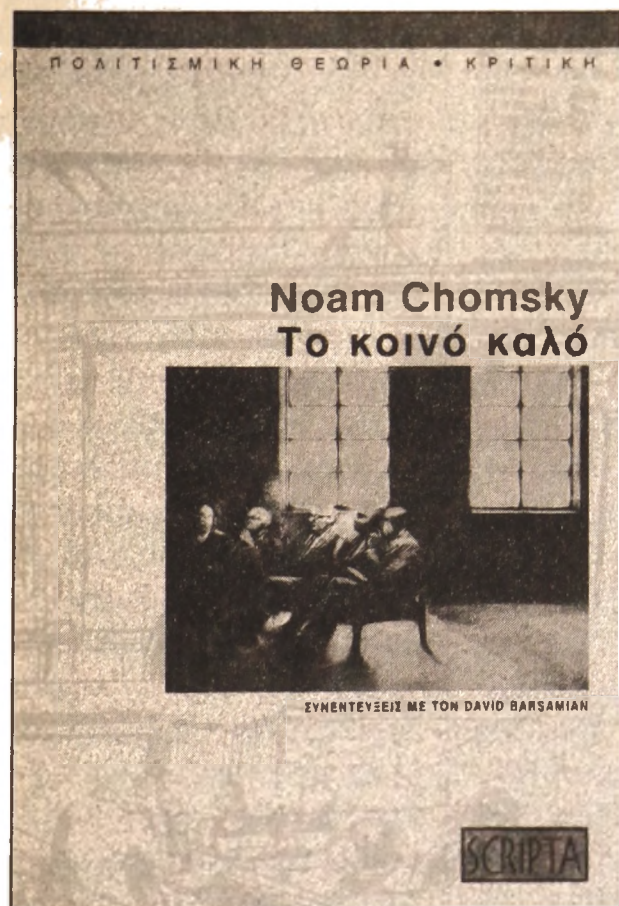
Ο άλλος δεν απάντησε. Έμεινε ακίνητος να κοιτάζει την καύτρα του τελευταίου του τσιγάρου.

Ο κόσμος γύρω συνέχιζε νωχελικά να πίνει το τσάι του. Δεν τους κοίταζε, δεν τους έβλεπε. Δεν υπήρχαν; Ή μήπως κάθε πρωτοχρονιάτικο βράδυ έλεγαν τις ίδιες και τις ίδιες κουβέντες;

Σηκώθηκα και βγήκα έξω. Ο μουεζίνης φώναζε τους πρώτους πιστούς της ημέρας ενώ οι μεθυσμένοι γλετζέδες της χιλιετίας γύρναγαν στα σπίτια τους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ SCRIPTA

Π Ο Λ Ι Τ Ι Σ Μ Ι Κ Η Θ Ε Ω Ρ Ι Α • Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

NOAM CHOMSKY

ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΚΑΛΟ

Μια διεισδυτική ματιά σε θέματα παγκοσμίου ενδιαφέροντος από τον συγγραφέα που οι *New York Times* αποκάλεσαν «ο σπουδαιότερος, κατά πάσα πιθανότητα, εν ζωή διανοούμενος».

Αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις του βιβλίου:

«Ο Αριστοτέλης θεωρούσε δεδομένο ότι η δημοκρατία πρέπει να είναι πλήρως συμμετοχική (με μερικές αξιοσημείωτες εξαιρέσεις, τις γυναίκες και τους σκλάβους ας πούμε) και ότι πρέπει να αποβλέπει στο κοινό καλό. Για να το πετύχει, οφείλει να εξασφαλίζει σχετική ισότητα, "λεγογισμένη και επαρκή ιδιοκτησία" και "διαρκή ευημερία" για τον καθένα».

«Ο James Madison πίστευε ότι πρωταρχικός σκοπός της κυβέρνησης είναι "να προστατέψει τη μειονότητα των βαθύπλουτων εναντίον της πλειοψηφίας". Όπως αρεσκόταν να το θέτει ο συνάδελφός του John Jay: "εκείνοι στους οποίους ανήκει η χώρα, οφείλουν να τη κυβερνούν"».

«Οι συζητήσεις περί μορατόριουμ χρεών δεν είναι στην ουσία το κύριο θέμα. Αν οι πλούσιοι της Βραζιλίας δεν είχαν αφεθεί ανεξέλεγκτοι, η Βραζιλία δεν θα είχε εξαρχής χρέος. Ας δώσουν πίσω τα λεφτά αυτοί που τα δανείστηκαν. Κανενός άλλου δεν είναι το πρόβλημα».

SCRIPTA

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 10 106 80 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ: 3616 528 FAX: 3616 529

«Αγαπητέ μου Wilson, Η Ελλάδα είναι ένα μικρό κι όμορφο βαλκανικό πρόβλημα...»

της Φωτεινής Κωνσταντοπούλου

*Με τα λόγια αυτά, δύο ημέρες πριν συντάξει την
επτασέλιδη έκθεσή του για την κατάσταση στην
Ελλάδα και τρεις ακριβώς ημέρες πριν
αυτοκτονήσει στο Κάιρο, απευθυνόταν στο
Γραφείο Εξωτερικών Υποθέσεων του Νεοζηλανδού
πρωθυπουργού ο αντισυνταγματάρχης
John Mulgan.*

Η προθυμία με την οποία η Νέα Ζηλανδία πήρε μέρος στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν απόδειξη του γεγονότος ότι η εσωτερική της αυτονομία δεν είχε εξασθενήσει τους δεσμούς της με τη Μεγάλη Βρετανία. Η πρώτη αποστολή νεοζηλανδικών στρατευμάτων έγινε στην Αί-

γυπτο, σχεδόν μόλις ξέσπασε ο πόλεμος. Αν και τα πρώτα στρατεύματα έφτασαν εκεί κυρίως για να εκπαιδευθούν στις ανάγκες μιας ευρωπαϊκής σύρραξης, η γρήγορη προέλαση του εχθρού είχε ως συνέπεια την εμπλοκή των Νεοζηλανδών στις επιχειρήσεις στην Ηπειρωτική Ελλάδα, την Κρήτη και την Ιταλία.

Ο αντισυνταγματάρχης John Mulgan συγκαταλέγεται στις θρυλικές μορφές της νεώτερης ιστορίας της χώρας του. Απόφοιτος του Cambridge κατετά-

γη στον βρετανικό στρατό και έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις στη Μέση Ανατολή και στην Ελλάδα. Περισσότερο από κάθε άλλη, γνώρισε την περιοχή της Θεσσαλίας, αν και από τις ανταποκρίσεις που έστελνε στην κυβέρνησή του έδειχνε να γνωρίζει αρκετά καλά τι συνέβαινε στη Μακεδονία, την Πελοπόννησο, την Αττική και τα νησιά.

Ο Mulgan φαινόταν να έχει ο ίδιος επίγνωση της ιστορικής κρισιμότητας των καιρών που η γενιά του έζησε πάνω στο άνθος της.

«Θα σε κουράσω, φοβάμαι, με γεγονότα που πέρασαν και ημερομηνίες αμφιβόλου ενδιαφέροντος σήμερα, αλλά αγαπητέ μου όταν κάποιος φτιάχνει ιστορία κάθε μέρα, δεν μπορεί την ίδια στιγμή να φτιάχνει και τ' αρχεία της...» έγραφε, στις 20 Απριλίου του 1945, δύο ημέρες πριν συντάξει την έκθεσή του για την οποία σημείωνε στο διαβιβαστικό του έγγραφο: «Λίγη μυστικότητα δεν θα έβλαπτε, αυτό όμως το αφήνω σε σένα (ενν. τον Wilson, υπεύθυνο του Γραφείου Εξωτερικών Σχέσεων), εσύ θ' αποφασίσεις σε ποιών γνώση θα φτάσει αυτή η έκθεση, αφού γνωρίζεις και γνωρίζω καλά ότι ως στρατιωτικός δεν μπορώ να εκφράζω, και ακόμα περισσότερο να γράφω, τις απόψεις μου ελεύθερα...».

Τι έγραφε όμως σε αυτήν την περίφημη έκθεσή του για την Ελλάδα και τους Έλληνες ο Mulgan; Παρακάτω δίνονται αποσπασματικά σημεία της, αλλά και της εισαγωγικής επιστολής του, στις 20 Απριλίου:

«Τους Έλληνες τους γνώρισα και δούλεψα μαζί τους για πρώτη φορά τον Ιούνιο του 1943 στη Μέση Ανατολή. Τον Αύγουστο του '43 πήγα στην Ελλάδα κι έμεινα μέχρι τον Νοέμβριο του 1944. Τον Ιανουάριο του 1945 πήγα ξανά, αυτή τη φορά στην Αθήνα, μετά το τέλος του εμφυλίου κι

έμεινα τρεις μήνες για να εκτιμήσω την κατάσταση από μέσα. Βέβαια, έχω μερικά κενά. Για παράδειγμα δεν πήγα ποτέ ως τη Μακεδονία ή την Πελοπόννησο, την πρώτη περιοχή που απελευθερώθηκε από τους Τούρκους και θεωρείται περισσότερο ευρωπαϊκή. Γνώρισα καλά το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ, αλλά ξέρω ελάχιστα τους Έλληνες πολιτικούς. Μίλησα όμως πολύ, πάρα πολύ με τον απλό λαό κι αυτό που κατάλαβα, κι αν είχα τη δύναμη θα το 'κανα, είναι να περάσει η χώρα αυτή για το καλό της, στη μεταβατική περίοδο μετά τον πόλεμο, στον έλεγχο μιας χώρας πολύ μακρινής, χωρίς άμεσο ενδιαφέρον και όφελος για την ίδια.

Η Νέα Ζηλανδία, για παράδειγμα, μικρή χώρα, δεν πρόκειται ν' αναμιχθεί στην εσωτερική ζωή της Ελλάδας. Ίσως από αυτήν την άποψη είναι η καλύτερη λύση σήμερα για την ηρωική Ελλάδα. Υπάρχει αναπτυγμένη φιλία μεταξύ Ελλήνων και Νεοζηλανδών, αντίθετα με τους Βρετανούς, τους οποίους οι Έλληνες υποψιάζονται και φοβούνται. Ακόμα κι αν έχουν άδικο, είναι τόση η καταστροφή που υπέστη η χώρα από τους Γερμανούς, τόσα τα χωριά που κάηκαν και τέτοια η δυστυχία των Ελλήνων που λιμοκτονούν κυριολεκτικά που προσωπικά είμαι πολύ σκεπτικός κι αισθάνομαι ταπεινός για να τους κρίνω...».

Στις επόμενες σελίδες αφού επιχειρήσει έναν απολογισμό της δράσης του ΕΛΑΣ (είναι ψέμα του Churchill ότι οι 50 χιλιάδες στρατός του ΕΛΑΣ δεν πολέμησε τους Γερμανούς, έγραφε) και του ΕΔΕΣ (υμνώντας τη συνεργασία και των δύο στη μάχη του Γοργοποτάμου), θα αρχίσει να περιγράφει τους στρατιωτικούς ηγέτες του αντάρτικου:

«... Ο Άρης, καλή περίπτωση βαλκανίου κομμουνιστή, κοντός με μαύρη γενειάδα, ζω-

*Η Φωτεινή Κωνσταντοπούλου είναι
Προϊσταμένη της Υπηρεσίας
Διπλωματικού και Ιστορικού
Αρχείου του Υπουργείου των
Εξωτερικών.*

ιένος μαχαίρια κι ένα πιστό-
γύρω απ' τη μέση του συνο-
εύεται πάντοτε από σωματο-
ύλακα. Δεν διαθέτει σπου-
αία μόρφωση, μιλάει λίγο και
οτέ δεν γίνεται περισσότερο
ίλος ακόμα και μ' ένα ποτήρι
ρασί...».

Και συνεχίζει: «Οι Σιάντος,
Ιαρτσαλίδης και Καραγιώρ-
ης είναι άλλου τύπου κομμου-
ιστές: έξυπνοι, ταξιδεμένοι,
ολύγλωσσοι, φιλικοί κι
γκάρδιοι αλλά άτεγκτοι».

Για τον Ζέρβα «έναν αξιωμα-
ικό, οπαδό του Βενιζελι-
μού», έγραφε: «... ευχάρι-
τος, αγαπά την περιπέτεια,
οινωνικός με συμπεριφορά
και τρόπους που τον κάνουν
γαπητό στους Βρετανούς
ξωματικούς».

Ο θαυμασμός του για το σύ-
στημα οργάνωσης του ΕΑΜ,
διαίτερα στους τομείς φορο-
ογίας και διανομής αγαθών,
το σύστημα απονομής δικαιο-
σύνης κ.ά. είναι μεγάλος, αλλά
και για τη συμβολή του ΕΛΑΣ
στη μεγάλη επιχείρηση «Κιβω-
ός του Νώε» (αποπροσανατο-
λισμός των Γερμανών και με-
αφορά των δυνάμεών τους
από το μέτωπο της Ρωσίας στη
Μεσόγειο) αναφέρεται με
αναγνώριση, εκτιμώντας με
την ιδιότητά του, του στρατιω-
τικού, το βάρος και τη σημασία
του είχε το σχέδιο εκείνο για
την τελική έκβαση του πολέ-
ιου.

Η πολιτική του διορατικότη-
α είναι μεγάλη. Νά πως περι-
γράφει τα γεγονότα που ακο-
ούθησαν και ιδιαίτερα τη
πάση των Γερμανών όταν
ποχωρούσαν:

«Οι Έλληνες υπέφεραν πε-
ρισσότερο απ' όλους τους Συμ-
μάχους στον πόλεμο. Φτάνει
να βγει κανείς στην ύπαιθρο
να δει τι κάψαν και πόσους
σκοτώσαν φεύγοντας οι Γερ-
μανοί. Είναι φανερό ότι πρό-
θεσή τους ήταν να κάνουν ακό-
μα πιο άγριο τον εμφύλιο που
΄ακολουθούσε. Είναι φτωχός
λαός, πολύ φτωχός οι Έλλη-

Άνδρες του Νεοζηλανδικού Στρατού στην Ελλάδα.

νες, δεν υπάρχει όμως προλε-
ταριάτο. Αν γίνουν εκλογές
και δημοψήφισμα, θα φέρουν
αμέσως πίσω τον βασιλιά, αλλ'
ένα είναι βέβαιο, σε λίγους μή-
νες απογοητευμένοι θα ζητάνε
νέα κυβέρνηση. Νά γιατί το
κομμουνιστικό κόμμα στην
Ελλάδα φαίνεται να έχει καλό
μέλλον. Αν ήμουν νέος στην
Ελλάδα σήμερα θα γινόμουν
κι εγώ μέλος του, για να το αλ-
λάξω όμως δουλεύοντας από
μέσα...».

Είναι φανερό ότι από τη θέση
που κατείχε ο Mulgan και το
πρωτογενές υλικό στο οποίο
είχε πρόσβαση μπορούσε άνε-
τα να οδηγηθεί, νωρίς σχετικά,
σε μία εκτίμηση που προεξο-
φλούσε τα όσα διαδραματίστη-
καν στη συνέχεια.

Πόσο καλά είχε διεισδύσει
στην ψυχή του Έλληνα ο αντι-
συνταγματάρχης Mulgan φαί-
νεται απ' τις παρακάτω φρά-
σεις. Έλεγε χαρακτηριστικά:
«... Οι Έλληνες μιλούν νύχτα
μέρα για πολιτικά κι ας πεθαί-
νουν της πείνας. Ο κάθε Έλλη-

νας πιστεύει ότι μπορεί να γί-
νει πρωθυπουργός και να
φτιάξει καλύτερα τον τόπο
του, αρκεί να βρει το χρόνο ν'
ασχοληθεί με το στόχο του», να
γίνει δηλαδή πρωθυπουργός.
«Όσο για τη χώρα τους» συνέ-
χιζε, «θεωρούν ότι είναι ο ομ-
φαλός ενός κόσμου που κατά
τα άλλα τους αφήνει αδιάφο-
ρους...».

Πάντως ο Mulgan δεν φαινό-
ταν να είχε καλή γνώμη για
τους παραδοσιακούς πολιτι-
κούς της χώρας. Έλεγε
«...Τους γνωρίζω λίγο, μ' ενο-
χλεί όμως να πιστεύουν ότι οι
επαναστάσεις σχεδιάζονται
στα καφενεία και πραγματο-
ποιούνται χωρίς αιματοχυ-
σία...».

Ιδεολόγος, με αναλυτική ικα-
νότητα περισσότερο ενός πολι-
τικού παρά ενός αξιωματικού
του στρατού που μπόρεσε να
διεισδύσει άνετα στην ψυχή
του καθημερινού ανθρώπου
και να ερμηνεύσει με σπάνια
αμεσότητα αλλά και γλαφυρό-
τητα στην περιγραφή του χα-

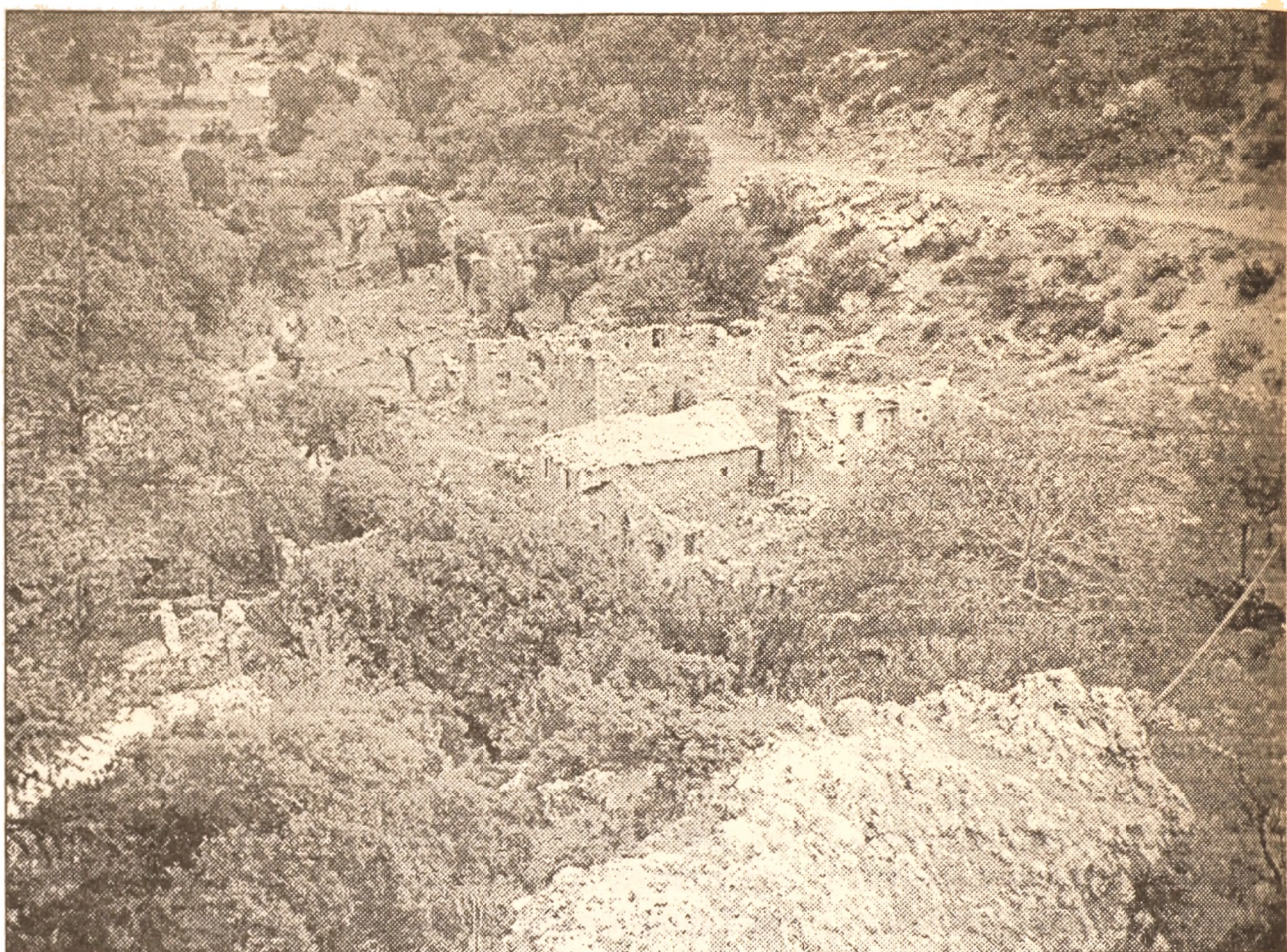
ρακτήρες των Ελλήνων πολιτι-
κών και των στρατιωτικών αρ-
χηγών. Ο John Mulgan έφυγε,
αποφασίζοντας να δώσει μό-
νος του τέλος στη ζωή του την
επομένη που παρέδωσε την
περίφημη αυτή έκθεση στους
ανωτέρους του.

Ο Vincent O' Sullivan, καθη-
γητής και λογοτέχνης που
ερευνά κάθε πτυχή της ζωής
του Mulgan προκειμένου να
συγγράψει με τρόπο μυθιστο-
ρηματικό τη βιογραφία του,
ίσως δώσει απάντηση στον
πρόωρο και αινιγματικό θάνα-
το του νεοζηλανδού αντισυ-
νταγματάρχη. Οι Έλληνες, πά-
ντως, θα του χρωστάμε ότι
έφτασε στη χώρα μας με συ-
μπάθεια και την άφησε με αγά-
πη και σεβασμό, έχοντας πε-
ράσει μέσα από τον τροχό της
ιστορίας της που κατέχει τις
λαμπρότερες σελίδες αντίστα-
σης στη ναζιστική θηριωδία
ανάμεσα στους Συμμάχους, τό-
σο σε αποφασιστικότητα, όσο
και μαζικότητα του λαϊκού κι-
νήματος.

Στις σελίδες που ακολουθούν εξιστορείται, μέσα από τρεις προφορικές αφηγήσεις, η καταστροφή και διάλυση, κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, μιας ορεινής κοινότητας, των Πηγαδιών, που σήμερα ανήκει στο Δήμο Αβίας (Μεσσηνία). Οι αφηγητές με την αμεσότητα και την αφοπλιστική δύναμη του λόγου τους από τη μια ανασυνθέτουν τις δραματικές στιγμές του "τέλους" μιας μικρής κοινωνίας και από την άλλη παρουσιάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι βίωσαν τα συγκεκριμένα γεγονότα.

«Ήρθα τις προάλλες και καθόμουννα μονάχος μου στον πλάτανο. Ερημιά! Και αφού στεκόμουννα και κοίταγα ένα γύρω –δεν υπήρχε άνθρωπος– αρχίνισα σαν να κοιμάμαι κι έβλεπα τους ανθρώπους που ήξερα, τους έβλεπα, μου φαινόταν ότι περπατάγανε μέσα στην πλατεία, τόσο πολύ δηλαδή! Κατάλαβες; Εδώ να 'χεις ανθρώπους να κουβεντιάσεις, όπως ήτανε τα μαγαζιά, να 'ναι σπίτια, να 'ναι οικογένειες, να μπορείς να κουβεντιάσεις με δυο ανθρώπους...» Αφηγητής Α' (81 χρόνων).

Οι φωτογραφίες είναι του Σωτήρη Χρηστάκη

Η σημερινή εικόνα του χωριού

Κάποτε υπήρχε ένα χωριό...

των Χριστίνας Πετροπούλου και Σωτήρη Χρηστάκη

Κάποτε υπήρχε ένα χωριό που το έλεγαν Πηγάδια, σε υψόμετρο 1.200 μέτρων, πάνω στον Ταΰγετο. Ξακουστό για το εξαιρετικό πηγαδιώτικο τυρί του, που κατ' ονομασία υπάρχει ακόμα σε κάποια τυροπωλεία της Καλαμάτας, αποτελούσε κέντρο μιας ευρύτερης περιοχής με τους συνοικισμούς Δεντρά, Κρούα Βρύση, Ρίντομο, Ριζανά, Ζέκια, κ.ά. Η παράδοση λέει ότι επί Τουρκοκρατίας τρεις φυγάδες από τα Πέντε Πηγάδια της Ηπείρου κατέφυγαν εκεί κι έχτισαν τα σπίτια τους. Έτσι το χωριό πήρε την ονομασία Φυγάδια-Πηγάδια. Οι πιο παλιοί θυμούνται ότι επί Μεταξά υπήρχαν 34.000 αιγοπρόβατα, αφού όλοι οι κάτοικοι ασχολούνταν με την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Όμως, η

καρδιά του, καθώς και η καρδιά 1.000 και πλέον χωριών σε όλη την Ελλάδα,¹ έπαψε να χτυπά στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου.

Πριν από 14 χρόνια, ένα χρόνο πριν από τον φοβερό σεισμό της Καλαμάτας, βρεθήκαμε κι εμείς, τυχαίοι και ανυποψίαστοι προσκυνητές, στα Πηγάδια, που τώρα πια δεν αποτελούν παρά ένα βουβό μνημείο της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας.

Ήταν ένα γλυκό φθινοπωριάτικο απόγευμα Σαββάτου κι αναρωτιόμασταν πού θα περνούσαμε το βράδυ μας. Μια πρόσκληση που είχε μοιράσει το πρωί ένας νέος στην αγορά της Καλαμάτας μάς έλυσε το πρόβλημα. «Σας καλούμε και φέτος να γιορτάσουμε μαζί τη γιορτή του χωριού

μας. Ο δρόμος έχει φτιαχτεί, προσφέρεται δωρεάν φαγητό», έλεγε η πρόσκληση. Έτσι ξεκινήσαμε, μια μεγάλη οικογενειακή παρέα, για ένα χωριό που κανείς μας δεν γνώριζε κατά πού έπεφτε. Ίσως κι αυτή η περιέργεια του άγνωστου να κίνησε το ενδιαφέρον μας. Η τουριστική αστυνομία στην οποία απευθυνθήκαμε, αγνοώντας κι αυτή την ύπαρξή του, μας οδήγησε σε εντελώς αντίθετη κατεύθυνση. Κάποιος ηλικιωμένος όμως, που συναντήσαμε στο δρόμο μας, καλύτερος γνώστης των «τουριστικών» διαδρομών, μας υπέδειξε τον σωστό δρόμο κι έτσι αρχίσαμε ν' ανηφορίζουμε προς τα Πηγάδια. Μια πινακίδα της Τροχαίας που δήλωνε ότι σε απόσταση 25 μόλις χιλιομέτρων θα συναντούσαμε το

χωριό, μας ενθάρρυνε να συνεχίσουμε το ταξίδι μας. Ανεβαίνοντας τον Ταύγετο και αφήνοντας πίσω μας τον «πολιτισμό», κάποια στιγμή συνειδητοποιήσαμε ότι ταξιδεύαμε σχεδόν δύο ώρες αφότου διαβάσαμε την πινακίδα και το μόνο που υπήρχε γύρω μας ήταν πυκνό σκοτάδι και πανύψηλα έλατα. Τα παιδιά της παρέας μας, τρομαγμένα από την απόλυτη ερημιά, άρχισαν να κλαίνε, παρακαλώντας μας να γυρίσουμε πίσω. Σε λίγο όμως αφέθηκαν στην τρυφερή αγκαλιά του Μορφέα και το ταξίδι μας συνεχίστηκε χωρίς παράπονα και κλάματα. Ο οδηγός ενός εκσκαφέα που συναντήσαμε μετά από λίγο, και που ήταν η μοναδική ανθρώπινη παρουσία στη διάρκεια του ταξιδιού μας, μας καθησύχασε ότι καλά προχωρούσαμε κι ότι ο δρόμος εκείνος ήταν ο σωστός που θα μας οδηγούσε στο χωριό. Άλλωστε κι αυτός για τον ίδιο λόγο βρισκόταν εκεί: για να στρώσει το δρόμο για τους προσκυνητές. Εκεί τον πήρε η νύχτα και θα συνέχιζε την επομένη.

Προχωρώντας, περιμέναμε να συναντήσουμε ένα «κανονικό» χωριό με την πλατεία του, τα σπίτια, τα μαγαζιά, τα φώτα και, αφού είχε πανηγύρι, και με τα κλαρίνα του και τα βιολιά. Τίποτα απ' όλα αυτά! Βαθύ σκοτάδι γύρω μας, κανένα σημάδι χωριού παρά μόνο κάποιες εξαισίες φωνές που τραγουδούσαν δημοτικά τραγούδια και που έφθαναν στ' αυτιά μας από το βάθος μιας κοιλάδας που δεν έπρεπε να βρισκόταν και πολύ μακριά. Και καθώς πλησιάζαμε, ένα αγροτικό με μια συντροφιά νέων παιδιών στην καρότσα μάς προσέπερασε και σταμάτησε μπροστά μας. Γνωρίζοντας «δικούς» και «ξένους», τα παιδιά μάς ρώτησαν αν ήρθαμε για το πανηγύρι. Και χωρίς πολλές κουβέντες, αφού πήραν στην αγκαλιά τους τα κοιμισμένα παιδιά της παρέας μας –γνωρίζοντας το κακοτράχαλο μονοπάτι που έπρεπε να κατεβούμε– μας οδήγησαν στο «χωριό». Μπροστά αυτοί, πίσω εμείς. Η εικόνα που αντικρίσαμε μόνο σ' εκείνα τα ωραία παλιά αναγνωστικά του Δημοτικού θα μπορούσε να παραπέμψει: γύρω από έναν τεράστιο πλάτανο κόσμος καθισμένος σε ξύλινους πάγκους να τρώει, να πίνει και να τραγουδά. Παραδίπλα, μια τεράστια φωτιά να ζεσταίνει τους πιο ηλικιωμένους που, καθισμένοι γύρω της, πάνω σε κουρελούδες, απολάμβαναν το τραγούδι των πιο νέων ή συζητούσαν τα δικά τους. Οι «ξεναγοί» μας, άψογοι οικοδεσπότες, αφού έβαλαν τα παιδιά να κοιμηθούν πάνω σε κάτι κασόνια, στρωμένα κι αυτά με

Καθισμένες έξω από τα χαλάσματα

υφαντά στον μοναδικό στεγασμένο χώρο που ίσως κάποτε να ήταν σπίτι, μας οδήγησαν στην εκκλησία του χωριού, ψηλά σ' ένα λόφο. Όταν βγήκαμε έξω, ρωτήσαμε πού βρίσκεται το χωριό, αφού το μόνο που βλέπαμε ήταν μερικά χαλάσματα. Έτσι, οι νεαροί ξεναγοί μας, ηλικίας 16-18 χρόνων, άρχισαν να μας αφηγούνται την ιστορία του χωριού που ψάχναμε, και που ήταν αυτό που βλέπαμε μπροστά μας: ο πλάτανος και τα χαλάσματα που κάποτε ήταν σπίτια, καλύβια, μαγαζιά, σχολείο... Το χωριό, ως οργανωμένη κοινότητα ανθρώπων, είχε πάψει να υπάρχει στη διάρκεια του εμφυλίου. Από τότε ο κόσμος πήρε των ομματιών του και διασκορπίστηκε δεξιά κι αριστερά. Κι όταν ο πανδαμάτωρ χρόνος άρχισε σιγά-σιγά να απαλύνει τις μνήμες, τότε κάποιοι αποφάσισαν να «ξεναζωντανεύουν» το χωριό μια φορά το χρόνο: την ημέρα της γιορτής του πολιούχου άγιου.

Η αφήγηση των παιδιών, ζωντανή, λιτή και παραστατική, είχε μέσα της τέτοια δύναμη που αν κανείς διάβαζε πάνω σε χαρτί τα όσα έλεγαν χωρίς να βλέπει τα νεανικά τους πρόσωπα, θα πίστευε ότι αυτά τα ίδια είχαν βιώσει τα όσα αφηγούνταν. Άραγε, η βίαιη εγκατάλειψη των πατρογονικών εστιών από γονείς και παππούδες, το συναίσθημα του ανοίκειου και ανέστιου στις νέες «πατρίδες», η ιδιότητα του «εξόριστου» στην ίδια τους την πατρίδα, η αβάστακτη πίκρα για τους αδικοχαμένους, τι απ' όλ' αυτά να χαράχθηκε περισσότερο στη μνήμη αυτών των παιδιών και να τα έκανε τώρα να μιλούν με τρόπο τέτοιο λες κι αυτά τα ίδια υπήρξαν πρωταγωνιστές

των γεγονότων; Τι απ' όλ' αυτά να τους μετέδωσαν περισσότερο γονείς, παππούδες, θείοι; Αν η μετάδοση της μνήμης «είναι υπόλογη για το παρελθόν και το παρόν», όπως πολύ διεισδυτικά παρατηρεί ο Jacques Hassoun, τότε χωρίς αμφιβολία οι Πηγαδιώτες κατάφεραν να εγγράψουν στη μνήμη των νεότερων γενιών με ανεξίτηλα γράμματα ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της ιστορίας ενός τόπου στον οποίο μεγάλωσαν, ανδρώθηκαν, αγάπησαν, πόνησαν και που στο τέλος χωρίς να το θέλουν αναγκάστηκαν βίαια να εγκαταλείψουν.

Οι στιγμές που ζούσαμε ήταν πραγματικά συγκλονιστικές! Έχοντας κι εμείς μεγαλώσει με αφηγήσεις ανάλογες από γονείς και παππούδες, δεν μπορέσαμε να κρύψουμε τη συγκίνησή μας, παρά το νηφάλιο λόγο των παιδιών. Στο μεταξύ όμως έπρεπε να πάμε στο πανηγύρι και να δεχτούμε τις περιποιήσεις των οικοδεσποτών μας, αφού ήμασταν οι μοναδικοί ξένοι που αποδέχτηκαν την πρόσκληση που είχε μοιραστεί εκείνο το πρωί στην αγορά της Καλαμάτας.

Από τότε ξαναγυρίσαμε πολλές φορές. Συμμετέχοντας σε όλες τις φάσεις προετοιμασίας και διεξαγωγής της γιορτής, καταγράψαμε πολλές μαρτυρίες, οι οποίες βρίσκονται στο στάδιο της επεξεργασίας. Εδώ, όμως, είναι καιρός να σταματήσουμε για να δώσουμε το λόγο σε άλλους αφηγητές που δεν είναι πια... τα παιδιά των παιδιών, αλλά οι παππούδες, οι θείοι, οι άνθρωποι που βίωσαν αυτά που τα παιδιά μάς αφηγήθηκαν.²

Ο μπαρμπα-Γιώργος Τενέντες, ετοιμάζει το φαγητό.

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Β' (69-70 ΧΡΟΝΩΝ)

- Πότε ερήμωσε το χωριό, τι θυμάστε;
— Το χωριό ερήμωσε... με... με την ανώμαλο κατάσταση.
- Ερήμωσε τελείως από τότε; Μια και καλή;
— Όχι πια, δεν ερήμωσε μια και καλή, αλλά εδώ πια ήταν ο κόμβος των ανταρτών. Εδώ είχαμε δυο λογιών αντάρτικα. Μάλλον ήταν εδώ, αν θα βγούμε εδώ πιο πέρα, θα σας δείξω πού ήτανε. Εδώ, αφού τσακωθήκανε οι οργανώσεις αυτές, υπερίσχυσε το ΕΑΜ κι έμεινε υπό την κυριαρχία του ΕΑΜ. Κατόπιν, αφού αυτοί πήγανε στην Αθήνα, χάσανε το κίνημα, φτιάξανε ένα φυλάκιο το '46 εδώ πάνω κι έχουνε σκοτωθεί τρεις-τέσσερις και από τότε ερήμωσε το χωριό, αφού ήρθε πλέον η δεξιά παράταξις στα πράγματα. Αν είχαν και κανά προηγούμενο παλιότερα κοίταγαν να το βγάλουν τότε, διότι αυτός που είχε την εθνική ομάδα, την δεξιά ομάδα, την πλαισίωναν περί τα τετρακόσια όπλα πηγαδιώτικα, δηλαδή και μ' αυτούς οι οποίοι ήταν από τα Πηγάδια φερ' ειπείν, αλλά με τη μόνη διαφορά ότι είχαν τα πολιτικά τους δικαιώματα, κι έκτοτε ήρθε και το ζήτημα της απαγορεύσεως με τα δάση κι ένας-ένας πλέον τρύβαγε κι άρχισαν κι έφευγαν.
- Δεν κάνατε καμιά προσπάθεια να το ξανακατοικήσετε να ξαναγυρίσουν όλοι;
— Ξαναγυρίσαμε πάλι μετά το 1950 που

έγινε αυτή η κατάσταση, αλλά είδαμε ότι δεν μπορούσαμε να διατηρηθούμε, κι ένας λίγο-πολύ είχε την περιουσία του κάτω, ο άλλος έσπρωχνε το παιδί του δώθε κ.ο.κ.

- Γυρίσανε όλοι οι άνθρωποι;
— Όχι, μετά την κατάσταση δε γυρίσανε όλοι, ελάχιστοι γυρίσανε, καμιά δεκαπενταριά οικογένειες γυρίσανε.
- Οι υπόλοιποι μείναν όλοι έξω;
— Οι υπόλοιποι μείναν άλλοι Καλαμάτα, άλλοι εδώ, άλλοι εκεί...
- Τώρα σ' αυτή τη γιορτή έρχονται όλοι;
— Άλλοι έρχονται, άλλοι δεν έρχονται βέβαια, διότι δεν έχουνε τα μέσα συγκοινωνίας, ο άλλος είναι σ' αυτά τα χωριά και να γυρίσει φερ' ειπείν από τον Κάμπο να πάει από 'κει του φαίνεται λίγο ζόρικο, μα δεν έχουνε και τα αυτοκίνητα, πάντα βέβαια άμα θα 'ρθει η μέρα, μπορεί να παρουσιαστούν και δυσκολίες...

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Γ' (51 ΧΡΟΝΩΝ)

- Θυμάστε πότε έγινε η μάχη του χωριού; Ημερομηνία;
— 29 Αυγούστου του 1946, τ' Αγιαννιού ανήμερα, 29 Αυγούστου του '46, στον Άη Γιώργη απάνου, στην εκκλησία, ήτανε το φυλάκιο...
- Εκείνη ήτανε η ουσιαστική μέρα της καταστροφής του χωριού;
— Ναι. Από κει κι ύστερα πια τα... πράγματα... χωριστήκανε... αριστεροί με δεξιοί, δηλαδή άρχισαν πια τα μίση και να! Παρα-

μένουν μέχρι ακόμα...

- Όταν γίνανε τα γεγονότα εσείς πόσο χρόνων ήσασταν; Τώρα πόσο είστε;
— Τώρα είμαι 51. Όταν γινήκανε τα γεγονότα στα Πηγάδια ήμουν..., τα θυμάμαι κατά γράμμα, δηλαδή του εμφυλίου πολέμου μιλάτε... Απ' όξω από το σπίτι μας, ήταν από πάνου από το σπίτι μας το φυλάκιο κι απ' όξω από το σπίτι μας ήτανε μια πέτρα που καθόμαστε, σα ρούγα το ελέγαμε. Κείνη την ώρα περάσανε εκείνοι με τα όπλα να πάνε στο φυλάκιο και ήτανε συγγενείς μας, γιατί λίγο-πολύ το χωριό ήταν όλοι συγγενείς. Μάλιστα ο ένας ήταν ο γιος της γυναίκας που σας είχα πει, του είχε πει: «Μην πας απόψε στην εκκλησία να φυλάξεις, διότι θα σας βαρέσουνε, θα σας σκοτώσουνε...».

Περάσανε απάνου, μάλιστα ένας Φάσος Θανάσης, η γιαγιά μου κάπνιζε. Είχε το μαγαζί, ξέρω 'γώ, και κάποια φορά της είχε ο γιατρός να κάπνιζει κανά τσιγάρο και της έγινε συνήθεια, μετά κάπνιζε... Ήτανε η μόνη γυναίκα που κάπνιζε κείνα τα χρόνια και όταν περάσανε... Είχε το όπλο στην πλάτη του και πήγαινε βράδυ, αργά, να πούμε εφτά η ώρα, καλοκαίρι. Αύγουστος μήνας, μάλλον εννιά η ώρα θα ήταν, θα ήτο βράδυ και πηγαίνανε να φυλάξουν για τη νύχτα. Πέρασε μπρος, λέει: «Καλησπέρα!». Κουβεντιάσανε και της λέει μάλιστα: «Θεια Γιαννού -γιατί ήτανε πολύ καλός ο Φάσος- Θεια Γιαννού, της λέει, αν καμιά φορά ακούσετε ντουφέκια και πέφτουν μη φοβηθείτε...». Ο πατέρας μου ήτανε φυλακή τότε. Μεις παιδάκια ήμαστε τότε... «Αν καμιά φορά ακούσεις ντουφέκια να μη φοβηθείς, μπορεί να κάνουμε ανίχνευση του εδάφους».

Εκείνη τη βραδιά, λοιπόν, χτυπήσανε το χωριό, σκοτωθήκανε κιόλας... κι έλεγα της γιαγιάς μου: «Γιαγιά μη φοβάσαι. Δε μας είχε πει ο μπαρμπα-Θανάσης ότι θα κάνουν ανίχνευση του εδάφους;» Κι εμείς βγήκαμε έξω και τα βουνά γεμάτα αντάρτες και βαρούσανε, να πούμε, συνέχεια.

Εκεί σκοτώθηκε ο Φάσος, ο Κιλάκος, ο Κωλοφόβος όπως τον ελέγαμε, ο Αλέκος, τέσσερις σκοτωθήκανε ή πέντε, ο Τσουλάκος, ο Φάσος, ο Κωλοφόβος κι ο Αλέκος. Τέσσερις σκοτωθήκανε. Από τότε κι ύστερα χορέψανε διαβόλοι στο χωριό...

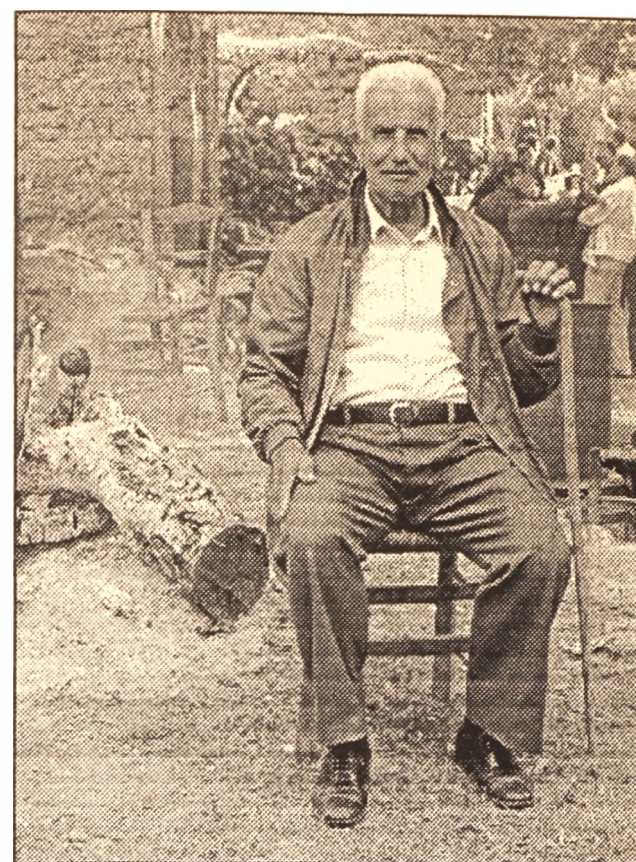
- Γιατί πηγαίνανε να φυλάξουνε απάνω;
— Τότε, το χωριό ήτανε πολύ αγαπημένο. Ένας Κομπότης ο οποίος είναι δω, στην Καλαμάτα ζει, και πήγε και στο Β' Αντάρτικο, ήρθε ο στρατός να τον πιάσει, όπως λένε οι παλαιοί ότι του είπανε, με το Φά-

αυτόνα που ήτανε σαν αρχηγός της Δεξιάς πια, που είχανε τα όπλα. Καθίσανε την πλατεία και του λέει: «Μη φέρεις τα λα, γιατί δεν έχουνε καλό προορισμό, γίνεται το χωριό απάνω-κάτω». «Όχι, λέ-εγώ θα τα φέρω». Τους πιάσανε οι κά-ως φαίνεται λοιπόν, τα πήρανε τα λα, τα όπλα φυσικά τα πήρανε για τον Κομπότη. Τότε πιάσανε και τον πατέρα μου και πηγαίνουν εκεί στην Κρύα Βρύση πιάσανε τον Κομπότη. Εκεί λοιπόν ο πατέρας του, έξυπνος, δεν τους πήγε από δρόμο που έπρεπε, τους πήγε από ένα δρόμο μονοπάτι που είχε ορατότητα και συβεντιάζανε. Τ' άκουσε λοιπόν αυτός και τους είπανε ότι είναι κάποιοι που πάνε να του κάνουνε κακό, ότι ήτανε απόσπασμα. Καμιά φορά λάκισε αυτός, νομίζω ότι ήτανε ήλαρχος στο στρατό, ήτανε γυμνασμένος κι εκεί που λάκισε τον πυροβολή-ανε. Πέταξε τη χλαίνη του, είπανε ότι τό-σκοτώσανε. Ο πατέρας του τα 'χασε την ώρα που είπανε πως τον σκοτώσανε, κάνει πίσω κι έφυγε. Ήτανε γυμνασμένος, πιασε ένα λόφο κι έφυγε. Όταν πήγαν αυτοί και πάνου βρήκανε καζάνια γιατί πριν ο πρώτος νοικοκύρης του χωριού, βρήκανε καζάνια, γίδια, πρόβατα, ότι εί-ανε τα βάλανε μπροστά και τα πήρανε. Πιάσανε τα καζάνια, τα σπάζουν όλα. Πή-ανε τον πατέρα του φυλακή. Πιάσανε τον αδελφό του, φυλακή! Ε! από κει κι ύστερα αυτός έμεινε, δεν είχε γίνει το Αντάρτικο, το Αντάρτικο ήτανε δυο-τρεις, ο Ξυδέας με λίγο άλλους είχε περάσει απάνω, αλλά πιασανε τούτο το Αντάρτικο και από κει άρ-σε και βράγανε στο βουνό – δεν κόταγε να 'ρθει στο χωριό μέσα που ήταν η περι-ουσία του, μετά τους κάψανε τα σπίτια και γά-σιγά έγινε το Αντάρτικο και παρέμει-νε μέχρι τελευταία στο Αντάρτικο αυτός, έχρι που διαλύθηκε το Αντάρτικο ήταν ο τελευταίος που παραδόθηκε. Πιάστηκε με άλλους δεκάξι-δεκαεφτά νοματαίους που ήρε μαζί του, σκοτώσαν τον Ξυδέα, ήτανε μαζί με τον Ξυδέα αυτός –ο αρχηγός που ήταν εδώ στην περιφέρεια στο Αντάρτικο– πρόδωσε τον Ξυδέα αυτός γιατί ήταν απο-ρηγμένος, ήρθε επί συνεννοήσε με κά-ποιο μπάρμπα του, «θα σας σκοτώσουν και τους δυο», τον πρόδωσε τον Ξυδέα εν πά-νη περιπτώσει και γλίτωσε δεκαεφτά άτο-μα. Σκοτώσανε τον Ξυδέα, έγινε η εκκαθά-ση στο Αντάρτικο κι από κει και ύστερα το χωριό άρχισαν να υπάρχουν τα μίσση τα ρωσικά, τα οποία μέχρι σήμερα λίγο-πολύ υπάρχουν, εντός του δικαίου κι από μια μεριά κι από την άλλη. Ουσιαστικά

φταίει η μια μεριά, δε μιλάω πολιτικά, φταίει η Δεξιά μεριά, διότι αυτή έφερε τα όπλα στο χωριό. Όταν μου πάρουνε εμένα την περιουσία μου... όσα σπίτια είναι κα-μένα τα 'χει κάψει η Δεξιά, δεν κάψανε οι αντάρτες ένα σπίτι στα Πηγιάδια. Απέναντι ήτανε οι Μπακαίοι, οι οποίοι ο ένας ήτανε, δεκαπέντε χρονώνε τότες θα ήτο, και η Άννα ήτανε μικρή. Το πρώτο νοικοκυρό-σπιτο κι αυτοί, μεγάλη περιουσία, κει απέ-ναντι που σταματάνε τ' αυτοκίνητα. Επε-ράσανε πάλι οι Χίτες τότες –ο οποίος και σκοτώθηκε ένας μπάρμπα μου, πρώτος ξάδερφος του πατέρα μου αυτός– περάσα-νε οι Χίτες, βρήκανε το μπάρμπα του στη διαδρομή, στη σάνη κει που είχε, τότε βα-ρέσανε, που να κατεβεί το παιδί στο χω-ριό. Αυτά τα πράματα... σε βαρήγανε χω-ρίς να ξέρεις το γιατί δηλαδή, δεν είχανε δώσει σημεία ότι να, γίνεται αντάρτικο, οργανώσεις κ.τ.λ. όπως είχε μείνει από το Α' Αντάρτικο. Παρέμεινε στο βουνό αυ-τός. Μετά στείλανε ένα σύνδεσμο από τα Πηγιάδια να 'ρθει προς το ταβερνάκι –που πέρασε ο Καμαρινέας– εκεί στα Ζέκια που στρίβουμε, το πιάσανε το παιδί, γιατί ήταν αθώο αυτό το παιδί δεν ήξερε τίποτα, γιατί αν ήξερε θα γλίτωνε... Περάσανε, το βρήκανε, λένε: «Πού πας;» «Μ' έστειλε ο Φάσσος». Είπε την αλήθεια το παιδί, πού να ήξερε... Το πήρανε και το φέρανε και το σκοτώσανε στο Πλατανάκι οι αντάρτες, το ρίξαν σε μια τρύπα μέσα, πρώτος ξάδερ-φος του πατέρα μου ήταν, ένα λεβεντόπαι-δο, και από κει και ύστερα πιαστήκανε τα προζύμια, όλ' αυτά εκ των υστέρων. Ο πα-τέρας μου έξι χρόνια μες τη φυλακή για το τίποτα.

• Πότε τον πιάσανε;

– Τότε πιάσανε το '45, γιατί από τότες αρ-χίνισε το προζύμι. Μετά την απελευθέρω-ση από τους Γερμανούς έγινε αυτό που λέ-νε, δεν παραδώσανε οι αντάρτες τα όπλα κ.τ.λ., και γινήκανε τα πράγματα, κι έτσι ήρθανε στο χωριό και κάνανε το μπλόκο. Τους πιάσανε. Γυναίκες, δηλαδή ας πούμε όλους τους Αριστερούς, όσους είχανε χρω-ματίσει οι υπόλοιποι, γιατί τότε είχαμε ένα κοινό αγώνα, μαζί κρυβόμαστε. Εγώ συ-γκεκριμένα, με το θείο μου και τη θεία μου –ο πατέρας μου με τ' άλλα παιδιά όταν πέ-ρασαν οι Γερμανοί είχε κρυφτεί πίσω από κάτι στεφάνια– ήταν μικρά τ' άλλα παιδιά, εγώ ήμουν πιο ξεπεταμένος, ήμουν και σβέλτος, δούλευε το μυαλό μου, ας ήμουν μικρός θυμάμαι πράματα... Μου άρεσε δη-λαδή στο κλαρί, που λέει ο λόγος. Έφυγα και έφτασα στον Ταΰγετο με το Αντάρτικο,

Ο μπαρμπα-Νίκος Κουρέας (αφηγητής Α').

με το θείο μου μαζί, γιομάτα τα βουνά Αντάρτικο απάνου, τα πέρασαν οι Γερμα-νοί. Με τους ανθρώπους οι οποίοι είχανε πάει στη Δεξιά μαζί, κείνοι μας δίνανε τρώγαμε, κοιμούμαστε μαζί στα καλύβια, η ψείρα είχε ξεχειλίσει, όταν φορούσες μαύ-ρο η ψείρα να βγαίνει, να την κάνεις έτσι και να φεύγει, τα πράματά μας τα κρύβαμε όλοι μαζί, δεν υπήρχε Δεξιός και Αριστε-ρός και μετά εισχώρησε ο διάβολος και κουτός ο κόσμος δεν μπόρεσε να κρατηθεί και να πει: «Για κάτσε, τι γίνεται, τι κάνου-με δω μεταξύ μας... δεν τα θέλω τα όπλα να τα φέρεις στο χωριό, ποιον να χτυπήσω;» Να 'ρθει ο Ξυδέας φερ' ειπείν που ήταν αντάρτης να τότε πιάσουμε όλοι, να τον σκοτώσουμε ή να τότε δέσουμε αν μας πει-ράζει, γιατί δεν είχε βγει η λέξη Αντάρτικο ή Χίτικο ή... να μπορέσει να πάρει ένα δια-χωρισμό.

Εν τω μεταξύ όσοι ήτανε λιγάκι..., τους είχανε χρωματίσει με το Α' Αντάρτικο, τους δώσανε πια το χρωματισμό... όλοι εί-χανε κοινό αγώνα. Ο πατέρας μου, ο γέρο-Φάσσος, ο οποίος έφερε τα όπλα κι ο Θα-νάσης ο Κομπότης, όταν επέστρεψαν οι Γερμανοί –πέρασαν από τα Πηγιάδια και με την επιστροφή κατέβηκαν μέσα από τον Ταΰγετο και ήρθανε στο χωριό– λέγανε τότες: «Τα μαύρα βόδια από Κάμπο έρχο-νται προς Πηγιάδια». Τα μαύρα βόδια ήτα-νε το σύνθημα. Ο πατέρας μου, ο Φάσσος κι ο Κομπότης καθίσανε και υποδεχθήκα-νε τους Γερμανούς μες στην πλατεία και μεις είμαστε κει τα παιδιά κι όταν τελειώ-σανε, που ήτανε να φύγουνε οι Γερμανοί

να περάσουν το Κοκκινόχρωμα, που λέμε εμείς την Απάνω Σέλιτσα, να κατεβούνε κάτω δω στην Καλαμάτα, τότε βγάλανε τις μεγάλες συλλήψεις. Του δώσανε ένα κιβώτιο σφαίρες του πατέρα μου και των τριών, τους ξαλώσανε, τα δώσανε και τους είπαν: «Κρατιόσαστε από του αλόγου την ουρά κι από πίσω». Τους πήρανε αιχμαλώτους. Ο θείος μου ήτανε υπομοίραρχος της χωροφυλακής, τον οποίο τον σκοτώσανε οι αντάρτες το '49 στην Κεφαλλονιά, στο Αυγό, σαν υπομοίραρχος σκοτώθηκε και ήτανε στη χωροφυλακή. Είχε συναντηθεί με τον Κύπριο, ο Κύπριος ήτανε ναι μεν σύνδεσμος των Γερμανών αλλά ήτανε προπαγανδιστής, ήτανε υπέρ των Ελλήνων. Τότε ήρθανε να κάψουνε και σπίτια μέσα στα Πηγάδια, ένα μονάχα δεν το πρόφτασε το οποίο ήτανε του Παυλή το σπίτι, ο οποίος ήτανε νοσοκόμος και του βρήκανε κάτι γάζες και ιώδια και νομίζανε ότι ήτανε το φαρμακείο των ανταρτών. Δεν το πρόλαβε, τ' άλλα τα γλίτωσε. Και το δικό μας θα το καίγανε τότες... και μόλις είδε τη φωτογραφία του θείου μου, του λέει του πατέρα μου: «Τον έχεις αδερφό;»

Έδωσε διαταγή, φύγανε και στην Απάνω Σέλιτσα που τους φέρανε, φέρανε και του Κομπότη την αδερφή, μια κοπέλα 12-13 χρονών θα ήτανε τότες, η οποία σκοτώθηκε στο Αντάρτικο, τώρα τελευταία αυτή, παρέμεινε κοντά στο Αντάρτικο η οικογένειά της και σκοτώθηκε.

Και τη νύχτα, λοιπόν, εδώ στην Απάνω Σέλιτσα που τους έφεραν, λέει ο πατέρας μου, «Εγώ θα φύγω –τους λέει– θα σας παραλάβω εγώ, ο Αξιωματικός Υπηρεσίας ως το πούμε και θα σας βγάλω εγώ, να σας...»

Οι Γερμανοί όμως –αυτό λέει ο πατέρας μου, ήτανε τίμια η πράξη τους– την κοπέλα την πήρε αξιωματικός, δεν την άφησε να πέσει στα χέρια... δηλαδή από ηθικής πλευράς... Του λέει: «Το κορίτσι;» «Το κορίτσι το 'χει αξιωματικός, δεν το πειράζει κανείς, το πρωί θα το αμολήσουμε κι αυτό». Τη νύχτα, λοιπόν, το παρέλαβε ο Αξιωματικός Υπηρεσίας και τους έφερε από ένα μονοπάτι που ήξερε να μη δούνε τα φυλάκια. Τους λέει: «Φύγετε, τώρα». Άλλωστε, γίνανε μεγάλες συλλήψεις, θα ήτανε μακαρίτηδες τώρα όλοι, καταλάβατε;

Και μετά, ως πούμε, ο ένας πήγε στη μια μεριά, τότε χρωματίσανε, ο άλλος πήγε στην άλλη. Ο πατέρας μου πήγε φυλακή, μετά, όταν γύρισε απ' τους Γερμανούς απάνω, το καλοκαίρι, τον Αύγουστο μήνα έγινε ο μπλόκος που τους πιάσανε. Ο Φάσ-

σος πήρε όπλα πάλι εναντίον των αλλωνών, για ποιόνε τα πήρε; Υπήρχανε και τα παλιά μίσση τα προσωπικά των Πηγαδιών.

• *Δηλαδή;*

– Δηλαδή τα μίσση! Από γυναίκα, από κάποιον έγκλημα που είχε γίνει παλιότερα, μα κι από μια ζημιά ως πούμε, κτηνοτροφική ζημιά. Ήτανε κουτός ο κόσμος! Τσακωνόντουσαν μια φορά κι άρχισαν οι οικογένειες να μη χωνεύονται. Υπήρχανε κι αυτά τα μίσση, τα οποία τελικά καταλήξανε, να πούμε, σε καταστροφή του χωριού. Όλα λίγο πολύ, αλυσίδα το ένα με το άλλο, με το τίποτα γινήκανε αυτά τα μεγάλα, που κανένα άλλο χωριό σαν τα Πηγάδια δεν έχει πάθει τέτοια καταστροφή. Κι αν εξετάσεις, είμαστε τόσος πληθυσμός γινωμένος τώρα. Τα Καλλιανείκα είναι σχεδόν το 95% Πηγαδιώτες, Δολοί είναι ένα 40%, αυτό κάτω που είναι οι Κιτριές, το χωριουδάκι το ξέρεις, είναι ένα 20%. Τα Βαρούσια, αν εξετάσεις από παλιότερη γενιά, μπορώ να σου πω είναι ένα 70%. Στον Κάμπο υπάρχει ένα 10%, στα Σωτηριάνικα ένα 5%, στις Μαντίνειες ένα 8%, εδώ στα Γιαννιτσιάνικα από το Κάστρο, όλη αυτή η περιοχή, αν εξετάσεις και παλιότερα, φερ' ειπείν ο Σφυρίδης, ο καλύτερος, που 'χει το ποδηλατάδικο στην Καλαμάτα, η καταγωγή του είναι από τα Πηγάδια και σ' ένα σημείο το λένε «Στου Γαληνού το Κοτρώνι», εκεί ήτανε το πατρικό τους και ήταν μεγάλος κάμπος και το λέμε ακόμη «Στου Γαληνού το Κοτρώνι», προτού να μπούμε στο χωριό, εκεί που είναι η διασταύρωση, και θέλω να πω ότι έχει γίνει πολύς πληθυσμός, και άφησε στην Αθήνα, όπου πας υπάρχουνε Πηγαδιώτες. Θέλω να πω ότι σήμερα αν τα πράγματα δεν γινόντανε, όλα τα βουνά θα ήταν σκεπασμένα με καλύβια.

• *Μετά, όταν γίνανε αυτά τα γεγονότα, πώς ήτανε οι σχέσεις στο χωριό;*

– Εκτός μια οικογένεια, του Φάσσου με του Κομπότη, ο οποίος ο Κομπότης δεν ήρθε να κατοικήσει μέσα στο χωριό, κάθισε στα χτήματά του, ο Φάσσος ήτανε μες το χωριό, μπορώ να πω όχι και πολύ έτσι σκληρά... ναι μεν ο Φάσσος... άμα ήθελαν να σκοτωθούν μεταξύ τους υπήρχε ο τρόπος, ήταν ελευθερία, μπορούσαν να σκοτωθούνε. Απόφυγε ο ένας τον άλλονε, να συναντιώνται και συνήθως, επειδή οι Κομποταίοι ήτανε πιο αδύνατοι σε ψυχή, ως το πούμε τώρα, ή πιο μορφωμένοι και βλέπανε, «ας κάνουμε και τα στραβά μάτια, ας πάμε από την άλλη μεριά», παραμείνανε έξω από το χωριό που είχαν την περιου-

σία τους, οι οποίοι και μέχρι εκεί ακόμη παραμένουνε στο καλύβι. Δηλαδή, όσο και τα σπίτια ήτανε καμένα τι να κάνανε και στο χωριό και κει δεν ερχόντανε σε επαφές.

Αλλά μετά το χωριό, όπως σας είπα, το γλεντάγαμε μεταξύ μας κι από τη μια μεριά κι από την άλλη, δεν υπήρχανε... Πάντως όμως, το καζανάκι έβραζε μέσα και βράζε διότι έχουνε γίνει πολλά παρέκτροπα και τραγικά. Φερ' ειπείν, όταν το '49 ξεκινήσανε η 9η Μεραρχία, που ήρθε, κι έκανε εκκαθαρίσεις από δω, μια γιαγιά μου, η οποία πήγαινε κι η μάνα μου... ήρθε από δω, πηγάγαμε τότε, είχαμε αχλαδιές, αχλάδια κ.τ.λ., ήταν εποχή που γινόντανε, κ.τ.λ., της λέει: «Πάμε να φέρουμε καν' αχλάδι σου πάνου». Λες και την πήγαινε ο σατανάς. Μέχρι που να ετοιμαστεί η μάνα μου δωχάμου, αυτή πέρασε απέναντι. Μέχρι που να πάει η μάνα μου στην Παναγίτσα, «ε, της λέει, πήγαινε, εγώ δεν έρχομαι». Πάει λοιπόν, ανέβηκε απάνω σε μια αχλαδιά κι έκοβε αχλάδια και το χωριό γεμάτο από ανθρώπους και στρατό. Την πήρανε, μια γρανούλα, θα 'τανε τότε πενήντα χρονών, πενήντα πέντε, την κατεβάσανε, την πελεκήσανε και πήγανε και την πετάξανε ζωντανή, που σταματάνε τ' αυτοκίνητα. Είδες που είναι μια γρανίτσα εκεί, είδες που ήρθε το παιδί της; Δεν ερχότανε τόσα χρόνια, έφερε ένα μάτσο ανθοδέσμη και της πέταξε. Απέφυγε. Σου λέει: «Αν θα πάω κάτω, λίγο-πολύ μετά σαν να λένε ο τάδε έφταιγε, ξέρω γω». Και λίγο να μην έφταιγε, κάποιος παρουσιάζεται και του λέει, σου λέει «Για να πάω σκληρός είμαι, θα αντέξω;» Και είχανε αποχωρήσει οι πιο πολλοί, ως το πούμε, της καταστάσεως αυτής.

Πάντως το καζανάκι βράζει μέσα, δεν ησυχάζει. Δεν ησυχάζει γιατί έτσι εν πάση περιπτώσει είναι τα πράγματα. Έκανε κάποιος κάποια ζημιά, δεν ησυχάζει σήμερα να πει: «Ρε παιδιά, ήρθε μια θύελλα, να τα ξεχάσουμε.» «Όχι», σου λέει. Τόνη βλέπεις και σου κουνιέται, σε μια φάση που θα βρει μια αδυναμία και σε μια αδύνατη στιγμή... Τώρα έχει οικογένειες στα Πηγάδια που έχουνε ξεκληρίσει, αυτοί οι Παγκαίοι που σας λέω, η μάνα σκοτωμένη, ο πατέρας σκοτωμένος, η αδερφή σκοτωμένη, μέινανε τα δυο παιδιά, πήγανε πέρου να προσκυνήσουνε σε κάποια εκκλησία, στη Μάνη πέρα, πήγανε με το αυτοκίνητο, σκοτωθήκανε και αυτοί, ξεκληρίσανε, καλά έχει αφήσει ο ένας απογόνους, αλλά τι να το κάνεις; Είναι άλλες οι φροντίδες που 'χανε...

ΦΗΓΗΤΗΣ Α' (81 ΧΡΟΝΩΝ)

Τα πρώτα χρόνια που πήγατε στην
πλαμάτα τι δουλειά κάνατε; Τα πρώτα
χρόνια που φύγατε από το χωριό.

Τίποτα.

Πώς ζούσατε;

Η γυναίκα μου, που έχει πεθάνει, είχε
έντε έξι γίδες και πούλαγε γάλα. Τότες το
ουλάγανε, τις γίδες τις πηγαίνανε μέσα
στα σοκάκια και τις αρμέγανε στο κάθε
πίτι που πηγαίνανε και δίνανε το γάλα. Εν
μεταξύ, εγώ ήρθα εδώ πια που είχαμε το
πίτι. Είχαμε ποτιστικά, σπέρναμε σιτάρια,
γιατί κάναμε σιτάρια καλά, έκανα τότες
που ήρθα γω – το '52, '53, '54 μέχρι το '60,
σπέρναμε, έκανα 2.000 με 2.500 οκάδες σι-
τάρι, και με κείνα κουβάλαγα την πατάτα
πό δω και διατηρούσαμε τα παιδιά που
ταν μικρά τότες εκεί χάμου. Κατάλαβες;
Αρχίσαμε πια, αγόρασα κάτι εκεί, έφτιαξα
το σπίτι, γιατί δεν είχα τίποτα, δηλαδή τα
παιδιά μου, σαν ήρθα γω από τη φυλακή, τα
ρήκα σε μια καλύβα μέσα και κοιμόντου-
σαν απάνω στ' άχυρα, τέτοια ήταν η κατα-
τροφή γιατί δε μ' άφησαν τίποτα εδώ, το
πίτι μου το κάψανε, δεν πρόλαβε η γυναί-
κα μου να πάρει ούτε ρούχα, ούτε τίποτα,
ουβέρτες και προίκες όπως ήτανε, παίρ-
ανε παλιά τα ρούχα, τίποτα. Ό,τι πρόλα-
βε, κάνα δυο τρία χοντρά ρούχα και κοιμό-
τανε τα παιδιά, μικρά να πούμε που ήτανε,
αλλά κατόπιν αρχίσαμε πια, έβγανε λεφτά
και πια πούλαγε το γάλα, κατάλαβες;

ΛΗΓΗΤΗΣ Γ' (51 ΧΡΟΝΩΝ)

– (...) Από κει κι ύστερα να τι γινόταν,
ιδεοφέ. Ερχόντανε δω οι Χίτες, μπαμ-
πουμι σε πλακώνανε στο ξύλο. Παραπάνω,
μόλις άκουγες και βαρήγανε τον Κουρέα
και δεν ήτανε στη Δεξιά σηκώνοντανε και
ρεύγανε για το Αντάρτικο. Π.χ. του αδελ-
ρού μου του Βασιλή τον πεθερό τον σκοτώ-
νανε στη Γαϊτσιά οι Δεξιοί, έτσι περάσανε
από τα Πηγάδια, μαζέψανε πέντ' έξι, τον
πλακώνουνε στο ξύλο, βάλανε πέντ' έξι
πλην αράδα εκεί, τότε πλακώσανε στο ξύ-
λο, του σπάσανε σωλήνες, χολές, τον πεθά-
νανε. Ένας άλλος, Αγγελής Γερογιάννης,
πως ήταν αφοσιωμένοι εκεί, βάσταγε φαί-
νεται, πιάνει το μονοπάτι, λάκισε κι έφυγε
κι έμεινε μέχρι τελευταία στιγμή στο Β'
Αντάρτικο. Για το Αντάρτικο μιλάμε. Άμα
ξερεις ότι θα φας ξύλο, καθόσουν;

Εν πάση περιπτώσει τα πιο πολλά τα 'χει
κάνει η Δεξιά. Είσαι χωροφύλακας και πας
να πιάσεις τον κλέφτη. Όταν κλέβεις κι
εσύ; Εντάξει, το παιδί μου εμένα έφυγε, πή-
γε στο Αντάρτικο, τώρα το παιδί μου αν εί-

Χορός κάτω από τον πλάτανο τη μέρα του πανηγυριού.

ναι κλέφτης, τι φταίω εγώ; Το παιδί μου να
το πάρει ο νόμος να το βάλει σ' ένα κρατη-
τήριο. Λοιπόν, άντε πιάσ' το, κάνε μια μάχη
και σκοτώσέ το, εγώ φεύγω της ευθύνης
γιατί δε μ' ακούει. Και οι μεγάλοι γνωρίζουνε
ότι το παιχνίδι είναι φτιαγμένο, αλλά
πού; Να 'ρθουνε κάτω; Θα τους σκοτώνανε.
Κατάλαβετε; Εδώ πήγαινε η γραμμή, το λε-
ωφορείο από Καλαμάτα-Κάμπο και ήτανε
της μάνας μου μια αδελφή. Τη βαρέσανε
εδώ πέρα, στα Σωτηριάνικα πιο δώθε, είχα-
νε την ενέδρα οι αντάρτες, βαρέσανε, σκο-
τώσανε τους ανεύθυνους. Θέλεις να σκοτώ-
σεις; Κάνε ένα βράδυ μια ενέδρα και σκο-
τώσε τον αξιωματικό. Αλλά και οι δυο, ο
ένας βάρανε από δω που ήτανε στο Αντάρ-
τικο κι άλλος έκανε πλιάτσικα εκεί, αφήκα-
νε για ασφάλεια και οι δυο του τόπου, προ-
παντός εκεί κάτω, για ασφάλεια του κό-
σμου σκοτώνανε και δεν πληρώνανε που
λες, σκοτώνανε και δε δίνανε αναφορά.
Εδώ στον Κάμπο κρεμάσανε δυο παιδιά, τα
πήραν από το Βαρούσι και τα ξαναφέραν
πάλι κάτω, για το τίποτα. Αθώα τα παιδιά.
Σκοτώνανε ανθρώπους αθώους! Θέλεις να
σκοτώσεις; Τράβα στο βουνό που είναι οι
αντάρτες και σκοτώσε. Τι φταίει το παιδί
του καθενός; Τι φταίει ο γονιός όταν το παι-
δί σηκώνεται και φεύγει; Ήτανε μεγάλο
δράμα τότες... Κι έχουνε και δικαιώματα
σήμερα... Για έναν ο οποίος έχει χάσει έναν
άνθρωπο μέσα από το σπίτι του, είτε από τη
μια μεριά είτε από την άλλη, είναι βαρύ,
γιατί χάθηκε ζωή ανθρώπινη. Για μένα εί-
ναι για το τίποτα. Αν λιγάκι υπήρχε μια λο-
γική, θα υπήρχε ας πούμε... το πρόβλημα θα
λυνόταν. Διότι οι αντάρτες μετά, όταν χτυ-
πήσανε τα Πηγάδια, τα Πηγάδια ήτανε γιο-

μάτα κόσμο, και η Κρούα Βρύση και τα Ριζα-
νά παραπάνω, σου λέει: «Δε θα μας πειρά-
ξετε, δε θα σας πειράξουμε». Μέχρι τελευ-
ταία στιγμή. Σαν τσοπανόπουλα ήτανε.
Όλοι όσοι ήταν απάνου, οι οικογένειές
τους είχανε πάθει. Είχανε ταλαιπωρηθεί.
Κι εγώ αν ήμουν, προσωπικά δε θα 'φην
ούτε πέτρα. Μου 'χανε κάψει σπίτια χωρίς
να φταίω, μόλις έπαιρνα όπλο στα χέρια
μου θα είχα μεραρχία, θα 'κανα ομάδα
κρούσης. Όχι, έτσι είναι.

Λένε τώρα η Άννα, που
σκοτώθηκε κει πέρα, ότι πήγε μια
φορά στη Γαϊτσιά και τη ρώτησε
κάποιος συγγενής της: «Πώς σε
λένε;» «Δε με λένε Άννα, του λέει.
Με λένε Φωτιά και Λάβρα!».
Πολύ σωστά! Γιατί έχω ακούσει
για το σπίτι αυτό, ότι ο πατέρας
της έκοβε ψωμί το Σάββατο για
να μην κόψει την Κυριακή, γιατί
το 'φερε βαρέως σαν εργασία.
Λοιπόν, αυτό το σπίτι να
καταστραφεί; Ποιος ο λόγος; Και
μιλάμε, όταν η Άννα πήγε στο
Αντάρτικο δεν ήτανε παραπάνω
από δεκατριώ-δεκατεσσάρω
χρονών, δεκάξι-δεκαεφτά και
μιλάμε για παιδιά τα οποία δεν
πήγανε στο Αντάρτικο. Τα
κυνηγήσανε. Βαρέσανε τη μάνα
τους, βαρέσανε τον πατέρα τους,
βαρέσανε τον μπάρμπα τους, τι
να κάνανε στο χωριό;

Παραμείνανε, παραμείνανε, μετά πέσανε στα πλαίσια του Ξυδέα. Τους λέγανε: «Θα σας σκοτώσουν, καθίστε εδώ». Μείνανε, μείνανε, μετά έγινε ο διαχωρισμός, εκτεθήκανε γιατί μείνανε ενάντια, μείνανε στο Αντάρτικο, πού να πάνε; Να παραδοθούνε; Θα τους γδέρνανε και δε θα γνωρίζανε, να πούμε, τι σκοπό έχουνε, αν είχανε καλό σκοπό. Αυτή είναι η ιστορία του χωριού. Αλλά, δυστυχώς, δεν μπορούνε να το καταλάβουνε. Μέχρι σήμερα υπάρχουν άνθρωποι που είναι διχασμένοι λόγω της καταστάσεως αυτής, δεν μπορούν να ησυχάσουν...

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Β' (69-70 ΧΡΟΝΩΝ)

(...) Ο Καμαρινέας ήταν ο μόνος ο οποίος επέζησε από τα Τάγματα Ασφαλείας, που είχανε πάει... επέζησε και κατόπιν ήρθανε εδώ κι όσοι βέβαια ήταν δεξιοί τότε αρχίσανε να τον πλαισιώνουνε, και ορισμένα θύματα... και έλεγες, φερ' ειπείν ήσουν οργανωμένος στο ΕΑΜ, «γιατί δεν ήξερα, ήμουν στο κάτω-κάτω της γραφής και αγράμματος», ερχόντανε κατόπιν. «Γιατί ήσουν οργανωμένος;» «Πάρ' τον εσύ...». Μα γιατί είχες τον Α' κουμπάρο, παρ' τότε γιατί είναι στο Αντάρτικο κ.ο.κ. έγινε η κατάσταση. Αν πιθανόν δεν εγινόντανε τα θύματα δω χάμου, ίσως δεν έφτανε σ' αυτό το κατόντι που έφτασε το χωριό, γιατί εδώ, όπως σας είπα, την παλιά εποχή, από τον παππούλη μου είχα ακούσει ότι οι Πηγαδιώτες ήταν πάντα ενωμένοι. Εδώ ήρθε ένα απόσπασμα να πιάσει ένα φυγόδικο, μάλιστα απ' την οικογένεια τη δική μου, είχε 8 χρόνια φυγόδικος αυτός, αλλά ήτανε φυγόδικος... και ήρθε μια φορά ένα απόσπασμα και αυτός χόρρευε... Το απόσπασμα πάει να τον πιάσει, τους πλακώσανε οι γυναίκες, τους κάνανε τουλούμι, τους πήραν και τα όπλα και τους διώξανε... Ξαναγυρίζουν από δω και μαζεύουν... δεν ξέρω πόσους μαζώνουν από δω και τους πηγαίνουνε να, κει πέρα. Και μαζώνονται από Ριζανά, από Κρύα Βρύση μαζώνονται και κυκλώνουνε τον... πώς τον λένε και του λένε: «Ασ' τους τους κρατούμενους». Εξαναγκάστηκε, αφού τα καπέλα τους τους τα βαστήξανε εδώ με τα τουφέκια τους. Αλλά κατόπιν παρήλθαν τα πράγματα και τελευταία η κατάσταση μετά το '49, αφού περάσαμε αυτή τη θιέλλα, μπερδεύτηκε ο κόσμος, γιατί ήταν αγράμματος και δεν ήξερε πού πήγαινε. Εγώ τουλάχιστον αυτό πιστεύω στον εαυτό μου.

(...) και διψασμένοι από την Ιστορία, πάμε για την ελευθερία της πατρίδος, ορισμένοι μπορεί να τα ξέρουνε διαφορετικά, εγώ τι ήξερα; Πατρίδα να την ελευθερώσεις! Έπαιρνα το ντουφέκι και βρισκόμουν στα δεσμά δίχως να ξέρω πού πήγαινα...

• Μετά θα ήτανε μεγάλες οι διχόνοιες βέβαια.

— Ουουου... ήτανε και μέχρι ακόμα είναι, γιατί είναι οι πληγές φρέσκιες, δεν έχουνε κλείσει. Εμένα, τα παιδιά μου φερ' ειπείν με ρωτάγανε τι έγινε ο παππούς τους. Κι έφτασα σε σημείο να τους πω ότι έχει πεθάνει ο παππούς τους! Τι να τους πω; «Ξέρετε, τον έχει σκοτώσει ο τάδε ή ο δείνα;» Θα είναι σαν να τους βάζω κακά πνεύματα. Αν καθόμουνα και τους έλεγα από μικρά από το α ως το ω, κείνος φταίει..., θα τα φανάτιζα περισσότερο...

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Γ' (51 ΧΡΟΝΩΝ)

(...) αυτοί που πήγανε στο Β' Αντάρτικο, εγώ προσωπικά πιστεύω ότι ήτανε πιο διανοούμενοι από μας και δεν πήγανε με κανένανε σκοπό, δηλαδή δεν πήγανε να διώξουνε κάποιον. Και να πάρουνε τι; Εφόσον η Δεξιά ήταν από χωροφύλακας μέχρι και κυβέρνηση στα πράγματα, πώς μπορούσε να πάρει ένας άνθρωπος άοπλος – καλά σήμερα τα Πανεπιστήμια μπορεί να κάνουνε κάτι μονάδες πέντε δω δέκα κει... Όπως είναι οι κλέφτες οι σημερινοί στις πολιτείες, ήτανε και το αντάρτικο αυτό. Δε γνώριζε ο Ξυδέας ή ο Περδικέας, ένας άνθρωπος μορφωμένος όπως λένε και τέρας μορφώσεως και καλός, δε γνώριζε ότι είχε μια αποτυχία; Εγώ συνάντησα ένα γέρο πριν από λίγο καιρό, δυο χρόνια περίπου, σ' ένα καφενείο καθόντουσαν μ' ένα γέρο φίλο μου, με φώναξε: «Είσαι απ' τα Πηγάδια;» Του λέω: «Ναι, Μανιάτης!». «Ξέρεις, μου λέει, ήμουν στο Αντάρτικο και στο Α' και στο Β'». Του 'πα τίνος είμαι... «Γνωρίζω τα μαγαζιά σας», μου λέει, το ένα το άλλο... «Πάω και για το Γ' Αντάρτικο, εγώ βαστάω...». Ογδοντάρης! ... αλλά, ε, ήρθε η συζήτηση, μου λέει: «Συνάντησα τον μπάρμπα σου». Του 'πα τα ονόματα, ε, ήρθε η συζήτηση, του 'πα το όνομα, μου λέει: «Ξέρεις ότι συνάντησα... κάποτε που τον συνάντησά μου

'πε μια κουβέντα και μου κακοφάνηκε». Του λέω: «Τι σου είπε; Κείνος ήτανε καλός άνθρωπος!» «Όταν, μου λέει, τις τελευταίες μέρες που μένανε οι Πηγαδιώτες απάνω οι τσοπάνηδες, είχανε γίνει όλα αυτά τα εγκλήματα, αλλά παραμείνανε στο χωριό, φύγανε το πλείστον οι αριστεροί όσοι είχανε χαρακτηριστεί ως αριστεροί και λακίσανε κι όσοι δεν είχανε ζωντανά. Οι άλλοι παραμείνανε». «Τον ευνάντησα, λέει, μετά το Β' Αντάρτικο». Είχε πάει φυλακή και είχε βγει από τη φυλακή, τον ευνάντησα. Του κάνει: «Ρε Βασίλη...» Αγκαλιαστήκανε, φιληθήκανε και του λέει τώρα ο μπάρμπα μου: «Ρε, του λέει, Γαβρίλη, παραδείγματος χάρη, δε θυμάμαι τ' όνομά του, ρε, του λέει, να πάρεις στραβό δρόμο εσύ;» Τις τελευταίες μέρες, όμως, που γινόταν αποκλεισμός ή αυγά ή πουλιά, όσοι είναι απάνου απάνου, όσοι είναι κάτω κάτω...

(...) αλλά εφόσον έβλεπε και πέρναγε αυτός του λέει: «Φύγε Βασίλη, το παιχνίδι είναι χαμένο». Γυρίζει μετά από έξι επτά χρόνια που ξανασυναντηθήκανε και του λέει: «Πήρες στραβό δρόμο». «Εγώ, ρε, πήρα στραβό δρόμο; Εγώ σου είπα ότι το παιχνίδι χάθηκε και σ' έδιωξα, κανονικά έπρεπε να σε μαντρώσουνε να πάμε όλα παρέα, να φάμε όλη την κακουχία μαζί». Καταλήγω ότι αυτό το Αντάρτικο δεν είχε σκοπό απελευθερώσεως, οι πιο πολλοί πήγανε από φόβο, και εξετάζω οι άνθρωποι που πήγαν από το χωριό μέσα, αλλά όπως έγινε στο χωριό μας έγινε και στο διπλανό και πολλοί που είχανε πάει στη Δεξιά, είχανε πάρει όπλα στο χίτικο, άνθρωποι ήσυχοι, τι τα θέλανε, αλλά φοβούμενοι σου λέει: «Ας πάω στο χίτικο, να πάρω ένα όπλο κει χάμου κι άμα τύχει κανένας να τότε σκοτώσω, τη ρίχνω στον αέρα». Ήσυχοι άνθρωποι, γιατί σου λέει: «Αν δεν πάω θα με σκοτώσεις, μπορεί να με δει κάποιος να με τορπιλίζει, να 'ρθεί να με σκοτώσει, καταλάβετε;» Ήτανε, πώς να το πούμε, ήτανε χρόνια πολύ δύσκολα, χαράς τότε που μπόρεσε και γλίστρησε από το παιχνίδι, παιχνίδι ήταν αυτό, παιχνίδι ναι...

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Γ' (51 ΧΡΟΝΩΝ)

• Οι τωρινοί, όσοι πάνε στα Πηγάδια τώρα, στη γιορτή, είναι άτομα που τότε στα γεγονότα ή και μετά, ας πούμε... είναι κι απ' τις δύο παρατάξεις ή έχει κάπως το πράγμα...

— Ανήκουνε και στις δύο παρατάξεις.

• Μήπως είναι πιο πολλοί από τη μια μεριά;

Μουσικοί, χορευτές, πανηγυριώτες.

Πιο πολλοί είναι από τη μια μεριά, διό-
σαν αριστεροί οι πιο πολλοί έχουνε φύ-
ει, έχουνε πάει Αθήνα, δεξιά κι αριστε-
ά, μα δεν έχει και αριστερούς το χωριό,
ας είπα η ρετσινιά τους είχε πέσει, διότι
άνθρωποι είναι αγράμματοι, τι να μι-
ήσουνε για κομμουνισμό και... πρέπει
α είσαι διαβασμένος. Κείνο που είναι
χουμε απαγορέψει να παίζουνε πολιτι-
ά τραγούδια κι από τη μια μεριά κι από
την άλλη, παίρνουμε τα όργανα, εγώ έχω
ναλάβει, τους λέω: «Δε θα παίξετε πο-
πικό τραγούδι, και να 'ρθει κανένας θα
ους πείτε δεν αφήνω εγώ,
αταλάβατε;». Δε βγαίνει τίποτα με αυ-
ό, αλλά να τι γίνεται: επειδή υπάρχει απ'
λες τις μεριές, το καζανάκι βράζει...
Εβαλες εσύ «Γρίβα σε θέλει ο βασιλιάς»
...χ.: Βάζει ο άλλος του Άρη Βελουχιώτη,
μετά αρχινάει... κατάλαβες; Δεν ξέρεις
ώς θα εξελιχτούνε τα πράγματα. Εδώ κά-
ουμε ένα πανηγυράκι και γενικά έτσι
ρέπει σ' όλα τα πανηγύρια, σ' αυτά τα
ανηγύρια δηλαδή τα οποία είναι σ' αυτή
την κατάσταση και σε όλα γενικά, αλλά
με αυτά όταν πάμε να προσκυνήσουμε
και να γλεντήσουμε δεν είναι θέμα, πολι-
κή όταν θέλεις κάνε στην κάλπη, κάνε
λλού, κάνε έργα να σε δούνε ποιος εί-
αι, έτσι νομίζω ότι είναι.

Την πρώτη χρονιά έρχετ' ένας, βάζει
Γρίβα σε θέλει ο βασιλιάς»... Κάνα δύο
πό την άλλη μεριά... τους λέω: «Ρε παι-
ιά, εμείς έχουμε ξεκινήσει εδώ πάνου»,

εγώ τους λέω, με συγχωρείτε για τη φράση
μου, «έχουμε ξεκολλιαστεί να κατεβάσου-
με τις μπίρες, τα ξύλα και... ήρθατε λοιπόν
δω πάνου ν' αφήσετε μια δραχμή για τον
τόπο σας και άλλη ώρα άντε βρέστε τα». Τέλειωσε το πανηγύρι, δεν έγινε τίποτα,
αλλά αν δεν επέμβαινε κάποιος, κάτι μπο-
ρεί να είχε συμβεί.

Δεν έχουνε τσακωθεί ποτέ στα Πηγάδια
στο πανηγύρι, ποτέ δεν έχει γίνει, ενώ σ'
όλα τ' άλλα πανηγύρια της κοινότητάς μας
τσακώνονται, δηλαδή δημιουργούνται
ορισμένες παρεξηγήσεις, στα Πηγάδια
δεν έχουνε τσακωθεί ποτέ, δεν έχει γίνει
παρεξήγηση.

(...) Οι Πηγαδιώτες έτσι αναζητούνε την
ημέρα αυτή και θέλουνε να πάνε. Βλέ-
πεις μια φορά το χρόνο πάνε στα Πηγά-
δια οι πιο πολλοί. Ή τη μια χρονιά ή την
άλλη, οπωσδήποτε θέλουνε να 'ρθούνε.
Ξέρω γω... Τους φαίνεται ανακουφίζο-
νται, δηλαδή τους δίνει... Ο γνήσιος Πη-
γαδιώτης του δίνει για μια χρονιά ζωή ότι
βρίσκεται στα Πηγάδια. Αυτό έχω διαπι-
στώσει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Νίκου Γ. Σβορώνου, *Επισκόπηση
της Νεοελληνικής Ιστορίας*, εκδ. Θεμέλιο,
Αθήνα, 1985, σελ. 145

2. Ελάχιστες παρεμβάσεις έχουν γίνει
στο λόγο των αφηγητών, μόνο στα σημεία
που αυτό κρίθηκε απαραίτητο για την κα-
λύτερη ροή του λόγου.

Το νόημα της γιορτής

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Γ' (51 ΧΡΟΝΩΝ)

• Για σας, προσωπικά, τι νόημα έχει το
πανηγύρι;

— Εγώ... πηγαίνοντας στα Πηγάδια την ημέ-
ρα του πανηγυριού μου φαίνεται ότι μου τυ-
χαίνει ένα λαχείο, όχι από θρησκευτική πλευ-
ρά, να μην το ρίξουμε ότι είμαι Χριστιανός.
Κείνη την ώρα που πάω να προσκυνήσω στον
Άγιο συγκινούμαι πολύ. Όχι ότι μπορώ να πω
ότι πιστεύω, δηλαδή, αλλά, έτσι μου τη δί-
νει... δηλαδή τώρα να 'βλεπα το χωριό μου να
φτιαχνότανε όπως ήτανε πρώτα κι ας έχανα
τη μισή μου περιουσία, δηλαδή να μπορώ να
επικοινωνώ! Να μου πει ένας: «Μπορείς να
πας στα Πηγάδια, ν' ανοίξεις το μαγαζί του
παππού σου, να 'χεις κόσμο». Όχι πολλή
δουλειά, έτσι να επικοινωνεί ο κόσμος, αυτό
μ' ευχαριστεί κι ας μην είχα τίποτα εγώ προ-
σωπικά, δηλαδή το θέλω. Τώρα είναι άλλοι
άνθρωποι, να, τα παιδιά μου φερ' ειπείν δε
θέλουνε να πάνε καθόλου εκεί πάνω και τ'
αδέλφια μου, ας πούμε, τους αρέσει που συ-
ζητάμε όλοι μωρέ, είναι ο τόπος γεννήσεως,
δε μπορεί δηλαδή όταν έχεις ζήσει και τα λί-
γα σου χρόνια τα παιδικά εκεί μέσα, είναι κά-
πως, είναι μια τροφή. Την ημέρα που πάω,
εκτός την τελευταία ώρα που φεύγει ο κό-
σμος και στενοχωριέμαι και κάθομαι και λέω
ότι μετά από μια ώρα δε θα 'ναι κανένας δω
μέσα, εκείνη την ώρα αρχινάει... παθαίνω
ένα... γίνομαι εκτός εαυτού, δηλαδή μπορώ
να κάνω όποια πράξη κι αν τύχει, δηλαδή δε
θέλω μίλημα καθόλου. Θέλω να καθίσω σε
μια μεριά, να πω τον καφέ, το τσιγάρο μου
και να καθίσω μόνος μου να σκεφτώ. Έχω ξε-
χάσει, μπροστά μου να περπατάει ο κόσμος,
να παίζουνε τα όργανα, δεν ασχολούμαι κα-
θόλου, δηλαδή σαν να μην είναι τίποτα, είμαι
μες την ερημιά και συγκινιέμαι κείνη την ώρα,
όταν φεύγει ο κόσμος. Όπως άλλη μια φορά,
είχα πάει σ' ένα άλλο πανηγύρι πιο πάνω,
στον Άγιο Παντελεήμονα, κι όπως σας είπα
νωρίτερα, πηγαίνανε με τα μουλάρια, έβλε-
πες εκατό μουλάρια, εκατόν πενήντα μουλά-
ρια, ξέρω γω, με τα σεντόνια, οι οποίοι κατέ-
βαιναν από κει, Καλλιαναίοι... οι οποίοι κατέ-
βαιναν απ' τη Γαϊτσία κάτω. Μεις είχαμε πά-
ει από δω με το λεωφορείο. Όχι, τότε δεν εί-
χα πάει με το λεωφορείο, δεν ήτανε λεωφο-

Ο πλάτανος

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Α' (81 ΧΡΟΝΩΝ)

- Αγαπάτε τον πλάτανο, παππού; Θυμάστε πότε έγινε;
- Ο πλάτανος πρέπει να είναι περί τα εκατόν ογδόντα χρόνια.

- Το βρήκατε από πιτσιρίκι εσείς;

— Όχι, δεν τον θυμάμαι. Όπως έχω ακούσει. Έχω ακούσει ποιος τον φύτευσε και πως τον προσέχανε όλοι. Όλο το χωριό τον πρόσεχε αυτόνε σα μικρό παιδί. Πηγαίνανε και τον ποτίζανε και τελευταία του ρίχνανε και κρασί. Ο πλάτανος θα' χει πιει..., τόνους κρασί έχουνε χύσει απάνου σε δαύτονε. Πίνανε οι άνθρωποι τόσα χρόνια, κατάλαβες; Και τον προσέχανε πολύ τον πλάτανο.

Ένας Παυλής, Αναγνώστη τότε λέγανε, υπολογίζω τώρα τα παιδιά του, δεν υπάρχει κανένα. Έπρεπε να 'ναι εκατόν δέκα, εκατόν είκοσι χρονών τα παιδιά τους τώρα, αν ζούσαν... και τι ήτανε, είκοσι χρόνια, τριάντα χρόνια μεγαλύτεροι από μένα, τελευταία... αυτός έπρεπε να 'ναι τώρα εκατόν πενήντα χρόνων, βάλε εκατόν ογδόντα με διακόσια χρόνια.

Κοντέψανε, μια περίπτωσης, κοντέψανε να λιντσάρουνε δυο χωροφύλακες. Το απέναντι μέρος, απέναντι απ' την πλατεία καθόντανε. Ήτανε ένα μαγαζί. Στέκει ένας μια μαχαιριά! «Αδερφέ μου! Συ ήσουνα που τότε βάρεσες!» Πέφτουνε όλοι απάνω στο χωροφύλακα... «Εμείς τότε προσέχουμε σαν παιδί μας να τον αναστήσουμε κι εσύ...», γιατί ξέρεις η σφαίρα κάνει λάβωμα μέσα, λαβώνει πολύ, κουρώνει, πώς το λέμε, κατάλαβες; Αυτό όμως ήτανε διαμπερές και έκλεισε μέσα και δεν του 'δειξε, δεν ήτανε τόσο χοντρός, πάνε χρόνια, ήτανε πιο μικρός... και δοκιμάζανε να δούνε αν τον περάσει... ήτανε μικρός και δεν του 'μεινε σημάδι να κουρώσει. Τον προσέχανε πολύ.

ρείο τότε. Έχω ανέβει κι εγώ και κάθομαι πίσω από την εκκλησία και κοιτάω το δρομάκι που πήγαινε για τα Πηγάδια κάτω. Μια ακτίνα δράσεως τρεις χιλιάδες μέτρα, έβλεπες δυο, τρία μουλάρια δω με τα σεντόνια, πεντ'-έξι πιο πέρα, μέσα στο τοπίο εκείνο, ας πούμε έβλεπες μια ζωή. Μετά από λίγα χρόνια —διότι δεν έχω πάει και πολλές φορές κει πάνω στο πανηγύρι, έχω πάει πεντ'-έξι φορές όλες κι όλες— μετά από λίγα χρόνια ξαναπήγα με το λεωφορείο από δω, κάθισα πάλι στο ίδιο σημείο, κοιτάω να περάσει κανένα μουλάρι, έτσι να θυμηθώ εκείνη τη διαδρομή. Έβλεπε το μάτι σου, θα συνάντησα γύρω τα εξήντα μουλάρια, τρία από δω, πέντε από κει. Παρέες-παρέες όπως φεύγανε. Καμιά φορά κοι-

τάω, ένας μπάρμπας μου έφευγε μισομεθυσμένος σε κείνο το δρομάκι, έκανε τσικ τσικ και πήγαινε... Κείνη την ώρα συγκινήθηκα που έφυγε κείνο το παλιό και ήρθε όλος ο κόσμος να πούμε με τα λεωφορεία, με σκόνη, με βουές, με φασαρίες, κατάλαβες; Έβλεπες τώρα απ' τον Παντελεήμονα μέχρι το... πού ήτανε κάτω στα Πηγάδια, να βλέπεις όλο το μέρος ανοιχτό, τρία, τέσσερα μουλάρια, τρία μουλάρια, δύο μουλάρια, αναλόγως τις παρέες που είχαν έρθει, με τα σεντόνια τους, δείχνανε πια και μετά από λίγα χρόνια είχε χαθεί αυτό. Ξέρεις πόσο μου στοίχισε και συγκινήθηκα; Θα μου πεις τώρα, ένα ανθρωπάκι μόνο να φεύγει για κάτω, προς τα κείνο το μέρος; Ήτανε συγκινητικό...

Άμα θυμηθώ...

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Α' (81 ΧΡΟΝΩΝ)

- Παππού, για σας τι νόημα έχει η γιορτή που κάνετε στα Πηγάδια; Αυτό θέλω να μου πείτε.

— Δε μπορώ να μιλήσω.

- Τι νόημα έχει η γιορτή;

— Δε μπορώ...

- Παππού, γιατί δε θέλετε να μιλάτε για τα Πηγάδια;

(Απαντάει ο γιος): Στενοχωριέται.

- Γιατί δε θέλετε να μιλάτε, στενοχωριόσαστε;

— Δεν κατάλαβα.

(Απαντάει ο γιος): Γιατί δε θέλεις να μιλήσεις για το χωριό σου; Στενοχωριέσαι; Πώς το θυμάσαι; Πώς το βλέπεις σήμερα;

— Τι θυμάμαι! Άμα θυμηθώ, που θυμάμαι για ανθρώπους και είμαι 80 χρονών — 82, 60 χρονών άνθρωποι έχουν φύγει, 150 άνθρωποι που έτρωγα και έπινα και γλένταγα μαζί τους, 150 άνθρωποι! Τους θυμάμαι όλους αυτούς τώρα. Πολλές φορές τους βλέπω στον ύπνο μου και τώρα τα τωρινά δε βλέπω τίποτα. Οι σκέψεις μου εμένα όταν κοιμάμαι... και τώρα που κάθομαι εδώ χάμου, άμα είμαι αυτός... δε θα 'ναι δω στην τοπική αυτή, θα 'ναι στην παλιά, πώς περνάγανε, πού πήγαινα, τι έκανα... αυτά. Για το κυνήγι, που κυνηγάγαμε κ.λπ. Ήταν έτσι η ζωή.

Είχαμε δυο γέρους, ο ένας έμενε στο κάτω μέρος του χωριού κι ο άλλος έμενε στο πάνω μέρος του χωριού. Ο ένας ήτανε Κακαλέτρης κι ο άλλος ήτανε Κουκούτσης. Αυτοί πίνανε κρασί μαζί, δε χωρίζανε, που λέει ο λόγος, ούτε τη νύχτα ούτε την ημέρα. Όταν ερχόντανε στο μαγαζί το κάτω, «πού είναι ο Παναγιώτης, μου λέγανε, Νικολή;». «Δεν ήρθε ακόμη». Κι έβγαινε κει πάνω που πρωτοκατεβαίνουμε στα σπίτια, κατάλαβες; Γιατί το σπίτι του ήτανε στην πάνω μεριά, προς το δάσος και φωνάζει: «Πού 'σαι, αδερφέ;». Δεν του 'λεγε Παναγιώτης, «Πού 'σαι αδερφέ...». «Ναι, έφτασα, έκανε αυτός». Μιλάγανε, ξέρεις τώρα παλιά, έφτασα. Πιλάλα, λοιπόν, ερχούντανε, καθούντανε χάμου... Δώ' μου ένα δραμάκι, ήτανε πενηνταράκια τότε, κατοσταράκια και μισές οκάδες. Δώσ' μου το ένα, δώσ' μου το άλλο, όλο δραμάκια, δραμάκια. Πίνανε καμιά δεκαπενταριά-είκοσι, μέχρι που μισοκοιμούντανε, κι από κει χωρίζανε. Τέτοια αγάπη είχανε, καταλάβατε; Αγαπιούντανε πολύ το χωριό. Λίγοι ήτανε που ήτανε έτσι ανάποδοι. Οι άλλοι δεν ήτανε πολύ...»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ 1999

1. Μάρκος Μέσκος
Μαύρο Δάσος. Ποιήματα 1958-1986
 2. Μάρκος Μέσκος
Στον ίσκιο της γης
 3. Μάρκος Μέσκος
Χαιρετισμοί
 4. Ευγένιος Αρανίτσης
Η θάλασσα
 5. Δημήτρης Δασκαλόπουλος
Σκοτεινή Πανσέληνος
 6. Ε. Περικλέους-Παπαδοπούλου
Ανακάλυμαν - Ποίηση στην Κυπριακή διάλεκτο
 7. Χάρης Βλαβιανός
Ο άγγελος της ιστορίας
 8. Ποιητές της Γαλλόφωνης Ελβετίας
 9. Μάριος Μαρκίδης
Βαποράκια
 10. Πέτρος Μοροζίνης
Στην άκρη σ' ένα βράχο
 11. Γεράσιμος Π. Δουβίτσας
Το όγδοο χρώμα
 12. Μαρία Τοπάλη
Σερβίτσιο Τσαγιού
 13. Θανάσης Κωσταβάρας
Η μακρινή άγνωστη χώρα
 14. Θανάσης Παπαθανασόπουλος
Θερσίτης Θερσανέμης
 15. Μανόλης Πρατικάκης
Αφημένα ήσυχα στη χλόη
 16. Ευγενία Λουπάκη
Ανάμεσα σε δυο καλοκαίρια
 17. Τζων Άσμπερυ
Αντοπροσωπογραφία σε κυρτό κάτοπτρο
- Περιοδικό ΠΟΙΗΣΗ
Τεύχη 13 και 14

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

...Η κιβωτός της ποίησης

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10680

ΤΗΛ. 3607.744 • FAX 3623.093 • E-mail: nefeli-p@otenet.gr

Κώστας Σωτηρίου

Ο ΠΑΝΑΜΑΣ

(ΑΦΗΓΗΜΑΤΑ)

ΚΩΣΤΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ο παναμάς

ΝΕΦΕΛΗ

Με φόντο το τεχνητό λευκό του χαρτιού, οι ήρωες του Κ.Σ. μιλούν για τον εαυτό τους, για τις στιγμές τους, για τη ζωή τους, για τις συμβάσεις τους. Το μόνο που τους συνδέει είναι η ίδια η πόλη αυτό δηλαδή που την ίδια στιγμή τους διαφοροποιεί, τους αποξενώνει, τους ενοχλεί, τους αφομοιώνει, τους εμπαίζει. Λένε αυτό που έχουν στο μυαλό τους χωρίς περιστροφές, εξομολογούνται, διαμαρτύρονται, χλευάζουν, εκδικούνται, βρίζουν, περιπαίζονται.

Τα αφηγήματα αυτά, αφορούν αποκλειστικά τους ανθρώπους της πόλης, με την έννοια ότι σε αυτούς αναφέρονται, ενώ ταυτόχρονα εμμένουν σε κώδικες και παραδοχές που, στην πραγματικότητα, μόνον αυτοί μπορούν να νιώσουν.

ΕΠΙΣΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Κοντραπόστο

Αφηγήματα της πόλης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10680

ΤΗΛ. 3607.744 • FAX 3623.093 • E-mail: nefeli-p@otenet.gr

Η ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΦΗΣΕ, ΠΗΡΕ ΜΑΖΙ ΤΗΣ ΤΙΣ ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΕΚΔΕΣΕΙΣ ΤΟΥ Π. ΧΑΝΔΡΗ, ΤΟΥ Γ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ, ΤΗΣ ΛΕΛ. ΚΥΡΙΑΖΗ, ΤΟΥ Γ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ, ΤΟΥ Δ. ΤΑΝΤΑΝΟΖΗ, ΤΟΥ ΑΛ. ΨΥΧΟΥΛΗ, ΤΟΥ Ν. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ ΕΝΩ Η ΝΕΑ ΜΑΣ ΕΦΕΡΕ ΤΡΕΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΕΡΓΩΝ ΠΟΥ ΙΣΟΜΟΙΡΑΖΟΝΤΑΙ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΛΟΓΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΠΟΥ ΣΥΝΙΣΤΟΥΝ ΓΛΩΣΣΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΟΑΣΗ ΣΕ ΜΙΑΝ ΕΠΟΧΗ ΠΑΡΑΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΙΑΣ.

Η χρονιά που μας άφησε, πήρε μαζί της τις πολύ σημαντικές εκδόσεις του Π. Χανδρή, του Γ. Χατζημιχάλη, της Λελ. Κυριαζή, του Γ. Σαμοθράκη, του Δ. Ταντανόζη, του Αλ. Ψυχούλη, του Ν. Χαραλαμπίδη ενώ η νέα μας έφερε τρεις ενότητες έργων που ισομοιράζονται ανάμεσα στο λόγο και την εικόνα και που συνιστούν γλωσσοκεντρική εικαστική οάση σε μιαν εποχή παράνοιας και ανίας.

Γλωσσαλγία

του Μάνου Στεφανίδη

Κι ως έχανα τις διαστάσεις ολότελα
βγαλμένος απ' την αθώα προοπτική μου
στης ερημιάς αφέθηκα την κόψη
Ν. Καρούζος

Όσο κι αν ο κόσμος (και η γλώσσα) των εικόνων είναι διεθνής αλλά τόσο η κατασκευή (των εικόνων) και η εννοημάτωσή τους έχουν και τόπο και χρόνο. Ιδιαίτερα στην πατρίδα μας η εικαστική παραγωγή, όταν θέλει να ξεφύγει από τον φλύαρο υποκειμενισμό ή τις αγοραία μοντερνίζουσες μόδες, δεν μπορεί παρά να επηρεάζεται από την βαρύτερη ωρίμανση και ως πατριδογνωστική διαδικασία. Τα γλωσσικά αρχέτυπα επηρεάζουν την εικονοποιία άραγε ή το αντίστροφο; Όπως και να 'χει το πράγμα, αν υπάρχει ένας χαρακτήρας και μια ταυτότητα στην εγχώρια σχολή, τούτη οφείλεται στην κοινή γλωσσι-

κή συνείδηση και σ' ό,τι αυτή μπορεί να σημαίνει σ' επίπεδο κοινωνιολογικό, ιστορικό, εκφραστικό, ψυχαναλυτικό...

Η εξέλιξη του γλωσσικού μας συστήματος συναφομοίωσε έναν τεράστιο όγκο πολιτιστικών και ιδεολογικών πληροφοριών έτσι ώστε ν' αποτελεί (η εξέλιξη αυτή) την ραχοκοκαλιά και τον δομικό χαρακτήρα της όποιας πολιτιστικής μας ιδιαιτερότητας. Κι ο Σολωμός λ.χ. ή ο Κάλβος ή ο Παπαδιαμάντης ή ο Καρούζος ή η Δημουλά δεν ανιχνεύονται στη σύγχρονη μουσική, το θέατρο ή τα εικαστικά μας τόσο το χειρότερο γι' αυτά και για τους θεράποντές τους.

Είναι όμως έτσι τα πράγματα;

Νίκος Αλεξίου

«Εταξίδευσε πλέον των είκοσι ετών από χώρας εις χώραν, υπέφερε πολλούς πειρασμούς επί γης και θαλάσσης και όλα όσα

είδε, τα παρατήρησε μετ' ακριβείας δια της λαμπράς του σοφίας, όλα δι' όσα οι Ρωμαίοι και οι Έλληνες δι' όσα το παρελθόν και το παρόν ήσαν περίφημα· ναούς, μονάς και την ωραιότητα των πόλεων, τα βάθη των κοιλάδων και τα ύψη των ορέων δια της οδοιπορίας και διανοήσεως, ανεμέτρησε και κατέστησε δια της γραφίδος γνωστά εις την πατρίδα του».

Πρόκειται για το επιτύμβιο κείμενο στη μνήμη του μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβις Μπάρσκι (1701-1747) που τάφηκε στο Κίεβο (μετάφρ. Ανδρέου Στυλιανού). Ο Μπάρσκι ταξίδεψε στην Παλαιστίνη, την Κωνσταντινούπολη, το Άγιον Όρος (1744), την Αττική, ιχνογραφώντας με λαϊκή χάρη και με λόγια λεπτομέρεια ό,τι τον συγκινούσε. Τα σχέδια αυτά εξέδωσε ο Ν. Barsoukon στην Αγία Πετρούπολη το 1885-7 με έξοδα της «Ορθόδοξης Παλαιστινιακής Εταιρείας» και σήμερα τ' αντιγράφει ο Ν. Αλεξίου στη γκαλερί 3 ως ένα μετα-κείμενο ευλάβειας, άσκησης και ενόρασης. Ο ζωγράφος επιλέγει να διασχίσει το μέλλον επανεφευρίσκοντας το παρελθόν και περιηγούμενος με το κοντύλι του όσα είδε και θαύμασε ο Ρωσοπολωνός αναχωρητής του 18ου αι. Ο οποίος και περιγράφει έτσι γλαφυρά την ανάβαση από τη Γιάφα στα Ιεροσόλυμα: «... Μερικοί σε καμήλες, άλλοι σε φορεία ενώ εμείς στο όνομα του Θεού πεζοί...».

Ο Αλεξίου αντιγράφει τα 17 μοναστήρια απ' τον Άθω του Μπάρσκι σε οκτώ μοναδικά αντίγραφα το καθένα, χρησιμοποιώντας νερόχρωμα σε απορροφητικό χαρτί. Αποτέλεσμα αυτού είναι το ένα σχέδιο να «ποτίζει» το άλλο και τελικά τα τοπία και οι φιγούρες των μοναστηριών να εξαχνώνονται και ν' αντιλαμβάνονται στους ουρανούς μέσα σε μιαν σχεδιαστική πάχνη.

Τα όρια της αντιγραφής και της ανα-δημιουργίας συγχέονται, όπως συγχέεται η συγκίνηση με το δέος και η γνώση με τη μετάνοια. Ο Αλεξίου εδώ κάνει ό,τι κάνει ο κάθε δόκιμος αγιογράφος: αντιγράφει προς άσκηση και παραμυθιάν. Συγχρόνως όμως ταξιδεύει και φιλοτεχνεί τοπία με τον πιο έγκυρο τρόπο των ζωγράφων· δηλαδή κοιτάζοντας και σχολιάζοντας έργα άλλων ζωγράφων. Στην πραγματικότητα μονάχα ο πρώτος ζωγράφος επί της γης είδε, και ζωγράφιζε τον κόσμο· οι επόμενοι έβλεπαν και ζωγράφιζαν τα έργα εκείνου. Είναι πάντως χαρακτηριστικό ότι και ο Θεόφιλος Χατζημιχαήλ αντιγράφει γύρω στο 1930 πάνω σε δίμιτο συνθέσεις από τα εικονογραφημένα προσκυνητάρια των Αγίων Τόπων, όπως λ.χ. την «Χρυσή Πύλη» ή την Ιε-

ιχώ και την Αυλή του Ναού της Αναστά-
εως. Ο Αλεξίου ταυτίζεται με τον Μπάρ-
κι και γίνεται ένας μοναχός-περιηγητής-
ωγράφος εκτός χρόνου και εντός τόπου.
Τα χέρια του τα βράχια και οι λόφοι του
λθω γίνονται «τα ξεροσφύρια του Θεού»
πως ονόμαζε ο Καρούζος τις πέτρες της
Υδρας. Και αιφνιδίως επιφαίνεται το μα-
ικό των πραγμάτων.

Μανώλης Ζαχαριουδάκης

Η σειρά «Πάπισσα Ιωάννα II» αποτελεί
την συνέχεια της ενότητας που παρουσιά-
στηκε στην Art Athina '98 από την γκαλερί
Astra (Δες σχετικά στο *Αντί*). Εδώ ο Ζαχα-
ριουδάκης επανέρχεται σ' ένα πρωτεϊκό
κείμενο της εθνικής μας λογοτεχνίας και
αυτοσχεδιάζει χρησιμοποιώντας κόμικς,
computer, τέμπλες, φωτογραφίες και
εντυπώσεις video. Η τωρινή έκθεση έχει
τον υπότιτλο «Όνειρα» και αξιοποιεί ως
συμβατικά πρότυπα την Γκουίνεθ Πάλτρο-
ου από τον «Ερωτευμένο Σαίξπηρ» αλλά
και τις κούκλες Μπάρεπι και Μουλάν.
Ετσι ο ζωγράφος καταφέρνει να ταξιδέ-
ρει την ηρωίδα του παπικού μεσαίωνα και
του κειμένου του 19ου στο σήμερα και στις
πολύτροπες εκφράσεις του. Ο Ζαχαριου-
δάκης ακόμη και στα μεγάλα του λάδια
κατ' ουσίαν δείχνει μακέτες ενός μελλο-
γικού «μεγάλου» έργου. Ή μήπως το έρ-

γο ήδη υπάρχει και είναι η αίσθηση που
έχουμε στο μυαλό μας σχετικά με την «πά-
πισσα» του Ροϊδη; Εδώ βέβαια δεν πρό-
κειται για κάποια εικονογράφηση αλλά
μάλλον για το εικαστικό πάρισο ενός
γλωσσολογικού φαινομένου, για τη νο-
σταλγία ενός ιδιώματος τόσο κρουστού
—όπως είναι το μοναδικό ύφος του Ροϊδη—
και συγχρόνως τόσο ξένου για τον σημερι-
νό μέσο αναγνώστη.

Αυτό μάλιστα που με συγκίνησε στον
Ζαχαριουδάκη, είναι αφενός η ισοτιμία
που δίνει στο κείμενο του παρελθόντος
και στο δικό του σύγχρονο έργο και αφε-
τέρου ότι επιτρέπει στο παρελθόν να
υπάρξει ακέραιο μεν, χωρίς φολκλορίστι-
κες παραχωρήσεις δε. Όπως συνέβαινε
στον «Ερωτευμένο Σαίξπηρ» που μέσα
από μια φανταστική κατασκευή το ελιστα-
βητιανό θέατρο γινόταν οικείο στον αρκε-
τά χαλασμένο, ανυπόμονο και ημιμαθή
σημερινό θεατή. Μπράβο λοιπόν στον Ζα-
χαριουδάκη που μπορεί να ονειρεύεται με
cd-rom, τρισδιάστατες φωτογραφίες, υπο-
λογιστές κ.λπ. δουλεύοντας στη φοβερή
προγιαγιά ζωγραφική και εμπνεόμενος
από κείμενα που ανήκουν, τόσο στην επο-
χή τους όσο και στο μέλλον. Κι όλα αυτά
χωρίς μεταμοντέρνες παραχωρήσεις ή
αφελείς διδακτισμούς.

Ή σήμερα ως αύριο και ως χθες που

έλεγε ο Εμπειρικός αλλά και όλοι οι οξυ-
δερκείς μοντερνιστές. Μετά τον Beowulf ο
Ζαχαριουδάκης υιοθετεί ένα ελληνικό
Sturm und Drang και δημιουργικά συνεχί-
ζει.

Άγγελος Παπαδημητρίου

Στις «Νέες Μορφές» ο ηθοποιός, τρα-
γουδιστής, κομπέρ, εικαστικός Παπαδη-
μητρίου —το δαιμόνιο της γενιάς του— πα-
ρουσιάζει ως τις 15 Ιανουαρίου την πιο δι-
εισδυτική και φιλόδοξη έκθεσή του. Θέμα
ή πρόσχημα ο ελάσσων λυρικός ποιητής
Ναπολέον Λαπαθιώτης, αφορμή η σχετι-
κή μελέτη του σκηνοθέτη Τάκη Σπετσιώτη
με τίτλο «Χαίρε Ναπολέον» που κυκλοφό-
ρησε η «Άγρα», και ουσία η εμμονή του
Παπαδημητρίου στη νοσηρότητα των εικό-
νων και στον αισθητισμό του λόγου. Ακό-
μη η αφοσίωσή του στον κόσμο του Μεσο-
πολέμου και των πρώτων μετακατοχικών
χρόνων, έναν κόσμο στέρησης, μικροαστι-
κών απωθημένων και βουλιμικής επιθυ-
μίας για ζωή.

Ο Παπαδημητρίου υποδύεται ρόλους
υπερβαίνοντας κατά πολύ το εύθραστο
του πορσελάνινου υλικού του (που δεν εί-
ναι όμως πορσελάνη αλλά κι αυτό παίζει
ένα ρόλο). Είναι αρκούντως σκληρός,
σαρκαστής και εικονοκλάστης. Η ιδέα
του μικροαστικού μπιμπελό έχει προ πολ-
λού καταστεί στο έργο του βελούδιнос
εφιάλτης. Η προσήλωσή του στο kitsch
αποτελεί ένα σχόλιο για τη γλώσσα, τον
τόπο, την αδιέξοδη καθημερινότητα, την
πανταχού παρούσα αναξιοκρατία, την
αν-αισθησία θεσμών και προσώπων. Ο
Παπαδημητρίου υποκρίνεται πως αγαπά-
ει ό,τι βαθύτατα μισεί και περιφρονεί.
Αυτό είναι η επιτυχία του κι ο πιο αποτε-
λεσματικός του ρόλος. Πολύ πιο πριν απ'
τους Αμερικανούς νεο-ποπ και την kitsch
ευτυία του Jeff Koons ο ίδιος έχει κατα-
δυθεί στην ψυχωσική συμπεριφορά των
εγκλωβισμένων στα διαμερίσματα της
αντιπαροχής και των εξασφαλισμένων
από την προοπτική του ΙΚΑ συμπατριω-
τών μας. Ανάμεσα στα έργα του ξεχωρί-
ζει την αναπαράσταση της Ακρόπολης με
τ' Αναφώτικα και την Πλάκα. Σ' αυτήν
αντανάκλαται όλη η επιπολής ιδεολογία
του επίσημου κράτους των Νεοελλήνων
οι οποίοι μην όντας απόλυτα σίγουροι για
την καταγωγή και την ιστορία τους κόλλη-
σαν το πρόσφυμα —νέο σε κάθε τους εκ-
δήλωση. Δες και οι απόγονοι του Πιπίνου
του Βραχύ, του Όττο ή του Βιργίλιου λέ-
γονται νεο-Φράγκοι ή νεο-Λατίνοι ή νεο-

Μανώλης Ζαχαριουδάκης

• ΝΗΣΙΔΕΣ •

• Νόρμαν Κον

Αγώνες για την έλευση της χιλιετούς βασιλείας του Θεού: Επαναστάτες χλιαστές και μυστικιστές αναρχικοί του Μεσαίωνα

• Λιούις Μάμφορντ

Η ιστορία των ουτοπιών

Οι μεταμορφώσεις του ανθρώπου
Τέχνη και τεχνική

• Μαρία Λουίζα Μπερνέρι

Περιήγηση στην Ουτοπία

• Μάρτιν Μπούμπερ

Μονοπάτια στην Ουτοπία

• Γκόγια

Οι συμφορές του πολέμου

• Γκρος

Το πρόσωπο της άρχουσας τάξης

• Μάλεθιτς

Η τεμπελιά,
πραγματική αλήθεια
του ανθρώπου

• Χάννα Άρεντ

Άνθρωποι σε ζοφερούς καιρούς
(Λούξεμπουργκ, Μπένγιαμιν, Μπρεχτ)

• Πάτρικ Μπράντλιντζερ

Άρτος και θεάματα: Θεωρίες για την μαζική
κουλτούρα ως κοινωνική παρακμή

• Ιβάν Ίλλιτς

Για τις ανάγκες του ανθρώπου σήμερα

• Φρίντριχ Νίτσε

Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα
Πέρα από το καλό και το κακό

• Μαρκ Φερρό

Η ιστορία υπό επιτήρηση

Από τα σοβιέτ στον γραφειοκρατικό κομμουνισμό

• Χρίστος Τσολάκης

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική (δύο τόμοι)

• Γιώργος Χουρμουζιάδης

Λόγια από χώμα

• Τόμας Μπέρνχαρντ

Οι Φτηνοφαγάδες

• Γιάν Νέρουντα

Ιστορίες από την παλιά Πράγα

• Άνα Νόθακ

Οι ατυχίες της ψυχής

• Πιέρ-Πάολο Παζολίνι

Μυθοπλασία

• Ετέλ Αντνάν

Περί πόλεων και γυναικών

• Μαρία Κέντρου-Αγαθοπούλου

Δοκίμια και δοκιμασίες

• Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Γουτού Γουπατού

• ΝΗΣΙΔΕΣ •

Τηλ. 0424-23277, 23283
37003 Σκόπελος 031-263363

Άγγελος Παπαδημητρίου

Γερμανοί. Ο Παπαδημητρίου, νιτσεικός κατά βάθος, στήνει μια ρομαντική μυστική λίμνη στη ρίζα του Ιερού Βράχου ενθουμούμενος τη μυκηναϊκή κιστέρνα και προφητεύοντας την τηλεοπτική «αποθέωση» του μνημείου κατά τις γιορτές του Millennium. Ο ανδριάντας του Λαπαθιώτη κυριαρχεί παρά το μινιατουριστικό μέγεθος, ενώ το όλο κλίμα με τον κλειστοφοβικό χαρακτήρα του παραπέμπει περισσότερο στον Καβάφη και την ιδιότυπη περί ιστορίας αντίληψή του. Αν κανείς αντιμετωπίσει τις συνθέσεις αυτές ως απλά χιουμοριστικές ή πεζολογικές θα έχει αποτελέσει το βαθύτερο νόημά τους. Η έκπληξη όμως της έκθεσης είναι το ότι ο καλλιτέχνης, καθόλου σοβαροφανής ή έμφοβος του κρατούντος συστήματος εξουσίας, αποφασίζει να σαρκάσει πρόσωπα και καταστάσεις της τρέχουσας ει-

καστικής ζωής. Έτσι σατιρίζονται ο Τέτοσης, ο Κεσσάνης, ο Καντάρης, ο Ν. Ξυδάκης, η Σάνια Παπά ενώ η πολυδύναμη στην αδυναμία της διευθύντρια της Πινακοθήκης, σφραγίδα πλέον της συντήρησης ενγένη στα καλλιτεχνικά πράγματα του τόπου, παρουσιάζεται ως «Η Οσία Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα» (Θεοτοκοπούλου) θριαμβεύουσα επί του Δαίμονος του Κομμουνιστικού ντερισμού!

Κι εδώ πάλι έχουμε την παρουσία ενός ιδιότυπου Sturm υπό Drang, μιας καταγίδας και μιας παφίχροιας δηλαδή, που εναλλάσσει το ηρωικό και το ευτελές εις αναζήτηση της χαμένης ουτοπίας. Επίσης η νοσταλγία του παλαιού ήθους μετατρέπεται σε ποιητική γλωσσαλγία και αίτημα επιτακτικής ανανέωσης.

Το θέατρο εν θεάτρω του Παπαδημητρίου, τέλος, ανεπαισθήτως καταπιάνεται με τα ερωτήματα της ζωής και του θανάτου ως αναπόσπαστων παραμέτρων της τέχνης και ως μεταφυσικών προεκτάσεων της ανθρώπινης ανέχειας. Ο ίδιος προβληματίζεται σχετικά με τις αιτίες της τόσο μικρής απήχησης που έχει η εικαστική δημιουργία στην ευρύτερη νεοελληνική κοινωνία ανιχνεύει τους γλωσσολογικούς χαρακτήρες της τέχνης του και προτείνει το ιδανικό αντίδοτο στην υφέρπουσα κρίση: το εαυτό του!

Οι μεγάλες μου ιδέες για τον θάνατο
μοιάζουν, αλήθεια, με τα σχοινιά
των πηγαδιών
όπου τεντώνονται απ' τους γεμάτους
κουβάδες...

(Ν. Καρούζος)

Μια εύκολα παρατιθέμενη κατηγοριοποίηση μουσικών τάσεων θα διαγραφόταν ικανοποιητικά και πάντως χωρίς ευδυσκρίσια στο πλαίσιο της δεκαετίας ή του αιώνα. Αλλά καθώς δεκάδες σχετικές αναφορές έχουν ήδη βρει χώρο στις σελίδες του Τύπου ελέω χιλιετίας, οι κοινοτοπίες ενδέχεται να μην αφήσουν κανένα περιθώριο για κάποια συμπεράσματα, ενδείξεις ή έστω προοπτικές για τη μουσική δημιουργία που "ακουμπά" το παρόν και προσβλέπει στο μέλλον.

Στο περιθώριο του χρόνου

του Βασίλη Ρούβαλη

Γα όποια καλύτερα cd, οι καλλιτέχνες με τις μεγαλύτερες πωλήσεις, τα πρόσωπα με τη μεγαλύτερη προεκκλημένη εντύπωση, το μουσικό γεγονός της χρονιάς και της δεκαετίας, τα κάθε γής μουσικά αλμανάκ και τα αφιερώματα συν μπει στο καλούπι της λίστας ωσάν μομάχοι για -ποιος ξέρει- κάθε τι άλλο παρ' ός της ουσιαστικής καταξίωσης και τοποτησής τους με σοβαρά εχέγγυα ποιότητας αποδοχής σε μέλλοντα χρόνο. Αυτό που διαφέρει κυρίως τους ακροατές της μουσικής είναι τα έργα που συντονισμένα απευθύνονται στο αισθητήριο ακρόασης κι απόλαυσης που ο καθείς καλλιεργεί ατομικά ή ενερνίζεται βάσει κάποιων κοινών δεδομένων. Κι αν η κυκλοφορία δίσκων αναφοράς και κάθε μουσικό ύφος ή τάση είναι αυξημένη ή φθίνουσα κάθε χρόνο, τελικά ελάχιστη

σημασία έχει. Ως εκ τούτου, το θέμα είναι σ' αυτόν τον καταναλωτικό πακτωλό (καινοφανές σημείο της δεκαετίας που έφυγε) να αναβρίσκονται εκείνες οι αιχμές που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για ένα βήμα εμπρός, μια νότα ή μια ιδέα που θα φέρει τη μουσική έκφραση εγγύτερα στις ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου αλλά και θα αναδείξει τον εκλεπτισμό, τη φρεσκάδα, την ποιότητα που τόσο βέβηλα υποβιβάζονται από την ευκολία της κενότητας και τη φλύαρη επιφανειακότητα.

Τι μπορεί λοιπόν να αναμένεται από τη μουσική δημιουργία για τα επόμενα χρόνια; Η μόνη ασφαλής ένδειξη είναι η τάση επιστροφής σε σταθερές αξίες του παρελθόντος. Εάν τούτο δηλώνει καλλιτεχνική ανασχεση ή εμπειριέχει γόνιμους βλαστούς για τη μουσική του αύριο, θα γίνει γνωστό αργό-

τερα. Οι μουσικές κοινής καταναλωτικής χρήσης φθίνουν σταθερά: η χορευτική ποπ, το εμπορικό ροκ εν ρολ, η σαχλή soul των δορυφορικών καναλιών, αναμασούν πεπατημένες εμπορικής προβολής. Τα μπλουζ παραμένουν στις σταθερές φόρμες τους, χωρίς εξάρσεις ή ιδιαιτερότητες. Η τζαζ ακολουθεί τα δικά της μονοπάτια, πιο ελευθεριακή και ανάλαφρη από ποτέ. Το κλασικό ρεπερτόριο (όπερα, συμφωνικά έργα κ.λπ.) ανανεώνεται σε μικρότερη κλίμακα, γι' αυτό και οι συχνές επανεκδόσεις σημαντικών έργων από ονομαστές ορχήστρες, με αναλογικά μικρότερο κοινό να το παρακολουθεί. Η ηλεκτρονική μουσική δείχνει αυξημένη ανησυχία για τους νέους ηχητικούς διαύλους που παρέχει η τεχνολογία απαιτώντας όμως την αρμόζουσα προσοχή και αξιολόγηση. Οι εθνικές μουσικές γνώρισαν μια εντυπωσιακά (διαφαινόμενη, πάντως, από το '80) κατακόρυφη προβολή και το ενδιαφέρον του παγκόσμιου κοινού ήταν παραπάνω από ενθαρρυντικό, παρότι έντονοι οι ψόγοι για νοθεία στον παραδοσιακό ήχο από δυτικά - ισοπεδωτικά στοιχεία.

Και σ' ό,τι αφορά στην ελληνική μουσική, να σταθούμε λίγο παραπάνω - η σκιά του Χατζιδάκι, του Θεοδωράκη και των αλλοτινών λαϊκών συνθετών επικρέμαται ακόμη στη σύγχρονη δημιουργία. Φτωχές, ανέμπνευστες κι άνδρες παραγωγές, μηρυκίζουσες συνθέσεις και ελαφρομελαγχολικές ατάκες για στίχους παρελαύνουν στα μουσικά έντυπα και υποστηρίζονται από μερικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς αναγάγοντας έναν συφερτό μετριότητα σε τοπικό... star system. Απ' την άλλη, τα σκυλαδικοσουξέ έχουν επιβληθεί στη συνείδηση της πλειονότητας και διεκδικούν ισάξια μερίδα στην εθνική μουσική ταυτότητα. Λίγες έως ελάχιστες οι φωτεινές εξαιρέσεις, που αποστασιοποιημένες βρίσκουν (ευτυχώς) το κοινό τους ακόμη σε μικρούς πλην σταθερούς αριθμούς.

Κατά τα λοιπά, το γύρισμα του αιώνα δεν επιφέρει κάτι τι στην έμπνευση και την πρόοδο της μουσικής. Αλλά οι κύκλοι της καλλιτεχνικής δημιουργίας δεν περιορίζονται σε χρονικές φόρμες. Κι αν ζούμε μια παρατεταμένη περίοδο μετριότητας δεν θα είναι το millennium που -ω του θαύματος- θα επιφέρει την αλλαγή. Και πάντως οι αφορισμοί του τύπου "επήλθε το τέλος της μουσικής" είναι καταχρηστικοί και ανυπόστατοι απ' όσους ξεστομίζονται... Διό η μουσική δεν έπαψε ποτέ να είναι μυσταγωγία ψυχής, γνώρισμα και κατάσταση της έως τα όρια των ανθρωπίνων, με κάθε εμπειριέχοντα "κυκλοθυμισμό" βεβαίως...

ώργιος Ιακωβίδης. Παιδική συναυλία.

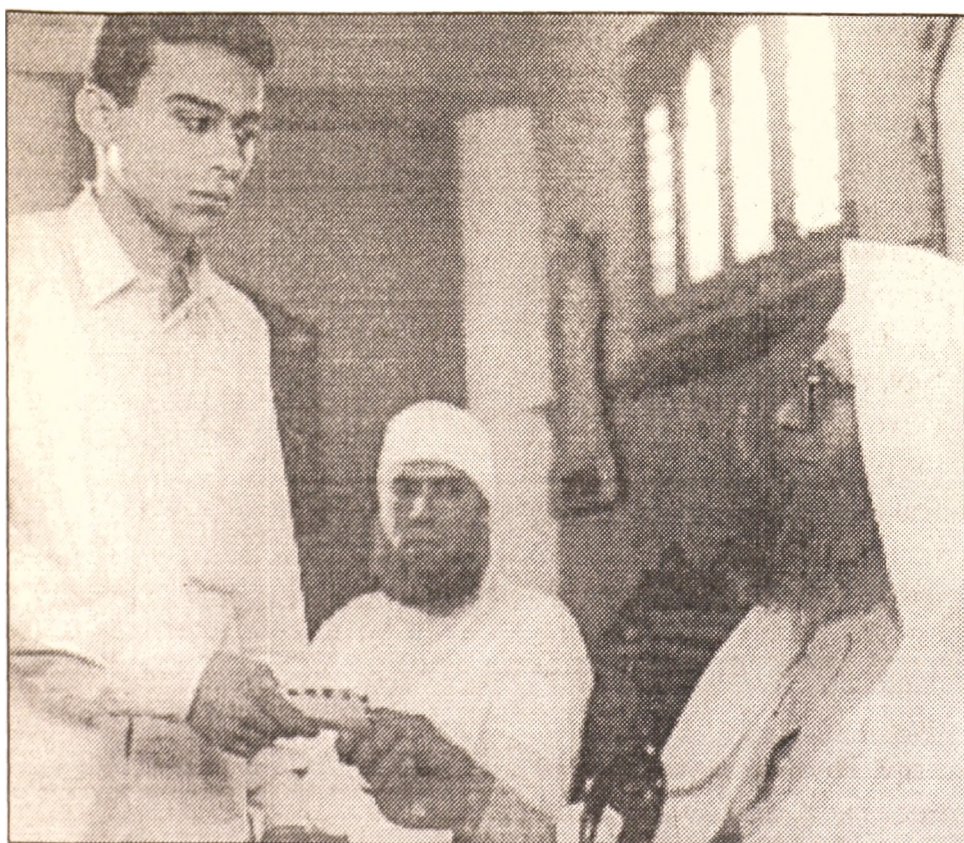

40^ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Παρεπόμενα και παραλειπόμενα

του Δημήτρη Χαρίτου

Από το πλήθος των εκατό σαράντα και πλέον ταινιών που προβλήθηκαν μέσα στον συμπιεσμένο χρόνο των δέκα ημερών που διήρκεσε (και) η περσινή τεσσαρακοστή διοργάνωση του Φεστιβάλ Κινηματογράφου στη Συμπρωτεύουσα, ένας αστεία ελάχιστος αριθμός από αυτές ενδέχεται να διασωθεί στη μνήμη κάποιων θεατών. Και η ενδεχόμενη αυτή διάσωση το πιο πιθανό είναι ότι δεν θα έχει τίποτα το αξιολογικό να κάνει με τη μελλοντική (δημόσια) τύχη τους. Γιατί είναι κάποιοι «ανεξέλεγκτοι», επιλεκτικοί μηχανισμοί που κατακρατούν τα αποθησαυρίσματα των προτιμήσεων του καθενός μας.

Σκηνή από την αντιφονταμενταλιστική, αιγυπτιακή ταινία *Οι κλειστές πόρτες* του Ατέφ Χετάτα.

Καλώς ή κακώς, σαράντα τώρα χρόνια, οι προβολείς του ενδιαφέροντος και η συμπερασματική κριτική εξακολουθούν να εστιάζονται στις ελληνικές ταινίες. Όσο όμως φυσιολογικό ήταν αυτό στο παρελθόν, τόσο άδικο είναι σήμερα. Και είναι άδικο, ή τουλάχιστον υπερβολικό, γιατί το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης δεν είναι μια μηχανιστική διαδικασία προβολής ταινιών, πολύ περισσότερο μόνο ελληνικών, όπως από συνήθεια μία άποψη το συντηρεί. Η διοργάνωση αυτή έχει πλέον πολλές διαστρωματώσεις: φανερές και άυλες. Και ενώ η Έβδομη Τέχνη παραμένει ο αποκλειστικός άξονας, η συνισταμένη του Φεστιβάλ, οι συνιστώσες του είναι πολλές και είναι αυτή η (πολιτιστική και «παιδαγωγική») πολυπλοκότητα που αποτελεί την εντυπωσιακή πραγματικότητα μοναδική –για την τρέχουσα ελληνική εικόνα– στο χαρακτήρα και τη χρησιμότητά της. Αν δεν ήταν έτσι, δεν θα επιβίωνε για να γιορτάσει φέτος τα σαράντα της χρόνια, με τη «νεανική», λες, ικανότητα που διαθέτει να εξελίσσεται. Μεμφίμοιροι νοσταλγοί ενός από κάθε άποψη νεκρού παρελθόντος, ή γραφίδες «νεοσσών», ολοφύρονται στο όνομα ενός δήθεν άλλου Φεστιβάλ το οποίο, εντούτοις, ουδέποτε μπήκαν στον κόπο να περιγράψουν –χωρίς, στο μεταξύ, να πάψουν να «γεύονται» όλα όσα ετούτο προσφέρει. Όχι ότι δεν υπάρχουν «κενά», υπερβολές ή «ατροφικές» περιοχές για αναθεώρηση και ενδυνάμωση, αλλά στη Θεσσαλονίκη χαράσσεται από χρόνο σε χρόνο

μια μονόδρομη θετική πορεία. Και είναι λάθος η αποστραγγίση του δημόσιου λόγου από αυτό το θετικό τοπίο για χάρη μιας στείρας διόγκωσης των αρνητικών, η οποία όταν δεν είναι ιδιοτελής, κατά κανόνα καθρεφτίζει προσωπικές πικρίες ή απογοητεύσεις.

Γίνανε, λοιπόν, και φέτος πράγματα πολλά. «Γλυκά», ενδιαφέροντα και σημαντικά. Η παράδοση των κινηματογραφικών εκδόσεων από το Φεστιβάλ συνεχίστηκε με δύο ογκώδεις τόμους, πολύτιμης αξίας για την κινηματογραφική ενημέρωση και παιδεία. Ο πρώτος αφιέρωμα στον Robert Bresson, με αφορμή πρόσφατη ρετροσπεκτίβα στο έργο του, ενώ ο δεύτερος στον Pedro Almodovar.

Υπήρξε ακόμα μια ευπρεπής, αλλά και ενδιαφέρουσα έκδοση για τον σημαντικό βετεράνο του ελληνικού κινηματογράφου Βασίλη Γεωργιάδη. Η έκδοση συνόδευε –μαζί με την προβολή πέντε ταινιών του– τη σεμνή αλλά πλούσια σε συγκίνηση γιορτή προς τιμήν του και την επίδοση «Χρυσού Αλέξανδρου». Το ίδιο πλούσια σε μνήμες και συναισθήματα ήταν και η γιορτή –συνέντευξη Τύπου– που έγινε για τον σπουδαίο σκηνογράφο και ζωγράφο Τάσο Ζωγράφο, ενώ παραδίπλα η Πηνελόπη Μασούρη εξέθετε μια πλούσια όσο και εντυπωσιακή –στην πολυσημία της– σειρά με πορträτα ελλήνων ηθοποιών. Και τις δύο αυτές εκθέσεις τις συνόδευαν αντίστοιχα άψογα λευκά κώματα. Αλλά υπήρχαν και άλλες εκθέσεις αφίσας. Από τη Χρυσή Εποχή του Μεξικανικού

κύ Κινηματογράφου και του σημαντικού ίσως έλληνα καφίστα Δημήτρη Θ. Αρβανίτη. Χάρμα –και οι δυο– ματιών και καλλιτεχνικής ευφορίας. Ιοναδικού ενδιαφέροντος τα κινηματογραφικά «Δοκίμια» του μεγάλου Man Ray αλλά και 3η Ευρωπαϊκή Συνάντηση για την Τέχνη/Νέες Τεχνολογίες (Σ.Τ.Ε.Τ.). Ματιές στο οπτικοακουστικό αύριο από δώδεκα ταλαντούχους έλληνες δημιουργούς.

Από το πλούσιο ξένο κινηματογραφικό υλικό –αντιπροσωπευτικό του τι συμβαίνει σήμερα κυριολεκτικά στον κόσμο (ήχι, δηλαδή, μόνο σ' αυτόν του ανεμά), μιας και αυτή, η μοναδική στις δυνατότητες της τέχνης, μπορεί να καθρεφτίζει και να σχολιάζει όλες τις εκδοχές της εποχής μας, και βέβαια αυτή για ανθρώπους που διαθέτουν την πολυτέλεια να σκέπτονται και να συγκινούνται με το... μισό επάνω μέρος του κορμιού τους, προκειμένου να παίρνουν μια κριτική στάση πέναντι στη ζωή–, υπήρχαν δυνατότητες να συνταιριάσει ο μέσος) θεατής την ποιότητα με τις προτιμήσεις του. Μοναδικές ευκαιρίες για επαναφόρτιση των ηθικών μπαταριών και επαδραστηριοποίηση των αντιτάσεών μας στο ευτελές, στο υποδοχικό και το εφήμερο. Οι διασώτες της διεθνούς κινηματογραφικής γκλαμουριάς αποκαίνονται απαξιωτικά για τις ταινίες του Διεθνούς Διαγωνιστικού Τμήματος, όμως ταινίες όπως την τσέχικη *Η επιστροφή του ηλίθιου* του 29χρονου Άλβιν Γκεντσόν (βασισμένη στον *Ηλίθιο* του Ντοστογιέφκι), την καναδέζικη *Τζόνι* του Άντον Μπεσάι, τη μεξικάνικη *Ο τάμα* του Αλεξάντρο Σπρινκάλ, τη γαλλική *Ποιος μαδάει το φεγγάρι* της Κριστίν Καριέρ, την πολυεθνική *Γκαράζ Ολύμπο* του Μάρκο Μπέκις, την αγγλική *Human Traffic* του, μόλις, 25χρονου Τζάστιν Κέρικαν και πάνω απ' όλα την κινεζική *Δημόσια Λουτρά* του Ζαν-

γκ Γιανγκ, μας δίνουν σπαρταριστές εκδοχές του σημερινού κόσμου με το βλέμμα νέων ανθρώπων.

Η εδραιωμένη προτεραιότητα του νεανικού (κυρίως) κοινού της Θεσσαλονίκης –αλλά και των (τυχερών) προσκαλεσμένων της Αθήνας προς τους «Νέους Ορίζοντες»– δικαιώθηκε και φέτος. Η γνώση και η ικανότητα του Δημήτρη Εϊπίδη να «αλιεύει» με σιγουριά ταινίες αξιόλογες από την διεθνή –κατά κανόνα ανεξάρτητη– παραγωγή έχουν δημιουργήσει «σχολή» θεατών αυτού του παράλληλου προγράμματος, πολύ περισσότερο που είναι γνωστό ότι οι πιο πολλές απ' αυτές τις ταινίες δεν πρόκειται να περάσουν στη διανομή. Και από αυτή την άποψη τυχεροί οι φίλοι του Φεστιβάλ στη Θεσσαλονίκη. Άλλωστε, γι' αυτό υποστηρίζουμε ότι η Θεσσαλονίκη έχει (προνομιακά) δημιουργήσει σημαντικά ενήμερο συνεφίλικό κοινό. Ενδεικτικά και μόνο –απ' ό,τι προλάβουμε σε 12ωρους, καθημερινούς «μαραθώνιους» προβολών– να αναφέρουμε την αγγλική *Ζώνη του πολέμου*, του Τιμ Ροθ, την αυστραλέζικη *Ο έπαινος του Τζων Καραν*, τον φετινό Ατόμ Εγκογιάν με *Το ταξίδι της Φελίσια*, και τον επίσης φετινό Αμπάς Κιαροστάμι με το *Ο άνεμος θα μας σηκώσει*. Πολυεθνικής παραγωγής η αριστουργηματική *Λούνα Πάπα* του Τζακιστανού Μπαχτιάρ Χουντοζναζάροφ, τα επίσης εξάισια *Δεκαεφτά χρόνια* του Ζανγκ Γιουάν (ιταλο-κινεζικής παραγωγής), το πρωτότυπο ερωτικό ψυχογράφημα –υποδειγματικής (μάθημα για τους έλληνες «σκηνοθέτες») κινηματογραφικής οικονομίας– *Μια σχέση πορνογραφική* του 30χρονου Βέλγου Φρεντερίκ Φντέν, τις *Μακρινές γειτονιές* της Βιεννέζας Μπάρμπαρα Άλμπερτ, το *Η πόλη* του Αμερικανού Ντέιβιντ Ρίλκερ, την *Ιστορία της Φιόνα* (παίζεται αυτές τις μέρες στην Αθήνα), γυρισμένη στη Ν. Υόρ-

Το Χρώμα του Ουρανού του Ιρανού Ματζίντ Ματζίντι.

κη από τον Ισραηλινό Άμος Κόλεκ, και βέβαια *Το χρώμα του ουρανού* –την καλύτερη ταινία αυτού του φεστιβάλ– του Ιρανού Ματζίντ Ματζίντι. Αν ο υπογραφόμενος ήταν έλληνας σκηνοθέτης του κινηματογράφου, ύστερα από αυτή την ταινία, βαθύτατη περίσκεψη και μελαγχολία θα με διακατείχε για το τι νόημα θα είχε το να συνεχίσει να κάνει ταινίες. Ακριβώς πάνω σ' αυτή τη συλλογιστική, να αναφερθούμε σε τρεις –για να τελειώνουμε– ταινίες από τρία διαφορετικά προγράμματα της διοργάνωσης: *Οι κλειστές πόρτες* του Αιγύπτιου Ατέφ Χειάτα, το *Κάντος* από την ενότητα *Η τριλογία των πόλεων* του Ισραηλινού Άμος Γκίτταϊ και τέλος το *Ταξίδι στον ήλιο* της Τουρκάλας Γιεσίμ Ουστάογλου. Οι δύο πρώτες αφηγούνται με τρόπους κινηματογραφικά λιτούς και χωρίς εστετιστική έπαρση, αλλά με την απόλυτη σοβαρότητα που απαιτεί ο χειρισμός τέτοιων θεμάτων, η πρώτη τον σκοταδιστικό φανατισμό του ισλαμικού φονταμενταλισμού και η δεύτερη του εξίσου απάνθρωπου σιωνικού φονταμενταλισμού. Στην τρίτη παρακολουθήσαμε ένα συγκινητικό πολιτικό ηθογράφημα που πάνω του ακουμπούσαν η τραγωδία των Κούρδων στην Τουρκία και ο απάνθρωπος κατασταλτικός μηχανισμός. Εμείς εδώ, υπήκοοι του κρατιδίου της «Οδού Σοφοκλέους» και του καταναλωτικού

μας κλέους, ενδυναμώνεθα παχυλότατον –μέχρι σκασμού– σεξουαλικό κουρκούτι.

Μαλέαν δε κάμψας επιλάθου τα της κινηματογραφικής τέχνης. Γίνανε και πολλά άλλα εκείνες τις μέρες στη Θεσσαλονίκη. Προβλήθηκε το σύνολο του μέχρι σήμερα έργου του Αλμοδοβάρ (που τόσους κάκιστους απο-μυμητές έχει στην Ελλάδα), ρίξαμε ματιές στις γειτονικές μας, βαλκανικές κινηματογραφίες, απολαύσαμε την έξοχη παρουσία και το κύρος του Τονίνο Γκουέρα, προέδρου της Κριτικής Επιτροπής του Διεθνούς Τμήματος, άλλες (παρακολουθήσαμε) ανεξάρτητες κινηματογραφίες και συνομολογούμε ότι το (αθόρυβο) επιστέγασμα ήταν οι 16 ταινίες από την Πορτογαλία με τον τίτλο: *Η Πορτογαλική Ανοιξη*. Πρόκειται για μια κινηματογραφία στα μέτρα μας αλλά (κρίμα) όχι και των δυνατοτήτων μας. Ολιβέιρα, Μοντέιρου, Μποτέλιου, Λόπες, Σάντος, Ρόσα, Βασκονσέλος (κ.ά.), δημιουργοί ενός κινηματογράφου αιχμηρού, υπερβατικού, βλάσφημου, πολιτικού –όμως, πάνω απ' όλα, που κυριαρχείται από ολοφάνερη πνευματικότητα, πάθος, υπαρκτική αναζήτηση, που παραπέμπουν (όλα) σε βαθιά καλλιέργεια και γνώση όχι μόνο της κινηματογραφικής γραφής αλλά και της χρησιμότητάς της (και πιο πέρα ή πιο πριν απ' το ταμείο).

Τέλειωσε ή δεν τέλειωσε η χιλιετία; Ιδού η απορία! Υποβόσκουσα, πάντως, είναι η πεποίθηση ότι στο τέλος του χρόνου θα ξανάχουμε εορταστικά νταβαντούρια. Ίσως να 'ναι αυτός ένας πρόσδετος λόγος που οι κινηματογράφοι της Αθήνας δεν είχαν τίποτα αντάξιο να δείξουν με τον παγκόσμιο χαβαλέ. Ήταν προφανώς βέβαιοι ότι την αδιαφιλονίκητη πρωτιά θα την είχε η τηλεόραση. Όπερ και εγένετο!

Εγκαταλείποντας(;) τη «χιλιετία»

του Δημήτρη Χαρίτου

Το καλό κινηματογραφικό «χαρτί» του άγγλου σκηνοθέτη Μάικ Φίγκις ήταν και παραμένει το *Αφήνοντας το Λας Βέγκας*. Η επόμενη ταινία του, τούτο *Το τέλος της σεξουαλικής αθωότητας* αποτελεί ανώμαλη προσγείωση. έτσι χαοτικά φιλόδοξη που δείχνει. Ελεύθερη μεταφορά θεμάτων από τη Βίβλο και τον *Απωλεσθέντα Παράδεισο* του Μίλτων, με βάση τη Γένεση και το προπατορικό αμάρτημα. Αυτό το, υποτίθεται, κεντρικό θέμα διαχέεται μέσα σε άλλες μικρές ιστορίες, οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους. Ο συνδετικός τους κρίκος είναι ένας άγγλος σκηνοθέτης που αρχίζει να γυρίζει μια ταινία στην Τυνησία με θέμα τέσσερις βασικές φάσεις της δικής του ζωής, από την παιδική ηλικία μέχρι τα χρόνια της ωριμότητας. Η μυστηριακή μαγεία της Μαύρης Ηπείρου, η έντονα ποιητική προβολή ετερογενών θεμάτων, όπως ο μαύρος Αδάμ και η ρούσα Εύα, η συμπτωματική ομοιότητα (μιας Αγγλίδας και μιας Ιταλίδας) οι αργοί χρόνοι, η έμφαση και η εικαστική ανάδειξη των τοπίων, χρόνοι και ρυθ-

μοί που επενδύουν τις εικόνες με μουσικές φόρμες υφαίνουν, τελικά, μια μυστηριακή –από πρόθεση;– αφήγηση όπου η νοσηραρχική κατανόηση δεν είναι ούτε το ζητούμενο, ούτε και προτείνεται. Προτείνεται σε κείνους τους θεατές που, προκειμένου για

Μαύρος Αδάμ, πυρόξανδη Εύα, πριν χάσουν την αδωότητά τους.

τέχνη, μπορούν και λένε: αισθάνομαι, αντί για: καταλαβαίνω. Αν τα μεγάλα θέματα, όπως είναι ο έρωτας και ο θάνατος, λειτουργούν πάντοτε τυφλά και αρχέγονα, τότε η ταινία του Φίγκις, λειτουργεί.

Κάπου στο Νεπάλ, στις πλαγιές των τρομερών και μεγαλοπρεπών Ιμαλαΐων, σ' έναν αρχέγονο –να που η λέξη (σωστά) ξανάρχεται στο νου μας–, παραδοσιακό οικισμό οι κάτοικοί του εμπορεύονται το λιγοστό ορυκτό αλάτι που μαζεύουν στα γύρω τους βουνά του τεράστιου ορεινού συγκροτήματος και ύστερα, πολύ πριν αρχίσουν οι χειμωνιάτικες καταιγίδες και οι χιονοπτώσεις, διασχίζουν, με τα πόδια!, τα Ιμαλάια, εβδομάδες ολόκληρες, για να το ανταλλάξουν στις πλούσιες κοιλάδες του Νεπάλ με σάρι. Ο γάλλος δημιουργός της

ταινίας *Ιμαλάια*, Ερίκ Βαλί, είναι της παρέας που μας έδωσε πριν τρία χρόνια εκείνο τον απίστευτο «Μικρόκοσμο». Και τούτη τη φορά είναι φανερά και εντυπωσιακά η μελέτη, η οργάνωση και ο κόπος για να γίνει η ταινία. Με διπλή υπόσταση, νοτιομανταίρ οι χώροι και οι άνθρωποι, λαογραφικό φικσιόν το αφηγηματικό υλικό. Και ενώ αυτή καθαυτή η συμβατική ιστορία δεν είναι αδιάφορη –κυρίως για το πλέγμα θρύλων, θρησκευτικών δοξασιών και δεισιδαιμονιών– εκείνο που προκαλεί το θαυμαστικό δέος είναι το οδοιπορικό, η υπέροχη απεικόνιση της πορείας μέσα από τα άγρια, αφξιλόξενης αλλά και υποβλητικής ομορφιάς τοπία. Ειδικά οι λήψεις στο σκαμένο, πέτρινο μονοπάτι πάνω από την οροπεδιακή λίμνη με τα γιακ φορτωμένα το πολύτιμο εμπόρευμα, μένουν χαραγμένα στη μνήμη. Ταινία για μικρούς και μεγάλους.

Και εκεί που μας έφτανε και μας περίσσευε η κακογουστιά του σιδερένιου –υποτίθεται– χριστουγεννιάτικου δέντρου του δημάρχου της Αθήνας, αποφάσισε και ο (συμπαθέστατος κατά τ' άλλα) Πάνος Χ. Κούτρας να ελευθερώσει τον γιγαντιαίο του, βιντεο-κινηματογραφικό «μουσακά» για να «εισβάλει» στις αίθουσες. Τώρα, αν μας ρωτήσετε τι προτείνουμε να δείτε: το... γαϊτανάκι-δέντρο ή τον Μουσακά. Ασφαλώς θα σας πούμε τον Μουσακά. Έχει βρε αδερφέ ιδέα που είναι κατάλληλη (και –υποψιαζόμαστε– αποδεκτή από τους χαβαλεδοεπιρρεπείς τηνέιτζερς.

Κάπου, κάπου χασκογελάνε και οι μεγαλύτεροι. Είναι, η αλήθεια να λέγεται, και αρκετά προκλητικό. Δεν το βαριέσαι με τίποτα. Κάποιοι ρόλοι έχουν και ενδιαφέρον. Αλλά...

Ο πιτσιρικάς της πλούσιας –Ψυχικό ή Πολιτεία;– κυρίας, δεν τρώει το μουσακά του και προτιμάει να τον δώσει κρυφά να τον φάει ο σκύλος τον οποίον –μουσακά-τον προλαβαίνει ένα UFO που προσγειώνεται κοντά του και τον φορτίζει με θανατηφόρες τοξικές ιδιότητες. Ο μουσακάς γιγαντώνεται, δυο-τρεις πολυκατοικίες μαζί, και αρχίζει να σκοτώνει στο κέντρο της Αθήνας όποιον βρίσκει μπροστά του. Χάρμα. Κινηματογραφικά βέβαια –κακή η ψηφιακή προσπάθεια– πρόκειται για άκρως ερασιτεχνικό αποτέλεσμα. Ερασιτεχνική καθοδήγηση ηθοποιών, υπερβολικό το «ξεφωνητό» του αδερφάτου και μαζί το μεγάλο ερώτημα: «Στρατηγέ, συ ένας Υφραίος, τι γύρευες στη Λάρισα; Απευθύνεται στη Θέμιδα Μπαζάκα...

Το πλήρωμα του UFO που κατευδύνει τον «Μουσακά».

Εν διωγμώ

Πατρίκ Μοντιανό Ντόρα
Ιπρούντερ
τφρ.: Καλή Τζώρτζη
κδ. Πατάκη, Αθήνα 1999.

Πεζογράφημα που δανείζεται την τεχνική του χρονικού και της μαρτυρίας, η Ντόρα Ιπρούντερ είναι ένα μανιφέστο του νέου ανθρωπισμού, που Πατρίκ Μοντιανό διακηρύσσει χαμηλόφωνα και διακριτικά. Η αφήγηση είναι ένας ριάμβος απλότητας και κρυφά τάλινης διαύγειας. Ενίοτε αρατίζονται ντοκουμέντα από αρχεία και μητρώα καθώς και ραγματογνωμοσύνες κρατικών οργάνων, αυτοπτών μαρτύρων ή και του ίδιου του συγγραφέα.

Η Ντόρα Μπρούντερ υπήρξε πρόσωπο πραγματικό, μια βραιοπούλα, κάτοικος του Ιαρισιού, που δραπέτευσε από το οικοτροφείο, όπου την είχαν λείσει οι γονείς της, αλήτεψε λίγο, επανέκαμψε και πάλι ξαφανίστηκε, αυτή τη φορά για πάντα. Όλα αυτά στον καιρό της γερμανικής κατοχής.

Ο Πατρίκ Μοντιανό εντόπισε την ύπαρξή της ξεφυλλίζοντας παλιά «Παρί Σουάρ», όπου οι γονείς του κοριτσιού είχαν άλει αγγελία με περιγραφή της κόρης τους ζητώντας πληροφορίες. Ο Μοντιανό θέλησε να ερευνήσει την περίπτωση της Ντόρα αναδρομικά όχι τόσο για να την ανακαλύψει εξάλλου οι πιθανότητες να πέζησε του Άουσβιτς όπου άλλον κατέληξε ήταν μηδαμικές, όσο για να αναπλάσει την ιστορία και τα κίνητρα της εαυής τότε φυγάδας, πάνω τα οποία ο συγγραφέας συ-

νταίριαξε και δικά του βήματα.

Η Ντόρα, διπλά κυνηγημένη γιατί ήταν εβραία και συγχρόνως δραπέτης, υποκείμενη στους κοινωνικούς αποκλεισμούς που συνεπάγεται η ένδεικα και η εθνική-φυλεκτική ετερότητα, παιδί άνεργου κι ανάπηρου πατέρα, μέλος μιας ανέστιας και φερέοικης οικογένειας που στεγαζόταν περιστασιακά σε στενά δωμάτια φθηνών ξενοδοχείων.

Εθνικότητα, θρήσκευμα, φυλή, κοινωνική τάξη, φύλο, όλες αυτές οι ταυτότητες που υποχρεούται να φέρει στο πέτο του ο άνθρωπος, υπήρξαν για την Ντόρα δυσοίωνες και προδιέγραφαν λίγο πολύ το μέλλον της. Ο Πατρίκ Μοντιανό αναζήτησε την ηρωίδα και μούσα του έστω αναδρομικά, έστω ετεροχρονισμένα κι εντελώς ανώφελα. Περιπάτησε στους δρόμους της γειτονιάς της, έψαξε στα μαθητολόγια των πιθανών σχολείων όπου είχε ενδεχομένως φοιτήσει η Ντόρα, ερεύνησε επίπονα στα δημαρχεία και τα ληξιαρχεία, διαπίστωσε πως αυτός κι εκείνη είχαν κάνει, με διαφορά μερικών δεκαετιών, κοινά δρομολόγια, κοινούς περιπάτους, είχαν πιθανώς ατενίσει σχεδόν τα ίδια τοπία, σχεδόν τους ίδιους ανθρώπους.

Ο Μοντιανό, έχοντας ζήσει κι ο ίδιος εμπειρίες διωγμού και φυγής, προσπαθεί ν' ανασυνθέσει τον ψυχισμό της ηρωίδας, αντλώντας ενίοτε στοιχεία και από τις δικές του προσωπικές εμπειρίες. Ο λόγος του, απείριστος, δεν παύει να είναι θερμός και παλλόμενος, ιδίως όταν έρχεται σε αντιδιαστολή με την ψυχρή και άκαμπτη γλώσσα της

γραφειοκρατίας, όπως αυτή αποκρυσταλλώνεται στα επίσημα δημόσια έγγραφα, που ο συγγραφέας ανασύρει από τα κρατικά αρχεία και τα παραθέτει αυτούσια.

Η Ντόρα Μπρούντερ, αν και είναι κατ' ουσία ένα σπαρακτικό βιβλίο, αποτελεί το πιο τυπικό ίσως παράδειγμα αντι-μελό, αντι-σπαραξικάρδιας γραφής. Η απλή παράθεση των γεγονότων είναι από μόνη της τόσο εύγλωττα δραματική, που ο οποιοσδήποτε περαιτέρω σχολιασμός περιττεύει. Ο Πατρίκ Μοντιανό σκύβει με περίσκεψη στα «ψιλά» μιας παρωχημένης εφημερίδας και αναγνωρίζει την ηρωίδα που θα τον εμπνεύσει στο πρόσωπο μιας μικρής εβραίας, ταλαιπωρημένης από την ιστορία και την κοινωνία εξίσου. Ο Μοντιανό αυτοβιογραφείται μέσ' από την ιστορία της Ντόρα Μπρούντερ αλλά βιογραφεί και ολόκληρη την ανθρώπινη κοινότητα νιώθοντας αλληλέγγυος στον παρία, στον αποδιοπομπαίο, σ' αυτόν που δεν εμπίπτει στις εκάστοτε προδιαγραφές κανονικότητας, όχι από δικό του λάθος αλλά γιατί έτσι ήρθαν τα πράγματα.

Ο συγγραφέας φέρνει στην επιφάνεια τον άνθρωπο της μάζας, τον παραμελημένο και παραγκωνισμένο, που συνήθως αγνοείται και παρακάμπτεται ως αμελητέα ποσότητα, ενώ από τις δικές του σάρκες τρέφονται τα γρανάζια της ιστορίας.

Άπολις, άπατρις και διωγμένη, η Ντόρα Μπρούντερ και μαζί της τόσοι άλλοι, υπέστη τις συνέπειες από τη χρεοκοπία του ορθού λόγου.

Νίκη Κώτσιου

Ροζίνα Ασσέρ-Πάρδο,
548 ημέρες με άλλο όνομα. Θεσσαλονίκη 1943. Μνήμες πολέμου (εκδ. Γαβριηλίδης, 1999).
η συγκλονιστική αφήγηση της μικρής Ροζίνας, που επέζησε έγκλειστη με το ψευδώνυμο Ρούλα Καρακώτσου και κατέγραψε στο τετράδιό της τα γεγονότα του πολέμου. Οι παιδικές της αφηγήσεις συμπληρωμένες από τις αναμνήσεις της ως ενήλικης πια γυναίκας, που αγωνίστηκε να καταλάβει, να δια φωτίσει και κυρίως να μην ξεχάσει. Μνήμη, πόνος, ιστορία ιδιωτική και δημόσια, συνθέτουν ένα ατόφιο κομμάτι της αλήθειας που συνεχώς ζητείται μιας αλήθειας παράλογης, ακατανόητης και ωστόσο υπαρκτής. Στο βιβλίο η συγγραφέας δημοσιεύει και τις αφηγήσεις τριών γυναικών της Βικτωρίας Κοέν, της Ίντας Άντζελ και της Κλαιρ Μπέζα που επέζησαν για να κουβαλούν εσαεί το τραύμα της απόσπασης του παιδιού τους και της θανάτωσής του.

Σκιαί ερριμμένοι. Η απόδοση της σκιάς στη δυτική τέχνη (μετάφραση: **Ανδρέα Παππά,** εκδ. Άγρα, σειρά: «Διαρκής Εικόνα», 1999) του **Ε.Η. Gombrich**. Το βιβλίο που «φωτίζει» τη σκιά στην τέχνη και μας μαθαίνει να διαβάζουμε την ερριμμένη σκιά, δηλαδή τη σκιά που το αναπαριστώμενο αντικείμενο ρίχνει στο έδαφος ή αλλού.

Τη φράση του Αντόρνο

«μετά το Άουσβιτς η ποίηση είναι αδύνατη» συμπληρώνει ο **Peter Szondi** με τη φράση «εκτός αν αναδύεται μέσα από το Άουσβιτς».

Ένας από τους μεγαλύτερους μεταπολεμικούς κριτικούς της Γερμανίας, μελετητής των θεωρητικών και ποιητικών κειμένων του γερμανικού ρομαντισμού είναι ο Peter Szondi και το βιβλίο του *Δοκίμια. Χέλντεριν, Σλέγκελ, Σίλλερ, Μπένγιαμιν* (μετάφραση: **Στέλλα Γ. Νικολούδη**, εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1999) περιλαμβάνει μερικά από τα σημαντικότερά του δοκίμια στα οποία διερευνάται η σχέση της λογοτεχνίας με την κριτική: για τη φιλολογική γνώση, για την υπέρβαση του κλασικισμού, για τη ρομαντική ειρωνεία, για τη θεωρία των ποιητικών ειδών, κ.ά.

Υπάρχει πάντα ζήτηση σε βιβλία βασικής πληροφόρησης και γνώσης. Ένα χρήσιμο και καλοφτιαγμένο βιβλίο είναι αυτό που συνέθεσαν οι **Ρόμπερτ Σ. Σόλομον** και **Κάθλιν Μ. Χίγκινς**: *Μια σύντομη ιστορία της φιλοσοφίας* (μετάφραση: **Γιώργος Σ. Βλάχος**, εκδ. Φιλίστωρ, 1999). Από την καταγωγή των θρησκειών στην μυθολογία και από την πολιτιστική και προσωπική ταυτότητα στην επιστήμη.

Φαίνεται πως η αμφισβήτηση του ρόλου των διανοουμένων είναι πλέον γενικευμένη. Το συλλογι-

Οι προοπτικές της ευρωπαϊκής άμυνας

Βύρων Θεοδωρόπουλος
Παναγ. Ιωακειμίδης
Θεόδωρος Κουλουμπής
Σωτήρης Ντάλης
Το ΝΑΤΟ και η Ευρωπαϊκή Άμυνα
εκδ. **Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ-ΕΛΙΑΜΕΠ**
Αθήνα 1999

Τους τελευταίους μήνες είχαν γραφεί πολλά για την ανάγκη ν' αναζητήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση μεγαλύτερο πολιτικό ρόλο στη διεθνή σκηνή. Όμως για να συμβεί αυτό θα πρέπει η ΕΕ να υπερβεί τη σημερινή πολυφωνία και ν' αρθρώσει μια ξεκάθαρη φωνή στο διεθνή στίβο.

Με δεδομένα μάλιστα τη δυσάρεστη εμπειρία της ΕΕ στο Κόσσοβο, οι «Δεκαπέντε» οφείλουν ν' αναζητήσουν το πλαίσιο εντός του οποίου θα πρέπει να προχωρήσουν σε σημαντικές τροποποιήσεις στην αμυντική πολιτική των κρατών-μελών.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, προβλέπει την ενίσχυση της

Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) συμπεριλαμβανομένης της προοδευτικής πλαισίωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής. Επίσης η Συνθήκη προβλέπει τη δυνατότητα ενσωμάτωσης της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕΕ, αν το αποφασίσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Οι τέσσερις συγγραφείς αυτού του τόμου συμφωνούν στ' ότι η ΕΕ οφείλει να ενδυναμώσει την ΚΕΠΠΑ, αποκτώντας τα επιχειρησιακά, στρατιωτικά, θεσμικά και διαδικαστικά μέσα και όργανα ανάπτυξης ενός αυτόνομου, ενεργού ρόλου στην πρόληψη, διαχείριση και επίλυση κρίσεων.

Ο πρέσβης ε.τ. Βύρων Θεοδωρόπουλος επιχειρεί μια πολύ χρήσιμη ανάγνωση των κειμένων της Συνόδου της Ουάσινγκτον.

Ο καθηγητής Παναγιώτης Ιωακειμίδης αναλύει τις νέες προοπτικές ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Άμυνας.

Στη συνέχεια ο καθηγητής Θε-

όδωρος Κουλουμπής εξετάζει τους «δύο δρόμους» για την αρχιτεκτονική ασφάλειας της Ευρώπης. Τέλος, ο διεθνολόγος Σωτήρης Ντάλης επιχειρεί μια αποτίμηση των πρόσφατων διεργασιών για τη διαμόρφωση μιας κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Άμυνας.

Ο τόμος αυτός περιλαμβάνει και τέσσερα πολύ χρήσιμα κείμενα τεκμηρίωσης: Τη Στρατηγική Αντίληψη της Συμμαχίας, Το Κείμενο της Ελληνικής Συνεισφοράς στην προκαταρκτική συζήτηση για την ανάπτυξη μιας κοινής Αμυντικής Πολιτικής, Τη Διακήρυξη της Βρέμης του Συμβουλίου Υπουργών της ΔΕΕ, Τη Δήλωση του Ευρ. Συμβουλίου της Κολωνίας σχετικά με την ενίσχυση της ΚΕΠΠΑ και την Έκθεση της Γερμανικής Προεδρίας σχετικά με την ενίσχυση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για την ασφάλεια και την άμυνα.

Β. Καπετανγιάννης

Σύνορα και εδαφική κυριαρχία

Βύρων Θεοδωρόπουλος
Η μεταβαλλόμενη σημασία της εδαφικής κυριαρχίας
εκδ. **Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ-ΕΛΙΑΜΕΠ**
Αθήνα 1999

Πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει ότι μεταξύ 1974 και 1988 διάφορα δημοκρατικά κράτη (μεγάλα και μικρά) πραγματοποίησαν 141 στρατιωτικές επεμβάσεις στο έδαφος άλλων κρατών.

Μόνο στην περίοδο 1948-1988 οι ΗΠΑ, μόνες ή με τη συνεργασία άλλων χωρών, πραγματοποίησαν κατασταλτική διπλωματία (Coercive Diplomacy) σε 71 περιπτώσεις.

Την ίδια περίοδο η τότε Σοβιετική Ένωση προχώρησε σε 25 στρατιωτικές επεμβάσεις. Ο αριθμός είναι μικρότερος γιατί είναι γνωστό ότι η Μόσχα έλεγχε τους «φίλους» της με άλλα μέσα. Αλλά και οι υπόλοιπες χώρες μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (Γαλλία, Βρετανία, και Κίνα) σ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου χρησιμοποίησαν επανειλημμένως παράνομη βία κατά της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας άλλων κρατών.

Βλέποντας κανείς τη σημερινή πραγματικότητα εύλογα θ' αναρωτηθεί ποιος εκφράζει τη διεθνή Κοινότητα. Σ' ένα υψη-

λής ποιότητας δοκίμιο ο πρέσβης επί τιμή Βύρων Θεοδωρόπουλος, εξετάζοντας τη σημερινή σημασία του εδαφικού συνόρου, καταθέτει ορισμένες πολύ ενδιαφέρουσες σκέψεις για το πως θα εξελιχθούν τα πράγματα από δω και πέρα. Σχολιάζοντας τις διάφορες προβλέψεις που γράφτηκαν και υποστηρίχτηκαν τα τελευταία χρόνια, υποστηρίζει ότι όλες αυτές ουσιαστικά διαμορφώνονται γύρω από δύο διαμετρικά αντίθετους πόλους. «Είτε εμπνέονται από την ελπίδα πως με το τέλος του διπολισμού θα επικρατήσει τελικά και οριστικά ειρήνη υπό τη μία ή την άλλη μορφή. Είτε από την απαισιο-

πως θα ξαναμπούμε σε κάποια νέα φάση συ-
ύσεων που με τον ένα ή
άλλο τρόπο θα διαδεχθεί
«νυχρό Πόλεμο». Σύμφωνα
ον Βύρωνα Θεοδωρόπου-
ρόκειται για τις δύο τάσεις
ανέκαθεν διακρίνουν την
«ώπινη σκέψη. Άλλος πα-
ηνεύοντας τον Ηράκλειτο,
εύει πως «πόλεμος πάντων
ρ», άλλος ελπίζει με τον
ωνά πως όταν οι φιλόσο-
ζασιλεύσουν θα επικρατή-
η ειρήνη. Άλλος διαβά-
ζει Kant «περί της Αιωνίου

Ειρήνης», άλλος πείθεται από
τον Hegel ότι το μόνο πράγμα
που η πείρα και η ιστορία μας
διδάσκουν είναι πως λαοί και
κυβερνήσεις δεν διδάχθηκαν
ποτέ από την ιστορία».

Τελικά το ερώτημα που μας
απασχολεί όλους είναι, αν θα
μπορέσει ο άνθρωπος σε τούτη
την ιστορική συγκυρία να γλι-
τώσει οριστικά από το άγχος
του πολέμου, επικείμενου ή
μελλοντικού.

Ανάμεσα στην αισιοδοξία
ενός Πλάτωνα ή ενός Kant και
την απαισιοδοξία ενός Hegel

θα μπορούσε κανείς να τοπο-
θετήσει τη συγκρατημένα ρεα-
λιστική άποψη του Θουκυδίδη,
γράφει πολύ εύστοχα ο Β. Θεο-
δωρόπουλος. Άλλωστε, ο Θου-
κυδίδης έγραψε την ιστορία
του Πελοποννησιακού Πολέ-
μου με την ελπίδα πως, γνωρί-
ζοντας τις παλιές αμαρτίες και
αδυναμίες του, ο άνθρωπος,
μέσα στην πολιτεία μπορεί του-
λάχιστον να περιορίσει αυτό το
καταστροφικό στοιχείο του πα-
ραλόγου.

Σωτήρης Ντάλης

Ο διάλογος για το βιβλίο

Βιβλόν

τά βιβλιογραφικών

των του Εθνικού

του Βιβλίου

να 1999

α βιβλία είναι πράγματα
φύσης μας· είναι εμείς, όσοι
αν είμαστε· είναι μια αν-
πινη φύση, που μας προε-
νει προς τις ρίζες μας, με
πείρα και τη σοφία των πε-
μένων γενεών· και που, με
ράματά μας, την προεκτεί-
ει προς το μέλλον. Αν βλέ-
με τα βιβλία να έχουν ρυτί-
ας μη βιαζόμαστε: ίσως οι
δες αυτές να είναι οι δικές
Αν μας ενθουσιάζουν, ας
ούμε που η ψυχή μας είναι
κεύος αυτού του ενθουσια-
ύ. Θα έλεγα πως τα βιβλία
σαν τα αναρίθμητα κλει-
ενός μεγάλου οργάνου εκ-
σίας, του οποίου οι μουσικοί
στε εμείς. Εξαρθρώνεται
την ιδιοφυΐα μας, από την
η μας· εξαρθρώνεται επίσης
τα ελαττώματά μας».

πό το μικρό απόσπασμα
τις Δοκιμές του Γιώργου
έρη, με τον τίτλο «Παραλ-
ές πάνω στο βιβλίο», καθώς
κείμενα άλλων παλαιότε-
και σύγχρονων στοχαστών,

αποτελούν μέρος της σειράς βι-
βλιογραφικών εντύπων που κυ-
κλοφόρησε από το Εθνικό Κέ-
ντρο Βιβλίου υπό τον τίτλο Φι-
λόβιβλον σε επιμέλεια και μετά-
φραση του Θανάση Γιαλκέτση.

Πρόκειται για τα εξής εννέα
καινούργια έντυπα:

- «Παραλλαγές πάνω στο βι-
βλίο» του Γιώργου Σεφέρη
- «Εγχειρίδιο βιβλιοφιλίας ή
η βιβλιοθήκη των αισχρών βι-
βλίων» του Λουτσιάνο Κάνφο-
ρα
- «Το βιβλίο ως συμβολικό
αντικείμενο - Απούλοποίηση
και αποϊεροποίηση» του Ρεζίς
Ντεμπρέ
- «Η τέχνη της πιστότητας»
του Μίλαν Κούντερα
- «Για τον τρομερό κίνδυνο
της ανάγνωσης» (1765) του
Βολτέρου
- «Οι επαναστάσεις της ανά-
γνωσης» του Πιέτρο Τσιτάτι
- «Η ανάγνωση και η φωνή
της» του Φίλιπ Σολέρες
- «Διαβάζοντας τα βιβλία με
τις ρώγες των δαχτύλων - Ανη-
συχίες για το μέλλον των Βι-
βλιοθηκών» του Ουμπέρτο
Έκο
- «Το βιβλίο στην τηλεόρα-
ση» του Ουμπέρτο Έκο

Τα έντυπα αυτά έρχονται να
προστεθούν στα πέντε πρώτα
της σειράς που είχαν κυκλοφο-

ρήσει τον Νοέμβριο: «Το βι-
βλίο, τα βιβλία» και «Γιατί να
διαβάζουμε τους κλασικούς»
του Ιταλο Καλβίνο, «Πόσα βι-
βλία δεν έχουμε διαβάσει; Πο-
λύ περισσότερα απ' αυτά που
ομολογούμε», «Όπως ο έρω-
τας, το βιβλίο μου δεν πεθαί-
νει...» και «Ας διαβάσεις αυτά
τα βιβλία, θα μάθεις πράγματι
να συλλογίζεσαι καλά» του Ου-
μπέρτο Έκο.

Η συζήτηση όμως για το βι-
βλίο και την ανάγνωση έχει μα-
κρά προϊστορία και βέβαια δεν
έχει τέλος. Σ' αυτήν συμμετεί-
χαν και συμμετέχουν και άλλοι
στοχαστές όπως οι: Ντιντερό,
Εμμανουέλ Καντ, Ινφάντε
Γκουλέρμο Καμπρέρα, Ζαν
Πωλ Σαρτρ, Αλμπέρτο Μαν-
γκουέλ, Χόρχε Λουίς Μπόρχες
και πολλοί άλλοι των οποίων
κείμενα πρόκειται να συμπερι-
ληφθούν στη σειρά Φιλόβιβλον.

Μετά τη Βιβλιολογική Βιβλιο-
θήκη, τις έρευνες για την ανά-
γνωση και τις βιβλιοθήκες, την
εκδοτική ιστορία, το Φιλόβιβλον
έρχεται να προσφέρει ερεθί-
σματα ικανά να συμβάλουν τό-
σο στην καλλιέργεια του θεω-
ρητικού προβληματισμού όσο
και στην πρακτική προώθηση
του βιβλίου και της ανάγνωσης.

Σωτήρης Ντάλης

κό έργο Γάλλων Πανεπι-
στημιακών Διανοούμενοι:
Ποιος είναι ο ρόλο τους;
(μετάφραση-πρόλογος:
Η.Π. Νικολούδης, επίλο-
γος: Κ.Ι. Δεσποτόπουλος,
εκδ. Ροές, Β' έκδ. 1999)
θέτει μια σειρά από εν-
διαφέροντα ερωτήματα
τα οποία καλούνται να
απαντήσουν οι κατεξοχήν
αρμόδιοι, δηλαδή οι ίδιοι
οι διανοούμενοι. Ο διάλο-
γος των διανοουμένων
δεν στοχεύει σε οριστικές
απαντήσεις, που άλλωστε
δεν υπάρχουν, αλλά στην
αναζήτηση των κοινών τό-
πων, της κοινής συνιστα-
μένης μέσα στις συγκεκρι-
μενες ιστορικές συ-
γκυρίες.

Χάρης στις εκδόσεις
Μπάστα διαθέτουμε ένα
θαυμάσιο Ημερολόγιο
2000 (επιμέλεια: Χάρης
Γιακουμής) με θέμα Η
Ακρόπολις των Αθηνών
1839-1930. Στο ημερολό-
γιο παρουσιάζονται 14
σπάνιες φωτογραφίες της
Ακρόπολης από τον 19ο
και τις αρχές του 20ου αι-
ώνα.

Ψίθυροι από Τα φαντά-
σμα του Γιορκ, το καινού-
ριο βιβλίο του Χριστόφο-
ρου Μηλιώνη (εκδ. Κέ-
δρος, 1999) ή πως ένα
τουριστικό ακίνδυνο παι-
χνίδι φαντασμάτων δια-
μορφώνει το κλίμα για το
επικίνδυνο κάλεσμα των
άλλων, των πραγματικών
φαντασμάτων, που απρό-
σκλητα εισβάλλουν στον
ύπνο και τον ξύπνιο. Και
πώς αλλιώς να τα ξεορκί-
σεις, παρά με τη γραφή
και την ανάγνωση ...

Ωρα καλή ...
Και του χρόνου!

ο χαρτοκόπτης

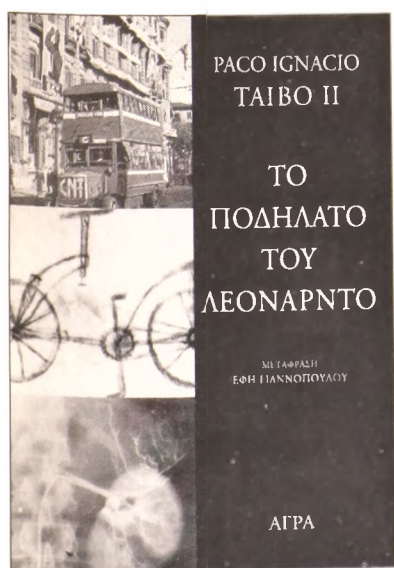
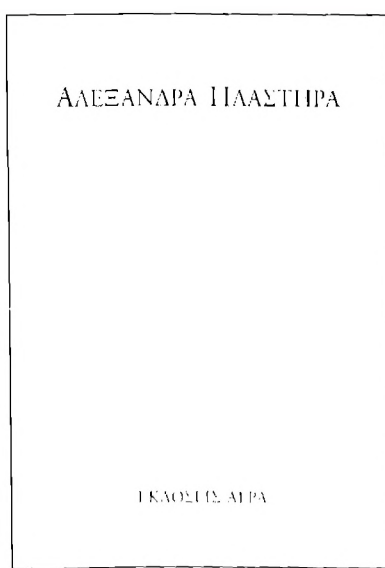
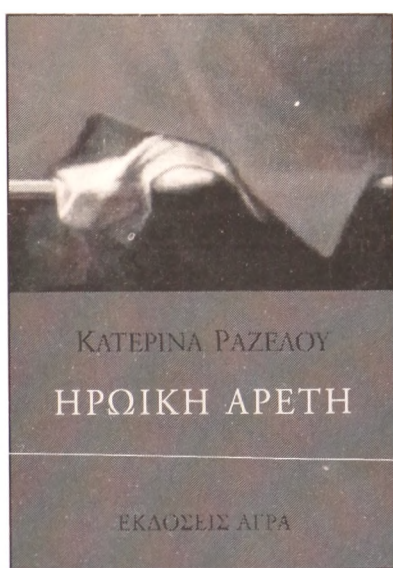
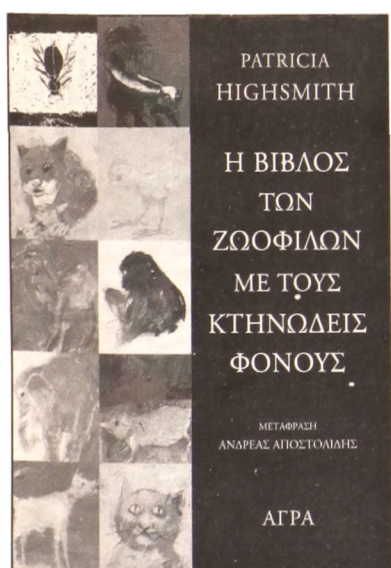
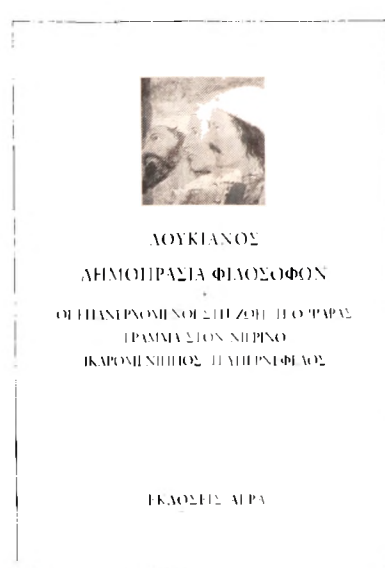
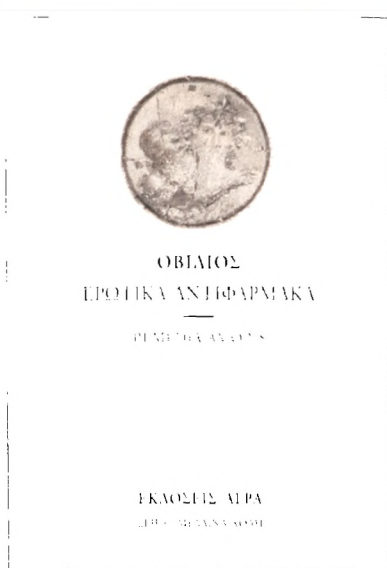
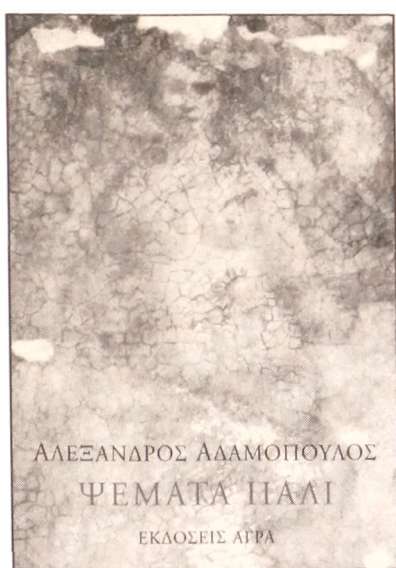
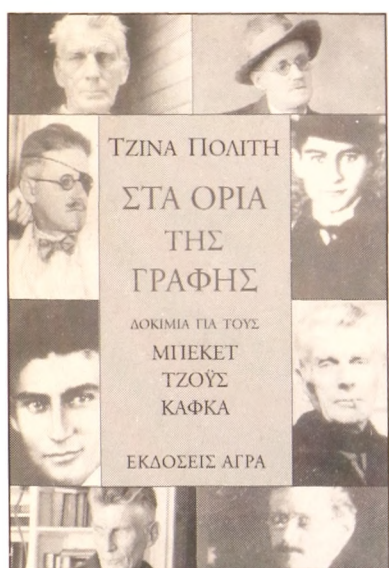
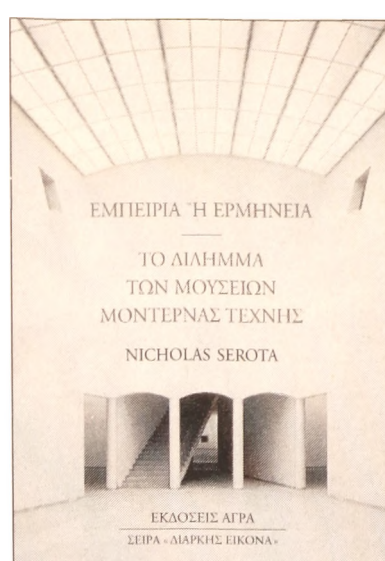
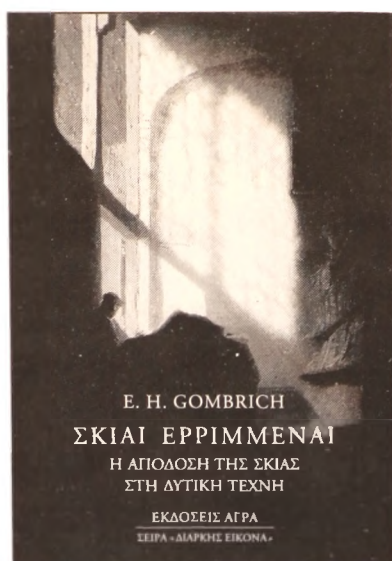
ΟΤΑΝ Ο ΦΥΛΑΞ ΕΙΔΕ ΤΟ ΦΩΣ

Χειμῶνα, καλοκαῖρι κάθονταν στήν στέγη
τῶν Ἀτρειδῶν κ' ἔβλεπ' ὁ Φύλαξ. Τώρα λέγει
εὐχάριστα. Μακρυὰ εἶδε φωτιά ν' ἀνάβῃ.
Καὶ χαίρεται· κι' ὁ κόπος του ἐπίσης παύει.
Εἶναι ἐπίπονον καὶ νύκτα καὶ ἡμέρα,
στήν ζέστη καὶ στὸ κρύο νὰ κυττάζῃς πέρα
τὸ Ἀραχναῖον γιὰ φωτιά. Τώρα ἐφάνη
τὸ ἐπιθυμητὸν σημεῖον. Ὅταν φθάνει
ἢ εὐτυχία δίδει πιὸ μικρὴ χαρὰ
ἀπ' ὅ,τι προσδοκᾷ κανεῖς. Πλὴν καθαρὰ
τοῦτο κερδήθηκε· γλυτώσαμ' ἀπ' ἐλπίδας
καὶ προσδοκίας. Πράγματα εἰς τοὺς Ἀτρείδας
πολλὰ θὰ γίνουνε. Χωρὶς νᾶναι σοφὸς
κανεῖς εἰκάζει τοῦτο τώρα ποὺ τὸ φῶς
εἶδεν ὁ φύλαξ. Ὅθεν μὴ ὑπερβολή.
Καλὸ τὸ φῶς· κι' αὐτοὶ ποὺ ἔρχονται καλοὶ·
τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα των κι' αὐτὰ καλά.
Καὶ ὅλα ἴσια νὰ εὐχόμεθα. Ἀλλὰ
τὸ Ἄργος εἴμπορεῖ χωρὶς Ἀτρείδας νὰ
κάμῃ. Τὰ σπίτια δὲν εἶναι παντοτεινά.
Πολλοὶ βεβαίως θὰ μιλήσουνε πολλὰ.
Ἡμεῖς ν' ἀκοῦμε. Ὅμως δὲν θὰ μᾶς γελᾷ
τὸ Ἀπαραίτητος, τὸ Μόνος, τὸ Μεγάλος.
Καὶ ἀπαραίτητος, καὶ μόνος, καὶ μέγας
ἀμέσως πάντα βρίσκεται κἀνένας ἄλλος.

Κ.Π. Καβάφης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

**ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ
ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΡΧΕΙΟΤΑΞΙΟ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 1999

Ανοιχτά Αρχεία Έκδοσης: Άνοιξη 1999 Αρχείο Ραδιοφωνικού Σταθμού Τρία γράμματα της Μέλλους
Άξιότη Έφημερίδες τοίχου των φυλακών Μαρτυρίες πολιτικών κρατούμενων Τομέας Λογοτεχνιών της
ΕΔΑ Αρχείο Ένωσης Τεχνικών Έλληνικού Κινηματογράφου «Εξωκοινοβουλευτική Αριστερά» και
ἀρχαιολογικά τεκμήρια Αρχείο ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραιο: Από την ιστορία του Αρχείου του ΚΚΕ Φωτογραφικό
Αρχείο Τεκμήρια της Ελληνικής Αντίστασης Τα αρχεία της Κομμουνιστικής Διεθνούς Ινστιτούτο Κοινωνικής
Ιστορίας (Αμστερνταμ) Πολιτικοί πρόσφυγες στην Ουγγαρία Τών Άφανων Συναντήσεων Χρονικό

ΑΡΧΕΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΟΕΜΒΕΛΙΟ

ΑΡΧΕΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ 1 - ΑΘΗΝΑ 105 53

ΤΗΛ. - FAX: 32.23.062, e-mail: aski@otenet.gr